

**TARIMSAL YAYIM VE
DANIşMANLIK HİZMETLERİNİN
ETKİLİLİĞİ ÜZERİNE BİR ARAşTIRMA:
ANTALYA İLİ ÖRNEĞİ**

Nilüfer CENGİZ

Doktora Tezi

Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danişman: Prof. Dr. Aydın GÜREL

2018

T. C.

NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ

**TARIMSAL YAYIM VE DANIŞMANLIK HİZMETLERİNİN
ETKİLİLİĞİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: ANTALYA İLİ ÖRNEĞİ**

Nilüfer CENGİZ

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

DANIŞMAN: PROF. DR. AYDIN GÜREL

TEKİRDAĞ - 2018

Her hakkı saklıdır

Prof. Dr. Aydın GÜREL danışmanlığında, Nilüfer CENGİZ tarafından hazırlanan “Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Etkililiği Üzerine Bir Araştırma: Antalya İli Örneği” isimli bu çalışma aşağıdaki jüri tarafından Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı’nda Doktora tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Juri Başkanı : Prof. Dr. AYDIN GÜREL

İmza :

Üye : Prof. Dr. Vecdi DEMİRCAN

İmza :

Üye : Prof. Dr. Aydın ADILOĞLU

İmza :

Üye : Doç. Dr. Hacer ÇELİK ATEŞ

İmza :

Üye : Yrd. Doç. Dr. Sema KONYALI

İmza :

Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu adına

Prof. Dr. Fatih KONUKCU

Enstitü Müdürü

ÖZET

Doktora Tezi

TARIMSAL YAYIM VE DANIŞMANLIK HİZMETLERİNİN ETKİLİLİĞİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: ANTALYA İLİ ÖRNEĞİ

Nilüfer CENGİZ

Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Aydın GÜREL

Tarım sektöründe yaşanan değişim ve dönüşümlerin gerçekleştirilmesinde tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinin önemi büyüktür. Bu kapsamda ele alınan tez çalışmasında Antalya ilinde 2009 yılından itibaren uygulanmaya başlanılan tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetinin bölgedeki etkililiği değerlendirilmeye çalışılarak, sistemin ne derece uygun işlediği, karşılaşılan sorunların neler olduğu, sistemin daha faydalı işleyebilmesi için çözüm önerilerini saptamak amaçlanmıştır. Aynı zamanda Antalya ilinde tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetini yerine getiren tarım danışmanlarının da bu hizmeti ne derece yerine getirdikleri, hangi sorunlarla karşılaştıkları ve bu konudaki çözüm önerilerinin neler olabileceği de irdelenmiştir. Çalışmada Antalya ili ve ilçelerinde, 2013 yılı itibarıyla tarımsal yayım hizmetinden faydalanan üreticilerden 227'si ve hizmeti sunan danışmanların tamamı (21 danışman) ile yüzyüze görüşülerek anket yapılmıştır. Bulgulara göre üreticilerin, % 67,8'i danışmanlık hizmetini Ziraat Odasından, % 32,2 ise serbest tarım danışmanlarından almaktadırlar. Yaşı 51 ve üzeri olanlar daha geleneksel yaklaşarak Ziraat Odasını tercih ederken 26-50 yaş grubundakiler (% 60) serbest tarım danışmanını tercih eden ve yeni bilgi kaynaklarını deneyimlemek isteyenlerden oluşmaktadır. Araştırmada en fazla danışmanlık hizmeti alanlar 1-20 dekar arazi büyüklüğüne sahiptir. Bu üreticilerin %79,2 si ziraat odasından %87,7 serbest tarım danışmanlarından bu hizmeti aldıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca üreticilerin %61,2'si danışmanlık hizmeti almanın ürün kalitesine orta ve üst düzeyde katkıda bulunduğunu vurgulamıştır. Benzer şekilde tarım danışmanlığı hizmeti alan üreticilerin girdi maliyetlerinde özellikle de gübre (%69,2) ve ilaç kullanımında (%74,4) önemli ölçüde azalma olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada işletmelerin arazi büyüklüğü ile tarım danışmanı ve bazı tarımsal kuruluşlarla görüşme sıklıkları arasında önemli ilişkiler bulunmuştur. Türkiye tarımında önemli bir yere sahip olan Antalya'da üreticilerin büyük çoğunluğunun farklı kurum ve kuruluşlardan tarımsal danışmanlık hizmeti almasına rağmen tarımsal yayım ve danışmanlık sisteminin gelişim hızının oldukça yavaş olduğu söylenebilir.

Anahtar kelimeler: Antalya, tarımsal yayım ve danışmanlık, üreticiler, danışman,

2018, 179 sayfa

ABSTRACT

Ph.D. Thesis

A RESEARCH ON THE EFFICIENCY OF AGRICULTURAL ADVISORY AND EXTENSION SERVICES: THE CASE OF ANTALYA

Nilüfer CENGİZ

Namık Kemal University
Graduate School of Natural and Applied Science
Department of Agricultural Economics

Supervisor: Prof Dr. Aydın GÜREL

Agricultural advisory and extension services have a significant role in the implementation of agricultural changes and transformations. Extension services are highly important to attain technological changes and knowledge, determine the variety of necessities and transmit them to the related persons. The aim of this thesis is to determine possible solutions for the system to function more productively by evaluating the efficiency of agricultural and advisory services upon the area which in 2009 started to be practiced in Antalya and presenting to what extent the system is working properly and what kind of problems are encountered during the process. The study also explores to what extent agricultural advisors in Antalya perform this service; what kind of problems they face and the possible solutions they can put forward concerning that issue. Within this context in Antalya and the districts around the city, a survey through face to face interviews is conducted with 227 producers who get extension services and 21 advisors who provide those services. According to the findings, 67,8 % of producers receive extension services through Chamber of Agriculture and 32,2% through free agricultural advisors. Producers between the ages of 26 and 50 (60 %) with the aim of experiencing new sources of knowledge receive extension services through free agricultural advisors while the ones who are above 51 prefer Chamber of Agriculture in a traditional way. The ones who benefit from extension services at the highest percentage have land as 1-20decare. Among these producers, 79,2% of them receives those services via Chamber of Agriculture and 87,7% of them receive them through free advisors. Furthermore, 61, 2 % of producers emphasize that receiving extension services contributes to the quality of crops at the highest and lowest level. Similarly, the cost of input such as the use of fertilizer (69,2%) and pesticide (74,4%) decreases among the producers who receive extension services. It is revealed in the study that there is an important relationship between the acreage and the frequency of meeting advisors and some agricultural institutions. As a result, it can be stated that the growth rate of agricultural advisory and extension services in Antalya which has a potential for agricultural production and develops tremendously in this area is highly slow although the majority of producers are open to new ideas.

Keywords: Antalya, agricultural advisory and extension, producers, advisor,

2018, 179 pages

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
ÇİZELGE DİZİNİ	v
ŞEKİL DİZİNİ	viii
SİMGELER DİZİNİ	ix
ÖNSÖZ	x
1.GİRİŞ VE GENEL BİLGİLER	1
1.1. Giriş.....	1
1.2 Araştırma Bölgesi Hakkında Genel Bilgiler.....	4
1.2.1 Tarımsal yapı.....	4
1.2.1.1 Arazi varlığı.....	4
1.2.1.2 Bitkisel üretim.....	5
1.2.1.3 Hayvansal üretim.....	5
1.2.2 Antalya ilinin coğrafi yapısı.....	5
1.2.3 İlin nüfus yapısı.....	6
1.2.4 İklim özellikleri.....	7
1.3 Araştırmanın yürütüldüğü ilçeler hakkında genel bilgiler.....	7
1.3.1 Kumluca.....	7
1.3.2 Manavgat.....	9
1.3.3 Korkuteli.....	10
1.3.4 Kepez.....	11
1.3.5 Konyaaltı.....	12
1.3.6 Demre.....	13
1.3.7 Serik.....	14
1.4 Kavramsal Çerçeve ve Tarımsal Danışmanlık Sisteminin Gelişimi.....	15
1.4.1 Tarımsal yayım kavramı.....	15
1.4.2 Dünyada tarımsal yayım ve tarımsal danışmanlık sisteminin gelişimi.....	17
1.4.3 Türkiye’de tarımsal yayım ve tarımsal danışmanlık sisteminin gelişimi.....	19
2. LİTERATÜR TARAMASI	22
3. MATERYAL ve YÖNTEM	37
3.1 Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman.....	37
3.2 Araştırmanın Evreni ve Örnekleme.....	37
3.3 Verilerin Toplanması.....	40
3.4 Verilerin Değerlendirilmesi.....	41
4. BULGULAR ve TARTIŞMA	42
4.1 Üreticilere Yönelik Bulgular.....	42
4.1.1 Üreticilerin yaş, eğitim ve cinsiyet gibi demografik özellikleri.....	42
4.1.2 İşletmelerin faaliyet alanları.....	43
4.1.3 İşletmelerin arazi varlığı ve faaliyet süreleri.....	43
4.1.4 Hayvan varlıkları.....	44
4.1.5 Tarım işletmelerinde çalışan işgücü.....	45
4.1.6 İnternet ve cep telefonu kullanımı.....	46
4.1.7 İletişim kurulan ve üye olunan kuruluşlar.....	47

4.1.8 Danışmanlık hizmet alınan kişi ve kuruluşlar.....	49
4.2 Tarım danışmanlarına yönelik değerlendirmeler.....	49
4.2.1 Danışmanların eğitim özellikleri.....	50
4.2.2 Danışmanlık hizmetleri zaman planlaması.....	52
4.2.3 Üreticilerin danışmanlardan aldıkları hizmet alanları.....	52
4.2.4 Danışmanlık hizmetinin işletme masraflarına etkisi.....	55
4.2.5 Danışmanlık hizmetinin ürün kalitesi ve işletme gelirine etkisi.....	55
4.2.6 Danışmanlık hizmetinin gübre ve ilaç kullanımına etkisi.....	58
4.3 Tarım danışmanlığı hizmetine yönelik değerlendirmeler.....	61
4.3.1 Üreticilerin danışmanların hizmet verme sıklığına ilişkin değerlendirmeleri.....	61
4.3.2 Tarım danışmanlarından alınan hizmetlerin dönüştürülmüş faktör analizi.....	64
4.3.4 Alınan hizmetlerin memnuniyeti ve derecelendirilmesi.....	66
4.3.5 Alınan danışmanlık hizmetlerinin sonuçları.....	70
4.4 Bazı değişkenler arası ilişkilere yönelik bulgular (χ^2 /Ki-kare analizi).....	76
4.4.1 İşletme yapıları ile hizmet alınan kuruluşlar arasındaki ilişkiler.....	76
4.4.2 İşletme büyüklüğü ile tarım kuruluşları arasındaki görüşme sıklığı ilişkisi.....	78
4.4.3 İşletme faaliyet süresi ile tarımsal kuruluşlarla görüşme sıklığı ilişkisi.....	80
4.5 Tarım Danışmanlarına Yönelik Bulgular.....	83
4.5.1 Cinsiyet, yaş ve eğitim durumları.....	83
4.5.2 Mezuniyet yılı, bölüm ve meslekler.....	84
4.5.3 Danışmanlık alanları.....	85
4.5.4. Tarım danışmanlarının verdiği hizmetin şekli ve hizmet verilen üretici sayısı.....	86
4.5.5 Tarım danışmanlarının yaptıkları işten memnuniyet durumları.....	88
4.5.6. Görev yapılan ve ikamet edilen yerler.....	90
4.5.7 Danışmanların üreticilerle yaşadıkları sorunlar.....	91
4.5.8 Danışmanlardan talep edilen konular.....	92
4.5.9 Danışmanların uzmanlık alanlarındaki bilgi ve beceri düzeyi.....	94
4.5.10 Tarım danışmanlarının ihtiyaç duydukları eğitim alanları.....	97
4.5.11 Tarım danışmanlarının üreticilerle olan ilişkileri ve teknik olanakları.....	99
4.5.12 Tarım danışmanlarının teknoloji kullanımı ve becerileri.....	101
4.5.13 Tarım danışmanlarının danışmanlık sistemiyle ilgili genel görüşleri.....	103
5. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	105
6. KAYNAKLAR.....	113
EKLER.....	119
EK 1 Tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinin düzenlenmesine dair yönetmelik....	119
EK 2 Üretici anketi.....	144
EK 3 Tarım danışmanı Anketi.....	151
EK 4 Tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinin düzenlenmesine dair yönetmelikte ve uygulama esaslarında yapılan değişiklikler.....	160
ÖZGEÇMİŞ.....	179

ÇİZELGE DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Çizelge 1.1: Antalya ilinin toplam arazi varlığı	6
Çizelge 1.2: Antalya ili tarımsal arazi dağılımı	6
Çizelge 1.3: Kumluca ilçesi arazi dağılımı.....	8
Çizelge 1.4: Kumluca ilçesi tarımsal faaliyet alanları ve dağılımı.....	9
Çizelge 1.5: Manavgat ilçesi arazi dağılımı.....	10
Çizelge 1.6: Korkuteli ilçesi arazilerinin dağılımı.....	10
Çizelge 1.7: Kepez ilçesi tarımsal faaliyet alanları ve dağılımı.....	11
Çizelge 1.8: Konyaaltı ilçesi arazi dağılımı.....	12
Çizelge 1.9: Konyaaltı ilçesi tarımsal faaliyet alanları ve dağılımı.....	13
Çizelge 1.10: Demre ilçesi arazi dağılımı.....	13
Çizelge 1.11: Serik ilçesi arazi dağılımı.....	14
Çizelge 1.12: Serik ilçesi tarımsal alanları ve dağılımı.....	15
Çizelge 1.13: Dünyada yayım sistemleri organizasyon şekilleri.....	17
Çizelge 1.14: Avrupa Birliği ülkelerinde yayım sistemleri.....	18
Çizelge 3.1: Antalya ili ve ilçelerine ait üretici ve örneklem sayıları.....	40
Çizelge 4.1: Üreticilerin cinsiyet, yaş ve eğitim durumları.....	42
Çizelge 4.2: İşletmelerin faaliyet alanları.....	43
Çizelge 4.3: İşletmelerin büyüklüğü.....	44
Çizelge 4.4: İşletmelerin faaliyet süreleri.....	44
Çizelge 4.5: Hayvancılık konusunda danışmanlık hizmeti alan üreticilere ait hayvan varlığı.....	45
Çizelge 4.6: İşletmelerde aile işgücü durumu.....	45
Çizelge 4.7: Üreticilerin işletmelerinde ücretli işçi olarak çalışanların sayısı.....	46
Çizelge 4.8: Üreticilerin internet, cep telefonu bulundurma ve etkin kullanım durumları	47
Çizelge 4.9: Üreticilerin iletişim kurdukları kuruluşlar.....	48
Çizelge 4.10: Üreticilerin üye oldukları çiftçi örgütleri.....	49
Çizelge 4.11: Üreticilerin danışmanlık hizmetini aldıkları kişi ve kuruluşlar.....	50
Çizelge 4.12: Üreticilerin hizmet aldıkları tarım danışmanlarının ünvanları.....	50
Çizelge 4.13: Üreticilerin danışmanlık hizmeti alma süreleri.....	51
Çizelge 4.14: Üreticilerin danışmanları ile görüşme sıklığı.....	51
Çizelge 4.15: Üreticilerin danışmanlarına ulaşabilme durumları.....	52
Çizelge 4.16: Üreticilerin tarım danışmanlarından bilgi almak istedikleri konular.....	53
Çizelge 4.17: Üreticilerin tarım danışmanına ödeme yapma durumu.....	54
Çizelge 4.18: Tarım danışmanlarının katkısıyla üreticilerin işletme masraflarındaki değişiklikler.....	56
Çizelge 4.19: Üreticilerin işletme masraflarının azalma oranı.....	56
Çizelge 4.20: Üreticilerin işletme masraflarının artış oranı.....	57
Çizelge 4.21: Üreticilerin tarım danışmanı ile çalışma durumlarının gelir artışına katkısı.....	58
Çizelge 4.22: Tarım danışmanın etkisi ile üreticilerin yıllık gübre kullanımında dekar başına değişim oranı.....	59
Çizelge 4.23: Tarım danışmanının etkisi ile üreticilerin yıllık ilaç kullanımında dekar başına değişim oranı.....	60
Çizelge 4.24: Üreticilerin ürünlerini değerlendirme durumu.....	61
Çizelge 4.25: Üreticilerin tarım danışmanlarından aldıkları hizmetlerin sıklıkları.....	62

Çizelge 4.26: Tarım danışmanlarından alınan hizmetlerin dönüştürülmüş faktör yükleri	66
Çizelge 4.27: Hizmetlerin boyutları ve genel ortalaması arasında korelasyonlar.....	66
Çizelge 4.28: Üreticilerin danışmanlık hizmetinden memnuniyet durumları.....	68
Çizelge 4.29: Üreticilerin danışmandan aldıkları hizmetleri derecelendirme durumları..	70
Çizelge 4.30: Üreticilerin danışmanlar ile danışmanlık hizmeti dâhilinde sorun yaşama durumları ve yaşanan sorunlar.....	71
Çizelge 4.31: Üreticilerin aldıkları danışmanlık sonrası faaliyetlerindeki değişim.....	72
Çizelge 4.32: Üreticilerin tarım danışmanlığı sistemi hakkındaki görüşleri.....	74
Çizelge 4.33: Üreticilerin tarım danışmanlık hizmetini aldıkları kuruluş ile demografik özellikleri ve tarımsal faaliyetleri arasındaki ilişki.....	77
Çizelge 4.34: İşletmenin arazi büyüklüğü ile tarım danışmanı ve bazı kuruluşlarla görüşme sıklıkları arasındaki ilişkiler.....	81
Çizelge 4.35: İşletmenin faaliyet süresi ile ve bazı kuruluşlarla görüşme sıklıkları arasındaki ilişkiler.....	82
Çizelge 4.36: Üreticinin ödeme yapması ile değişik konulardaki danışmanlık hizmetlerinden memnuniyet durumu arasındaki ilişki.....	82
Çizelge 4.37: Tarım danışmanlarının cinsiyet, yaş ve eğitim durumları.....	83
Çizelge 4.38: Tarım danışmanlarının meslek dağılımları ve mezun oldukları bölümler.....	84
Çizelge 4.39: Tarım danışmanlarının danışmanlık yaptıkları alanlar.....	85
Çizelge 4.40: Tarım danışmanlarının hizmet şekli.....	87
Çizelge 4.41: Tarım danışmanlarının hizmet verdikleri üretici sayısı.....	87
Çizelge 4.42: Tarım danışmanlarının hizmet verdikleri toplam alan.....	88
Çizelge 4.43: Tarım danışmanlarının danışman olarak çalışma süreleri.....	88
Çizelge 4.44: Tarım danışmanlarının danışmanlık hizmeti memnuniyetleri.....	89
Çizelge 4.45: Tarım danışmanlarının üreticilerle çalışma süreleri.....	90
Çizelge 4.46: Üreticilerin başka bir tarım danışmanı ile çalışmış olma durumu.....	90
Çizelge 4.47: Tarım danışmanlarının görev yaptığı yer ve sayıları.....	91
Çizelge 4.48: Tarım danışmanlarının ikamet ettikleri yerler.....	91
Çizelge 4.49: Tarım danışmanlarının üreticilerle yaşadıkları sorunlar.....	92
Çizelge 4.50: Tarım danışmanlarına üreticiler tarafından bilgi talebinde bulunulan konular.....	92
Çizelge 4.51: Tarım danışmanlarının tarım danışmanlığı yönetmeliğinde belirtilen koşullara uygunluğu.....	93
Çizelge 4.52: Tarım danışmanlarının, üreticilerden gelen uzmanlık alanlarına girmeyen sorunlarla karşılaşma durumları.....	94
Çizelge 4.53: Tarım danışmanlarının uzmanlık alanı dışındaki sorunların çözümünde başvurdukları yollar.....	94
Çizelge 4.54: Tarım danışmanlarının mesleki bilgi düzeyleri ile ilgili görüşleri.....	95
Çizelge 4.55: Tarım danışmanlarının uzmanlık gerekliliği ile ilgili görüşleri.....	95
Çizelge 4.56: Tarım danışmanlarının danışmanlık hizmetini meslektaşlarına önerme durumu.....	96
Çizelge 4.57: Tarım danışmanlarının reçete yazma yetkileri.....	96
Çizelge 4.58: Tarım danışmanlarının üreticileri ile ücret konusunda sorun yaşama durumları.....	96
Çizelge 4.59: Tarım danışmanların bakanlık tarafından ödenen ücretin tatmin ediciliği.....	97
Çizelge 4.60: Tarım danışmanlarının eğitim ihtiyacı.....	97

Çizelge 4.61: Tarım danışmanlarının ihtiyaç duydukları eğitim konuları ve önem dereceleri.....	98
Çizelge 4.62: Üreticilerin tarım danışmanlarına ödeme yapma durumları.....	99
Çizelge 4.63: Tarım danışmanlarının kadın üreticiler ile çalışma durumları.....	99
Çizelge 4.64: Tarım danışmanlarının üreticiler ile ilgili değerlendirmeleri.....	99
Çizelge 4.65: Tarım danışmanlarının bilgilendirme amaçlı kullandığı araçlar.....	101
Çizelge 4.66: Tarım danışmanlarının üreticiler ile görüşme sıklıkları.....	101
Çizelge 4.67: Tarım danışmanlarının destek aldığı kişiler.....	101
Çizelge 4.68: Tarım danışmanlarının çalışma ortamlarında bulunan teknolojik olanaklar.....	102
Çizelge 4.69: Tarım teknoloji kullanma becerileri.....	102
Çizelge 4.70: Tarım danışmanlarının yeni görüşlere açık üretici sayıları.....	103
Çizelge 4.71: Tarım danışmanlarının danışmanlık süreçlerinde faaliyetlere katılma durumları.....	103
Çizelge 4.72: Tarım danışmanlarının katıldıkları faaliyetlerin kurum bilgileri.....	103
Çizelge 4.73: Tarım danışmanlarının tarım danışmanlığı sistemi ile ilgili görüşleri.....	104

ŞEKİL DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1.1: Antalya ili haritası.....	4
Şekil 1.2: Antalya ili cinsiyete göre nüfus dağılımı.....	5
Şekil 3.1: Antalya ili ve ilçelerine ait üretici ve örneklem dağılımı.....	38
Şekil 4.1: Üreticilerin iletişim kurdukları kuruluşların dağılımı.....	49
Şekil 4.2: Üreticilerin tarım danışmanı ile çalışma durumlarının üretim artışına ve ürün kalitesine katkısı.....	58
Şekil 4.3: Üreticilerin tarım danışmanlığı sistemi hakkındaki görüşleri.....	75
Şekil 4.4: Tarım Danışmanlarının danışmanlık yaptıkları alanların dağılımı.....	85

SİMGELER DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Bkz.	: Bakınız
ÇKS	: Çiftçi Kayıt Sistemi
EZS	: Eğitim ve Ziyaret Sistemi
GTHB	: Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
KÖY-MER	: Köy Merkezli Tarımsal Üretime Destek Projesi
P (Probability)	: Olasılık
SAS	: Statistical Analysis Software
SPSS	: Statistical Package for Social Sciences for Windows
TARGEL	: Tarımsal Yayım Geliştirme Projesi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TYUAP	: Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projesi
χ^2	: Ki-kare

ÖNSÖZ

Üretimin çoğunlukla doğa koşullarında yapıldığı tarım sektöründe üreticilere, sürekli gelişen ve değişen dünyada yeni bilgiler ulaştırmak ve artan sorunlarla baş edebilmeleri için zamanında ve doğru şekilde bilgi akışının sağlanması gerekmektedir. Bu noktada tarımsal yayım devreye girmektedir. Tarımsal yayımın temel amacı gerek kamuda yayım elemanı olarak çalışan bireylerin gerekse özel danışmanlık yapanların iyi yetişmiş ve yeterli donanıma sahip olması bu alandaki verimliliği ve başarıyı da o ölçüde etkilemektedir. Genelde tarımsal yayım çalışmaları daha çok Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığına bağlı olarak yürütülmektedir. Buna ek olarak özel danışmanlık birimleri, üretici örgütleri, üniversiteler veya devlete bağlı olmayan diğer kuruluşlar tarafından da desteklenmektedir. Türkiye’de de benzer durum söz konusu olup, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı bünyesinde kurulan yayım sistemi vasıtası ile yürütülmektedir. Son yıllarda sistemin başarılı bir şekilde işlememesine yönelik olarak yeniden yapılandırılmasının gerekliliğinden hareketle 2006 yılında yayımda danışmanlık sistemi gündeme gelmiş, teknik bilgilerin üreticilere aktarılmasında etkinliğin artırılması amaçlanmıştır.

Araştırma sırasında, çalışmalarımın her aşamasında bilimsel katkılarıyla bana yardımcı olan, yol gösteren danışman hocam Sn. Prof. Dr. Aydın GÜREL’e teşekkürlerimi sunarım. İstatiksel analizlerin yapılmasında ve değerlendirilmesinde bana destek veren bilimsel katkılarını esirgemeyen Akdeniz Üniversitesi Öğr. Üyesi Prof.Dr. Sn Mehmet Ziya FIRAT’a, tezimin yazım aşamasında okuyarak eleştirerek katkı veren beni cesaretlendiren değerli hocam Sn. Prof. Dr. Zeynep DERNEK’e, bilgilerinden ve geniş deneyimlerinden yararlandığım tezimi okuyarak düzeltmelerde teknik ve bilimsel katkılarını esirgemeyen değerli Öğr. Üyeleri ve çalışma arkadaşlarım Akdeniz Üniversitesi Öğr. Üyesi Prof Dr Sn. Nurşen ADAK’a Adnan Menderes Üniversitesi Öğr. Üyesi Yrd. Doç. Dr. Sn Funda ÇONDUR’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca anket sorularını sabır ve içtenlikle yanıtlayan üreticilerimize ve tarım danışmanlarına teşekkür ederim ve her zaman maddi manevi desteklerini yanımda hissettiğim aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Ocak, 2018

Nilüfer CENGİZ
Öğretim Görevlisi

1. GİRİŞ VE GENEL BİLGİLER

1.1 Giriş

Dünyada özellikle de gelişmiş ülkelerde tarım büyük değişim ve dönüşümler geçirmektedir. Ancak ne yazık ki yapılması gerekenler henüz olması gereken düzeyde yapılabilmiş değildir. Tarım Türkiye için de son derece önemlidir. Türkiye tarımını ve Türkiye üreticisini artık kendi ihtiyacı ve ailesinin geçimi için üretim yapan, yeter gelirli, hayatını idame ettirmeye çalışan üretici ve üretim tarzından çıkarıp, pazar ve piyasa için üretim yapabilen, elde edilen üretim fazlasını karlı olarak satabilen, kazanç sağlayabilen optimum gelir getiren bir konuma çıkarmak gerekmektedir. Günümüz dünyasında hızlı gelişme ve değişimlere paralel olarak tarım sektörü de yoğun bir değişim ve gelişim süreci yaşamaktadır. Bilinen üretim faktörlerinin yanı sıra artık bilgi de önemli bir üretim faktörü olarak kabul edilmektedir. Bütün bunlar dikkate alındığında tarımsal alanda gerçekleşen yenilik, değişim ve gelişmelerin etkili bir şekilde üreticilere ulaştırılması ulusal tarım politikalarının en önemli görevlerinin başında gelmektedir. Aksi takdirde ülkeler için uluslararası arenada rekabet şansı olmayacaktır.

Tarımsal üretimdeki yenilikleri üreticilere aktarma sürecini etkili ve sağlıklı şekilde inşa etmek oldukça önemlidir. Bu bağlamda çiftçi eğitim çalışmalarının daha da önemsenmesi tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinin çeşitlendirilmesi ve güçlendirilmesi gerekmektedir. Dünyada tarımsal yayım faaliyetleri ülkelerin farklı ekonomik ve siyasi yapıları, farklı tarımsal potansiyelleri ve yetişmiş insan gücüne bağlı olarak organize olmaktadır. Ekonomik gelişme ve kalkınmışlık düzeyi düşük olan ülkelerde hükümetler tarımsal yayımcılığı teşvik edecek yeni stratejiler geliştirmektedir. Bu konuda ABD’de Dünya Bankası ve Uluslararası Kalkınma Ajansı sponsorluğunda çok sayıda saha çalışması ile yapılan bir araştırmada kırsal yoksullukla mücadele de; kalkınmaya bilgi sağlama, kırsal alanda sürdürülebilir tarım kaynaklarının artırılması ve arzla -talepin uyumlu hale getirilmesinin önemi vurgulanmıştır (Swanson ve ark.1990).Sürdürülebilir ve nitelikli tarım ve kırsal kalkınma için tarımsal yayım ve onun güçlendiricisi olarak danışmanlık hizmetlerinin iyileştirilmesi ve yaygınlaştırılması yaşamsal derecede önemlidir. Bu konuya duyarlılık açısından Türkiye’de tarım sektörünü ilgilendiren önemli değişim ve gelişmeler yaşanmaktadır. Bu kapsamda GTHB (Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı) tarafından 5488 sayılı Tarım Kanunu’nun 9. Maddesine dayanarak hazırlanan 8 Eylül 2006 tarihinde yürürlüğe giren “Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Düzenlenmesine Dair

Yönetmelik” bu alanda yeni dönemi-süreci başlatmıştır. Bu yönetmelikle ilk defa “Yayımcı/Danışman” meslekleri ve yayım/danışmanlık hizmetleri” yasal olarak tanımlanmıştır. Bu yönetmeliğe göre tarım danışmanlığı yapabilecekler arasında kendi adı ve hesabına çalışan serbest tarım danışmanı, üretici örgütleri, ziraat odaları, tarımsal danışmanlık dernekleri, vakıflar ve tarım danışmanlığı için kurulmuş şirketler yer almaktadır.

Türkiye’de Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinde 2015 yılı itibariyle 2600 danışman 156.000 işletmeye hizmet vermiştir (Anonim 2015). Antalya İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğünden elde edilen verilere göre 2016 yılında 14 danışman, 77.228,4 dekar alanda 780 işletmeye danışmanlık hizmeti vermiştir. 78 milyon hektar toplam alanıyla Türkiye’de tarım alanlarının toplam alan içindeki payı %36’dır (27 575 000 ha). Bu kadar geniş bir coğrafi alana sahip Türkiye’nin tarımsal üretim kapasitesini artırmak ve verimliliği yükseltmek için tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinin etkili kullanımının önemi aşikârdır. Ancak Türkiye’de tarım alanlarının %68’inde tarla bitkileri, %13’ünde bahçe bitkileri yetiştiriciliği yapılırken, %19’luk önemli bir kısmı atıl bir şekilde nadasa ayrılmaktadır.

Bu tez çalışmasının saha araştırmasının gerçekleştirildiği Antalya’da ise 2015 yılı itibariyle tarım alanlarının %55,70’ini tarla bitkileri, %33,65’ini bahçe ve sera, %10,65 ini ise nadasa bırakılan ve kullanılmayan alanlar oluşturmaktadır (Anonim 2016p). Türkiyenin beşinci büyük nüfusuna sahip olan Antalya 156.000 çiftçi ailesi ve 9,53 milyar TL tarımsal üretim değeriyle Türkiye’de ikinci sıradadır. Ayrıca Türkiye’deki Bitkisel Üretim Değerinin %6.79’unu karşılayarak birinci sıraya yerleşmiştir (Anonim 2016p). Bu veriler çerçevesinde Türkiye tarımında oldukça önemli bir yere sahip olan Antalya ilindeki tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinin hem üreticiler hem de tarım danışmanları bağlamında etkinliğini araştırmak bu doktora tezinin amacını oluşturmaktadır. Araştırmayı amacına uygun şekilde sonuçlandırılabilmesi için tarımsal yayım ve danışmanlık hizmeti alan üreticiler ve bu hizmeti veren tarım danışmanlarıyla yüzyüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışmada Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı’nın öngördüğü tarımsal danışmanlık hizmeti alabilme kriterlerine sahip işletmeler saptanarak en az 10 ve daha fazla işletme bulunan ilçeler örnekleme dâhil edilmiştir. Örneklem büyüklüğünün evrenin % 25’i olacak biçimde tasarlandığı bu çalışmada araştırmanın yürütüldüğü 2013 yılı itibariyle Antalya’da toplam 898 üretici Tarımsal Yayım ve Danışmanlık hizmetinden yararlanmaktadır. Bu üreticilerden 227 tanesi ile yüzyüze görüşme yapılmıştır. Ayrıca, bu çalışmanın diğer materyalini oluşturan tarımsal danışmanlık

hizmeti veren kişilerin toplam sayısı 21 olup bunların 6'sı serbest tarım danışmanı olarak geri kalan 15 ise Ziraat odası veya üretici örgütlerine bağlı olarak çalışmaktadırlar. Tarımsal danışmanlık hizmeti veren bu kişilere ait bilgilere Antalya Tarım İl Müdürlüğü kayıtlarından ulaşılmıştır ve bunların tamamı araştırma kapsamına dâhil edilmişlerdir.

Saha çalışmasında elde edilen verilerin değerlendirilmesinde, SPSS for Windows 22. 0 ve SAS v9.4 gibi çeşitli programlardan yararlanılmıştır. Araştırmanın sayımla belirlenen nitel değişkenleri için tanımlayıcı istatistikler sayı ve yüzde şeklinde gösterilmiştir. Eylül 2006'da yürürlüğe giren yönetmelik çerçevesinde Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Sisteminin Antalya ili özelinde etkililiğini, karşılaşılan sorunları ve sorunlara yönelik çözüm önerilerini araştırmayı hedefleyen bu tez çalışması giriş ile birlikte beş bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın amacı, kapsamı ve öneminin irdelendiği giriş bölümünün ardından kuramsal tartışmaların bulunduğu bölüm yer almaktadır. Bu bölümde öncelikle tarımsal yayım ve tarımsal danışmanlık kavramları tanımlanarak dünyada ve Türkiye'de tarımsal danışmanlık ve yayım çalışmalarının gelişimi mevcut literatür yardımıyla tartışılmaktadır. Alan araştırma yöntemi ve tekniklerinin tanıtıldığı bir sonraki bölümde öncelikle araştırmanın evren ve örnekleme gerekçeleriyle yer verilmiştir. Bu bölümde ayrıca araştırma bölgesi olan Antalya ve araştırmanın gerçekleştirildiği ilçelerin sosyo-demografik özellikleri, tarımsal potansiyellerine ilişkin bilgiler verilmektedir. Dördüncü bölümde danışmanlık hizmeti alan üreticilerden ve tarım danışmanlığı hizmeti veren tarım danışmanlarından elde edilen bulgular sunulmaktadır. Öncelikle üreticilerle ilgili veriler analiz edilerek tartışılmıştır. Bu kapsamda üreticilerin sosyo-demografik özellikleri, üreticilere ait işletmelerinin faaliyet alanları, arazi varlığı, hayvan varlığı, işgücü, teknoloji kullanma becerileri, iletişim kurdukları kurum ve kuruluşlara ilişkin bilgiler, üreticilerin tarım danışmalarına ve verilen hizmetlere yönelik değerlendirmeler ve üreticilere ait bazı değişkenler arası ilişkilere ait yapılan istatistiki analizler bu bölümde yer almıştır. Bu bölümün ikinci kısmında tarım danışmanlığı hizmeti veren tarım danışmalarına yönelik bulgular değerlendirilmiştir. Çalışmanın beşinci ve son bölümü sonuç ve önerilerden oluşmaktadır. Bu bölümde saha çalışmasının en önemli bulguları vurgulanarak bu bulgular ışığında tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinin olumlu yönlerinin geliştirilerek sürdürülebilmesi, sistemin aksayan taraflarına ilişkin de çözüm önerileri sunulmuştur.

1.2 Araştırma Bölgesi Hakkında Genel Bilgiler

“Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Etkinliği Üzerine Bir Araştırma: Antalya İli Örneği” adlı tez Antalya ilinin Serik, Manavgat, Alanya, Kumluca, Korkuteli, Elmalı, Kepez, Konyaaltı ve Demre ilçelerinde anket yöntemi uygulanmıştır. Araştırma bölgesinde anket uygulanacak yerleşim yerlerinin birbirine oldukça yakın olması nedeniyle Alanya ilçesi Manavgat ilçesi ile birleştirilmiştir. Bölgesel ve tarımsal üretim alanları ve çeşitliliği açısından birbirine yakın olan Elmalı ilçesi ile Korkuteli ilçesi de birleştirilerek anketler uygulanmıştır. Bu kapsamda Antalya'nın coğrafi yapısı aşağıda özetlenmiştir.

1.2.1 Tarımsal yapı

Tarımsal yapı içerisinde arazi varlığı, bitkisel üretim ve hayvansal üretime yer verilmiştir (Çizelge 1.1 ve Çizelge 1.2)

1.2.1.1 Arazi varlığı

Antalya ili sahip olduğu Antalya Ovası ile tarımsal potansiyel ve ekolojik uygunluk açısından Türkiye tarımında önemli bir yere sahiptir. Antalya topraklarının beşte birinde tarım yapılan bir bölgedir.

Çizelge1.1. Antalya ilinin toplam arazi varlığı (2016)

Cinsi	Yüzölçümü (hektar)
Tarım Alanı	364.628
Çayır-Mera Alanı	201.073
Orman ve Diğer Alanlar	1.525.199
Toplam	2.090.900

Kaynak: (Anonim 2016e)

Antalya ilinin toplam arazi varlığı 2.090.900 hektardır. Toplam arazi varlığı içindeki tarım alanı toplam 364.628 hektardır. Çayır-Mera alanı 201.073 hektardır. Orman ve diğer alanlar 1.525.199 hektardır (Anonim (2016e). Antalya ilinin toplam tarım alanı içindeki %66,0'ı tarla alanı, %17,2'si nadas alanı, %13,5'i sebze alanı, %3,4'ü meyve alanıdır. (Anonim 2016e)

1.2.1.2 Bitkisel Üretim

Antalya ilinin toplam tarım arazisi, 1990 yılında 27.856 hektar iken, bu miktar 2014 yılında 23.939 hektara düşmüştür. (Anonim 2016b)

Çizelge1.2. Antalya ili tarımsal arazi dağılımı (Anonim 2016l)

Tarım Alanı Çeşidi	Yüzölçümü (hektar)	Yüzde (%)
Tarla Alanı	15.789	66,0
Nadas Alanı	4.108	17,2
Meyve Alanı	804	3,4
Sebze Alanı	3.238	13,5
Toplam	23.939	100

Antalya’da tarım yapılan yerler kıyı kesimi ve kıyıdan uzak kesimler olarak ayrıldığında kıyı kesiminde portakal, muz, avokado gibi sıcak iklim bitkilerin yetiştirilmesinin yanında sera tarımına da uygundur. Ama kıyıdan uzak kesimlerde ise elma, armut, ayva gibi meyve türleri yetiştirilebilir (Anonim 2016b)

1.2.1.3 Hayvansal Üretim

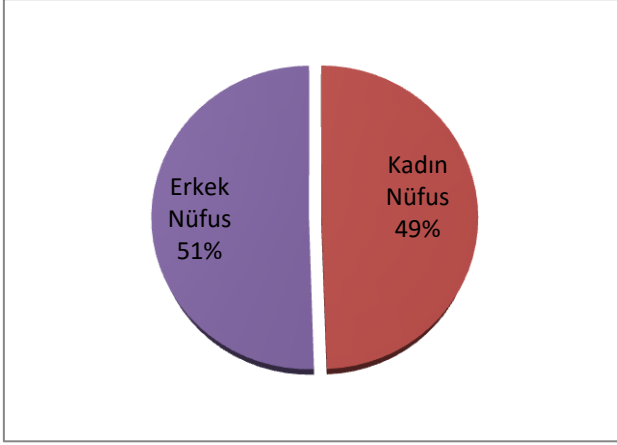
Tarımsal üretim içerisinde hayvancılık giderek kültür ırklarının ve kültür melezlerinin yaygınlaşmasıyla önemini artırmaktadır. Yerli ırklar giderek yerini daha verimli kültür ırklarına bırakmaktadır. Bu kapsamda 1987 yılında kuruluş çalışmalarını tamamlamış olan “Antalya İli Holstein Süt Sığırı Yetiştiricileri Birliği” kente girmiş bulunan kültür ırkı damızlık hayvanlarının soy kütüğü kayıtlarını tutmaktadır.

Antalya’da canlı hayvan yetiştiriciliğinde ilk sırada keçi yetiştiriciliği yer almaktadır. 2015 yılı TÜİK verilerine göre 654.710 adet keçi yetiştirilmektedir. Bunu koyun yetiştiriciliği izlemektedir. 2015 yılında yetiştirilen koyun sayısı ise 414.491 adettir. Ayrıca sığır sayısı da 161.973’tür (Anonim 2015a). Antalya ilinde ayrıca kümes hayvanı yetiştiriciliği de yapılmaktadır.

1.2.2 Antalya ilinin coğrafi yapısı

Araştırma alanı olarak seçilen Antalya ili Türkiye'nin güneybatısında 29° 14'-32°27' doğu boylamları ile 36° 06'-27° 29' kuzey enlemleri arasındadır. Güneyinde Akdeniz ve

Şekil 1.2. Antalya ili cinsiyete göre nüfus dağılımı (Anonim 2016m)

1.2.4 İklim özellikleri

Antalya ili iklimi genel olarak Akdeniz iklimine girmektedir. Yazları sıcak ve kurak kışları ılık ve yağışlı olarak ifade edilen iklim tipi diğer bir deyişle “Mutedil Deniz ve İklim Sınıfı”na girer. Daha iç kesimlerde ise “Soğuk Yarı- Kara İklim “tipi görülmektedir. Yazın ortalama sıcaklık 28-36 derece arasındadır. Ocak ayında ise sıcaklık ortalama 10-20 derece arasında değişir. İlde kar yağışı görülmez. Don hemen hemen hiç olmaz. Yağış olmadığı günler hava açık ve güneşlidir. Antalya’nın kıyı bölgelerinde yazlar hem uzun hem de sıcaktır. Kışlar ılığa yakın serinlikte geçer Aralık –Ocak ayları ile çok nadir olarak ilk ve sonbahar aylarında sağanak halinde yağar. Yağış ortalaması metrekareye 1070 milimetredir. İlde yıllık ortalama nispi nem % 64 civarındadır, Antalya’nın topraklarının % 60’ı ormanlıktır. Türkiye’de ormanı en çok olan illerimizden biridir. Çam ağaçları çoğunluktadır. Ovalarda her türlü Akdeniz ürünleri yetişir (Anonim 2016d ve Anonim 2016n)

1.3 Araştırmanın yürütüldüğü ilçeler hakkında genel bilgiler

Bu bölümde araştırmanın yapıldığı Kumluca, Manavgat, Korkuteli, Kepez, Konyaaltı, Demre ve Serik ilçelerine ilişkin bilgiler verilmiştir.

1.3.1 Kumluca

Kumluca ilçesi, Akdeniz Bölgesinde, Antalya Körfezi ile Fethiye Körfezi arasında Teke Yarımadası adı verilen Akdeniz’e doğru uzanan çıkıntı üzerinde yer almaktadır. Antalya

ilinin batısında yer alan ilçelerinden biri olan Kumluca, merkeze 95 km uzaklıktadır. İlçe, güneyden Akdeniz, doğudan Kemer, kuzeyden Korkuteli, kuzeybatıdan Merkez ilçe, batıdan Elmalı ve Finike ilçeleri ile çevrilidir. Kumluca İlçesinin güney kısımları deniz seviyesine yakınovalık, kuzey kısımları ise dağlıktır. Kumluca nüfusu TÜİK 2015 nüfus sayımı verilerine göre nüfusu 67.135 kişidir. (Anonim 2016c)

Kumluca İlçesi Akdeniz iklimi (yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı) içinde nitelendirilmekte ise de meteorolojik yönden üç değişik iklim tipi göze çarpar. Sahil ve yayla kesimi arasında iklim ve bitki örtüsü bakımından farklılık görülür. Sahil kesimi örtü altı tarımı ve narenciye tarımı yapılmasına uygundur. Yayla kesiminde ise elma armut gibi muhtelif meyve türleri yetişir.

Kumluca'nın tarımsal yapısı incelendiğinde ilçenin kuruluş tarihinde ekonomisi hububat, hayvancılık ve az miktarda da meyvecilik gelirlerine dayanmakta iken daha sonraki yıllarda Ant birlik kuruluşu ile bu alanlara pamuk ekimi yayılmıştır. 1960'lı yıllardan sonra narenciye tarımı, plastiğin 1970'li yıllardan itibaren örtü materyali olarak kullanılması ile örtü altı tarımı hızla yayılmış olup, seracılık önemli gelir kaynaklarına dönüşmüştür. İlçenin en önemli gelir kaynağı örtü altı tarımı (seracılık) ve narenciye üretimidir.

Kumluca İlçesinin toplam yüzölçümü 1.253.000 dekadır. Bu alanın %13,6 ile 170.000 dekarı tarım arazisi % 6,2 ile 77.760 dekarı çayır-mera % 48 ile 600.490 dekarı orman ve fundalıklar, % 0,4 ile 5040 dekarı su yüzeyi % 31,8 ile 399.710 dekarı tarım dışı alanlar ve yerleşim alanları oluşturmaktadır (Çizelge 1.3).

Çizelge 1.3. Kumluca ilçesi arazi dağılımı (Anonim 2016o)

Cinsi	Alan (dekar)
Tarım Alanı	170.000
Çayır Mera Alanı	77.760
Orman ve Fundalık	600.490
Su Yüzeyi	5.040
Tarım Dışı Alan	399.710
Toplam	1.253.000

Kumluca ilçesinin arazi dağılımı incelendiğinde orman ve fundalık alanların önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Toplam 1.253.000 dekar arazi büyüklüğü içinde 600.490 dekarı orman ve fundalıklardan oluşmaktadır. İkinci sırada 399.710 dekar ile tarım dışı alanlar yer almaktadır. Bunu 170.000 dekar alan ile tarım alanları izlemektedir.

Çizelge 1.4’de Kumluca’nın tarımsal faaliyet alanları ve dağılımı verilmiştir. Çizelgeden de anlaşılacağı üzere ilçede polikültür tarım yapılmaktadır. Tarımsal faaliyet alanlarından önemli bir kısmını örtü altı sebze üretimi izlemektedir. Örtü altı sebze yetiştiriciliğinde birinci ve ikinci ekilişte toplam 54.950 dekar, açıkta sebze yetiştiriciliğinde 3.600 dekar olmak üzere sebze üretiminin toplamı 58.550 dekadır. İlçede sebze yetiştiriciliği önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye’deki sebze üretimi içinde Kumluca ilçesi önemli bir paya sahiptir. İlçede tarımsal faaliyet alanlarının 58.130 dekarı ise tarla bitkileri üretiminden oluşmaktadır. Üçüncü sırada ise 34.380 dekar ile narenciye üretimi yer almaktadır.

Çizelge 1.4. Kumluca ilçesi tarımsal faaliyet alanları ve dağılımı (Anonim 2016o)

Cinsi	Alan (dekar)
Tarla Bitkileri	58.130
Narenciye	34.380
Sebze (Açıkta)	3.600
Sebze (Örtü Altı)	36.950 (ikinci ekiliş 18.000;Toplam 54.950)
Bağ	2.500
Örtü Altı Bağ	100
Meyvecilik	5.310
Tarıma Elverişli Olup Tarım Yapılmayan	29.120
Toplam	170.000

Kumluca İlçesinin hayvancılık durumu incelendiğinde yoğun olarak kıl keçisi yetiştirildiği görülmektedir. Bunu arılı kovan yetiştiriciliği izlemektedir. Ayrıca sığır ve koyun yetiştiriciliği yapılmaktadır (Anonim 2016o).

1.3.2 Manavgat

Manavgat, 2.237 km²’lik yüzölçümüyle Antalya ilinin en büyük ikinci ilçesidir. (Çizelge 1.5). Manavgat’ın TÜİK 2015 nüfus sayımı verilerine göre nüfusu 222.419 kişidir. (Anonim 2017c). Manavgat’ın iklimi Akdeniz iklimidir. Yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlıdır. Don olayı tüm yıl boyunca ancak birkaç gün görülmektedir. Bazı yıllarda ise hiç don olayı olmadığı gözlenmiştir. İlçenin doğal yapısı kısmen tarıma uygun olup bu bölgelerde

tarım gelişmiştir. Sahil şeridinden itibaren, Toroslar'a kadar uzanan alan, tamamen ziraat alanıdır. Geri kalan bölgeler orman ve fundalık alanlar ve hayvancılığın geliştiği köyler olarak ayrılır. İlçe köylerinde büyük ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin yanında hububat, susam, karpuz yetiştiriciliği ve özellikle son yıllarda zeytincilik giderek önem kazanmaktadır.

Son yıllarda pamuk üretimi azalmakta narenciye, açık alan ve örtü altı sebze yetiştiriciliğinde artma görülmektedir. İlçede sanayi gelişmemiştir. Ancak tarıma dayalı olarak pek çok fabrika bulunmaktadır.

Manavgat İlçesinin toplam yüzölçümünün %18,9'unu tarım arazisi oluşturmaktadır. Tarım arazilerinin yaklaşık %65'ü sulanabilmekte, geri kalan %35 ise sulanamamaktadır. İlçede tarla bitkilerinin %44'ünü buğday oluşturmaktadır. Sebze üretiminde en ağırlıklı payı %53 ile kavun ve karpuz yetiştiriciliği (%53) oluşturmaktadır. Bunun dışında en çok yetiştirilen sebze ise %33 domates, %14 ile diğer sebzeler gelmektedir. İlçede zeytin üretimi de önemli bir yer tutmaktadır. İlçede polikültür tarım yapılmaktadır. İkinci ürün hatta üçüncü ürün alınabilmektedir. İkinci ürün olarak genelde susam ve mısır yetiştirilmektedir. İlçede açık alan hayvancılığı yapılmaktadır. Besicilik fazla gelişmemiştir (Anonim 2016j).

Çizelge 1.5. Manavgat ilçesi arazi dağılımı (Anonim 2016j)

Cinsi	Alan (dekar)
Tarım Alanı	423.360
Cayır Mera Alanı	106.950
Tarım Dışı Alan	1.706.690
Toplam	2.237.000

1.3.3 Korkuteli

Korkuteli ilçesinin 2.482.680 dekar arazi varlığına sahiptir (Çizelge 1.6). İlin doğusunda Antalya Merkez ilçesi, Batısında Muğla Fethiye ilçesi ve Burdur Gölhisar ve Çavdır ilçesi, Güneyde Kumluca ve Elmalı İlçeleri ve Kuzeyde Burdur ili Bucak, Karamanlı ve Tefenni ilçeleri er almaktadır. Korkuteli'nin deniz seviyesinden yüksekliği 1020 metredir. İlçede 1/4 oranında Akdeniz iklimi, 3/4 oranında göller bölgesi karasal iklim vardır. Korkuteli nüfusu TÜİK 2015 nüfus sayımı verilerine göre nüfusu 52.746 kişidir.

Çizelge1.6. Korkuteli ilçesi arazilerin dağılımı (Anonim 2016a)

Cinsi	Alan (dekar)
Tarım Alanı	1.014.650
Çayır-Mera Alanı	58.000
Orman ve Fundalık	1.003.390
Su Yüzeyi	3.510
Tarım Dışı Alan	403.130
Toplam	2.482.680

Korkuteli ilçesinde tarım alanları önemli yer tutmaktadır. İlçenin ekonomik yapısında tarımsal faaliyetlerin yanı sıra hayvancılık ve yayla turizmi önem taşımaktadır. İlçenin kırsal kesimlerinde küçük aile işletmeleri tarım ürünleri yanında hayvan besiciliği de yapmaktadırlar. Türkiye’deki kültür mantarı üretiminin %53’ü, mantar yetiştiriciliğinde kullanılan kompostun ise %70’i Korkuteli’nde üretilmektedir. (Anonim 2016).

1.3.4 Kepez

Kepez’in doğusunda Aksu İlçesi, güneyinde Muratpaşa İlçesi, güney batısında Konyaaltı İlçesi, kuzey ve kuzey batısında Döşemealtı İlçesi bulunmaktadır. İlçenin denizden yüksekliği ortalama 20-39 metre arasındadır. Karakteristik bitki örtüsü makilerdir (Anonim 2016ı). Kepez nüfusu TÜİK 2016 nüfus sayımı verilerine göre nüfusu 497.242 kişidir

Kepez İlçesinde Akdeniz İklimi vardır. Yazlar sıcak ve kurak; kışlar ılık ve bol yağışlıdır. Yaz aylarında sıcaklık yüksektir ve kuraklık kendini hissettirmektedir. En fazla yağış kışın, en az yağış yazın düşer. Kış aylarında ise sıcaklık aşırı derecede düşmez. Kar yağışı ve don olayı çok ender görülür. Kışın görülen yağışlar cephesel kökenlidir. Kış sıcaklığı yüksek olmasından dolayı ilçede seracılık faaliyetleri yürütülmektedir (Anonim 2016ı). Kepez’in yüzölçümü 397.869 dekar olup; 86.211 dekarında tarım yapılmaktadır. Tarım yapılan alan arazi büyüklüğünün % 22’sini oluşturmaktadır (Anonim 2016h).

Çizelge 1.7’ye göre Kepez ilçesinin tarımsal alanları ve dağılımı incelendiğinde; tarla bitkileri örtü altı ve açıkta olmak üzere sebze yetiştiriciliğinin önemli yer tuttuğu görülmektedir. Hayvansal üretim bitkisel üretim kadar olmamakla birlikte, süt ve kırmızı et üretimi yapılmaktadır. Ayrıca ilçede kültür balığı yetiştiriciliği yapılmaktadır (Anonim 2016ı).

Çizelge1.7. Kepez ilçesi tarımsal faaliyet alanları ve dağılımı (Anonim 2016ı)

Ürün Adı	Üretim Alanı (dekar)
Tarla Bitkileri	37.515
Örtü Altı Sebze	18.129
Açıkta Sebze	5.633
Mevecilik	2.755
Süs Bitkileri	3.203

1.3.5 Konyaaltı

Konyaaltı ilçesi Antalya ilinin batısında yer almaktadır. Kuzey dogusunda Kumluca ve Korkuteli, kuzeyinde Döşemealtı ve Kepez, doğusunda Muratpaşa ilçesi bulunmaktadır. Güneyinde ise Akdeniz ve Konyaaltı plajları vardır. Konyaaltı ilçesinin yüzölçümü 562.2km²'dir (Anonim 2016i). Konyaaltı ilçesinin TÜİK 2015 nüfus sayımı verilerine göre nüfusu 154.920 kişidir

Konyaaltı ilçesinde ekilebilir arazilerin yarısında sulu tarım yapılmaktadır. İlçede iki adet sulama birliği faaliyetini sürdürmektedir. Ağırlıklı olarak ilçede narenciye, zeytin, elma ve nar üretilmektedir ayrıca sera sebze yetiştiriciliği yapılmaktadır. Sera ve sebze yetiştiriciliğinde teknolojik imkânlar kullanılmaktadır. Yüksek kesimlerde yılda bir ürün alınırken sahile yakın kesimlerde ise yılda iki bazen de üç ürün alınabilmektedir. Yüksek rakımlı köylerinde ise tahıl üretimi de yapılmaktadır (Anonim 2016i) .

Çizelge1.8'de Konyaaltı ilçesinin arazi dağılımı verilmiştir. Buna göre arazinin önemli bir kısmını tarım dışı arazi oluşturmaktadır. Tarım alanları 57.612 dekarlık alanı kaplamaktadır. İlçede ekim alanlarında ekim yapıldığında, çok verimli topraklara sahip olduğundan yüksek kesimlerde az olmakla birlikte, sahile yakın kısımlarda daha çok verim alınabilmektedir. İlçede ağırlıklı olarak Zeytin, Nar, Narenciye ve Elma üretilmektedir. Ayrıca Buğday ve Arpa yetiştirilmektedir. Seracılık, meyvecilik ve süs bitkileri yetiştirilmektedir. Yüksek rakımlı köylerinde tahıl üretimi de yapılmaktadır. İlçede çoğunluğu gübre ve yem alanında olmak üzere 102 adet tarımsal işletme ve işyeri vardır. İlçede sekiz adet Tarımsal Kooperatif bulunmaktadır (Anonim 2016i).

Çizelge 1.8. Konyaaltı ilçesi arazi dağılımı (Anonim 2016i)

Cinsi	Alan (dekar)
Tarım Alanı	57.612
Çayır ve mera	19.406
Tarım dışı arazi	485.382

Konyaaltı ilçesinde özellikle meyvelikler yaygın üretim alanını oluşturmaktadır (Çizelge 1.9). Ayrıca açık ve örtü altı sebze üretimi ilçede önemli yer tutmaktadır. Konyaaltı ilçesine bağlı tarım arazilerin çoğunda sulu tarım yapılmaktadır. Tarla bitkileri, örtü-altı sebze yetiştiriciliği, açıkta sebze yetiştiriciliği ve meyvecilik gibi her türlü tarımsal ürünün yetişmesine uygundur.

Çizelge 1.9. Konyaaltı ilçesi tarımsal faaliyet alanları ve dağılımı (Anonim 2016i)

Ürün Adı	Üretim Alanı (dekar)
Tarla Bitkileri	3.467
Açık Tarla (Sebze)	4.890
Örtü Altı (Sebze)	2.995
Meyvelikler (örtü altı meyve dâhil)	23.205
Süs Bitkileri	0

1.3.6 Demre

Demre ilçesi Antalya Körfezinin batısında Teke Yarımadasının güneyinde yer alan bir ilçe olup; doğusunda Finike, Batısında Kaş İlçesi bulunmaktadır. Güneyinde ise Akdeniz ile sınırlıdır. Üç tarafı dağlarla çevrili bulunan ilçenin kurulduğu arazi Demre Çayının getirmiş olduğu verimli alüvyonlu topraklardan meydana gelmiştir. Akdeniz ikliminin tipik karakteristik özelliklerinin görüldüğü Demre ilçesinde yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağmurlu geçer (Anonim 2016g). Demre nüfusu TÜİK 2015 nüfus sayımı verilerine göre nüfusu 26.180 kişidir. İlçenin toplam olarak yüz ölçümü 47.322 hektardır. Çok eski bir yerleşim birimi olan Demre ilçesinin ekonomik yapısının ağırlıklı bir bölümü tarıma dayanmaktadır.

Çizelge 1.10'da görüldüğü üzere Demre ilçesinde orman arazisi önemli yer tutmaktadır. Tarım arazisi 53.500 dekar bir alana sahiptir.

Çizelge 1.10. Demre ilçesi arazi dağılımı (Anonim 2016g)

Cinsi	Alan (dekar)
Tarım Arazisi	53.500
Çayır Mera Alan	500
Orman Arazisi	319.420
Su Yüzeyi	29.800
Tarım Dışı Arazi	96.800

İlçede turfanda sebzeçiliği ve narenciye üretimi ağırlıklı olup, hububat üretimi de yapılmaktadır. Yapılan bu hububat tarımcılığı kıraç arazilerdedir. Demre'de 3000 dekar alanda portakal, limon ve mandalina yetiştirilmektedir. Zeytinalanı 6975 dekadır. Demre ilçesinde sebze üretimi ağırlıklı olarak yapılmaktadır. Türkiye'nin sebze ihtiyacını karşılamasında önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye'de seracılık anlamında Demre önem taşımaktadır. Seralarda pek çok sebze yetiştirilmekle birlikte özellikle domates yetiştirilmektedir. Bunun yanı sıra hıyar üretimi de yüksek miktardadır. Anonim 2016f) İlçede tarımsal faaliyet üretim bitkisel üretim ağırlıklı olup bunun yanı sıra büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık da yapılmaktadır.

1.3.7 Serik

Serik İlçesi batıda Antalya Merkez İlçe, doğuda Manavgat İlçesi, kuzeyde Burdur İline bağlı Bucak ve Isparta İline bağlı Sütçüler İlçeleri, güneyde Akdeniz ile çevrilidir. Kısmen dalgalı ovalık bir arazi üzerinde kurulmuştur. İlçenin yüzölçümü 1.220 km²' dir. Bunun 435.000 dekar tarım arazisi, 632.893 dekarı da orman ve fundalık saha geri kalan kısmı da vasıfsız yerdir Çizelge (1.11).

Çizelge 1.11. Serik ilçesi arazi dağılımı (Anonim (2017f))

Cinsi	Alan (dekar)
Tarım Alanı	435.000
Çayır ve Mera	12.029
Orman ve Fundalık	632.893
Tarım Dışı Alan	140.078

Serik Antalya ovasının doğuya doğru uzanan bir parçasını teşkil eder. Dağlık kesimlerinde hayvancılık, ormancılık, ova kesimlerinde de özellikle turfanda sebzeçilik yapılmaktadır. Ticari hayatı Antalya şehir merkezine bağlıdır. İlçenin kuzeyinde Batı Toros dağları yükselmeye başlar. Serik'te Akdeniz iklimi hâkimdir. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlı geçer. Bu iklimin sonucu olarak doğal bitki örtüsü de makilerdir (Anonim 2016k). Serik nüfusu TÜİK 2015 nüfus sayımı verilerine göre nüfusu 120.111 kişidir.

İlçenin tarımsal yapısı incelendiğinde Antalya ovasının doğuya doğru uzanan bir parçasını teşkil ettiği görülmektedir. Dağlık kesimlerinde hayvancılık, ormancılık, ova kesimlerinde de ziraatçılık özellikle de turfanda sebzeçilik yapılmaktadır (Çizelge 1.12)

Çizelge 1.12. Serik ilçesi tarımsal alanları ve dağılımı (Anonim (2017f))

Üretim Alanı	Üretim Alanı Miktarı (dekar)
Tarla Bitkileri	173.846
Meyvecilik	50.636
Sebze (Açıkta)	64.637
Sebze (Örtü Altı)	35.180
Süs Bitkileri	736
Nadas	26.060
Ekilmeyen Alan	83.432
Toplam	435.000

Serik ilçesinde hayvancılıkta yapılmaktadır. Antalya ilinde yetiştirilen büyükbaş hayvanların %9'u, küçükbaş hayvanların %6,79'u Serik ilçesinde yetiştirilmektedir.

1.4 Kavramsal Çerçeve ve Tarımsal Danışmanlık Sisteminin Gelişimi

Çalışmanın kuramsal temeller başlığı altında ilk olarak tarımsal yayım ve tarımsal danışmanlık kavramı açıklanmıştır. Daha sonra Dünyada ve Türkiye'de tarımsal yayım ve tarımsal danışmanlık sisteminin gelişimi hakkında genel bilgiler verilmiştir.

1.4.1 Tarımsal yayım ve tarımsal danışmanlık kavramı

Tarımsal yayıma ilişkin birçok tanım yapılmaktadır. Değirmenci ve ark. (2011) tarafından tarımsal yayım sürekli değişen ve gelişen kavramlar olarak tanımlanmıştır. Tarımsal yayım hakkında bilim adamlarının birçok tanımı bu araştırmacılar tarafından sunulmuştur. Mounter'e göre, tarımsal yayım çiftçilere eğitim yoluyla tarımsal üretim

şekilleri ve tekniklerinin geliştirilmesinde, üretimde etkinliğin ve tarımsal gelirin arttırılmasında, hayat standartlarının iyileştirilmesinde, kırsal hayatın sosyal ve eğitimsel seviyesinin yükseltilmesinde yardımcı olan bir sistem olarak tanımlanmaktadır. Russell'e göre ise tarımsal yayım, çiftçilere ürünlerinin verimliliğinin ve yaşam standartlarının arttırılması, yeni yarımsal üretim yöntemlerinin benimsenmesi için gerekli olan bilgi ve becerilerin sağlanmasıdır. Albrecht ve ark. (1990) göre Tarımsal yayım ve çiftçilerin sorunlarını kendi kendine çözebilmesi için yayım elemanları tarafından motive edilmesi harekete geçirebilmesi için fikir ve cesaret yeteneği kazandırmaya yönelik faaliyetler olarak tanımlanmıştır. Son yıllarda yapılan Tarımsal yayım, tarımda çiftçilere her konuda fikir oluşturma, doğru karar vermede yönlendirici olma, enformasyon ve iletişim metotlarını kullanabilmeye yönelik eğitim sistemi olarak tanımlanmıştır (Van Den Ban ve Hawkins, 1996). Hemen hemen tüm dünyada başta üreticiler olmak üzere kırsal alanlarda yaşayan insanlara bilimsel araştırma sonuçlarını ve yeni teknolojileri aktararak bu kişilerin sosyal, kültürel ve ekonomik açılardan gelişmelerine yönelik okul dışı ve gönüllülük esasına dayalı eğitimsel bir süreç tarımsal yayım olarak tanımlanmaktadır (Yurttaş ve ark. 2007). Bu tanımlar çerçevesinde genel olarak tarımsal yayım, kırsal kesimde bulunan çiftçi ailesinin yeni tarım tekniklerini kullanmasını sağlayarak varolan durumlarını iyileştirme ve hayat standartlarını yükseltme faaliyeti olarak tanımlanabilir. Gürel (1996) tarımsal yayım hizmetinin amacını kırsal alanda yaşayan çiftçi ailesi ve tarım işletmelerindeki mevcut durumu değişen ve gelişen dünya standartlarına uygun hale getirmek ve böylece kırsal alandaki yaşam standardını yükseltmek olarak tanımlamaktadır.

Tarımsal yayım öneride bulunma ve enformasyon sağlama yanında eğitim hizmetlerini de içermektedir. Tarımsal yayım hizmetlerinin etkinliğinin arttırılması çiftçilerin eğitilmesi ile mümkün hale gelmektedir. Örneğin tarımsal alanlarda kullanılan tarımsal ilaçların ne zaman ne ölçüde kullanılacağı, tarım ilaçlarının bilinçli kullanımı ve çevresel duyarlılığın arttırılması ancak çiftçilerin eğitilmesi ile mümkündür. Bu da tarımsal yayım faaliyetleri ile gerçekleştirilebilir. Tarımsal kalkınmada yeni tarım tekniklerinin doğru kullanımının sağlanarak kaynakların etkin kullanılarak ve yaygınlaştırılarak tarımsal üretimin arttırılmasında yayım önemli bir etkidir. Buna göre yayım üretim faktörü olarak insan kaynağının gelişimini sağlayarak, yeni teknolojilerin etkin kullanımında çok önemli bir rol oynamaktadır (Özçatalbaş 2009). Tarım politikalarının uygulanması ve etkinliğinin arttırılmasında tarımsal yayım önemli bir araçtır.

Danışman kelimesi, bilgi ve düşüncesi alınmak için kendisine başvuru alan kişidir (Anonim 2017d). Bu bağlamda tarımsal danışman kavramı ise tarım alanında edinmiş olduğu bilgiyi üreticiye aktaran ve ona ilgili konularda yol gösteren kişi olarak tanımlanmaktadır. Tarımsal yayım ve danışmanlık sistemi, tarımsal işletme sahiplerinin; tarımsal bilgi, teknik ve yöntemler konusundaki ihtiyaçlarının zamanında ve yeterli düzeyde karşılanması amacıyla faaliyet gösteren ve bir yönetmelikte belirtilen kişi ve kuruluşlardan oluşan çoğulcu sistemdir. Tarım danışmanı, sivil toplum örgütlerinde, ziraat odalarında ve tarımsal danışmanlık şirketlerinde istihdam edilen veya tarımsal danışmanlık hizmeti yürütmek üzere kendi nam ve hesabına çalışan ve yönetmelikte belirtilen hükümlere göre sertifikalandırılmış kişilere denir. Tarımsal danışmanlık hizmetleri, sivil toplum örgütleri, ziraat odaları, tarımsal danışmanlık şirketleri ve serbest tarım danışmanlarınca tarımsal işletmelerin; tarımsal bilgi, teknik ve yöntemler konusundaki ihtiyaçlarının zamanında ve yeterli düzeyde karşılanmasına yönelik olarak ücret karşılığında yürütülen hizmetlerdir (Anonim 2017e).

1.4.2 Dünyada tarımsal yayım ve tarımsal danışmanlık sisteminin gelişimi

İlk tarımsal yayım faaliyetleri Özçatalbaş ve ark. (2010) tarafından bildirildiği üzere Swanson ve ark. (1990) 19.yy ortalarında kuzey Amerika ve Avrupada başladığını belirtmektedir. Ancak bu faaliyetler 1960'lı yıllara kadar bu ülkelerde, yayım sisteminin kurulması için harcanan emeklerin tam anlamıyla başarılı olmadığını göstermiştir. Bu tarihten sonra yayım sistemlerinin eksiklerinin tamamlanması için çalışmaların hız kazandığı, dünyada 1910 yılında 14 tane tarımsal yayım faaliyeti gösteren kuruluş var iken 1990'lara gelindiğinde bu sayı 198'e ulaşmıştır. Tarımsal yayım faaliyetleri 1800'lü yılların ortalarında Kuzey Amerika ve Avrupa'da başlamıştır. Avrupa ve Amerika dışındaki ülkelerde tarımsal yayım 1950'li yıllarda başlamış, 1960'lı yıllarda gelişmekte olan birçok ülkede tarımsal yayım sistemleri kurulmaya başlanmış ancak beklenen düzeyde başarı kaydedilememiştir. Daha sonra yeni yayım sistemini geliştirmek üzere 1970'li yıllarda çalışmalar arttırılarak hızlandırılmıştır. 1910 yılına kadar dünyada 14 adet tarımsal yayım faaliyetini gösteren kuruluş varken, bu sayı 1990'larda hızla artarak 200'e yaklaşmıştır (Swanson ve ark.1990).

Dünyada tarımsal yayım faaliyetleri her ülkenin kendi tarımsal yapısı, ekonomik durumu, izlediği tarım ve sosyal politikalara göre farklı yasal statüdeki kurumlar tarafından yürütülmektedir. Bu kurumlar çoğunlukla devlet kurumları olmakla beraber devlete bağlı olmayan kuruluşlar tarafından da hizmetler sunulmaktadır. (Çizelge1.13.)

Çizelge 1.13. Dünyada yayım sistemleri organizasyon şekilleri (Özçatalbaş ve ark. 2010)

	Sayı	Oran (%)
Devlete Bağlı	160	86
Tarım Bakanlığı	151	81
Kamu Üniversiteleri	2	1
İkincil Görevi Yayım Olan Kuruluşlar	7	4
Devlete Bağlı Olmayan Kuruluşlar	26	14
Üretici Kuruluşları	13	7
Özel Kuruluşlar	10	5
Diğer	3	2
Toplam	186	100

AB ülkelerinde tarımsal yayım hizmetleri her bir ülkenin tarımsal yapı ve ekonomik güçlerine bağlı olarak farklı hizmet birimleri tarafından yürütülmektedir (Çizelge 1.14)

Çizelge 1.14. Avrupa birliği ülkelerinde yayım sistemleri (Özçatalbaş ve ark. 2010)

Ülkeler	Yayım Sistemleri	Ülkeler	Yayım Sistemleri
Finlandiya	Çiftçi Örgütleri	Hollanda	Özel Yayım Danışmanlık
Fransa	Ziraat Odaları	İngiltere	Kuruluşları
İrlanda	Çiftçi Örgütleri	İspanya	Bakanlığa Bağlı Kalkınma ve
Belçika	Bakanlık ve Çiftçi Örgütleri	Yunanistan	Danışmanlık Birimi
Portekiz	Bakanlık ve Çiftçi Örgütleri	Malta	Bakanlık
İsveç	Ulusal Tarım Bordu	Estonya	Bakanlık
İtalya	Bakanlık	Slovenya	Bakanlık
Danimarka	Çiftçi örgütleri	Macaristan	Bakanlık, Ziraat Odaları, Özel
Avusturya	Çiftçi Örgütleri, Özel	Çek	Kuruluşlar /Şirketler
Lüksemburg	Kuruluşlar	Cumhuriyeti	Ziraat ve Orman Odaları
Almanya	Ziraat Odaları, Özel Kuruluşlar,	Polonya	Bakanlık, Özel Kuruluşlar, Ziraat
	Bakanlık		Odalari, Üniversiteler Tarımsal
	Tarım Danışmanlık Şirketleri		Danışmanlık Şirketleri

Modern anlamda tarımsal yayımın gelişmesi 19.yy da başlamıştır.1840'lı yıllarda tarımsal alanda yaşanan bazı krizlerin aşılabilmesi için eğitim amaçlı yayım faaliyetleri başlatılmıştır. Çözüm önerileri geliştirmeye çalışan araştırmacılar ve politikacılar tarafından

katılımcılık kavramının önemine varılarak çözüm süreçlerinde üreticilerin de bu süreçte aktif rol alma gerekliliğine ve önemine vurgu yapılmıştır. İzleyen süreçlerde tarımsal yayım açısından katılımcılık kavramı, üzerinde çok tartışılan bir konu olmuştur. İlk yıllarda uzmanlar katılımcılığa araştırma sonuçlarının daha fazla çiftçi tarafından benimsenmesi ve çalışmalara çiftçilerin parasal katılımının sağlanarak yayım çalışmalarının maliyetinin düşürülmesi rolünü uygun bulmuştur.

Tarımsal yayımda katılımcılık kavramı yayımın gelişme sürecinde aktif olarak tartışılan kavramlardan biri olarak dikkat çekmektedir. Bazı araştırmacılar katılımcılık kavramını üreticilerin yayım ve araştırma faaliyetlerinin içinde yer alması olarak tanımlarken bazı araştırmacılar ise verilen yayım hizmetlerinin bedelinin bir kısmına katkıda bulunan kişiler olarak tanımlamaktadırlar. Dünya Bankası ise katılımcılık kavramını tarafların kendilerini etkileyecek olan kalkınma çabaları, kararlar ve kaynaklar üzerinde kontrol sahibi olmaları ve bunları etkileyebilmelerine esas alan bir süreç olarak açıklamaktadırlar.

Günümüzde gelişmiş ülkelerde tarımsal yayım hizmetlerini, Bakanlık/kamu yayım birimleri, Bakanlığa bağlı özerk yapıya sahip danışmanlık şirketleri, ziraat odaları, üretici örgütleri, tarımsal danışmanlık şirketleri, serbest tarım danışmanları ve üniversiteler yürütmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise bu faaliyet genellikle kamu sektörü tarafından sağlanmaktadır.

1.4.3 Türkiye’de tarımsal yayım ve tarımsal danışmanlık sisteminin gelişimi

Tarım ekonomisinin temel dayanağından biri olan Tarımsal Yayım, kırsal kesimin kalkınması, refah düzeyinin yükseltilmesi ve sosyo-ekonomik kalkınmaya ciddi katkı sağlamaktadır. Ülkemizde üreticilere birinci elden bilgi aktaran tarımsal yayım faaliyetleri Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Buna ek olarak bazı çiftçi örgütleri, tarımsal kooperatifler, özel tarımsal üretim ve pazarlama şirketleri, serbest tarım danışmanlıkları, kitle iletişim araçları vb kuruluşlar doğrudan ve dolaylı olarak tarımsal yayıma katkı veren sivil toplum örgütleridir.

Türkiye’de ilk tarımsal yayım faaliyetleri 1931’de 1.Ziraat Kongresi kapsamında başlamış, ilk aşamada köy öğretmenlerine bu konuda görev verilmiş ve 1938 de Köy ve Ziraat Kongresinde tarımsal yayım faaliyetleri daha geniş ölçüde gündeme gelmiştir.

Buradan hareketle Yayımın örgütlenmesi 1943 yılında Ankara, Eskişehir ve Manisa illerinde başlamış ve daha sonra bu faaliyetler farklı bakanlıklar bünyesinde tüm illere dağılmış, 1984 yılında ise Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı çatısı altında toplanmıştır (Gökçe 2004, Kızılaslan ve Çakmak 2012). Bu dönemlerde gerek teorik veriler gerekse tarımsal araştırma sonuçları üreticilere demonstrasyonlar, broşürler, el kitapçıkları, kısa süreli kurslar, vb vasıtalarla bilgi aktarımı şeklinde yapılmıştır. Ek olarak 1963 yılında, developman hizmetlerinin götürüldüğü Adana İli Aşağı Seyhan sulama proje alanındaki çiftçilere sulama sistemleri konusunda Eğitim ve Ziyaret Sistemi (EZS) yolu ile bilgiler verilmiş, Sistem Dünya Bankası tarafında da desteklenmiştir.

Tarımsal yayımın ikinci aşamasında uygulamalar bölgesel ve ülkesel projeler kapsamında yürütülmüştür. İlk olarak 1983 yılında birinci Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projesi (TYUAP-I) 16 ilde, 1990 yılında TYUAP-II 21 ilde uygulanmıştır. Bu projelerle Tarımsal Yayım Kuruluşları ve Araştırma Enstitüleri arasındaki ilişkilerin artırılması amaçlanırken üreticiye bilgi aktarımında tarımsal yayım ve verimliliğin artırılması hedeflenmiştir.

Tarımsal yayım hizmetinin etkinliğini arttırmak için 2004 yılında KÖY-MER (Köy Merkezli Tarımsal Üretime Destek Projesi) uygulaması başlatılmıştır. KÖY-MER ilk etapta bin köye bin tarım gönüllüsü ile üreticilere hizmetin yerinde verilmesi, üreticilerin danışmanlık hizmeti karşılığı ödemeye katkıda bulunması, teknik eleman istihdamının artırılması gibi amaçlarla pilot uygulama olarak başlatılmış ve yaklaşık üç yıl sürmüştür.

Bu projeden sonra, yayım çalışmalarının köy ve beldelerde daha etkin yürütülmesi için kısa adı TARGEL olan Tarımsal Yayımı Geliştirme Projesi ele alınmış, bu kapsamda 81 ilde tarımsal yapı ve potansiyeli ve ürün desenleri göz önüne alınarak 2500 çalışma bölgesi oluşturulmuş ve 2500 personelle uygulama başlatılmıştır. Daha önceki proje uygulamalarında olduğu gibi, bu projede de tarımsal yayımdan amaçlanan ve beklenen etkinlik sağlanamamıştır.

Tarımsal yayım çalışmalarının ikinci aşaması ile 2006 yılında ise Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından 5488 sayılı Tarım Kanunu'nun 9. Maddesine dayanılarak 8 Eylül 2006 tarihinde hazırlanan "Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Düzenlenmesine Dair Yönetmelik" yürürlüğe girmiştir (Bkz Ek 1). Bu yönetmelik, tarımsal işletme sahiplerinin teknik bilgi ve yöntemler konusundaki ihtiyaçlarının zamanında ve yeterli

düzeyde karşılanması ile ilgili usul ve esasları belirlemek amacı ile hazırlanmıştır. Yönetmeliğe göre, tarım danışmanlığı genel olarak kurumsal danışmanlık ve serbest danışmanlık sistemi altında ele alınmıştır. Kurumsal danışman, kuruma bağlı çalışıp ücretini de kurumdan alırken, serbest tarım danışmanı kendi nam ve hesabına çalışmakta olup ücretini üreticiden alırken devlet tarafından da desteklenmektedir. (EK:3 İlgili yönetmelik). Bu tez çalışmasının yürütüldüğü Antalya ilinde daha ziyade ticari ve piyasa odaklı tarım yapıldığı için özellikle serbest tarım danışmanlığı hizmetinin iyi işlediği ve kabul gördüğü düşünülmektedir.

Tarım Danışmanlığı Sisteminde, ön lisans ve lisans tarım eğitimi alan kişiler, başvurdukları takdirde 2010'dan sonra kurulan UTEM- Uluslararası Tarımsal Eğitim Merkezi tarafından verilen eğitim sonucu tarım danışmanı niteliğini kazanırken şu anki uygulamada ise bu sertifika Bakanlığın yaptığı sınav sonucunda elde edilmektedir. Gerek kurslardan gerekse sınavlardan başarı ile geçip danışman olan bu kişiler bilgilerini yönetmelikte belirtilen araçlarla üreticilere ulaştırmak için belli programlar uygular. Danışmanlar, üreticilere teknik bilgilerin aktarımı yanında tüketici hakları, toplum ve çevre sağlığı gibi konularda da önemli görev üstlenmiştir. Yönetmeliğe göre danışmanlar;

- Ziraat Odaları ve üretici örgütleri,
- Tarımsal danışmanlık dernekleri/vakıflar
- Tarımsal danışmanlık şirketleri
- Serbest tarım danışmanlıkları kapsamında görev yapmaktadır.

Danışmanlara, bu görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmek için verilecek teknik donanımın yanında maddi yönden de belirtilen desteklerin sağlanması ilgili kurumlarca ihmal edilmeyecek bir konudur.

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanarak 08/09/2006 tarih ve 26283 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinin düzenlenmesine dair yönetmelikte, ve uygulama esaslarında yayınlandıktan sonra bazı değişiklikler yapılmıştır. Yapılan bu değişiklikler ise yıllar itibariyle karşılaştırmalı olarak EK:4 de verilmiştir

2. LİTERATÜR TARAMASI

Bu bölümde araştırma konusuyla ilgili yurtiçi ve yurtdışında yapılan çalışmalar incelenerek yayın yılına göre aşağıdaki gibi özetlenmiştir.

Gürel (1995) Tarımsal yayım adlı kitabında tarımsal yayım kavramını tanıtarak, tarımsal yayımda kullanılan araç ve teknikler, Türkiye’de ve Avrupa Birliği ülkelerinde özellikle de Almanya’daki tarımsal yayım sistemlerini detaylı bir şekilde incelemiştir.

Atsan (1998) “Yozgat Kırsal Kalkınma Projesinin Tarımsal Yayımında Program Planlama İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi” adlı çalışmasında projede çalışan teknik elemanlar ve çiftçilerin proje ile ilgili eğitim çalışmalarının değerlendirilmesini yapmış ve daha etkin çalışması için eğitim programı modeli önermiştir. Uluslararası kuruluşların teknik elemanları, Bakanlık merkez örgütü yetkililerinin ve üniversitelerdeki uzmanların yöneticileri, yöneticilerin konu uzmanlarını, konu uzmanlarının teknisyenleri ve teknisyenlerin ise üreticileri eğiteceği bir kademeli eğitim modeli önermiştir.

Çölaşan (2000) tarafından “Tarımsal Proje Ve Danışmanlık Hizmetleri” konusunda yapılan araştırmada öncelikle danışmanlık kavramı değerlendirilmiştir. Türkiye’de bazı hizmetlerin özelleştirme kapsamında tarım danışmanlığının özel sektöre devredilebileceği üzerinde durulmuştur. Bu konuda danışmanlık firmalarına önemli görevlerin düştüğü belirtilmiştir.

Holloway ve Ehui (2001) “Yeni Oluşan Pazar Ortamında Talep, Kaynak Ve Tarımsal Yayım Hizmetleri İçin Ödeme İstekliliği” adlı bu araştırmaya göre özellikle tarımsal yayım hizmetlerinin verimliliğini yükseltme ve hane halkının üretim fazlalığı yaratma potansiyelini artırması bakımından önemlidir. Bu durum istikrarsızlık ve zayıflığa mecbur bırakılmış üreticinin pazara girişini kolaylaştıracaktır. Böylece güçlendirilmiş yayım sistemiyle, ekonomik kalkınmanın önündeki en temel engel olan pazar katılım yoğunluğunun az olması sorunu ortadan kaldırılmış olacaktır. Bu çalışmada sorun, Etiyopya’da dağlık bölgelerdeki mandıra sahiplerinin süt pazarına katılımına ilişkin elde edilen veriler kapsamında ele alınmıştır. Sonuç olarak; katılımcı ve katılımcı olmayan hane halkı üzerinde yayımcılığın esas etkileri; özelleştirilmesi durumunda, yayımcılık hizmetlerini talep eden hane halkının ödemeye istekli olduğu miktar; yayımcılık hizmetleri için buna eş talep cetveli ve bu hizmet için özel sektörün oluşmasında gerekli koşullar temelinde çok sayıda önemli soru ortaya

çıkmiştir. Bu soruların olası çözümleri, piyasanın gelişmesinde ve bu çalışmada ortaya atılan konular bağlamında önemli olmuştur.

Altınkaynak (2002)'ın “Erzurum İli Uzundere İlçesinin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Tarımsal Yayım Açısından Kalkınma Olanakları” adlı çalışmasında Erzurum İli Uzundere İlçesinin sosyo-ekonomik durumu ortaya konulmuş ve ilçedeki kalkınma olanakları tarımsal yayım açısından araştırılmıştır. Araştırmanın uygulandığı alanda gözlem ve mülakata dayanan ve kamu görevlileri ile çiftçilerden sağlanan birincil verilerden, kamu kuruluşlarının belgelerinden ve yapılmış çalışmalardan yararlanılmıştır. Araştırma bölgesinde İlçe Tarım Müdürlüğü (İTM) elemanlarından yararlanma olanağının düşük olduğu görülmüştür. Araştırma sonucunda daha etkin tarımsal yayım faaliyetlerinin uygulanması gerekliliği savunulmuştur. Tarımsal konulardaki yeni teknolojilerin üreticilere ulaştırılması ve benimsetilmesinin daha etkin ve ciddi olarak yapılacak tarımsal yayım çalışmaları ile mümkün olacağı ortaya konulmuştur.

Usaid (2002) “Agriculture and Rural Development” projesi ile “Tarımsal Yayımcılık ve Kırsal Gelişme” adlı uluslararası atölyenin oluşturulması ve tarımsal yayım ve kırsal kalkınma konusunda örnek olayların derlenmesine ilişkin bir görüş ortaya çıkmıştır. Bu atölye çalışması, dünyada geliştirilen yayımcılık reformları ve programlarındaki ortaklıkları belirlemek ve tartışmak üzere 50'den fazla saha çalışanı ve proje uygulayıcısını bir araya getirmiştir. Atölye üç ana başlık etrafında gerçekleştirilmiştir. Bunların ilki kırsal yoksulluk için sürdürülebilir yaşam kaynakları geliştirmek ve yeni engellere karşı tarımsal yayımcılık reformları yapmaktır. İkincisi, özellikle talep ve verimi birbiriyle ilişkilendirerek, yoksul yanlısı tarımsal yayımcılık ve kırsal kalkınma için bilgi servisleri dağıtımını yapmak üzere yeni yaklaşımlar oluşturmak, üçüncüsü ise yoksul yanlısı kamu sektörünün rolü, başarılı yayım politikaları geliştirilerek gelecekteki yatırımlar için öncelikler oluşturan politika çerçevelerini belirlemektir.

Anderson ve Feder (2004) “Tarımsal Yayım: İyi Niyet ve Zor Gerçekler. Dünya Bankası Araştırma Gözlemcisi” adlı çalışmalarında politikacıların, önemli bir kamu sorumluluğu olarak tarımsal yayıma yatırım yapma nedenleri ve yayım sistemlerinin performansları arasındaki farklılıkları incelemişlerdir. Analiz, çoğu yoksul ülkede yayım hizmetlerinin kamu tarafından finanse edilecek olmasına rağmen, geniş bir şekilde özel sağlayıcılar üzerine temellenen teşvik edici yapılarıyla yerel olarak yerinden yönetim dağıtım

sistemlerinden elde edilebilecek verimlilik kazançlarını vurgulamaktadır(Anderson ve Feder 2004: 41).

Gökçe (2004) “Bin Köye Bin Tarımcı Projesi Üzerine Bir İnceleme” kapsamında İzmir İlinde bir araştırma gerçekleştirmiştir. Projenin hedef kitlesini seçilen köylerde görev yapan tarım danışmanları, ilgili köylerin muhtarları ve aynı köylerden basit tesadüfi yöntemle seçilen 81 çiftçi oluşturmaktadır. Bu çalışmada uygulanan anketlerin sonuçları projenin uygulamasında bazı sorunlar yaşandığını ancak sağladığı faydalarında oldukça fazla olduğunu ortaya koymuştur. Tarım danışmanlarının çalışma koşullarının iyileştirilmesi projenin sürdürülebilirliği açısından önemli bulunmuştur.

Özer (2004) “Kırsal Kalkınmada Katılımcılık ve Katılımcı Yayım” konulu çalışmasında, Türkiye’de katılımcı yayımın bir gereksinim olduğu, katılımcı yaklaşımın tarımsal yayım faaliyetleri üzerinde nasıl bir güçlendirici etkisi olduğu, buradan hareketle katılımcılığın gelişimi, neden katılımcılığa ihtiyaç olduğu, türleri ve temel bileşenlerine dikkat çekilerek konuyla ilgili bazı uluslararası uygulamalara yer verilmiştir.

Rivera ve Alex (2004) “Talep Odaklı Tarımsal Yayım Yaklaşımlarında Uluslararası Örnek Olay İncelemeleri” adlı çalışmalarında adem-i merkezileştirme, özelleştirme, talep odaklı yaklaşımlar ve kamusal alandaki hizmetleri yeniden canlandırma çabaları gibi dünyadaki diğer ulusal stratejileri de içeren bir dizi reformun altını çizmektedirler. Bu örnek olay çalışmaları, Kasım 2002’de Washington’da, Neuchatel Grup işbirliğiyle ve Dünya Bankası ve ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı sponsorluğunda gerçekleştirilen “Tarımsal Yayımcılık ve Kırsal Gelişme” adlı uluslararası atölyeden ortaya çıkmıştır. Bu atölye çalışması, dünyada geliştirilen yayımcılık reformları ve programlarındaki ortaklıkları belirlemek ve tartışmak üzere 50’den fazla saha çalışanı ve proje uygulayıcısını bir araya getirmiştir. Atölye çalışmasında birçok konu başlığı ortaya atılmıştır; fakat temel tartışma; yayımcılık reformlarının yeni engellere direnmesi ve kırsal yoksulluk için sürdürülebilir yaşam kaynakları geliştirmesi; yoksul yanlısı tarımsal yayımcılık ve kırsal gelişme için bilgi servisleri; talep ve verimi birbirine ilişkilendiren yeni yöntemler; yoksul yanlısı kamu sektörünün rolü; başarılı yayım politikaları gerçekleştiren ve böylelikle gelecekteki yatırımlar için öncelikler oluşturan politika çerçeveleridir.

Ceylan ve ark. (2005) “GAP Bölgesinde Tarımsal Üretim Sürecinde Üreticilerin Bilgi İhtiyaçlarının Karşılanmasında Tarım Danışmanlarının Rolü” adlı çalışmalarında KÖY-MER projesi kapsamında çalışan 117 tarım danışmanından ulaşılabilen 89 tarım danışmanı ile anket çalışması yapmışlardır. Elde edilen sonuçlar arasında hedef kitle olan üreticilerinin tarım danışmanlarına pozitif bakmaları ve tarım danışmanlarından oldukça yüksek düzeyde bilgi talepleri yer almaktadır.

Harputlu (2005) “Kırsal Kalkınmada Hizmet Birliklerinin Rolü Ve Kınık İçin Bir Model Denemesi” adlı çalışmasında kırsal kalkınma politikaları çerçevesinde Kınık örneğinde kırsal kalkınma çabaları ve köylere hizmet götürme birlikleri ele alınarak bunların kalkınma üzerindeki roller değerlendirilmiştir. Sonuç olarak kırsal kalkınma stratejilerinin nasıl yaşama geçirileceği, öngörülenlerin hangi politikalarla gerçekleştirileceği, bu politikaların uygulanmasında ne tür yöntem ve araçların kullanılacağı ve tüm bu süreçlerde kamu ve özel kesimlerin hangi rol ve sorumlulukları üstlenecekleri değerlendirilmiştir.

Özat (2005) “Tarımsal Yayında Özel Danışmanlık Sistemlerinin Gelştirilmesi Açısından KÖY-MER Projesinin Geleceği” adlı çalışmada tarımsal yayımın kamudan özele aktarılma gerekçeleri, tarımsal yayımda özelleştirmeyi gerçekleştiren ülke örnekleri ve AB ortak tarım politikasındaki değişiklikler kapsamında tarımsal yayımın geleceği incelenmiştir. Ayrıca Türkiye’de tarım sektöründe özel danışmanlık sistemlerinin geleceğine ilişkin tartışmalara yer verilmiştir.

Richardson (2005) “Kuzey Carolina’da Kooperatiflerin Yayım Sistemleri Açısından Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi” adlı çalışmasında, Kuzey Carolina’da iki kooperatifi yayım programları açısından karşılaştırmıştır. Uygulanan programlardan birinin üreticiler üzerinde daha etkili olduğu ve kazançlarında %11 oranında artış sağladığı saptanmıştır. Çalışmanın sonucunda yayımın başarısına etki eden faktörlerin tanıtılan programın etkinliğine, pazardaki faydasına, üreticilerin kazançlarına ve politik desteklere bağlı olduğu kanısı ortaya konulmuştur.

Sulaiman ve ark. (2005) “Hindistan’da Özel Sektörün Tarımsal Yayım Etkinliği ve Yeni Yayım Politikası Gündemi İçin Dersler”adlı çalışmalarında Hindistan’ın seçilmiş bölgelerinde çiftlik sorunlarını çözmek amacıyla Mahindra Subhlabh Hizmetler Anonim Şirketi (MSSL), tarafından kurulan Mahindra Krisi Vigar adında bir merkezin çalışmalarını incelemiştirlerdir. Bu çalışma, Tamil Nadu, Tirunelveli ve Thoothukudy bölgelerinde bayilik

anlaşmasıyla kurulan bu merkezin performansına dair bir değerlendirme sunmaktadır. Yapılan araştırma, yeniliklerin benimsenmesinde yeni yayım yöntemi olarak katılımcı olan çiftçilerin tarımsal üretimlerini ve gelirlerini artırabileceğini ortaya koymuştur. Bu açıdan bakıldığında çalışma, bu özel yayım hizmeti girişiminin başarısının ardındaki ilkeleri tartışmakta ve Hindistan’da yapılmakta olan kamusal sektör yayım reformlarını örnek almaktadır.

Saltan (2006) “Adana İli Aladağ İlçesi Kökez Köyünün Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Kalkınma Açısından Tarımsal Yayım Çalışmalarının Değerlendirilmesi” konulu çalışmada Kökez köyünün sosyo-ekonomik durumunu ortaya koyarak “Bin Köye Bin Tarımcı projesi kapsamında çalışan mühendislerin yürüttüğü tarımsal yayım faaliyetlerini araştırmıştır.

Sayın ve ark. (2006) “Bin Köye Bin Tarımcı Projesinin Antalya İli Koşullarında Etkinliğinin Değerlendirilmesi” adlı çalışmada tarım gönüllülerinin çiftçilere ve tarımsal üretime ne kadarlık katkı sağladıkları araştırılmıştır. Araştırma sonucunda atanan tarım danışmanlarının atandıkları köy ve beldelerin seçiminde projede yer alan ölçütlerin yeterli ölçüde dikkate alınmadığını belirtmişlerdir.

Soraklı (2006) Tarafından “Bin Köye Bin Tarımcı Projesi Kapsamında Görev Yapan Tarım Danışmanlarının Etkinliklerinin Belirlenmesi: Erzurum İli Örneği” adlı çalışma Erzurum İli merkez ve 16 ilçesine bağlı köyde yapılmıştır. Tarım danışmanı olarak görev yapan Ziraatmühendisleri ve Veteriner hekimlerle hizmet sundukları üreticilere anketler uygulanmıştır. Tarım danışmanlarının kişisel ve mesleki özellikleri, proje hakkındaki düşünceleri ve gerçekleştirdikleri etkinlikler ortaya konulmuştur. Bu kapsamda belirlenen sorunların çözümüne yönelik politika önerilerine yer verilmiştir.

Boz ve Candemir (2007) “Yayım Elemanları Gözüyle Kahramanmaraş’ta Tarımsal, Kurumsal Sorunlar ve Çözüm Önerileri” adlı çalışmalarında kamu sektöründe istihdam edilen ve üreticiye yayım hizmeti sağlayan yayım elemanlarının bakış açısıyla Kahramanmaraş’taki tarımsal sorunlar incelenmiştir. Ayrıca bu yayım elemanlarının iş performanslarını etkileyen etkenler de ele alınmıştır. Tarım il ve ilçe müdürlüklerinde teknik eleman olarak istihdam edilen 64 yayım elemanından elde edilen veriler araştırmanın kapsamını oluşturmuştur. Bu çalışmada kalitatif veri toplama ve analiz yöntemleri uygulanmıştır. Buna bağlı olarak, araştırmada ilin en önemli tarımsal sorunları arasında, üreticilerin eğitim düzeylerinin düşüklüğü, yayım hizmetlerindeki yetersizlik, tarımsal alanlarda yetersiz sulama olanakları ve bilinçsiz sulama sorunu, pazarlama koşullarının yetersizliği ve tarımsal altyapıya ilişkin

sorunlar dikkat çekmektedir. Ayrıca yayım elemanlarının iş performansını etkileyen en önemli faktörler arasında, tarım politikalarındaki yetersizlik, bürokrasi, araç gereç yetersizliği ve personelin hizmetiçi eğitim gereksinimi yer almaktadır.

Çelik ve Terin (2007) “Kırsal ve Kentsel Kökenli Yayım Elemanlarının Yayım Niteliklerini Etkileyen Etmenler Açısından Karşılaştırılması” adlı çalışmalarında kırsal ve kentsel kökenli yayım elemanlarının sosyo-ekonomik ve yayımcı niteliklerini etkileyen faktörleri belirlemişler ve varsa farklılıkları ortaya konularak bu farklılıkların istatistikî açıdan önemli olup olmadığını araştırmışlardır. Toplam veriler mutlak “U” oransal dağılımlar ile bağımsızlık testi yapılarak değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonuçlarına göre yayım elemanlarının kullandıkları yayım yöntemi ile eğitim durumu arasında istatistikî açıdan anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Ayrıca bağımsızlık testine göre yayım elemanlarının daha önceden yayım bilmeleri ile isteyerek yayımcı olmaları arasında ve eğitim durumları ile yayım araçları arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu vurgulanmıştır.

Foti ve ark. (2007) ”Zimbabve’de "Ücretli" Yayım İçin Çiftçi Talebinin Belirleyicileri Mashonaland Central Vilayet Örneği adlı çalışmalarında Zimbabve’deki özel yayım hizmetlerinin alınmasını etkileyebilecek faktörleri bulmayı ve özel tarımsal yayım hizmetlerinin küçük ölçekli üreticiler üzerindeki olası etkilerini araştırmışlardır. Bu araştırmanın sonucunda işletmelerde gelir, mekân, ölçek ve risk durumlarına göre yayım hizmetlerine olan talebin değişiklik gösterdiğini ortaya koymuşlardır.

Kara (2007) “Köy Merkezli Tarımsal Üretime Destek Projesi’nin Tarımsal Yayım Açısından Değerlendirilmesi: Şanlıurfa İli Örneği” adlı çalışmada kuramsal temeli olan“ Dizgelerarası Tarımsal Yayım Modeli” çerçevesinde 14 tarım danışmanı ve 58 tarımsal üretici olmak üzere iki grup üzerinde yürütülmüştür. Her iki grubun karşılaştığı sorunlar belirlenerek bu sorunlara çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, projenin başarısını ve sürdürülebilirliğini arttırmak için danışman ve üreticilerin kararlara, planlamalara, değerlendirmelere ve proje yönetimine katılımlarının daha etkin bir biçimde sağlanması gereği vurgulanmıştır.

Asadi ve ark. (2008) “İran’da Üreticilerin Buğday Danışmanı Mühendislere Gönüllü Ödeme Yapmalarıyla İlgili Bir Proje”adlı çalışmalarında İran’da 2007 yılı boyunca Esfahan ilindeki çiftçilerin Buğday Danışmanlığı Mühendislik Projesi kapsamında (WCESP) danışmanlara ödeme yapma konusundaki isteklilik (WTP) seviyesi belirlenmeye çalışılmıştır.

Rasgele seçilen 95 buğday danışmanı mühendis ve 100 üreticiye anket uygulanmıştır. Anket sonuçlarına göre üreticilerin %75'i şu an ödeme yapamayacaklarını belirtirken %55'i gelecekte de ödeme güçleri olmadığını dile getirmişlerdir. Bu hizmet karşılığında Buğday Danışmanı Mühendislerinin %63'ü (WCES) üreticilerden herhangi bir ücret alamamışlardır. Proje sonuçlarına göre, sadece gönüllü üreticiler mühendislere ödeme yapmaya meyillidirler. Yayım uzmanı mühendisler üreticilerin katılımını sağlayabilirlerse bu durumda üreticilerin ödemedeki bulunma isteklikleri artmaktadır.

Ateş ve Sayın (2008) “Antalya İlinde Örtüaltı Yetiştiriciliğinde Özel Tarımsal Danışmanlık Hizmetleri Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmalarında, Antalya ilinde örtüaltı üretim faaliyetine yönelik özel tarımsal danışmanlık hizmetini sunan ve tarımsal danışmanlığı esas edip geçimini danışmanlık yoluyla bilgi sunarak sağlayan tüm "bireysel danışmanlar, danışmanlık firmaları, mal tedarikçi firmalar ve ihracatçı firma danışmanları üzerine bir araştırma yapmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, bölgedeki tarım danışmanı sayısı ve danışmanlık hizmetleri konusunda önemli yetersizlikler olduğu ortaya konularak tarım danışmanlığı uygulamasının gelecekteki başarısını artırabilmek için danışmanların sayısı, özellikleri, seçimi, bölgelere dağılımı ve üreticilikle olan ilişkileri üzerinde önemle durularak tarımsal danışmanlık konusunun yayım dışında ayrıca yasal düzenlemeye konu edilmesi gerektiği ve gerek yasal yapı gerekse uygulamada AB'ye uyum konusunun önemsenmesi gerekliliğini belirtmişlerdir.

Büyükbay ve Kızılaslan (2008) “Tarımsal Pazarlama Yayımının Önemi ve Tokat Tarım İl Müdürlüğü'nün Konuyla İlgili Yayım Faaliyetlerinin İncelenmesi” konulu çalışmalarında, 1996–2005 yılları arasında Tokat Tarım İl Müdürlüğü tarafından muhafaza ve pazarlama konularında ne gibi yayım faaliyetlerinin gerçekleştirildiği incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre, Tarım İl Müdürlüğü tarafından planlanan çalışmalar arasında pazarlama konusuna yönelik yayım faaliyetlerinin ve ulaşılması hedeflenen çiftçi sayısının oldukça sınırlı kaldığı tespit edilmiştir.

Birner ve ark. (2009) “En İyi Uygulamadan En İyi Uyuma: Çoğulcu Tarımsal Danışmanlık Hizmetlerini Evrensel Düzeyde Tasarlamak ve Analiz Etmek İçin Bir Çerçeve” adlı çalışmalarında, tarımsal danışmanlık hizmetlerini, tarımsal üretimle uğraşan kişilerin sorunlarını çözmek geçim ve refah düzeylerini iyileştirmek için bilgi, beceri ve teknolojiler elde etmelerini destekleyen ve işlerini kolaylaştıran tüm organizasyon seti olarak

tanımlamaktadırlar. Tarımsal danışmanlık hizmetleri' terimi 'tarımsal yayım' teriminden gelişmiştir. Makalede kavramsal bir çerçeve sunulmuş ve çoğulcu tarımsal danışmanlık hizmetlerinin analizi için araştırma yöntemleri tartışılmıştır. Çerçeve aynı zamanda politika yapıcılara reform seçeneklerini belirleme konusunda yardımcı olabilir. Çerçevede şu soru ele alınmıştır: Hangi koşullarda tarımsal danışmanlık hizmetlerini sağlama ve finanse etme biçimleri en iyi sonuç veriyor? Çerçeve, (1) yönetim yapıları, (2) kapasite, (3) yönetim ve (4) tavsiye yöntemleri arasında ayırım yaparak tarımsal danışmanlık hizmetlerini 'ayırır". Çerçeve, tarımsal danışmanlık hizmetlerinin performansını ve etkisini analiz etmek için bir etki zinciri yaklaşımını önermiş ve çerçeveyi uygularken kullanılacak teorik ve ampirik araştırma yöntemlerini tartışmıştır.

Kullanılan çerçeve, tarımsal danışmanlık hizmetlerinin reformlarının yerel yönetim, yerinden yönetim, yeni danışmanlık yöntemleri ve yönetim tarzını değiştirme gibi farklı reform unsurlarını, yerel koşullara en iyi uyacak şekilde farklı yollarla birleştirebildiğini göstermektedir. Yeni Kurumsal Ekonomi yaklaşımını (işlem maliyeti yaklaşımı) kullanan makale, aşağıdaki bağlamsal faktör setlerinin bu açıdan dikkate alınması gerektiğini gösteriyor. Bu faktör setleri politika ortamı; potansiyel hizmet sağlayıcıların kapasitesi; çiftçi hane halklarının pazara girişi ve üretim sistemlerinin türü ve yerel toplulukların özellikleri şeklinde sıralanabilir.

Çınar ve Armağan (2009) “Üreticilerin Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetleri İçin Ödemeye İstekli Oldukları Ücretlerin Belirlenmesi: Aydın İli Örneği” isimli çalışmalarında üreticilerin özel tarımsal danışmanlık hizmetleri için ödeyebileceği ücretin belirlenmesi amaçlanmıştır. Buradan hareketle üreticilerin özel tarımsal danışmanlık hizmetleri karşılığında ücret ödeme istekleri ve ödeyebilecekleri bu ücretin belirlenmesine etki eden faktörlere ilişkin Aydın ilinde 399 üretici ile yüz yüze yapılan anketlerin değerlendirilme sonuçları ve önerileri ortaya konulmuştur. Üreticilerin ödeme isteğine etki eden faktörler Probit analizi sonuçlarına göre ödemek istedikleri ücret tutarlarına etki eden faktörler ise Tobit Analizi sonuçlarına göre, ortaya konulmaya çalışılmıştır. Değerlendirme sonuçlarına göre; uygulanan *probit* analizi sonucunda üreticilerin gelirinin, eğitim durumunun, kozmopolitlikliliğinin, tarımsal yayım ihtiyaçlarının, işletme ve bireysel hedeflerinin ve organizasyonlara katılım durumunun üreticilerin ödeme isteğine istatistiksel bakımdan anlamlı etki ettiği ortaya çıkmıştır. Tobit Analizinde etkili olan faktörler ise; üreticinin geliri, yaşı, iş deneyimi gibi faktörler olmuştur.

Farinde ve Atteh (2009) “Nijerya’da Özel Tarımsal Yayımcılığa Doğru: Nijerya’nın Niger Eyaletindeki Tarla Tarımı Yapan Üreticilerin Yayım Hizmetleri İçin Ödeme İstekliliğinin Değerlendirilmesi” adlı çalışmalarında Niger eyaletindeki üç Yerel Hükümet Bölgesi’ni örnek olay incelemesi için kullanarak, tarla tarımı yapan üreticilerin özel yayım hizmetlerini ödeme istekliliğini incelenmişlerdir. Tarla tarımı yapan üreticilerin özel yayım hizmetleri için ödeme yapmak istediği miktarı belirlemek için Koşullu Değerlendirme Yöntemi (The Contingent Valuation Method) kullanılmıştır. Sosyo-ekonomik değişkenler, ödeme gerekçeleri ve ödemeye gönüllü oldukları miktar konusundaki birincil veriler 120 üreticiden anket yoluyla toplanmış ve betimleyici istatistikler kullanılarak özetlenmiştir. Araştırma sonuçları, ortalama yaşın 46,4 ve ortalama tarla büyüklüğünün 3,7 hektar olduğunu ortaya koymuştur. Üreticilerin %60’ı, çiftlik gelirlerinin yükselmesi, yayım hizmetlerinin uygulanabilir olması ve ihtiyaçlarına cevap vermesi koşuluyla yayım hizmetlerinin karşılığını ödemeye isteklidirler. Üreticilerin özel yayım hizmetleri için ödemeye istekli oldukları miktar, senede üretici başına 15,133.84 Nijerya Naira’sıdır. Bu çalışma, üreticilerin özel girişimciler olarak yayım hizmetlerine ortak olmasının, üreticilerin ekonomik güçlerine ve sunulan hizmetlerin üreticilerin durumuna uygun olup olmamasına bağlı olduğunu ortaya koymuştur.

Aktaş ve ark. (2010) “Tarımsal Yayım’a Yeni Bir Yaklaşım; İnsancıl Tarımsal Yayım” adlı çalışmalarında kurumsal bir çerçeve ekseninde geliştirilen ölçütler ışığında yeni bir tarımsal yayım yaklaşımı oluşturmak ve tartışmaya sunmayı amaçlamışlardır. Çalışmada geleneksel tarımsal yayım yaklaşımının üretici insanı eğitecek bir nesne olarak görmesine karşın, önerilen yeni yaklaşımın, tarımsal üretici insanları, düşünen, sorgulayan aklını kullanarak karar alan ve kararların sonuçlarına bilinçli katılan, etkileşim özelliği olan ve birlikte eşit düzeyde çalışabilecek insan olduğundan insancıl tarımsal yayım yaklaşımını öne sürmüşlerdir.

Çukur ve Karaturhan (2010) “Çoğulcu Tarımsal Yayım Sistemi ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme” adlı çalışmalarında çoğulcu tarımsal yayım sisteminin çiftçiye yayım hizmeti götürülmesinde kamu yayım kuruluşu ve kamu dışı yayım kuruluşu açısından sağladığı alternatiflerin çeşitlilik açısından önemine dikkat çekilmiştir. Ayrıca kamu dışı yayım kuruluşları tarafından sunulan yayım hizmetlerinin finansmanına çiftçi katılımının tarımsal yayım hizmetinin başarısı açısından önemi vurgulanmıştır. Yayım faaliyetlerinin finansmanına çiftçi katılımının sağlanabilmesi için de yayım faaliyetinin öneminin ve

vazgeçilmezliğinin çiftçiler tarafından anlaşılması gerektiği belirtilmiştir. Çoğulcu tarımsal yayım sistemini uygulayan bazı Avrupa Birliği ülkelerinden sistemin işleyişi ve koordinasyonu ile ilgili konulara da dikkat çekilmiştir.

Derman (2010) “Mardin İlinde Tarımsal Yayımı Geliştirme Projesi Kapsamında Görev Yapan Elemanların Tarımsal Yayım Ve Danışmanlık Sistemine Bakışları” adlı araştırmada, TAR-GEL projesinin amaçları ve projede görev yapan tarım danışmanlarının mevcut durumu, kendilerine yüklenen görevleri ne ölçüde yerine getirdikleri proje hakkındaki düşünceleri ve önerileri belirlenmiştir. Buna göre üreticilerin %95,8’i danışmanların üreticilerin tarımsal üretimle ilgili taleplerini karşılayabildiklerini belirtmişlerdir. Tarım danışmanlarının %74,2’si kadın üreticilerin sözleşmeli personelde cinsiyet farkı gözettiklerini belirtmişlerdir. Tarımsal danışmanlarının sadece %9’u köyde ikamet etmektedir. Ayrıca tarım danışmanlarının gerek ulaşımda gerekse ikamet etmekte sorunlar yaşadığı vurgulanmıştır.

Oğuz (2010) Tarafından yapılan “Tarımsal Yayımında Danışmanlık Kavramı Türkiye Uygulama Biçimi” adlı çalışmada, danışmanlık sistemini ve uygulanma biçimi incelenmiştir. Sistemin tarım sektörü için bir takım avantajları beraberinde getirmekle birlikte aksayan pek çok yanınında olduğu vurgulanmıştır.

Özçatalbaş ve ark. (2010a) “Türkiye ve GAP Bölgesinde Tarım Danışmanlığı Sisteminin Sorunları ve Geleceği” adlı çalışmada 2006 yılında yürürlüğe giren yönetmelikle tarımsal yayımda özel sektörün artan rolü üzerinde durmuştur.

Özçatalbaş ve ark. (2010b) “Türkiye’de Tarım Danışmanlığı Sisteminin Geliştirilmesine Yönelik Önlemler” adlı çalışmalarında, ülkelere göre yayım faaliyetlerinin farklı yasal statüdeki kurumlar tarafından yürütülmekle birlikte yüksek oranda Tarım Bakanlığı tarafından yürütüldüğünü belirtmişlerdir. Ayrıca yayım faaliyetinin özel danışmanlık birimleri, üretici örgütleri, üniversiteler ve devlete bağlı olmayan diğer kuruluşlar tarafından da yürütüldüğüne dikkat çekmişlerdir. AB ülkelerinde ise daha çok ziraat odaları, üretici birlikleri, özel tarım danışmanlık birimlerinin aktif olduğu ifade edilerek, Türkiye’deki tarımsal yayım faaliyetlerinin 1940’lardan beri nasıl yürütüldüğü, bu konuda hangi düzenlemelerin yapıldığı ve son olarak 2006 yılından itibaren uygulanmakta olan tarımsal yayım ve danışmanlık sisteminin işleyişiyle ilgili bilgiler ve önerilere yer verilmiştir.

Özkan ve ark. (2010) tarafından yapılan “Tarımsal Yayımı Geliştirme Projesinde Çalışan Sözleşmeli Elemanlarla İlgili Durum Analizi” adlı ülkesel TARGEL Projesi kapsamında 81 ilde ve toplam 595 ilçede 610 Tarım İlçe Müdürü ve Çiftçi-Eğitim Şube Müdürü ile 934 köy/beldede 3083 çiftçi ile 788 köy/beldede 788 muhtar/belediye başkanı ile 792 sözleşmeli mühendis/veterinerle ankete dayalı veriler toplanmıştır. Veriler tüm Türkiye genelinde yedi coğrafi bölgeye ayrılarak değerlendirilmiştir. Bir veya birden fazla faktör bir arada incelenerek veriler sınıflandırılmış ve gerekli hipotezler kurularak bu hipotezlerin geçerliliği Ki-kare ve -G- İstatistikleri kullanılarak test edilmiştir. Ayrıca veriler uyum analizine tabi tutularak yüzdeler ile de açıklanmaya çalışılmıştır. Bu sonuçların TARGEL projesinin bundan sondaki sürecinde proje etkinliğinin artırılması çalışmalarında yararlanılabilecek önemli bulgular olduğu düşünülmektedir.

Sezgin (2010) “Çiftçilerin Tarımsal Yapının Finansmanına Katılma İsteklerini Etkileyen Faktörlerin Analizi; Erzurum İli Örneği” adlı araştırmasında, tarımsal yayım hizmetlerinin finansmanına çiftçilerin katılımı konusunda isteklilik durumuna etki eden faktörlerin belirlenmesi amacıyla, Erzurum İlinde 7 ilçede, 169 çiftçi ile anket yapmıştır. Elde edilen veriler Lemdep Programında Lagit Modeli kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesiyle elde edilen sonuçlara göre; çiftçiler tarafından yayım faaliyetlerinin öneminin ve vazgeçilmezliğinin anlaşılması için hem kamu yayım sisteminin iyileştirilmesine hem de özel yayım sisteminin teşvik edilmesine yönelik bir takım stratejilerin geliştirilmesi ve uygulanmasına dikkat çekilmiştir. Ayrıca yayım elemanlarının çiftçilerin sorularını anlaşılır ve tatmin edici düzeyde cevaplayabilecek şekilde bilgi donanımına sahip olmaları gerektiğine vurgu yapılmıştır.

Aker (2011) “Gelişmekte Olan Ülkelerdeki Tarımsal Yayım İçin Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Gözden Geçirilmesi: Bir Ölçek” adlı çalışmasında gelişmekte olan ülkelerde tarımın ekonomik büyüme için motor bir görev yapacağına vurgu yaparak verimi artırmak için gübreleme, tohum, harmanlama gibi gelişmiş tarım teknolojilerinin verimi artırıcı potansiyel mekanizmalar olduğunu belirtmiştir. Verimliliği artırmak için kamu sektörü programları, tarımsal yayım hizmeti sunarak bilgi ile ilgili teknolojik kabulün önündeki engellerin üstesinden gelinmesine katkı sunmaktadır. Bu tür programlar, sınırlı ölçekleri, sürdürülebilirlikleri ve etkileri nedeniyle yaygın olarak eleştirilse de, gelişmekte olan ülkelerde cep telefonu kapsama alanının hızla yayılması, bilgi ve iletişim teknolojisi tabanlı

yayım programları yoluyla teknolojiye uyumu kolaylaştıracak benzersiz bir fırsat sağlamaktadır.

Bu makale, bilgi ve iletişim teknolojilerinin tarım alanına uyarlanması ve gelişmekte olan ülkelerde yayım hizmetlerinin sunumunu kolaylaştırmadaki potansiyel mekanizmalarını ana hatlarıyla incelemiştir. Çalışmada ayrıca bu tür programların tasarım ve uygulama bağlamında potansiyel kısıtlamaları da belirlenerek bu programların çiftçilerin bilgi, teknolojiyi benimseme ve refahları üzerindeki etkileri üzerine alan bazlı araştırmaların uygulanması için bazı tavsiyeler sunulmuştur.

Artık (2012) “Paydaş Görüşlerden Hareketle Adana İlinde Serbest Tarım Danışmanlığı Sisteminin Değerlendirilmesi” adlı çalışmada, tarımsal yayım ve danışmanlık sisteminin amaçlarını, sistemin ne derece uygun işleyip işlemediğini, tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetini vermekle yetkilendirilmiş olan kişi ve kurumlardan bu hizmeti vermekle yükümlü olan ve sorumluluk alan serbest tarım danışmanlarının yürüttüğü yayım hizmetlerinin etkinliğini analiz etmiştir. Elde edilen bulgulara göre, üreticilerin zirai ilaç bayii sorumlularının ve serbest tarım danışmanlarının sosyo-demografik özellikleri, tarım danışmanları ve serbest tarım danışmanlığı sistemine bakış açıları incelenmiştir. Ayrıca tarım danışmanları ve serbest tarım danışmanlığı hizmeti hakkındaki düşünceler ortaya konulmuştur. Bu amaçla serbest tarım danışmanlığı sisteminde yer alan paydaşların görüşleri ışığında serbest tarım danışmanlığı sistemi değerlendirilmiştir.

Faure ve ark (2012) tarafından yapılan çalışma, CAB, ECONLIT ve Web of Science atıf endeksleri aracılığıyla erişilebilen kapsamlı bir literatür taramasını içermektedir. Araştırma sonuçlarına göre, bilim dünyası büyük ölçüde beş temel temaya odaklanmıştır. Bunlar: (1) tarımsal danışmanlık hizmetlerinin kurumsal çevresi; (2) bir danışma sisteminin işletilmesi için gerekli olan yapılar; (3) danışmanlık hizmetleri veren kişilerin alan becerileri; (4) danışmanlık faaliyetlerinin yaklaşımları, yöntemleri, araçları ve içeriği; (5) danışmanlık sistemlerinin değerlendirilmesi ve etkileridir. Araştırmacılar tarımsal danışmanlık hizmetlerinin kırsal kalkınmada tarımda yenilikçi işlevlerde bir anahtar unsuru olarak algılandığını bildirmişlerdir. Ayrıca, ulusal ve küresel bağlamlarda meydana gelen değişiklikler, danışmanlık hizmetlerinin yönlendirilmesinde, örgütlenmelerinde ve bunların müdahale yöntemlerinde çarpıcı değişikliklere neden olduğunu da ileri sürmüşlerdir.

Kızılaslan ve Çakmak (2012) "Tarımsal Yayım Geliştirme Projesi Kapsamında Tarım Danışmanlığı Sisteminin Değerlendirilmesi; Tokat İli Örneği" adlı çalışmalarında, Tarımsal Yayım Geliştirme (TAR-GEL) projesinin nasıl ortaya çıktığını, amaçlarını ve bu kapsamda görev yapan tarım danışmanlarının projenin amaçlarına hangi ölçüde uygun faaliyette bulduklarını, kendilerine yüklenen görevleri ne ölçüde yerine getirdiklerini ve üreticilerin TAR-GEL projesi hakkındaki düşüncelerini araştırmışlardır. Bu kapsamda TAR-GEL çerçevesinde tarım danışmanlığı sisteminin bölge tarımı, kurumsal işleyişi ve üretici açısından olumlu ve olumsuz yönleri ortaya konularak tartışılmıştır.

Aktaş (2013) "Tarımsal Yayım Önemli Midir?" adlı çalışmasında, tarımda işlevlerin yerine getirilmesi için toprağın verimli kullanılması ve diğer yeniliklerin benimsenmesi sürecinde tarımsal yayımın önemine ve tarım insan bağlamında tarımsal yayım elemanının önemine ve bu konu ile ilgili görüş ve önerilere yer vermiştir.

Kızılaslan ve Erdemir (2013) "Tarım Danışmanlarının Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Sistemindeki Roller ve Sisteme Bakış Açıları (Tokat İli Merkez İlçe Araştırması)" adlı çalışmalarında; Tokat İli Merkez İlçesinde görev yapan tarım danışmanlarının Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından Eylül 2006'da çıkarılan yönetmeliğe göre tarımsal yayım ve danışmanlık sistemi hakkındaki görüşlerini ortaya koyarak, mesleki gelişim kapasitelerini arttırmaya yönelik sorunlarını tespit edip çözüm önerileri getirmeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonucunda danışmanlara göre, danışmanlık hizmetlerinin daha da geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için; üniversitelerde teorik derslerden çok uygulamalı derslere önem verilmesi, tarımsal danışmanlık derslerinin ön plana çıkarılması, sertifika almadan önce meslek ve metodolojiye yönelik eğitimlerin verilmesi ve kamu destekli çeşitli tarımsal destekleme projelerinin uygulamalarında danışmanlara da görev verilmesi görüşleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca Tarım danışmanları, çiftçi örgütleri, danışmanlık firmaları ve tarım yayımcılarının eşgüdümlü olarak çalışmasının sistemin daha etkin çalışmasını sağlayacağı sonucuna varmışlardır.

Kızılaslan ve Ünal (2013) "Çiftçilerin Tarımsal Yayım Farkındalıklarının Belirlenmesi (Tokat/Erbaa Örneği)" adlı çalışmalarında, çiftçilerin yaşları ile yeni tarım bilgi tekniklerinden haberdar olma ve yine yaşları ile yeni tarım bilgi ve tekniklerini uygulama durumları arasında anlamlı bir bağımlılığın olduğunu saptamışlardır. Çiftçilere tarımsal yayımın önemi farkındalığının kazandırılması için yayım amaç ve felsefesinin anlatılması

gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca serbest tarım danışmanlarının aktif olarak sistemin içine girmeleri sağlanarak çiftçilerin serbest tarım danışmanları konusunda bilinçlendirilmeleri gerektiğine dikkat çekmişlerdir.

Novkovic ve ark. (2013) “Tarımsal Yayım Hizmetlerinde E-Tarım”adlı çalışmalarında Sırbistan’da tarımsal yayım hizmetlerinin durumunu ve devletin Tarım Geliştirme Stratejisini araştırmışlardır. Araştırmacılar elektronik (e-Tarım) tarım konseptini WSIS (World Summit on the Information Society) düşüncesi doğrultusunda bilgi ve iletişim teknolojileri uygulamalarında bilgi ve deneyimlerin aktarılma ihtiyacı olarak tanımlamıştır. Ayrıca E-Tarımın, bilgi ve telekomünikasyonu kullanarak tarımsal ve kırsal kalkınmayı geliştirmeyi amaçlayan bir konsept olduğu bildirilmiştir. Araştırmacılar Sırbistan'ın tarımsal kalkınmasının önceliklerinden birisinin danışmanlık faaliyetlerini arttırılması ve yayım servis hizmetlerinin tam kapasiteye çıkarılması gerektiğini vurgulamışlardır.

Tunalıoğlu ve Çınar (2013) “Aydın İlinde Kamu Alanında Görev Yapan Tarımsal Yayım Personelinin Kişisel Performanslarının İncelenmesi” adlı araştırmalarında, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı’na bağlı Tarımsal Yayım Geliştirme Projesi (TARGEL) kapsamında tarımsal yayım sistemini uygulayan devlet personeli yayımcıların kişisel performanslarını değerlendirmeye çalışmışlardır. Bu kapsamda Aydın iline bağlı 7 ilçede 44 tarımsal yayım personeli ile yüz yüze görüşme yapılmıştır. Elde edilen veriler kişisel performans bağıl değerlendirme yaklaşımı kullanılarak performans notlarına dönüştürülmüştür. Elde edilen bulgular sonucunda hizmetlerin sunumunda tarımsal yayım personelinin %4,45’inin çok kötü, %25’nin normalin altında, %4,10’nun ise normal düzeyde performans gösterdiği ortaya konulmuştur. Buna göre kamusal yayım hizmetlerinin daha etkin bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için çalışanların motivasyonunun yükseltilmesi gerektiği bunun içinde ödül yöntemi öneri olarak sunulmuştur.

Boyacı ve Yıldız (2014) tarafından yapılan“Türkiye’de Tarımsal Yayım Sisteminde Çoğulcu Yapının Bir Görünümü Araştırma” adlı çalışma, Türkiye’deki çiftçi örgütleri, kamu ve özel sektör gibi farklı kurumlardaki görevli 250 yayımcı ile görüşülerek yürütülmüştür. Bu çalışmada yayım elemanlarının kişisel özellikleri, hedef kitleler, aktörlerle işbirliği düzeyleri incelenmiştir. Belirtilen kurumlara göre hedef gruplar ve faktör ilişkilerinin düzeyi ve kurumsal değerlerin farklı olduğu ortaya konulmuştur. Yayım ilişkilerinin istenen düzeyde olmadığı, algılanan kurumsal değerlerin ve motivasyon düzeylerinin düşüklüğü belirtilmiştir.

Kayabaş (2016) İstanbul İli Silivri İlçesinde Tarımsal Üretim ve Yayım Yaklaşımlarının Analiz edildiği yüksek lisans tezinde tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinin mevcut durumu, etkinliği, sorunlar ve gelinen nokta irdelenmiştir.

Paschen ve ark (2017) Enrolling advisers in governing privatised agricultural extension in Australia: challenges and opportunities for the research, development and extension system, adlı çalışmalarında, Avustralya'da araştırma, gelişme ve yayım sisteminde (RD & E) özel danışmanlık sektörünün rolünü ve ortaya çıkabilecek sorunları değerlendirmişlerdir. Çalışmada mevcut Avustralya RD & E sisteminin işleyişini tanımlayarak değişim dinamiklerini ortaya koymuşlardır. İlk bulgularda yayım sağlayıcıları olarak RD & E sistemindeki özel sektörün rolünün devam ettirilmesinde bir araç olarak sürdürülmesi gerektiği önerilmektedir. Yenilikçilik sürecinin yönetiminde bir anahtar rol oynayan özel sektör danışmanlarının desteklenen yeni rolleri proje vizyonu ile uyumsuz olduğu belirtilmiştir. Bu çalışma katılımcıların nasıl etkilendiğini tanımlamakta ve sosyal uygulama unsurları yolu ile tarımsal yayım sisteminin yönetimiyle ilgili araştırma gündemine katkı sağlamaktadır.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1 Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman

Tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinin etkinliği üzerine gerçekleştirilen tez çalışmasının bu bölümünde, araştırma evreni ve örnekleme tanıtılarak elde edilen verilerin değerlendirilmesine ilişkin bilgiler verilmektedir. Araştırma 2013 ve 2014 yılında Antalya’da gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın ana materyalini, Antalya’ nın Serik, Manavgat, Alanya, Kumluca, Korkuteli, Elmalı, Kepez, Konyaaltı ve Demre ilçelerinde tarımsal faaliyette bulunan ve tarımsal danışmanlık hizmeti alan üreticiler ile onlara tarımsal danışmanlık hizmeti veren danışmanlardan anket yoluyla elde edilen veriler oluşturmaktadır.

3.2 Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın birincil verilerini Gıda Tarım ve Hayvancılık il ve ilçe Müdürlüklerinden elde edilen veriler doğrultusunda, ilin sosyo-ekonomik yapısına göre tarımsal üretimden geçimini sağlayan işletmelerin özellikleri dikkate alınarak hazırlanan anketlerin uygulanmasından elde edilen veriler oluşturmaktadır. Bu bağlamda bakanlığın öngördüğü tarımsal danışmanlık hizmeti alabilme kriterlerine sahip işletmeler saptanmıştır. Bakanlığın öngördüğü tarımsal danışmanlık hizmeti satın alabilecek kriterlere sahip işletmelerin özellikleri şunlardır (Anonim 2017).

a) Çifti kayıt sistemine ve/veya hayvan kayıt sistemi ve/veya örtü altı kayıt sistemine ve/veya su ürünleri kayıt sistemine ve/veya arıcılık kayıt sistemine ve/veya koyun-keçi kayıt sistemine kayıtlı olmak,

b) Aşağıdaki kriterlerden en az birine sahip olmak,

1) Örtü altında en az 3 dekar,

2) Bağ-Bahçe de en az 10 dekar,

3) Tarla ziraatında kuruda en az 150 dekar, suluda en az 50 dekar alanda üretim yapmak,

4) Hayvancılıkta; süt sığırcılığı yapan işletmelerde en az 20 baş sığır, besi sığırcılığı yapan işletmelerde en az 50 baş sığır ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde en az 100 küçükbaş hayvana,

5) En az 50 adet arı kolonisine,

6) Su ürünleri üretim tesisine sahip olmalıdır.

Antalya Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğünden elde edilen verilere göre tarımsal danışmanlık desteği alan işletmelerin ilçelere göre sayıları elde edildikten sonra ilgili kurumun görüşü de alınarak 10 ve daha fazla işletme bulunan ilçelerin örnekleme dâhil edilmesi uygun görülmüştür. Dolayısı ile işletme sayısı 10'un altında olan Aksu, Döşemealtı, Finike, Kaş ve Muratpaşa ilçeleri Örneklem dışı tutulmuştur.

Çalışmanın ana materyalinin esasını oluşturan tarımsal danışmanlık hizmeti alan kişilere ait örneklem büyüklüğü evrenin % 25'i olacak biçimde belirlenmiş ve örnekleme alınacak işletmelerin belirlenmesinde orantılı tabakalı örneklem yöntemi kullanılarak her bir yerleşim yerinden ne kadar örneklem seçileceği belirlenmiştir (Karagölge ve Peker 2002). Tabakalı örnekleme, sınırları belirli bir evrende alt tabakalar veya alt birim gruplarının var olduğu durumlarda kullanılır, evren içindeki alt tabakaların varlığından yola çıkarak evren üzerinde çalışmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

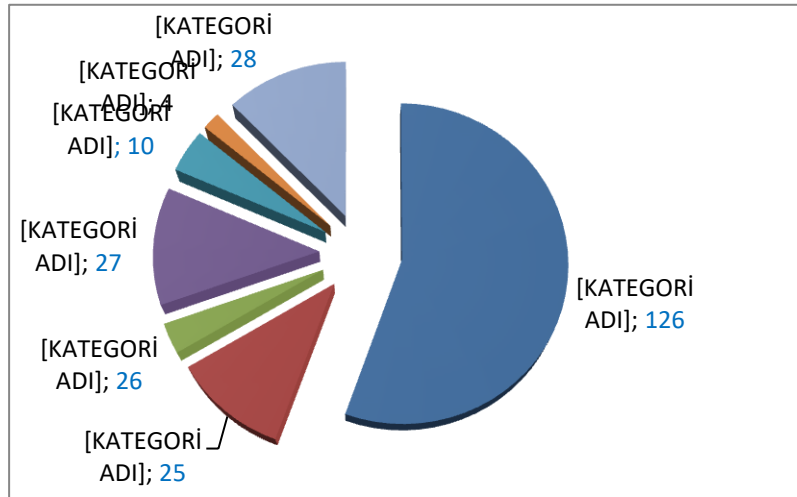
Bu çalışmada örneklem büyüklüğü araştırma kapsamındaki toplam işletmenin +/- %25'i olacak şekilde belirlenmiştir. Çizelge 3.1 de de görüldüğü gibi bu yöntemle Serik ilçesinden 126 işletme, Manavgat+Alanya'dan 25 işletme, Kumluca'dan 7 işletme, Korkuteli+Elmalı'dan 27 işletme, Konyaaltı'ndan 10 işletme, Kepez'den 4 işletme ve Demre'den 28 olmak üzere toplam 227 işletmeye anket uygulanmıştır.

Çizelge 3.1. Antalya ili ve ilçelerinde tarımsal danışmanlık hizmeti alan toplam işletme sayısı

Yerleşim Yeri	Toplam İşletme Sayısı	Anket uygulanacak İşletme Sayısı +/-%25	Örnekleme Dağılımının % si
Serik	502	126	55,5
Demre	110	28	12,3
Korkuteli + Elmalı	108	27	11,9
Manavgat + Alanya	98	25	11,0
Konyaaltı	38	10	4,4
Kumluca	26	7	3,1
Kepez	16	4	1,8
Toplam	898	227	100

Yine çizelge 3.1’de görüldüğü gibi Antalya ili içerisinde en fazla danışmanlık hizmeti alan işletme sayısı Serik ilçesinde 502 adet, en az ise Kepez ilçesinde ise 16 adet olarak tespit edilmiştir. Bu durum saha gözlemlerine dayanılarak, tarım danışmanlığı hizmetinin olanakları daha fazla olan ziraat odası tarafından organize edilmesinin, ilçelerde birçok üreticiye ulaşımı kolaylaştırıp hizmet alımını yaygınlaştırmış olabileceği şeklinde açıklanabilir. Diğer taraftan danışmanlık hizmeti ziraat odası tarafından verilmediği halde Korkuteli-Elmalı (108 adet) ve Demre (110 adet) ilçelerinde ise ziraat odası yerine serbest tarım danışmanlığı öne çıkmaktadır. Serbest tarım danışmanlığı hizmetinin bu ilçelerde fazla olması bitkisel üretim deseni ile ilişkili olabileceği gibi örneğin; üreticilerin birbirilerini etkilemesi ya da o ilçelerde çalışan serbest tarım danışmanlarının bireysel başarılarının yüksek olması etkili olmuş olabilir.

Araştırmaya katılan üreticilere ait evren ve örneklem büyüklüklerinin dağılımı ise Şekil 3.1’de verilmiştir.

Şekil 3.1. Antalya ili ve ilçelerine ait örneklem sayısı (adet)

Böylece 2013 yılı itibarıyla Antalya ilinde Tarımsal Yayım ve Danışmanlık hizmetinden yararlanan toplam 898 üretici işletmenin % 25’lik kısmı örnekleme alınarak 227 üretici ile anket yapılmıştır.

Seçim kriterleri, İnan (1992), Gökce (2001), Bulut (2006)’un yaptıkları çalışmalar esas alınarak belirlenmiştir. Bu çalışmalarda kullanılan örneklem büyüklüğünün seçimi aşağıdaki gibi açıklanmıştır.

- Bulut (2006), Antalya İli Kumluca İlçesinde Örtü altı Alanlarda Üretimde bulunan Üreticilere Girdi Sağlayan Firmaların Tarımsal Bilgi Sistemindeki Yeri ve Rolü adlı yüksek lisans tezinde (Danışman: Prof. Dr. Cemal TALUĞ) ana kitlenin özelliklerinin belirlenmesi bakımından örnek hacminin %10'luk bir kısmının yeterli olacağını belirtmiştir.
- Gökçe (2001), Ege Köylerinde Toplumsal Değişim: İzmir Örneği adlı araştırmada her köyde basit tesadüfi yöntemle seçilmiş 5 aile reisi, 3 genç erkek ve 3 genç kız ile anket yapmıştır.
- İnan ve Güngör (1992), Gallup araştırmalarına göre, belirli bir yörede eğilim yoklaması belirlenirken her bir köyden 5 adet anketin yeterli olabileceğinin savunulmakta ve daha yüksek sayıda yapılacak anketlerin genel yapıyı önemli ölçüde değiştirmedeğini vurgulanmaktadır.
- Yıldırak ve ark. (2002), Türkiye’de Gezici ve Geçici Kadın Tarım İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşulları ve Sorunları adlı araştırmada ele alınan yörede çalışan tüm geçici kadın tarım işçilerinin % 10’unu araştırma kapsamına alınmasını yeterli bulmuştur.

Bu çalışmanın diğer materyalini oluşturan tarımsal danışmanlık hizmeti veren kişilerin toplam sayısı 21 olup bunların 6’sı serbest tarım danışmanı olarak geri kalan 15 ise Ziraat odasına bağlı olarak çalışmaktadırlar. Tarımsal danışmanlık hizmeti veren bu kişilere ait bilgilere Antalya Gıda Tarım ve Hayvancılık İl müdürlüğü kayıtlarından ulaşılmıştır ve bunların tamamı araştırma kapsamına dâhil edilmişlerdir

.Ayrıca araştırmanın ikincil verileri olarak Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından tarımsal yayım ve danışmanlık için hazırlanan yönetmeliklerden ve uygulama esalarından, Antalya Gıda Tarım ve hayvancılık İl İlçe Müdürlükleri kayıtlarından, Serik ve Manavgat Ziraat Odası verilerinden, çeşitli kurum ve kuruluşların yayınları ile Türkiye İstatistik Kurumu yayınlarından da yararlanılmıştır.

3.3 Verilerin Toplanması

Araştırma, hedef kitle ile yüz-yüze görüşmeye dayalı anket yoluyla elde edilen orijinal verilerle gerçekleştirilmiştir. Anket uygulanan hedef kitlenin (tarımsal danışmanlık hizmeti alan ve bu hizmeti veren kişiler) belirlenmesinden sonra araştırma konusu ve konunun içeriği dikkate alınarak anket düzenlenmiştir. Anket sorularının uygulanabilirliğini test etmek ve olası eksiklikleri düzeltmek amacıyla önceden pre-test uygulanmıştır. Bu görüşmelerden

sonra anket sorularında gerekli düzeltmeler ve eklemeler yapılarak ankete son şekli verilmiştir. Anketler uygulanmadan önce araştırmanın amacı üretici ve Tarım danışmanlarına açıklanmış ve araştırma için katılımcılardan gerekli izin alınmıştır. Düzeltilmiş anket formları üreticiler ve danışmanlarla yüz-yüze görüşme tekniği ile tamamlanmıştır.

3.4 Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmanın sonunda elde edilen verilerin değerlendirilmesinde, SPSS for Windows istatistik paket programlarından yararlanılmıştır. Verilerin analizinde, frekans tabloları ve grafikler oluşturulmuş ve bağımlı değişkenler arasındaki ilişki için Pearson Ki-kare (χ^2) analizi yapılmıştır. Ayrıca, üreticilerin tarım danışmanlarından aldıkları hizmetlere ait otuzuncu soruya açımlayıcı faktör analizi (AFA) uygulanmıştır. Bu analiz yöntemi, birbiriyle ilişkili p tane değişkeni bir araya getirerek az sayıda ilişkisiz ve kavramsal olarak anlamlı yeni değişkenler (faktörler, boyutlar) bulmayı, keşfetmeyi amaçlayan çok değişkenli bir istatistik yöntemidir. Açımlayıcı faktör analizinde, değişkenler arasındaki ilişkilerden hareketle faktör bulmaya yönelik bir işlem gerçekleştirilir. En uygun faktör yapısını elde etmek için Varimax dönüşüm tekniği uygulanmıştır. Faktör analizinde aynı yapıyı ölçmeyen maddelerin ayıklanmasında aşağıdaki ölçütler dikkate alınır. Bu amaçla faktör yük değerlerinin 0,40'ın altında olmaması, aynı maddenin birden fazla faktördeki yük değerleri arasındaki farkın 0,10'dan büyük olması uygun faktör yapısını bulmak için önemlidir. Veri setinin faktör analizi için uygun olup olmadığını belirlemek için, öncelikle Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett Sphericity testleri yapılmıştır. Verilerin faktör analizine uygunluğu için Kaiser-Meyer-Olkin'in (KMO) 0,60'tan yüksek ve Barlett Testi'nin istatistiksel olarak anlamlı çıkması gerekmektedir. Çalışmada istatistiksel anlamlılık $p < 0.05$ ile tanımlanmıştır (Büyüköztürk,2002), (Büyüköztürk,2017).

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde “Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Etkinliği Üzerine Bir Araştırma: Antalya İli Örneği” adlı tezin araştırma bulguları ve tartışmalarına yer verilmiştir.

4.1 Üreticilere Yönelik Bulgular

Çalışmanın bu kısmında tarım danışmanı ile çalışan üreticilerden elde edilen bulgular yer almaktadır.

4.1.1 Üreticilerin yaş, eğitim ve cinsiyet gibi demografik özellikleri

Üreticilerin cinsiyet, yaş ve eğitim gibi demografik özelliklerine ait bulguları Çizelge 4.1’de gösterilmektedir. Bu araştırma kapsamında tarım danışmanı ile çalışan üretici kitlesini temsilen seçilen 227 üreticinin, 207’si erkek (%91,2), 20’si kadındır (%8,8). Üreticilerin yarısından fazlası (%51,1) 51 yaş ve üstüdür. Yapılan araştırmada üreticilerin yaş ortalaması ise 49,2 olarak saptanmıştır. Yapılan anketlerde ilkökul mezunu olan üreticilerin oranının (%58,6) tüm eğitim düzeyleri içerisindeki en yüksek orana sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca yükseköğretime sahip üreticilerden 2 tanesi ön lisans, 12 tanesi lisans ve 1 tanesi ise yüksek lisans derecesine sahiptir (Çizelge 4.1’de verilmiştir).

Çizelge 4.1. Üreticilerin cinsiyet, yaş ve eğitim durumları

Özellikler	N	%
Cinsiyet		
Kadın	20	8,8
Erkek	207	91,2
Yaş		
-50	111	48,9
51 +	116	51,1
Eğitim Durumu		
İlkökul	133	58,6
Ortaokul	32	14,1
Lise	47	20,7
Lisans ve üstü	15	6,6

Bu bulgulara göre üreticilerin büyük çoğunluğu orta yaş üstü ilkököl mezunu erkeklerden oluşturmaktadır

4.1.2 İşletmelerin faaliyet alanları

Çizelge 4.2’de tarım danışmanı ile çalışan üreticilere ait işletmelerin faaliyet alanlarına ilişkin bilgiler verilmiştir. İşletmelerin faaliyet alanı olarak; büyük oranda seracılık (%61,2), daha sonra bahçe bitkileri (%23,8), hayvancılık (%10,1) ve en düşük oranda tarla tarımı (4,8) yapıldığı tespit edilmiştir. Faaliyet alanı seracılık olan işletmelerin çok büyük bir kısmı (%95) domates ve sivri biber üretimini gerçekleştirmektedirler.

Çizelge 4.2. İşletmelerin faaliyet alanları

İşletmelerin Faaliyet Alanı	N	%
Seracılık	139	61,2
Bahçe Bitkileri	54	23,8
Tarla Bitkileri	11	4,8
Hayvancılık	23	10,1
Toplam	227	100,00

Elde edilen bu bulgulara göre, bahçe bitkileri üretiminde narenciye ve elma yetiştiriciliği, tarla tarımında ağırlık buğday üretimi, hayvancılık işletmelerinde ise küçükbaş hayvancılık yönündedir.

4.1.3 İşletmelerin arazi varlığı ve faaliyet süreleri

Çizelge 4,3’te tarım danışmanı ile çalışan üreticilerin mülk, kira ve ortak olan tarımsal işletmelerine ait bilgiler verilmiştir. 184 üreticinin mülk, 60 üreticinin kira ve 1 üreticinin ortak işlettiği arazinin olduğu tespit edilmiştir. Mülk sahibi (%79,3) olarak ve kiracılık yoluyla (%93,3) arazisini işleten üreticilerin büyük çoğunluğunun 1-20 arasında araziye sahip olduğu belirlenmiştir. Mülk, kiracılık yoluyla ya da ortaklaşa üretim yapılan işletmelerin hepsi sulu araziden oluşmaktadır.

Çizelge 4.3. İşletmelerin büyüklüğü

Arazi Varlığı (dekar)	Mülk		Kira		Ortak	
	n	%	n	%	n	%
-20	146	79,3	56	93,3	1	100
21-50	24	13,1	3	5,0	0	0
51 +	14	7,6	1	1,7	0	0
Toplam	184	100,0	60	100,0	1	100,0

Çizelge 4.4' te tarım danışmanı ile çalışan üreticilere ait işletmelerin faaliyet süreleri verilmiştir. İşletme faaliyet süresi 16 yıl ve daha fazla olan üreticiler %52 oranla en yüksek paya sahip iken 6-10 yıl arasında faaliyet gösteren işletmeler en düşük orana (%12,3) sahiptir.

Çizelge 4.4. İşletmelerin faaliyet süreleri

İşletmelerin Faaliyet Süreleri (yıl)	n	%
-5	42	18,5
6-10	28	12,3
11-15	39	17,2
16 +	118	52,0
Toplam	227	100,0

4.1.4 Hayvan varlıkları

Ankete katılan 227 üreticinin büyük bir çoğunluğunun (%89,9) hayvancılıkla uğraşmadıkları belirlenmiştir. Hayvancılıkla uğraşan 23 üreticideki büyük baş ve küçükbaş hayvan varlığı Çizelge 4.5 de verilmiştir. Bu üreticiler sadece hayvancılıkla ilgili tarımsal danışmanlık hizmeti aldıklarını ifade etmişlerdir. Bitkisel üretimi ise ekonomik olarak değil sadece kendi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir. Üreticilerin büyük bir çoğunluğunun küçükbaş hayvan yetiştiriciliği (101 ve üzeri; %52,17) yaptığı belirlenmiştir. 50 ve üzerinde büyük baş hayvan varlığına sahip işletme sayısı 7 adet olarak belirlenmiştir.

Çizelge 4.5. Hayvancılık konusunda danışmanlık hizmeti alan üreticilere ait hayvan varlığı

Hayvan Sayısı	N	%
100 – 200 küçükbaş	4	17,39
201 ve üzeri küçükbaş	12	52,17
50 ve üzeri büyükbaş	7	30,44
Toplam	23	100,0

Tarım danışmanlığıyla ilgili 08.09.2006 tarih ve 26283 sayılı yönetmelikte 100 ve üzeri küçükbaş hayvan, süt besiciliğinde en az 20, et besiciliğinde ise en az 50 büyükbaş hayvana sahip olan işletmelerin danışmanlık hizmeti alabileceği belirtilmektedir.

Konuya ilişkin çizelge incelendiğinde bulgulara göre hayvancılık konusunda danışmanlık hizmeti alan üreticilerin yaklaşık yarısı 201 ve üzeri küçükbaş hayvana sahiptir ve hayvancılıkla uğraşan işletmelerin tarım danışmanlığı hizmetinden yararlanmak için 08.09.2006 tarih ve 26283 sayılı yönetmeliğe uygun oldukları belirlenmiştir.

4.1.5 Tarım işletmelerinde çalışan işgücü

Çizelge 4.6’ da tarım danışmanı ile çalışan üreticilerin aile işgücü sayısı verilmiştir. Bu verilere göre işletmelerin %11,9’unda aileden bir kişi, %44,1’inde aileden iki kişi, %36,1’inde ise ailenin diğer fertlerinin birlikte çalıştıkları belirlenmiştir.

Çizelge 4.6. İşletmelerde aile işgücü durumu

Aile İşgücü (kişi)	n	%
1	27	11,9
2	100	44,1
3	38	16,7
4	33	14,5
5	7	3,1
6	4	1,8
Sadece işçi çalıştıran	18	7,9
Toplam	227	100,0

İşletmelerin %7,9'u ise, aile içinden kimsenin bitkisel ya da hayvansal üretim faaliyetinde yer almadığını yalnızca ücretli işçi çalıştırdıklarını belirtmişlerdir. Diğer taraftan aile işgücü kullanan işletmeler, yıl içerisinde iş yoğunluğuna bağlı olarak ücretli işçi çalıştırdıklarını beyan etmişlerdir.

Çizelge 4.7' de tarım danışmanı ile çalışan üreticilerin işletmelerinde, ücretli işçi olarak çalışanların sayıları verilmiştir. Üreticilerin işletmelerinde çalıştırdıkları ücretli işçi sayısı 1 ile 5 arasında olanlar %48,9 oranla en yüksek paya sahiptir. İşlerin yoğun olduğu dönemlerde 21 ve üzeri işçi çalıştırdığını belirten üreticilerin oranı %1,8'dir. Ankete katılan üreticilerin %35,7'si ise ücretli işçi çalıştırmadığını belirtmiştir. Diğer bir ifadeyle aile işgücünü kullanarak faaliyetlerini sürdüren işletmelerin %35,7 si ücretli işçi çalıştırmamaktadır. Ücretli işçi çalıştırmayan işletmeler genelde 3-7 dekar arasında küçük işletmelerdir. Bunlar genelde aileden en az iki kişinin çalıştığı işletmelerdir.

Çizelge 4.7. İşletmelerde ücretli işçi olarak çalışanların sayısı

Ücretli işçi sayısı	n	%
1 - 5	111	48,9
6 – 10	24	10,5
11 - 20	7	3,1
21 ve üzeri	4	1,8
İşçi çalıştırmayan	81	35,7
Toplam	227	100,0

Bu sonuçlara göre araştırmaya konu olan Antalya ili ve çevresindeki işletmelerin genellikle aile iş gücüne dayanan bir üretim yaptıkları tespit edilmiştir.

4.1.6 İnternet ve cep telefonu kullanımı

Çizelge 4,8'de tarım danışmanı ile çalışan üreticilerin internet, cep telefonu gibi iletişim araçlarını kullanma durumları verilmiştir. Bulgulara göre; üreticilerin büyük çoğunluğunun (%67) internet kullanmadıkları tespit edilmiştir. Tarım danışmanlığı iletişim sistemi üzerine inşaa edilen bir hizmettir. Bu nedenle danışman ve üretici iletişiminin etkin ve verimli gerçekleştirilmesinde kullanılan araç ve gereçlerin önemi büyüktür. Araştırma alanında üreticilerin cep telefonu kullanma oranı çok yüksek çıkmasına karşın, internet

kullanım oranı düşüktür. Üreticiler bunun temel nedenini, bilgisayar kullanma becerilerinin yetersiz oluşu, zor ve uğraştırıcı olması şeklinde dile getirmişlerdir. Buna karşın üreticilerin %94,7'sinin cep telefonu kullandıkları, ancak %73,1'inin mesaj alma ve gönderme işlemini gerçekleştirirken %26,9'unun bu işlemleri gerçekleştiremedikleri tespit edilmiştir. Cep telefonunun en kolay kullanılan iletişim aracı olması nedeniyle üreticiler tarımsal iletişimlerinde cep telefonunu yoğun olarak kullanmaktadırlar.

Çizelge 4.8. Üreticilerin internet, cep telefonu bulundurma ve etkin kullanım durumları

Özellikler	n	%
İnternet Kullanım		
Evet	75	33,0
Hayır	152	67
Cep Telefonu Kullanım		
Evet	215	94,7
Hayır	12	5,3
Mesaj Alabilme ve Gönderebilme		
Evet	166	73,1
Hayır	61	26,9

4.1.7 İletişim kurulan ve üye olunan kuruluşlar

Çizelge 4,9'da tarım danışmanı ile çalışan üreticilerin iletişim kurdukları kuruluşlar ve iletişim sıklıkları verilmiştir. Bulgulara göre; üreticilerin %43,6'sının “serbest tarım danışmanı” ve %42,3'ünün “zirai ilaç bayileriyle” çok sık iletişim kurdukları tespit edilmiştir. Üreticilerin ara sıra iletişim kurdukları kuruluşlar ise; %88,1 oranla “Tarım il/ilçe müdürlükleri”, ve %77,1 oranla “ziraat odası” en yüksek paylara sahiptir.

Çizelge 4.9. Üreticilerin iletişim kurdukları kuruluşlar

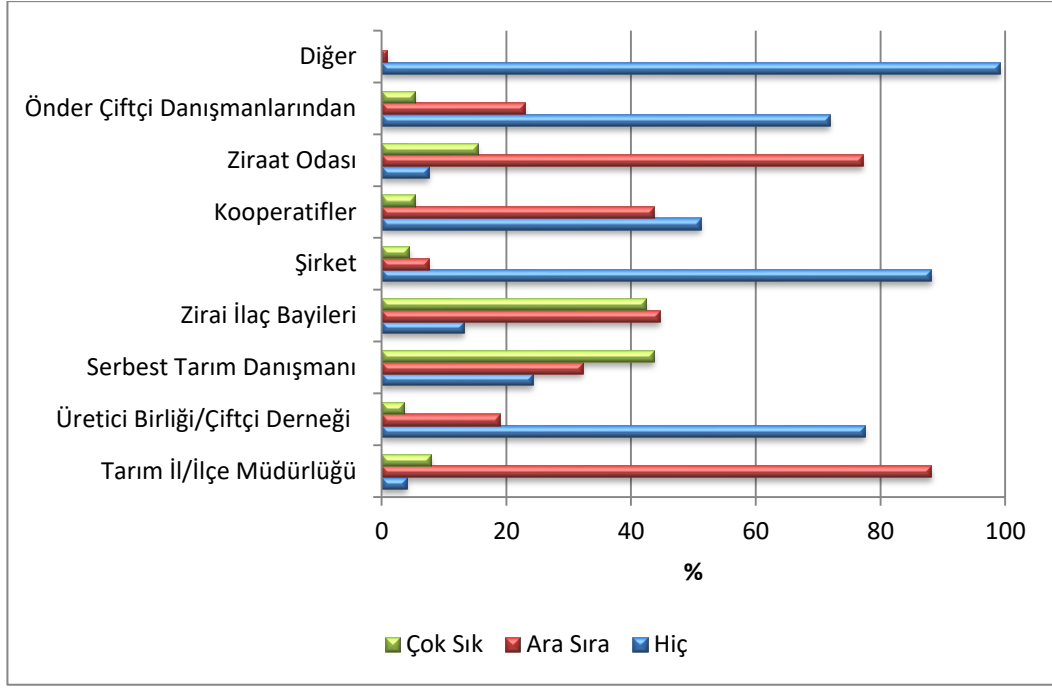
Kuruluşlar	Hiç		Ara Sıra*		Çok Sık**	
	n	%	N	%	n	%
Tarım İl/İlçe Müdürlüğü	9	4,0	200	88,1	18	7,9
Üretici Birliği/Çiftçi Derneği	176	77,5	43	18,9	8	3,5
Serbest Tarım Danışmanı	55	24,2	73	32,2	99	43,6
Zirai İlaç Bayileri	30	13,2	101	44,5	96	42,3
Şirket	200	88,1	17	7,5	10	4,4
Kooperatifler	116	51,1	99	43,6	12	5,3
Ziraat Odası	17	7,5	175	77,1	35	15,4
Önder Çiftçi Danışmanlarından	163	71,8	52	22,9	12	5,3
Diğer	225	99,1	2	0,9	0	0

*15 gün/Ayda bir

** En az haftada bir veya ihtiyaç olduğunda daha sık

Bu sonuca göre üreticilerin %67,8'sinin danışmanlık hizmetini ziraat odasından almasına karşın hizmet alınan danışman dışında ziraat odasıyla iletişime geçmemeleri oldukça dikkat çekicidir. Saha gözlemleri ve üreticilerle karşılıklı görüşmelerde oda yönetimlerindeki güç-erk ilişkileri ve bu ilişkilerin üretici üzerindeki yansımaları ve akraba, dost, yakın ilişkiler ile oluşan lobi faaliyetlerinde taraf olup olmama durumları bunu etkileyen en önemli nedenler olarak karşımıza çıkmıştır.

Çizelgede diğer seçeneğini işaretleyen 225 kişi ise Çizelgede belirtilen iletişim kanalları dışında başka hiçbir yerle iletişim kurmadıkları için “diğer” seçeneğini işaretlemişlerdir. Ayrıca üreticiler danışmanlık hizmeti almaya başladıktan sonra daha önce sıkça iletişim kurdukları tarım il/ilçe müdürlüklerine artık aynı sıklıkta gitmeye devam etmediklerini belirtmişlerdir. Ancak şekil 4.1’de de görüldüğü gibi hala zirai ilaç bayileri üreticiler için her zaman iletişim cazibesi olan kanallardan biri olmaya devam etmektedir.

Şekil 4.1. Üreticilerin iletişim kurdukları kuruluşların dağılımı

Çizelge 4.10’da tarım danışmanı ile çalışan üreticilerin üye oldukları çiftçi örgütlerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bu bulgulara göre; üreticilerin tamamı ziraat odasına üyedir. Aynı zamanda üreticilerin % 33,9’u kooperatif, %8,8’i birlikler ve %5,3’si diğer (antbirlik gibi) seçeneğini işaretleyerek çiftçi örgütlerine üye olduklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 4.10. Üreticilerin üye oldukları çiftçi örgütleri

Çiftçi örgütleri	n	%
Kooperatif	77	33,9
Ziraat Odası	227	100
Birlikler	20	8,8
Diğer	12	5,3

4.1.8 Danışmanlık hizmeti alınan kişi ve kuruluşlar

Çizelge 4.11 da üreticilerin danışmanlık hizmeti aldıkları kişi/kuruluşlara ait bilgiler verilmiştir. Verilere göre üreticilerin %67,8’i ziraat odası aracılığıyla, %32,2’si ise serbest tarım danışmanı aracılığıyla hizmet aldıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 4.11.Üreticilerin danışmanlık hizmetini aldıkları kişi ve kuruluşlar

Kişi/Kuruluşlar	n	%
Ziraat Odası Adına Çalışan Tarım Danışmanı	154	67,8
Serbest Tarım Danışmanı	73	32,2
Toplam	227	100,0

Bu bulgulara göre çalışmada üreticilerin ziraat odasından tarım danışmanlığı hizmeti almalarına etki eden en önemli faktörlerden birincisi oda adına hizmet veren danışmanların hizmet öncesi üreticilerle sıkca iletişime geçip üreticileri bu sistemden faydalanmaya ikna etmeleri ikincisi ise üreticilerin danışmanlık hizmeti için ayrıca ücret ödemek durumunda olmamaları diye düşünülmektedir.

4.2 Tarım danışmanlarına yönelik değerlendirmeler

4.2.1 Danışmanların eğitim özellikleri

Çizelge 4.12’de üreticilerin danışmanlık hizmeti aldıkları tarım danışmanlarının unvan bilgilerine yer verilmiştir. Aşağıdaki Çizelgeden görüldüğü gibi, danışmanlık hizmeti alan üreticilerin %92,1’i ziraat mühendisinden geri kalan %7,9’u teknisyen-tekniKERden bu hizmeti almaktadır.

Çizelge 4.12.Üreticilerin hizmet aldıkları tarım danışmanlarının ünvanları

Danışman Ünvanı	n	%
Ziraat Mühendisi	209	92,1
Teknisyen-Tekniker	18	7,9
Toplam	227	100,0

4.2.2 Danışmanlık hizmetleri zaman planlaması

Çizelge 4.13’te tarım danışmanı ile çalışan üreticilerin danışmanlık hizmeti alma süreleri verilmiştir. Verilere göre üreticilerin %72,7’si 1-2 yıl arasında, %27,3’ü 3-5 yıl arasında danışmanlık hizmeti aldığını belirtmiştir.

Tarımsal yayım ve danışmanlık sistemi araştırma verilerinin elde edildiği tarihte Antalya ve çevresinde 5 yıldır uygulanmaktaydı. Bu nedenle Çizelge 4.13'te 3 ila 5 yıldır hizmet alanların sayısının daha az olduğu görülmektedir. Ancak üreticiler, sistemden faydalanan üreticilerdeki olumlu değişimin farkına vararak kendileride bu sistemden faydalanma yoluna gitmişlerdir. Buna bağlı olarak da son bir iki yıl içerisinde sisteme katılanların oranında artış olmuştur.

Çizelge 4.13. Üreticilerin danışmanlık hizmeti alma süreleri

Danışmanlık Hizmeti Alma Süresi (Yıl)	n	%
1-2	165	72,7
3-5	62	27,3
Toplam	227	100,0

Çizelge 4.14'teki bulgulara göre tarım danışmanı ile çalışan üreticilerin danışmanları ile ne sıklıkla görüştüğüne dair bilgiler verilmiştir. Verilere göre üreticilerin %44,5'i haftada bir, %34,8'i 15 günde bir, %15,4'ü ayda bir ve %5,3'ü diğer seçeneğini işaretleyerek senede birkaç kez danışmanları ile görüştüğünü belirtmişlerdir. Bu konuda yapılan bir çalışmada, Tarım Danışmanı ile görüşme sıklığı ankete katılan üreticilerin %99,4 Tarım Danışmanlarına günün her saati ulaşabildiklerini ifade etmişlerdir. Belirtilen çalışmada en yüksek görüşme sıklığı haftada 1-2 (%52) olarak belirlenmiştir (Kızılaslan ve Çakmak 2012). Tarım danışmanları yönetmelikte belirtilen kurallara uygun olarak üreticilerle görüştükleri, hatta üreticiler ihtiyaç duyduğu zamanlarda görüşebildiklerini ifade etmişlerdir.

Çizelge 4.14. Üreticilerin danışmanları ile görüşme sıklığı

Danışmanlık Hizmeti Alma Sıklığı	N	%
Haftada bir	101	44,5
15 Günde bir	79	34,8
Ayda bir	35	15,4
Diğer	12	5,3
Toplam	227	100,0

Elde edilen bulgulara göre bu durum tarım danışmanı ile üretici arasında görüşme konusunda herhangi bir sorun olmadığını göstermektedir.

Çizelge 4.15'te üreticilerin ihtiyaç duydukları zamanlarda tarım danışmanlarına ulaşabilme durumlarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Verilere göre; üreticilerin %94,7'si tarım danışmanına ihtiyaç anında ulaşabilirken, %3,1'i bazen, %2,2'si ise ulaşamadığını belirtmiştir. Üreticilerin tarım danışmanlarına ulaşmada herhangi bir sorun yaşamadıklarını, hatta telefonla ulaşamadıklarında danışmanın kendilerini geri aradığını belirtmişlerdir.

Çizelge 4.15. Üreticilerin danışmanlarına ulaşabilme durumları

Danışmana Ulaşabilme Durumu	N	%
Evet	215	94,7
Hayır	5	2,2
Bazen	7	3,1
Toplam	227	100,0

4.2.3 Üreticilerin danışmanlardan aldıkları hizmet alanları

Çizelge 4.16'da üreticilerin tarım danışmanlarından almak istedikleri danışmanlık hizmetlerine ilişkin konulara ait bilgilere yer verilmiştir.

Bulgulara göre; üreticilerin en fazla hastalık ve zararlı ile mücadele (%89), gübreleme (%82,8), sulama (%68,3), bakım işleri (%59,9), destekleme konuları (%54,2), yeniliklerden haberdar olma (%41,9), tarım sigortası (%39,6), iyi tarım uygulamaları (%27,8) ekim - dikim (%27,3) ve hasat-harman (%21,6) konularında danışmanlık hizmeti almak istediklerini belirtmişlerdir. Tabloda görüldüğü gibi üreticilerin en çok sıkıntı çektikleri konu hastalık ve zararlılarla mücadeledir. Ayrıca veriler Antalya ve yöresi üreticilerin %50'ye yakın kısmının tarımsal alandaki gelişmeleri yakından takip ettiklerini ve yeni bilgi kaynaklarını kullanmaya açık olduklarını göstermektedir. Yine son yıllarda gündem konusu olan organik tarım konusuyla üreticilerin fazla ilgili olmadığı (%4,4) olmadığı görülmektedir. Üreticilere neden ilgi duymadıkları sorulduğunda maliyetlerin yüksek verimin, sermaye devir hızının düşüklüğü gerekçe olarak ifade edilmiştir. Buna ilave olarak ekim, dikim, bakım gibi uygulamalar

konusunda da daha az bilgiye ihtiyaç duyduklarını genellikle bu işleri geleneksel alışkanlıkları ile yaptıklarını söylemişlerdir.

Çizelge 4.16. Üreticilerin tarım danışmanlarından bilgi almak istedikleri konular

Bilgi Almak İstenilen Konular	n	%
Hastalık ve Zararlı ile Mücadele	202	89,0
Hasat-Harman	49	21,6
Bakım İşleri	136	59,9
Hayvancılık	25	11,0
İyi Tarım Uygulamaları	63	27,8
Hayvan Bakım-Besleme ve Hastalıkları	22	9,7
Sulama	155	68,3
Gübreleme	188	82,8
Destekleme Konuları	123	54,2
Organik Tarım	10	4,4
Satış Pazarlama	41	18,1
Yeniliklerden Haberdar Olma	95	41,9
Tohumluk	34	15,0
Ekim-Dikim	62	27,3
Tarımsal Mekanizasyon	47	20,7
Tarım Sigortası	90	39,6
Hayvan Sağlığı	22	9,7
Diğer	2	9,0

Bir yetiştirici dışında yetiştiricilerin tamamı (22 yetiştirici) hayvan sağlığı konusunda toplam bilgiye ihtiyaç duymuştur. Çizelge 4.16'da değerin %9,7 gibi düşük olması toplam 227 işletme üzerinden hesaplanmasından kaynaklanmaktadır. Oysa ankete konu olan toplam işletme sayısı üzerinden değil faaliyet alanı hayvancılık olan toplam 23 işletme üzerinden değerlendirme yapılırsa bu oran %95,65'i bulmaktadır. Bu durum hayvancılık faaliyetinde bulunan işletmelerin mutlaka hayvan sağlığı konusunda danışmanlık alma ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Bitkisel üretimin önemli bir girdisini oluşturan tohumluk konusunda bilgi alma isteklerinin düşük (%15) olduğu görülmektedir. Bu bölgede tohumluk üreten firmaların pazarlama ve tanıtım faaliyetlerin yoğun olması bunun en önemli nedeni olarak düşünülebilir.

Tokat ve yöresinde yapılan tarım danışmanlığı sisteminde üreticilerin en çok talep ettiği konular arasında bitkisel üretim (%38,2), hayvan hastalık ve zararlıları (%27) ve zirai mücadele konuları (%22,2) yer almaktadır (Kızılaslan ve Çakmak 2012).

Isparta İlinde yapılan bir çalışmada ise üreticilerin % 78'inin gübreleme uygulamaları konusunda ciddi bir bilgi ihtiyacı içinde olduklarına vurgu yapılmıştır (Yılmaz,ve ark. 2009)

Adana ilinde serbest tarım danışmanlığının değerlendirildiği diğer bir çalışmada ise üreticilerin, tarım danışmanlarında en fazla yararlandıkları hizmetler arasında bitki hastalık ve zararlıları ile mücadele yöntemleri (%66,0) ve gübreleme (%66,0) konuları gelmektedir (Artık 2012).

Antalya ve yöresinde yapılan çalışmamızda ise benzer sonuçlar bulunmuş olup, en fazla bitki hastalık ve zararlıları ile mücadele ve gübreleme (%82,8) konuları olduğu tespit edilmiştir. Araştırmamızda anket uygulanan üreticiler arasında hayvancılık faaliyeti ile uğraşan üreticisi sayısının az olması nedeni ile toplam içerisindeki payı düşük gibi görülüyor olsa da, bu üreticilerin tamamına yakın bir kısmı hayvan bakım-besleme ve hastalıkları konularında tarım danışmanlarından talep de bulunmuşlardır.

Çizelge 4.17'de üreticilerin aldıkları hizmet karşılığında tarım danışmanlarına ödeme yapma durumlarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Verilere göre üreticilerin %79,3 danışman hizmetine karşı herhangi bir ödeme yapmadıklarını, %20,7'si ise ödeme yaptıklarını belirtmişlerdir. Üreticiler adına Bakanlık danışmanlara hizmet bedeli karşılığında ödeme yaptığı için, üreticilerin yaklaşık %80'i ödeme yapma gereği duymamaktadırlar. Bakanlığın danışmanlık sistemi uygulaması öncesinde danışman hizmetini ücret karşılığı tarım danışmanlarından alan üreticilerin küçük bir kısmı ise bu ücreti ödemeye devam etmektedir. Tarım danışmanına ödeme yapanlar bakanlık destekli tarım danışmanlığı hizmetini almaya başlamadan öncede aynı danışmandan ücretli olarak bu hizmeti aldıkları ve çok memnun oldukları için ödeme yapmaya devam ettiklerini belirtmişlerdir. Üreticilerin bazıları aylık dönüm başına 50-200 TL arası bazıları da her üretim dönemi başında yine dekar başına olmak üzere belirledikleri ücreti toptan ödediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca danışmana ödenen ücret üretilen ürüne ve verilen danışmanlık hizmet süresine göre de değişmektedir.

Çizelge 4.17. Üreticilerin tarım danışmanına ödeme yapma durumu

Danışmana Ödeme Yapma Durumu	n	%
Hiç ödemiyorum	180	79,3
Ödüyorum	47	20,7
Toplam	227	100,0

Çınar ve Armağan (2009), tarafından Aydın ilinde yapılan çalışmada üreticilerin gelir seviyesinin, eğitim durumunun, tarımsal yayım ihtiyaçlarının, işletme ve bireysel hedeflerinin ve organizasyonlara katılım durumunun, üreticilerin ödeme isteğine istatistiksel anlamda önemli etki yaptığı ortaya konulmuştur. Araştırmacılar üreticilerin yazılı ve ücretli bilgi araçlarına ilgisinin düşük olduğunu bildirmişlerdir.

Farinde ve Atteh (2009), Nijerya’da tarla tarımı yapan üreticilerin yayım hizmeti için ödeme istekliliğini değerlendirmişlerdir. Araştırma sonucunda üreticilerin %60’ı gelirlerinin artması ve ihtiyaçların cevap vermesi koşuluyla yayım hizmetlerine ücret ödemeye istekli olduklarını belirtmişlerdir.

Sezgin (2010), tarafından Erzurum ili örneğinde üreticilerin yayım hizmeti alırken, belli bir ücret ödemeye razı olma durumu üzerinde etkili olan faktörler araştırılmıştır. Araştırmacı üretici geliri ve eğitimi, yayımcılar tarafından verilen bilgilerin faydalı olduğuna inanma, üreticilerin sordukları sorulara yayımcının tatmin edici cevap vermesi ve üreticilerin kitle iletişim araçlarında faydalanma durumları finansal katılıma istekliliğini olumlu ve önemli yönde etkilediğini bildirmiştir.

Antalya yöresinde yapılan araştırmamızda, üreticilerin büyük bir çoğunluğunun tarımsal danışmanlık hizmetini Ziraat Odası tarafından aldıkları için ekstra ücret ödemediği görülmüştür. Bu durum da, üreticilerin danışmanlık hizmeti karşılığında ücret ödeme istekliliğinin olmadığını göstermektedir. Bu nedenle devlet tarafından tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerindeki farkındalığın artırılması için sübvansiyonların ve desteklerin devam ettirilmesi yönünde bir takım stratejilerin geliştirilmesi uygun olacaktır.

4.2.4 Danışmanlık hizmetinin işletme masraflarına etkisi

Çizelge 4.18’de danışmanlık hizmeti alan üreticilerin tarım danışmanlarının katkısıyla, işletme masraflarındaki değişikliklere ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bu bulgulara göre

üreticilerin %54,2'si işletme masraflarının azaldığını belirtirken; %40,1'i masrafların değişmediğini ve %5,7'si masrafların arttığını belirtmişlerdir.

Çizelge 4.18. Tarım danışmanlarının katkısıyla üreticilerin işletme masraflarındaki değişiklikler

İşletme Masraflarındaki Değişiklikler	n	%
Değişmedi	91	40,1
Yılda % 31 oranında azaldı	123	54,2
Yılda % 1 oranında arttı	13	5,7
Toplam	227	100,0

Çizelge 4.19'da danışmanlık hizmeti alan üreticilerin tarım danışmanlarının katkısıyla, işletme masraflarındaki azalma oranlarına ait bilgilere yer verilmiştir. Verilere göre üreticilerin işletme masraflarının %61,8'i %1-10 oranında, %26'sı %11-20 oranında, %8,1'i %21-30 oranında ve %4,1'i %31 ve üzeri oranda azaldığını belirtmişlerdir.

Ankete katılan üreticilerden elde edilen bulgulara göre, işletme masraflarındaki azalmanın en önemli nedeni olarak hastalık ve zararlı mücadelesinde kullanılan tarımsal ilaç girdisindeki azalma olduğunu ifade etmişlerdir. Bunu gübre ve diğer girdi kullanımındaki azalma takip etmiştir.

Çizelge 4.19. Üreticilerin işletme masraflarının azalma oranı

İşletme Masraflarındaki Azalma Oranı (%)	n	%
1 - 10 oranında azalma	76	61,8
11 - 20 oranında azalma	32	26,0
21 - 30 oranında azalma	10	8,1
31 ve üzeri oranda azalma	5	4,1
Toplam	123	100,0

Çizelge 4.20'de danışmanlık hizmeti alan üreticilerin tarım danışmanlarının katkısıyla, işletme masraflarındaki artış oranlarına ait bilgilere yer verilmiştir. Elde edilen verilere göre üreticilerin %61,5'i %1-10 oranında, %15,4'ü %11-20 oranında, %15,4'ü %21-30 oranında ve %7,7'si %31 ve üzeri oranda işletme masraflarının arttığını belirtmişlerdir. Bazı

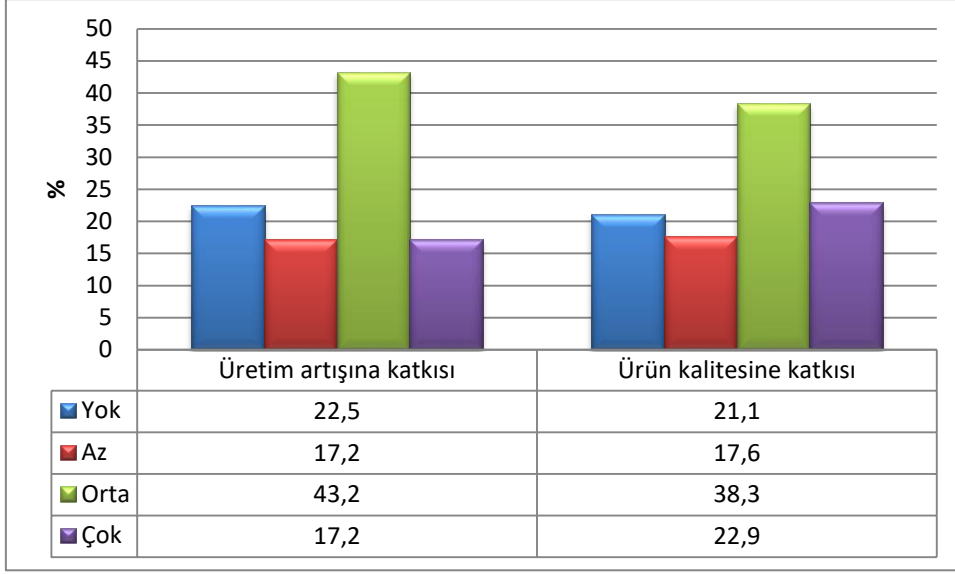
üreticilerin bir önceki yıla göre üretim alanlarını genişletmeleri ve bazı üreticilerin de danışmanlarıyla yaşadıkları sorunları subjektif olarak değerlendirmeleri ankete katılan üreticilerin masraflarının artma nedenleri olarak görülebilir.

Çizelge 4.20. Üreticilerin işletme masraflarının artış oranı

İşletme Masraflarındaki Artış (%)	N	%
1 - 10 oranında artma	8	61,5
11 - 20 oranında artma	2	15,4
21 - 30 oranında artma	2	15,4
31 ve üzeri oranda artma	1	7,7
Toplam	13	100,00

4.2.5 Danışmanlık hizmetinin, ürün kalitesi ve işletme gelirine etkisi

Şekil 4.2’de danışmanlık hizmeti alan üreticilerin tarım danışmanı ile çalışma durumlarının üretim artışına ve ürün kalitesine katkısına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bu sonuçlara göre; üreticilerin %22,5’i tarım danışmanı ile çalışmanın üretim artışına katkısının olmadığını, %17,2’si az katkısının olduğunu, %43,2’si orta düzeyde katkısının olduğunu ve %17,2’si üretim artışına çok katkısının olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca danışmanlık hizmeti alan üreticilerin tarım danışmanı ile çalışma durumlarının ürün kalitesine katkısına ilişkin bilgilere de Şekil 4.2’de yer verilmiştir. Buna göre; üreticilerin %21,1’i tarım danışmanı ile çalışmanın ürün kalitesine katkısının olmadığını, %17,6’si az katkısının olduğunu, %38,3’ü orta düzeyde katkısının olduğunu ve %22,9’u ürün kalitesine çok katkısının olduğunu belirtmişlerdir. Üretici ürün kalitesi ve ürün miktarındaki artışın nedenini danışmandan aldığı teknik bilgi ve bunu uygulamaya koymasına bağlamıştır.

Şekil 4.2. Üreticilerin tarım danışmanı ile çalışma durumlarının üretim artışına ve ürün kalitesine katkısı

Çizelge 4.21’de danışmanlık hizmeti alan üreticilerin tarım danışmanı ile çalışma durumlarının gelir artışına katkısına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. .

Çizelge 4.21. Üreticilerin tarım danışmanı ile çalışma durumlarının gelir artışına katkısı

Danışman ile çalışma durumunun gelir artışına katkısı	N	%
Evet	167	73,6
Hayır	60	26,4
Toplam	227	100,0

Bu bulgulara göre; üreticilerin %73,6’sı tarım danışmanı ile çalışmanın gelir artışına katkısının olduğunu, %26,4’ü ise gelir artışına katkısının olmadığını belirtmişlerdir. Gelir artışındaki bu durum piyasa koşullarının yanı sıra ürün miktarı ve kalitesindeki artışla ilişkilendirilebilir

4.2.6 Danışmanlık hizmetinin gübre ve ilaç kullanımına etkisi

Çizelge 4.22’de üreticilerin tarım danışmanlarının etkisi ile yıllık gübre kullanımında dekar başına değişim oranlarına ait bilgilere yer verilmiştir. Bu Çizelgeden de anlaşıldığı üzere; üreticilerin %37,9’u gübre kullanımında değişimin olmadığını, %31,3’ü gübre kullanımının %1 ile %10 arasında azaldığını, %26,5’i ise %11’in üzerinde azalmanın

meydana geldiğini bildirmişlerdir. Bunun yanında üreticilerin %4,4'ü gübre kullanımının farklı oranlarda arttığını ifade etmişlerdir. Ankete katılan üreticilerin tarım danışmanlığı hizmetini almaya başladıktan sonra işletme masraflarının azaldığını gösteren Çizelge 4.19 daki cevaplama oranı Çizelge 4.22 deki verilerle de desteklenmektedir.

Çizelge 4.22. Tarım danışmanının etkisi ile üreticilerin yıllık gübre kullanımında dekar başına değişim oranı

Gübre kullanımındaki değişim oranı (%)	N	%
Değişim Olmadı	86	37,9
1-10 oranında azaldı	71	31,3
11-15 oranında azaldı	34	15,0
16 ve üstü azaldı	26	11,5
1-10 oranında arttı	3	1,3
11-15 oranında arttı	5	2,2
16 ve üstü oranında arttı	2	0,9
Toplam	227	100,0

Çizelge 4.23'de üreticilerin tarım danışmanlarının etkisi ile yıllık ilaç kullanımında dekar başına değişim oranlarına ait bilgilere yer verilmiştir. Çizelgedeki değerler incelendiğinde; üreticilerin %37,4'ü ilaç kullanımında değişimin olmadığını, %37'si ilaç kullanımının %1 ile %10 arasında azaldığını, %18,1'i %11 ile %20 arasında azaldığını, %5,7'si %20 ve üzeri azaldığını belirtmişlerdir. Diğer taraftan üreticilerin %1,7'si ilaç kullanımının arttığını ifade etmişlerdir.

Üreticiler tarım danışmanı ile çalışmaya başlamadan önce en çok zirai ilaç bayileri ile iletişim halinde olduklarını ve onların yönlendirmeleri doğrultusunda zirai ilaç ve gübre kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu durumun daha çok ticari karlılığı ön plana çıkartacak ilaç ve gübre kullanımına yol açtığını ve gereğinden fazla ilaç ve gübre kullanıldığını dile getirmişlerdir. Bu durumun ürünlerin miktar ve kalitesinde de olumsuz etki yarattığını belirtmişlerdir. Hatta fazla ilaç kullanımının hastalıklarda direnç oluşturduğunu vurgulamışlardır. Araştırmaya konu olan üreticilerde ilaç kullanımının azalması, üreticilerin tarım danışmanlarının yönlendirilmelerini dikkate aldığını göstermektedir. Üreticilerin %60'ı hastalık ve zararlılarda kullanılan ilaç miktarının azaldığını belirtmiş olmaları, yine Çizelge

4.19 daki sonuçları desteklemektedir. Bu durum, tarım danışmanı ile çalışmanın, üreticilerin işletme masraflarının azalmasına katkı sağlayabileceğini göstermektedir. Bunun yanında ilaç kullanımının arttığını ifade eden üretici değişimi %0,9-2,2 arasında olmuştur. Bu artış oranının nedenleri arasında, üreticilerinin üretim faaliyetinde buldukları alanın artmış olması düşünülmektedir.

Diğer taraftan ankete katılan üreticilerin girdi maliyetlerini etkileyen faktörler arasında yer alan gübre ve ilaç kullanımına verilen cevaplarada, değişim olmadığını ifade eden üreticilerin cevaplarındaki benzerlik dikkat çekmektedir (Yaklaşık %40'a yakın). Değişim olmadığını ifade eden yaklaşık %40'lık kesimin nedenlerinin ayrı bir araştırma kapsamında değerlendirilmesinin gerektiği düşünülmektedir.

Çizelge 4.23. Tarım danışmanının etkisi ile üreticilerin yıllık ilaç kullanımında dekar başına değişim oranı

İlaç kullanımındaki değişim oranı (Lt/Kg %)	n	%
1-10 oranında azaldı	84	37,0
11-20 oranında azaldı	41	18,1
21 + oranında azaldı	13	5,7
1-10 oranında arttı	2	0,9
11-20 oranında arttı	1	0,4
21 +oranında arttı	1	0,4
Değişim Olmadı	85	37,4
Toplam	227	100,0

Çizelge 4.24'de tarım danışmanı ile çalışan üreticilerin elde ettikleri ürünleri değerlendirme durumlarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Çizelgede sunulan sonuçlara göre, üreticilerin büyük çoğunluğu (%72,7) ürünlerini komisyoncuya sattıklarını, %11,9'u doğrudan tüketiciye sattıklarını, %14,1'i farklı kanallarla ürünlerini değerlendirdiklerini belirtmişlerdir.

Araştırmanın bulgularına göre anketin yapıldığı Antalya ve çevresinde üreticilerin ürünlerinin değerlendirilmesinde komisyoncuların çok fazla aktif olduğu dikkat çekmektedir.

Oysa üreticilerin ürünlerini en iyi değerlendirme sistemlerinden birisi olan kooperatifçiliğin gelişmediğini söyleyebiliriz. Bu nedenle tarım danışmanları, üreticilerin ürünlerini değerlendirme ve pazarlama sürecinde daha güçlü olmaları için kooperatif örgütlenme içinde yer almalarını teşvik etmeleri gerekir.

Çizelge 4.24. Üreticilerin ürünlerini değerlendirme durumu

Ürün değerlendirme durumu	n	%
Doğrudan tüketiciye satıyorum	27	11,9
Komisyoncuya satıyorum	165	72,7
Kooperatife veriyorum	2	0,9
Danışmanın önerdiği pazara satıyorum	1	0,4
Diğer	32	14,1
Toplam	227	100,0

4.3 Tarım danışmanlığı hizmetine yönelik değerlendirmeler

Bu başlık altında danışmanlar tarafından üreticilere verilen hizmetlerin sıklık durumu, verilen hizmetlere uygulanan dönüştürülmüş faktör analizi, verilen hizmetlerin memnuniyet derecesi v.b gibi konulara ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

4.3.1 Üreticilerin danışmanların hizmet verme sıklığına ilişkin değerlendirmeleri

Çizelge 4.25’de tarım danışmanı ile çalışan üreticilerin danışmanlarından aldıkları hizmetler ve bu hizmetlerden ne derece yararlandıklarını özetleyen bilgilere yer verilmiştir. Verilere göre üreticiler danışmanlarından bitki hastalık ve zararlıları ile mücadele, hayvan hastalık ve zararlıları ile mücadele, sulama, hasat-harman, tohumluk/fide/fıdan seçimi, gübreleme, ekim-dikim, pazarlama, ürün deseni, bitkisel ürünlerin yetiştiriciliği, bitkisel ürünlerin değerlendirilme teknikleri, silaj yapımı, süt sığırcılığı, besi sığırcılığı, küçükbaş hayvan yetiştiriciliği, hayvansal ürünleri değerlendirme teknikleri, üretim planlaması, organik tarım, tarımsal mekanizasyon, tarım sigortası, kooperatifçilik/örgütlenme, kredi/hibe konuları hakkında yararlanmaktadırlar. Üreticilerin danışmanlarından aldıkları hizmetler arasında en fazla bitki hastalık ve zararlıları ile mücadele konusunda yararlanmaktadırlar. Bitki hastalık ve zararlıları ile mücadele konusunda üreticilerin %55,1’i her zaman yararlandığını, %23,8’i ara sıra yararlandığını, %7’si nadiren yararlandığını ve %14,1’i hiçbir zaman yararlanmadığını belirtmişlerdir. Ekim/dikim konusunda üreticilerin %13,7’si her zaman

yararlandığını, %18,5'i ara sıra yararlandığını, %19,4'ü nadiren yararlandığını ve %48,5'i hiçbir zaman yararlanmadığını belirtmişlerdir. Hasat-harman konusunda üreticilerin 14'ü %6,2'si her zaman yararlandığını, %20,7'si ara sıra yararlandığını, %21,1'i nadiren yararlandığını ve %52'si hiçbir zaman yararlanmadığını belirtmişlerdir. Tohum/fide/fidan seçimi konusunda üreticilerin %11'i her zaman yararlandığını, %19,4'ü ara sıra yararlandığını, %17,2'si nadiren yararlandığını ve %52,4'ü hiç bir zaman yararlanmadığını belirtmişlerdir

Çizelge 4.25. Üreticilerin tarım danışmanlarından aldıkları hizmetlerin sıklıkları

Hizmetler	Hiç Alman		Nadiren*		Ara Sıra**		Her Zaman***	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Bitki hastalık ve zararlıları ile mücadele	32	14,1	16	7,0	54	23,8	125	55,1
Hayvan hastalık ve zararlıları ile mücadele	181	79,7	9	4,0	26	11,5	11	4,8
Sulama	57	25,1	23	10,1	73	32,2	74	32,6
Hasat-harman	118	52,0	48	21,1	47	20,7	14	6,2
Tohumluk / fide / fidan seçimi	119	52,4	39	17,2	44	19,4	25	11,0
Gübreleme	44	19,4	11	4,8	60	26,4	112	49,3
Ekim-dikim	110	48,5	44	19,4	42	18,5	31	13,7
Pazarlama	167	73,6	36	15,9	23	10,1	1	0,4
Ürün deseni	137	60,4	39	17,2	37	16,3	14	6,2
Bitkisel ürün yetiştiriciliği	84	37,0	16	7,0	59	26,0	68	30,0
Bitkisel ürün değerlendirilme teknikleri	136	59,9	28	12,3	36	15,9	27	11,9
Silaj yapımı	208	91,6	7	3,1	11	4,8	1	0,4
Süt sığırcılığı	208	91,6	4	1,8	9	4,0	6	2,6
Besi sığırcılığı	212	93,4	3	1,3	10	4,4	2	0,9
Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği	207	91,2	3	1,3	14	6,2	3	1,3
Hayvansal ürün değerlendirme teknikleri	211	93,0	4	1,8	10	4,4	2	0,9
Üretim planlaması	153	67,4	36	15,9	27	11,9	11	4,8
Organik tarım (iyi tarım uygulamaları)	196	86,3	6	2,6	20	8,8	5	2,2
Tarımsal mekanizasyon	160	70,5	29	12,8	34	15,0	4	1,8
Tarım sigortası	125	55,1	33	14,5	56	24,7	13	5,7
Kooperatifçilik / örgütlenme	179	78,9	17	7,5	27	11,9	4	1,8
Kredi/hibe	170	74,9	20	8,8	30	13,2	7	3,1

*Ayda bir

**10-15 günde bir

***Üreticinin ihtiyaç hissettiği her zaman

Bu bulgulara göre ankete katılan 227 üreticinin büyük bir çoğunluğu %89,9 bitkisel üretim alanında sadece %10,1 üretici ise hayvancılık alanında faaliyet göstermektedir. Bu nedenle Çizelge 4.25’de hayvancılıkla ilgili sorulara üreticilerin büyük çoğunluğu “hiç alman” yanıtını vermişlerdir. Bu durum anketlere verilen cevapları doğrulamaktadır. Oysa hayvancılık faaliyetinde bulunan üreticilerin %90’a yakını hayvancılık konusundaki sorularla ilgili tarım danışmanından destek aldıklarını bildirmektedir.

Anketin diğer sorularında olduğu gibi bitkisel üretim faaliyetinde bulunan üreticiler ise en fazla bitki hastalık ve zararlıları ile mücadele, gübreleme, sulama, yetiştiricilik ve bakım konusunda hizmet aldıklarını belirtmişlerdir. Bilindiği üzere modern tarımda tarımsal ilaçların kullanılması kaçınılmazdır. Ancak doğru ve bilinçli kullanılmaması durumunda ürünün miktar ve kalitesini olumsuz etkilediği gibi, gıda güvenliği ve sürdürülebilir tarımsal ekolojisi de ciddi derecede riske etmektedir. Bu nedenle tarımsal danışmanlık hizmetlerinin bu alanlarda yoğunlaşmış olması önemlidir.

Alınan hizmetler arasında yoğunluk sıralamasına göre gübreleme konusunda üreticilerin %49,3’ü her zaman yararlandığını, %26,4’ü ara sıra yararlandığını, %4,8’i nadiren yararlandığını ve %19,4’ü hiçbir zaman yararlanmadığını belirtmişlerdir. Sulama konusunda üreticilerin %32,6’sı her zaman yararlandığını, %32,2’si ara sıra yararlandığını, %10,1’i nadiren yararlandığını ve %25,1’i hiçbir zaman yararlanmadığını belirtmişlerdir. Bitkisel ürün yetiştiriciliği konusunda üreticilerin %30’u her zaman yararlandığını, %26’sı ara sıra yararlandığını, %7’si nadiren yararlandığını ve %37’si hiçbir zaman yararlanmadığını belirtmişlerdir.

Tarım sigortası konusunda üreticilerin %5,7’si her zaman yararlandığını, %24,7’si ara sıra yararlandığını, %14,5’i nadiren yararlandığını ve %55,1’i hiçbir zaman yararlanmadığını belirtmişlerdir. Bitkisel ürünlerin değerlendirilme teknikleri konusunda üreticilerin %11,9’u her zaman yararlandığını, %15,9’u ara sıra yararlandığını, %12,3’ü nadiren yararlandığını ve %59,9’u hiçbir zaman yararlanmadığını belirtmişlerdir. Ürün deseni konusunda üreticilerin %6,2’si her zaman yararlandığını, %16,3’ü ara sıra yararlandığını, %17,2’si nadiren yararlandığını ve %60,4’ü hiçbir zaman yararlanmadığını belirtmişlerdir. Üretim planlaması konusunda üreticilerin %4,8’i her zaman yararlandığını, %11,9’u ara sıra yararlandığını, %15,9’u nadiren yararlandığını ve %67,4’ü hiçbir zaman yararlanmadığını belirtmişlerdir.

Tarımsal mekanizasyon konusunda üreticilerin %1,8'i her zaman yararlandığını, %15'i ara sıra yararlandığını, %12,8'i nadiren yararlandığını ve %70,5'i hiçbir zaman yararlanmadığını belirtmişlerdir. Pazarlama konusunda üreticilerin %0,4'ü her zaman yararlandığını, %10,1'i ara sıra yararlandığını, %15,9'u nadiren yararlandığını ve %73,6'sı hiçbir zaman yararlanmadığını belirtmişlerdir. Kredi/hibe konusunda üreticilerin %3,1'i her zaman yararlandığını, %13,2'si ara sıra yararlandığını, %8,8'i nadiren yararlandığını ve %74,9'u hiçbir zaman yararlanmadığını belirtmişlerdir. Kooperatifçilik/örgütlenme konusunda üreticilerin %1,8'i her zaman yararlandığını, %11,9'u ara sıra yararlandığını, %7,5'i nadiren yararlandığını ve %78,9'u hiçbir zaman yararlanmadığını belirtmişlerdir. Hayvan hastalık ve zararlıları ile mücadele konusunda üreticilerin %4,8'i her zaman yararlandığını, %11,5'i ara sıra yararlandığını, %4'ü nadiren yararlandığını ve %79,7'si hiçbir zaman yararlanmadığını belirtmişlerdir.

Organik tarım konusunda üreticilerin %2,2'si her zaman yararlandığını, %8,8'i ara sıra yararlandığını, %2,6'sı nadiren yararlandığını ve %86,3'ü hiçbir zaman yararlanmadığını belirtmişlerdir. Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği konusunda üreticilerin %1,3'ü her zaman yararlandığını, %14'ü (%6,2) ara sıra yararlandığını, %1,3'ü nadiren yararlandığını ve %91,2'si hiçbir zaman yararlanmadığını belirtmişlerdir. Süt sığırcılığı konusunda üreticilerin %2,6'sı her zaman yararlandığını, %4'ü ara sıra yararlandığını, %1,8'i nadiren yararlandığını ve %91,6 hiçbir zaman yararlanmadığını belirtmişlerdir. Silaj yapımı konusunda üreticilerin %0,4'ü her zaman yararlandığını, %4,8'i ara sıra yararlandığını, %3,1'i nadiren yararlandığını ve %91,6'sı hiçbir zaman yararlanmadığını belirtmişlerdir. Hayvansal ürünleri değerlendirme teknikleri konusunda üreticilerin %0,9'u her zaman yararlandığını, %4,4'ü ara sıra yararlandığını, %1,8'i nadiren yararlandığını ve %93'ü hiçbir zaman yararlanmadığını belirtmişlerdir. Besi sığırcılığı konusunda üreticilerin %0,9'u her zaman yararlandığını, %4,4'ü ara sıra yararlandığını, %1,3'ü nadiren yararlandığını ve %93,4'ü hiçbir zaman yararlanmadığını belirtmişlerdir.

4.3.2 Tarım danışmanlarından alınan hizmetlerin dönüştürülmüş faktör analizi

Üreticilerin tarım danışmanlarından aldıkları hizmetlerin sıklıklarıyla ilgili otuzuncu soruya faktör analizi uygulanarak 22 parametre 3 faktör altında (Faktör 1. Girdi temini, planlama ve üretim süreci; Faktör 2. Bakım ve mücadele; Faktör 3. Örgütlenme, organizasyon ve kredi temini) gruplandırılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Faktör analizi yapılmadan önce

örneklem büyüklüğünün yeterli olup olmadığını belirlemek için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett's Testi uygulanmıştır. Katılımcıların anketin 22 maddeden (hizmetler) oluşan otuzuncu sorusuna verdikleri yanıtlardan elde edilen verilere uygulanan temel bileşenler analizinde Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Testi, örneklem büyüklüğünün faktör analizi için yeterli olduğunu (KMO değeri 0,884) göstermiştir. Bu 22 maddeye ait olan verilerin normal dağılım gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen Barlett Testi sonucu da anlamlı çıkmıştır (1764,03, 120; $p<0,000$).

Tarım danışmanı ile çalışan üreticilerin danışmanlarından aldıkları hizmetlere ait verilerin faktör analizine sokulması ve varimax döndürülmesi sonucunda özdeğeri 1.00'den büyük üç faktör elde edilmiştir. Analizde faktör yükü 0,40'dan aşağıda olan hayvan hastalık ve zararlıları ile mücadele, silaj yapımı, süt sığırcılığı, besi sığırcılığı, küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ve hayvansal ürünleri değerlendirme teknikleri isimli toplam 6 adet hizmet atıldığında geriye 16 adet madde kalmıştır. Atılan bu hizmetlerin hayvansal üretim faaliyetine ait hizmetler olduklarına dikkat edilmelidir. Oluşan üç faktör (alt boyut) toplam varyansın % 59,70'ini açıklamaktadır. Çizelge 4.26'da oluşan faktörler ve faktör yükleri gösterilmektedir.

Tarım danışmanı ile çalışan üreticilerin danışmanlarından aldıkları hizmetlerin alt boyutları ve genel ortalaması arasındaki korelasyonlar Çizelge 4.27.'de sunulmuştur. Korelasyonların tamamının istatistiksel olarak oldukça anlamlı oldukları ($p<0,01$) görülmektedir. Ayrıca alt boyutlar ile genel ortalama arasında pozitif yönlü oldukça yüksek sayılabilecek korelasyonlar bulunmaktadır.

Çizelge 4.26. Tarım danışmanlarından alınan hizmetlerin dönüştürülmüş faktör yükleri

Hizmetler	Faktör 1*	Faktör 2**	Faktör 3***
Pazarlama	0,728		
Tohumluk / fide / fidan seçimi	0,713		
Ürün deseni	0,708		
Bitkisel ürünlerin değerlendirilme teknikleri	0,674		
Ekim-dikim	0,671		
Üretim planlaması	0,647		
Hasat-harman	0,600		
Bitki hastalık ve zararlıları ile mücadele		0,903	
Gübreleme		0,848	
Sulama		0,718	
Bitkisel ürünlerin yetiştiriciliği		0,617	
Kredi / hibe			0,744
Tarımsal mekanizasyon			0,683
Kooperatifçilik / örgütlenme			0,638
Organik tarım (iyi tarım uygulamaları)			0,599
Tarım sigortası			0,562
% Açıklanan varyans	24,78	20,37	14,55
Yığılmalı varyans	24,78	45,15	59,70

* Faktör 1: Girdi temini, planlama ve üretim süreci

** Faktör 2: Bakım ve mücadele

***Faktör 3: Örgütlenme, organizasyon ve kredi temini

Çizelge 4.27. Hizmetlerin boyutları ve genel ortalaması arasındaki korelasyonlar

	F1	F2	F3
F2	0,676**		
F3	0,400**	0,296**	
GenelOrt	0,913**	0,856**	0,603**

** Korelasyon %1 önem düzeyinde anlamlıdır

4.3.4 Alınan hizmetlerinin memnuniyeti ve derecelendirilmesi

Çizelge 4.28’de tarım danışmanı ile çalışan üreticilerin, birlikte çalıştıkları tarım danışmanlarından aldıkları hizmetlerin değerlendirilmeleri ile ilgili memnuniyet derecelerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bu bulgulara göre üreticiler; danışmanların teknik bilgileri, hastalıklara ve zararlılara karşı zamanında müdahalesi, üreticilerin taleplerini karşılaması,

üreticilerle görüşme sıklıkları, her istediği zaman üreticilerin ulaşabilmesi, yeni bilgi aktarımları, tarımsal desteklemeler hakkında bilgisi, üreticilere karşı tutumları, üreticilere yaklaşımları, güvenilirlikleri konularında değerlendirme yapmışlardır.

Danışmanın teknik bilgisi konusunda üreticilerin %20,7'si çok memnun olduğunu, %67'si memnun olduğunu, %6,2'si memnun olmadığını ve %1,8'i hiç memnun olmadığını belirtmiştir. Hastalık ve zararlılara karşı zamanında müdahale konusunda üreticilerin %24,2'si çok memnun olduğunu, %60,8'si memnun olduğunu, %7'si memnun olmadığını ve %2,6'sı hiç memnun olmadığını belirtmiştir.

Talepleri karşılama konusunda üreticilerin %22'si çok memnun olduğunu, %64,8'i memnun olduğunu, %5,3'ü memnun olmadığını ve %1,8'i hiç memnun olmadığını belirtmiştir. Danışmanları ile görüşme sıklığı konusunda üreticilerin %25,1'i çok memnun olduğunu, %58,6'sı memnun olduğunu, %9,3'ü memnun olmadığını ve %2,2'si hiç memnun olmadığını belirtmiştir. Her istediği zaman danışmanına kolayca ulaşabilip ulaşamadığı konusunda üreticilerin %34,8'i çok memnun olduğunu, %55,9'u memnun olduğunu, %4,8'i memnun olmadığını ve %0,9'u hiç memnun olmadığını belirtmiştir.

Danışmanın yeni bilgi aktarımı konusunda üreticilerin %19,8'u çok memnun olduğunu, %59,9'u memnun olduğunu, %7,52'si memnun olmadığını ve %2,2'si hiç memnun olmadığını belirtmiştir. Danışmanın tarımsal desteklemeler hakkında bilgisi konusunda üreticilerin %15,9'u çok memnun olduğunu, %44,1'i memnun olduğunu, %9,7'si memnun olmadığını ve %5,3'ü hiç memnun olmadığını belirtmiştir. Danışmanın tutumu konusunda üreticilerin %34,4'ü çok memnun olduğunu, %61,2'si memnun olduğunu, %2,2'si memnun olmadığını ve %0,4'ü hiç memnun olmadığını belirtmiştir. Danışmanın yaklaşımı konusunda üreticilerin %33'ü çok memnun olduğunu, %62,1'i memnun olduğunu, %2,2'si memnun olmadığını ve %0,4'ü hiç memnun olmadığını belirtmiştir. Danışmanın güvenilirliği konusunda üreticilerin %37'si çok memnun olduğunu, %59'u memnun olduğunu, %2,6'sı memnun olmadığını ve %0,4'ü hiç memnun olmadığını belirtmiştir.

Çizelge 4.28. Üreticilerin danışmanlık hizmetinden memnuniyet durumları

Konular	Cevap Vermeyenler		Hiç Memnun Değilim		Memnun Değilim		Memnunum		Çok Memnunum	
	N	%	n	%	n	%	N	%	N	%
Teknik bilgi	10	4,4	4	1,8	14	6,2	152	67,0	47	20,7
Hastalık ve zararlılara karşı zamanında müdahale	12	5,3	6	2,6	16	7,0	138	60,8	55	24,2
Talepleri karşılama	14	6,2	4	1,8	12	5,3	147	64,8	50	22,0
Görüşme sıklığı	11	4,8	5	2,2	21	9,3	133	58,6	57	25,1
Danışmana ulaşabilme	8	3,5	2	0,9	11	4,8	127	55,9	79	34,8
Yeni bilgi aktarımı	24	10,6	5	2,2	17	7,5	136	59,9	45	19,8
Tarımsal desteklemeler	57	25,1	12	5,3	22	9,7	100	44,1	36	15,9
Üreticiye karşı tutumu	4	1,8	1	0,4	5	2,2	139	61,2	78	34,4
Güvenilirlik	2	0,9	1	0,4	6	2,6	134	59,0	84	37,0

Çizelge 4.29’de üreticilerin tarım danışmanından aldıkları hizmetleri derecelendirme durumlarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Verilere göre; üreticilerin 147’si danışmanın tarım teknikleri konusunda aydınlatma ve yeterliliğini 95’i iyi 52’si-çok iyi, 45’i orta, 10’u kötü olarak derecelendirmişlerdir.

Üreticilerin 136’sı danışmanın sulama konusunda bilgiler sunma yeterliliğini 136’sı iyi-çok iyi, 36’sı orta, 4’ü kötü olarak derecelendirmişlerdir. Üreticilerin 68’i danışmanın satış ve pazarlama konusunda bilgiler sunma yeterliliğini 58’i iyi-çok iyi, 43’ü orta, 11’i kötü olarak derecelendirmişlerdir. Üreticilerin 68’i danışmanın tarım alet ve makineleri konusunda bilgiler sunma yeterliliğini iyi-çok iyi, 49’u orta, 3’ü kötü olarak derecelendirmişlerdir. Üreticilerin 117’si danışmanın tarımdaki yeni uygulamalar ile teknolojik yenilikler konusunda aydınlatma yeterliliğini iyi-çok iyi, 48’i orta, 5’i kötü olarak derecelendirmişlerdir.

Üreticilerin 134’ü danışmanın ürünlerin bakım işlerinde bilgilendirme yeterliliğini iyi-çok iyi, 48’i orta, 5’i kötü olarak derecelendirmişlerdir. Üreticilerin 140’ı danışmanın gübreleme konusunda aydınlatma yeterliliğini iyi-çok iyi, 47’si orta, 4’ü kötü olarak derecelendirmişlerdir. Üreticilerin 140’ı danışmanın ilaçlama konusunda bilgiler sunma

yeterliliğini iyi-çok iyi, 47'si orta, 5'i kötü olarak derecelendirmişlerdir. Üreticilerin 73'ü danışmanın alternatif başka ürün yetiştiriciliği konusunda önerilerde bulunma yeterliliğini iyi-çok iyi, 44'ü orta, 2'si kötü olarak derecelendirmişlerdir. Üreticilerin 30'u danışmanın kooperatifleşme konusunda bilgiler sunma yeterliliğini iyi-çok iyi, 44'ü orta, 4'ü kötü olarak derecelendirmişlerdir. Üreticilerin 104'ü danışmanın toprak tahlili konusunda aydınlatma yeterliliğini iyi-çok iyi, 58'i orta, 1'i kötü olarak derecelendirmişlerdir. Üreticilerin 51'i danışmanın sertifikalı tohum kullanımı konusunda aydınlatma yeterliliğini iyi-çok iyi, 33'ü orta, 3'ü kötü olarak derecelendirmişlerdir. Üreticilerin 25'i danışmanın organik tarım konusunda aydınlatmayeterliliğini iyi-çok iyi, 23'ü orta, 2'si kötü olarak derecelendirmişlerdir. Üreticilerin 107'si danışmanın çevre ve sürdürülebilir tarım konusunda bilgilendirme yeterliliğini iyi-çok iyi, 31'i orta, 3'ü kötü olarak derecelendirmişlerdir. Üreticilerin 54'ü danışmanın iyi tarım uygulamaları hakkında bilgilendirme yeterliliğini iyi-çok iyi, 34'ü orta, 1'i kötü olarak derecelendirmişlerdir. Üreticilerin 18'i danışmanın hayvan bakım beslenme konularına bilgilendirme yeterliliğini iyi-çok iyi, 18'i orta, 4'ü kötü olarak derecelendirmişlerdir. Üreticilerin 10'u danışmanın hayvan hastalıkları ve tedavi konularında yeterliliğini iyi-çok iyi, 21'i orta, 3'ü kötü olarak derecelendirmişlerdir.

Son olarak üreticilerin 18'i bakanlığın vermiş olduğu desteklerin yeterliliğini iyi-çok iyi, 57'si orta, 116'sı kötü olarak derecelendirmişlerdir.

Elde edilen bulgulara göre çizelge 4.28 ve 4.29 birlikte değerlendirildiğinde, verilen cevaplarda üreticilerin birlikte çalıştıkları tarım danışmanlarından memnun oldukları görülmektedir. Hatta Çizelge 4.30 de bu memnuniyet güçlü bir şekilde desteklemektedir. Tokat ve yöresinde yapılan anket çalışmasında bitki/hayvan hastalıkları ve zararlıları ile ilgili sorunlara tarım danışmanlarının zamanında müdahale ettiğini belirten üreticilerin oranı %55 olarak bulunmuştur (Kızılaslan ve Çakmak 2012).

Artık (2012) tarafından Adana'da yapılan çalışmada üreticilerin aldıkları hizmetlerde teknik bilgiden yararlanma, hastalık ve zararlılara karşı zamanında müdahale konularında %80'e varan oranda bir memnuniyet durumunun söz konusu olduğu görülmüştür.

Kayabaş (2016) tarafından İstanbul Silivri ilçesinde yapılan çalışmada tarım danışmanlarından üreticilerin aldıkları hizmetlerdeki memnuniyet dereceleri incelendiğinde, teknik bilgi ve zirai mücadele konularında üreticilerin memnuniyet durumlarını %100'e ulaştığı görülmektedir. Antalya yöresinde yapılan çalışmamızda ise teknik bilgi, hastalık ve

zararlılara karşı zamanında müdahale gibi hizmetlerde %80'nin üzerinde memnuniyet derecesi elde edilmiştir. Bu durum, tarım danışmanlarının bilgi düzeylerinin yeterli olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.29. Üreticilerin danışmandan aldıkları hizmetleri derecelendirme durumları

Hizmetler	Fikrim Yok/Hizmet Almadım		Kötü		Orta		İyi		Çok İyi	
	n	%	n	%	n	%	N	%	n	%
Tarım teknikleri konusunda aydınlatma yeterliliği	25	11,0	10	4,4	45	19,8	95	41,9	52	22,9
Satış ve pazarlama konusunda bilgilendirmeyeterliliği	115	50,7	11	4,8	43	18,9	45	19,8	13	5,7
Sulama konusunda bilgilendirme yeterliliği	51	22,5	4	1,8	36	15,9	85	37,4	51	22,5
Tarımsal alet makine konusunda bilgilendirme yeterliliği	107	47,1	3	1,3	49	21,6	54	23,8	14	6,2
Tarımsal ve teknolojik yenilikler konusunda bilgilendirme yeterliliği	57	25,1	5	2,2	48	21,1	78	34,4	39	17,2
Ürünlerin bakım işlerinde bilgilendirme yeterliliği	40	17,6	5	2,2	48	21,21	88	38,8	46	20,3
Gübreleme konusunda bilgilendirme yeterliliği	36	15,9	4	1,8	47	20,7	76	33,5	64	28,2
İlaçlama konusunda bilgiler sunma yeterliliği	35	15,4	5	2,2	47	20,7	70	30,8	70	30,8
Alternatif başka ürün yetiştiriciliği konusunda önerilerde bulunma yeterliliği	108	47,6	2	0,9	44	19,4	52	22,9	21	9,3
Kooperatifleşme konusunda bilgilendirme yeterliliği	149	65,6	4	1,8	44	19,4	25	11,0	5	2,2
Toprak tahlili konusunda aydınlatma yeterliliği	64	28,2	1	0,4	58	25,6	89	39,2	15	6,6
Sertifikalı tohum kullanımı konusunda aydınlatma yeterliliği	140	61,7	3	1,3	33	14,5	40	17,6	11	4,8
Organik tarım konusunda aydınlatma yeterliliği	177	78,0	2	0,9	23	10,1	23	10,1	2	0,9
Çevre ve sürdürülebilir tarım konusunda bilgilendirme yeterliliği	86	37,9	3	1,3	31	13,7	73	32,2	34	15,0
İyi tarım uygulamaları hakkında bilgilendirme yeterliliği	138	60,8	1	0,4	34	15	43	18,9	11	4,8
Hayvan bakım beslenme konularında bilgilendirme yeterliliği	187	82,4	4	1,8	18	7,9	12	5,3	6	2,6
Hayvan hastalıkları ve tedavi konularında yeterliliği	193	85	3	1,3	21	9,3	9	4,0	1	0,4
Bakanlığın vermiş olduğu desteklerin yeterliliği	36	15,9	116	51,1	57	25,1	15	6,6	3	1,3

4.3.5 Alınan danışmanlık hizmetlerinin sonuçları

Üreticilerin danışmanları ile danışmanlık hizmeti dâhilinde sorun yaşama durumları ve yaşadıkları sorunlara ilişkin bilgiler Çizelge 4.30'da verilmiştir. Bu çizelgede tarım danışmanı

ile çalışan üreticilere danışmanları ile danışmanlık hizmeti dâhilinde bir sorun yaşayıp yaşamadıkları sorulduğunda, üreticilerin 217'si (%95,6) danışmanları ile hiçbir sorun yaşamadığını ifade etmişlerdir. Bu da bize danışman üretici arasındaki iletişiminin büyük oranda sorunsuz olduğunu göstermektedir. Sorun yaşadıklarını ifade eden üreticilerin 10'u (%4,4) ise genellikle destekleme konularında (7 kişi), hastalık ve zararlı ile mücadele (1 kişi), hasat-harman (1 kişi) ve bakım işlerinde (1 kişi) sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Çizelge 4-30'daki veriler üreticilerin danışmandan memnun olma durumunu gösteren Çizelge 4-29 ile uyumluluk göstermektedir.

Çizelge 4.30. Üreticilerin danışmanları ile danışmanlık hizmeti dâhilinde sorun yaşama durumları ve yaşanan sorunlar

İncelenen Özellikler	n	%
Danışmanla Sorun Yaşama		
Evet	10	4,4
Hayır	217	95,6
Yaşanılan Sorunlar		
Hastalık ve zararlı ile mücadele	1	10,0
Hasat-harman	1	10,0
Bakım işleri	1	10,0
Destekleme konuları	7	70,0

Çizelge 4.31'de tarım danışmanı ile çalışan üreticilerin, danışmanlık hizmeti almaya başladıktan sonra, üretim faaliyetleri ile ilgili yaşadıkları değişikliklere ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bu Çizelgede sunulan bulgulara göre; üreticilerin 132'si danışmanlık hizmeti almaya başladıktan sonraki faaliyetlerinde en fazla zirai mücadele konusunda bilinçli duruma geldiklerini belirtmişlerdir. Üreticiler; üretim, ekim-dikim-gübreleme, bakım işleri, sertifikalı tohum/fide kullanımı, sulama yöntemleri, tarımsal girdilerin bilinçli kullanımı, desteklemelerden yararlanma, tarım sigortası konularında, danışmanlık hizmeti aldıktan sonraki üretim faaliyetlerinin iyi-çok iyi olduğunu belirtmişlerdir.

Bazı üreticiler ise; kar oranı, ürün çeşitliliği, hasat-harman, organik tarım, toprak analizi, depolama ve ambalajlama, tarımsal mekanizasyon, kooperatifçilik/örgütlenme, çiftçi organizasyonları, damızlık seçimi, büyükbaş/küçükbaş hayvan yetiştiriciliği, arıcılık, sağım teknikleri, aşılama/suni tohumlama, hayvancılık sigortası ve kredi kullanımı konularında,

danışmanlık hizmeti aldıktan sonraki üretim faaliyetlerinin orta olduğunu belirtmişlerdir. Danışmanlık hizmeti aldıktan sonraki üretim faaliyetlerindeki değişimin kötü yönde olduğunu belirten üretici sayısı ise oldukça azdır. Bu durum Çizelge 4.30'daki memnuniyet verilerini doğrulamaktadır.

Çizelge 4.31 Üreticilerin aldıkları danışmanlık sonrası faaliyetlerindeki değişim

Faaliyetler	Danışmanlık Hizmeti Almadım		Kötü Oldu		Orta		İyi		Çok İyi	
	n	%	n	%	n	%	N	%	n	%
Kar oranı	64	28,2	5	2,2	85	37,4	67	29,5	6	2,6
Üretim	40	17,6	6	2,6	73	32,2	93	41,0	15	6,6
Ürün çeşitliliği	105	46,3	2	0,9	65	28,6	48	21,1	7	3,1
Hasat – harman	120	52,9	3	1,3	63	27,8	34	15,0	7	3,1
Ekim-dikim-gübreleme	58	25,6	3	1,3	62	27,3	77	33,9	27	11,9
Bakım işleri	59	26,0	1	0,4	57	25,1	71	31,3	39	17,2
Organik tarım	189	83,3	2	0,9	20	8,8	14	6,2	2	0,9
Sertifikalı tohum/fide kullanımı	156	68,7	0	0,0	29	12,8	32	14,1	10	4,4
Toprak analizi	93	41,0	0	0,0	81	35,7	49	21,6	4	1,8
Sulama yöntemleri	71	31,3	1	0,4	52	22,9	77	33,9	26	11,5
Bilinçli zirai mücadele	50	22,0	2	0,9	43	18,9	69	30,4	63	27,8
Tarımsal girdilerin bilinçli kullanımı	65	28,6	3	1,3	46	20,3	70	30,8	43	18,9
Depolama ve ambalajlama	190	83,7	1	0,4	20	8,8	11	4,8	5	2,2
Tarımsal mekanizasyon	155	68,3	1	0,4	43	18,9	23	10,1	5	2,2
Desteklemelerden yararlanma	92	40,5	4	1,8	57	25,1	47	20,7	27	11,9
Tarım sigortası	125	55,1	0	0,0	51	22,5	38	16,7	13	5,7
Kooperatifçilik/örgütlenme	178	78,4	0	0,0	34	15,0	14	6,2	1	0,4
Çiftçi organizasyonları	152	67,0	1	0,4	58	25,6	14	6,2	2	0,9
Damızlık seçimi	208	91,6	0	0,0	14	6,2	4	1,8	1	0,4
Büyükbaş/küçükbaş hayvan yetiştiriciliği	200	88,1	0	0,0	19	8,4	3	1,3	5	2,2
Arıcılık	215	94,7	0	0,0	8	3,5	0	0,0	4	1,8
Sağım teknikleri	209	92,1	0	0,0	15	6,6	2	0,9	1	0,4
Aşılama/suni tohumlama	209	92,1	0	0,0	12	5,3	2	0,9	4	1,8
Hayvancılık sigortası	212	93,4	0	0,0	10	4,4	2	0,9	3	1,3
Kredi kullanımı	199	87,7	2	0,9	21	9,3	5	2,2	0	0,0

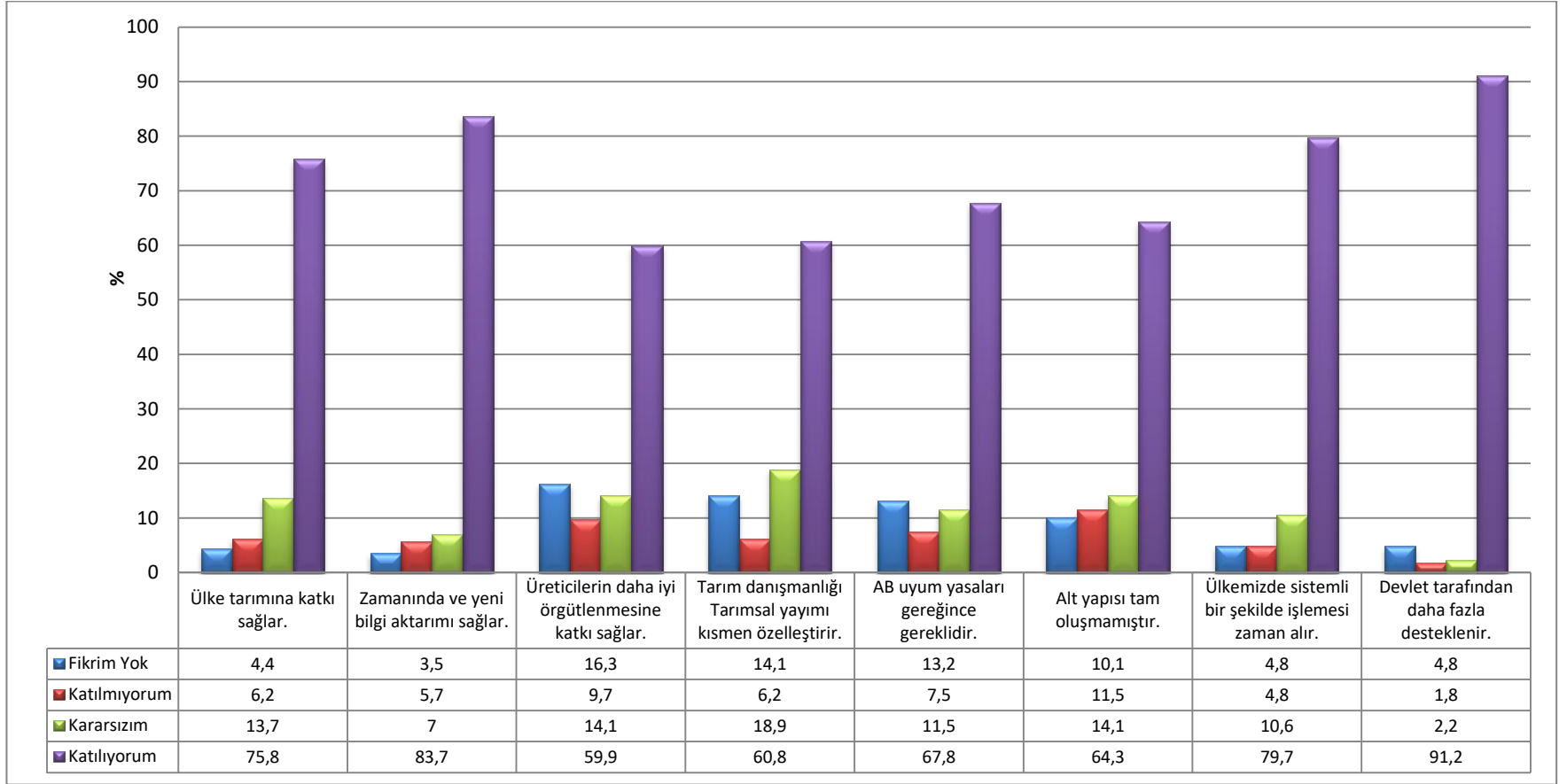
Çizelge 4.31'deki çıkarımlar sonucunda üreticilerin büyük çoğunluğunun tarım sigortacılığı konusuna ilgisiz olduğu söylenebilir. Oysa tarımsal üretimde risklerin de fazla olduğu düşünülürse, tarım sigortacılığına mutlak suretle üreticilerin yönlendirilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

Çizelge 4.32'de üreticilerin uygulanan tarım danışmanlığı hakkındaki genel düşüncelerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Çizelgeden de görüldüğü gibi; tarım danışmanlığının ülke tarımına katkı sağlaması konusunda üreticilerin %75,8'i si bu görüşe katıldığını, %13,7'si kararsız kaldığını ve %6,2'si katılmadığını belirtmiştir. Tarım danışmanlığının zamanında ve yeni bilgi aktarımı sağlaması konusunda üreticilerin %83,7'si bu görüşe katıldığını, %7'si kararsız kaldığını ve %5,72'si katılmadığını belirtmiştir. Tarım danışmanlığının üreticilerin daha iyi örgütlenmesine katkı sağlaması konusunda üreticilerin %59,9'u bu görüşe katıldığını, %14,1'i kararsız kaldığını ve %9,7'si katılmadığını belirtmiştir. Tarım danışmanlığının ve tarımsal yayımın kısmen özelleştirildiği konusunda üreticilerin %60,8'i bu görüşe katıldığını, %18,9'u kararsız kaldığını ve %6,2'si katılmadığını belirtmiştir. Tarım danışmanlığının AB uyum yasaları gereğince gerekli olduğu konusunda üreticilerin %67,8'i bu görüşe katıldığını, %11,5'i kararsız kaldığını ve %7,5'i katılmadığını belirtmiştir. Tarım danışmanlığının alt yapısının tam oluşmadığı konusunda üreticilerin %64,3'ü bu görüşe katıldığını, %14,1'i kararsız kaldığını ve %11,5'i katılmadığını belirtmiştir. Tarım danışmanlığının ülkemizde sistemli bir şekilde işlemesi zaman alacağı konusunda üreticilerin %79,7'si bu görüşe katıldığını, %10,6'sı kararsız kaldığını ve %4,8'i katılmadığını belirtmiştir. Tarım danışmanlığının devlet tarafından daha fazla desteklenmesi gerektiği konusunda üreticilerin %91,2'si bu görüşe katıldığını, %2,2'si kararsız kaldığını ve %1,8'i katılmadığını belirtmiştir (Şekil 4.3).

Sonuç olarak üretici anketlerinde yer alan sorulara verilen cevaplar topluca değerlendirildiğinde Antalya ili ve çevresinde 2009 yılından beri uygulanan tarımsal yayım ve danışmanlık sisteminin üreticilere büyük katkı sağladığı bu anket çalışması sonucunda tespit edilmiştir. Bu konuda yapılan benzer çalışmalarda da üreticilerin Tarım Danışmanlığı Sisteminin devam etmesi gerektiği ortaya konulmuştur. Ancak devlet tarafından yapılan desteklerin artırılarak devam ettirilmesi gerekliliği de belirtilmiştir (Çakmak 2010; Artık 2012).

Çizelge 4.32. Üreticilerin tarım danışmanlığı sistemi hakkındaki görüşleri

Görüşler	Fikrim Yok/Hizmet Almadım		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ülke tarımına katkı sağlamaktadır.	10	4,4	14	6,2	31	13,7	172	75,8
Zamanında ve yeni bilgi aktarımı sağlanmaktadır.	8	3,5	13	5,7	16	7,0	190	83,7
Üreticilerin daha iyi örgütlenmesine katkı sağlamaktadır.	37	16,3	22	9,7	32	14,1	136	59,9
Tarım danışmanlığı ile Tarımsal yayım kısmen özelleştirilmiştir.	32	14,1	14	6,2	43	18,9	138	60,8
AB uyum yasaları gereğince gereklidir.	30	13,2	17	7,5	26	11,5	154	67,8
Alt yapısı tam oluşmamıştır.	23	10,1	26	11,5	32	14,1	146	64,3
Ülkemizde sistemli bir şekilde işlemesi zaman alacaktır.	11	4,8	11	4,8	24	10,6	181	79,7
Sistem Devletce daha fazla desteklenmelidir.	11	4,8	4	1,8	5	2,2	207	91,2

Şekil 4.3. Üreticilerin tarım danışmanlığı sistemi hakkındaki görüşleri

4.4 Bazı değişkenler arası ilişkilere yönelik bulgular (χ^2 /Ki-kare analizi)

4.4.1 İşletme yapıları ile hizmet alınan kuruluşlar arasındaki ilişkiler

Üreticilerin tarım danışmanlık hizmetini aldıkları kuruluş ile yaşları, eğitim durumları, işletmelerinin faaliyet alanları, arazi büyüklükleri, işletmenin faaliyet süresi, kullandıkları gübredeki değişim ve ilaç kullanımındaki değişimler arasındaki ilişkiler Çizelge 4.33’de verilmiştir. Bu çizelgeden de görüldüğü gibi, tarım danışmanlık hizmetinin alındığı kuruluş ile üreticilerin yaşları, eğitim durumları, işletmelerinin faaliyet alanları, arazi büyüklükleri, kullandıkları gübredeki değişim ve ilaç kullanımındaki değişimler arasındaki ilişkiler istatistiksel olarak en az %5 seviyesinde önemli bulunurken, işletmenin faaliyet süresi ile tarım danışmanlık hizmetinin alındığı kuruluş arasında ilişki bulunmamıştır.

Çizelge 4.33 incelendiğinde, yaşı 51 ve üzeri olanların %55,8’i danışmanlık hizmeti için Ziraat Odasını tercih ederken, aynı yaş grubunun serbest tarım danışmanını tercih etme oranı %41,1 düzeyinde olmuştur. 26-50 yaş grubunda ise durum tam tersidir. Yaş gruplarıyla danışmanlık hizmeti veren kuruluşların seçimi arasında istatistiksel olarak önemli ilişki olduğu ($P \leq 0,05$) görülmektedir.

Yine bu çizelgeden, eğitim durumuna bağlı olarak da tercih edilen danışmanlık kurumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($P \leq 0,01$) olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyi yükseldikçe serbest tarım danışmanını tercih etme yüzdelerinde önemli artışlar söz konusudur. Ziraat Odasından danışmanlık hizmeti alanların yaklaşık %70’i ilkokul mezunuyken, serbest tarım danışmanından hizmet alanların %41’i ilkokul mezunudur. Ön lisans ve üzeri eğitim düzeyine sahip olanların %2,6’sı Ziraat Odasını tercih ederken %15,1’i serbest tarım danışmanını tercih etmiştir.

İşletme faaliyet alanı ile danışmanlık hizmeti alınan kurum arasındaki ilişki de istatistiksel olarak anlamlı ($P \leq 0,01$) bulunmuştur. İşletme faaliyet alanı tarla tarımı ve hayvancılık olanların tamamı ziraat odasından danışmanlık hizmeti almaktadırlar. Ayrıca, ziraat odasından danışmanlık hizmeti alanların %51,3’ü seracılık ve %26,6’sı bahçe bitkileri ile uğraşırken bu oranlar serbest tarım danışmanı için sırasıyla %82,2 ve %17,8’dir.

Arazi büyüklüğü ile danışmanlık hizmeti alınan kurum arasındaki ilişki incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı ($P \leq 0,05$) ilişki olduğu görülmektedir. Arazi büyüklüğü arttıkça

hem ziraat odası hem de serbest tarım danışmanlığına ait yüzdelerde önemli düşüşler gözlenmekte, bu durum serbest tarım danışmanlığındaki düşüşte belirgindir

Çizelge 4.33. Üreticilerin tarım danışmanlık hizmetini aldıkları kuruluş ile demografik özellikleri ve tarımsal faaliyetleri arasındaki ilişki

Karşılaştırılan Özellikler	Ziraat Odası Danışmanı		Serbest tarım danışmanı		χ^2	P
	n	%	n	%		
Yaş						
26-50	68	42,2	43	58,9	4,311	0,038*
51 +	86	55,8	30	41,1		
Eğitim					20,727	0,000**
İlkokul	103	66,9	30	41,1		
Ortaokul	21	13,6	11	15,1		
Lise	26	16,9	21	28,8		
Önlisans ve Üzeri	4	2,6	11	15,0		
İşletme Faaliyet Alanı					25,453	0,000**
Seracılık	79	51,3	60	82,2		
Bahçe bitkileri	41	26,6	13	17,8		
Tarla tarımı	11	7,1	0	0,0		
Hayvancılık	23	14,9	0	0,0		
Arazi Büyüklüğü (da)					6,343	0,042*
1-20	122	79,2	64	87,7		
21-50	15	9,7	8	11,0		
51 ve üstü	17	11,1	1	1,3		
İşletme Faaliyet Süresi					5,655	0,1300
1-5 yıl	23	15,0	19	26,0		
6-10 yıl	17	11,0	11	15,1		
11-15 yıl	29	18,8	10	13,7		
16 +	85	55,2	33	45,2		
Gübreleme					24,769	0,000**
Değişim olmadı	75	48,7	11	15,1		
Azaldı	72	46,8	59	80,8		
Arttı	7	4,5	3	4,1		
İlaç Kullanımı					17,827	0,000**
Değişim olmadı	72	46,8	13	17,8		
Azaldı	80	51,9	58	79,5		
Arttı	2	1,3	2	2,7		

*0,05 seviyesinde önemli; ** 0.01 seviyesinde önemli

Çizelge 4.33'den elde edilen bulgulara göre işletme faaliyet süresi ile danışmanlık hizmeti alınan kurum arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir. Diğer bir ifade ile işletmenin farklı faaliyet sürelerinde, danışmanlık hizmeti alınan her iki kuruma ait yüzdeler arasında farklılık bulunmamıştır.

Son olarak, gübre ve ilaç kullanımı ile danışmanlık hizmeti alınan kurum arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı ($P \leq 0,01$) bulunmuştur. Hem gübre kullanımı hem de ilaç kullanımına ait yüzdelerin birbirine benzer olduğu görülmektedir. Serbest tarım danışmanlığı hizmeti alanların gübre ve ilaç kullanımında %80 dolayında azalma olduğu ve %15-18 civarında değişim olmadığı bulunmuştur. Ziraat Odasından danışmanlık hizmeti alanlarda ise bu oranlar %50 dolaylarındadır. Serbest tarım danışmanlığı hizmeti alan üreticilerdeki gübre ve ilaç kullanımındaki azalma, muhtemelen danışmanlık hizmeti öncesi zirai ilaç bayilerinin yönlendirmesi ile gübre ve ilaç miktarını belirlemelerinden kaynaklanabileceği tahmin edilmektedir.

4.4.2 İşletme büyüklüğü ile tarım kuruluşları arasındaki görüşme sıklığı ilişkisi

İşletmenin arazi büyüklüğü ile danışmanla görüşme sıklığı, Tarım İl/İlçe Müdürlüğü ile görüşme sıklığı, üretici birliği /çiftçi derneği/vakfı ile görüşme sıklığı, serbest tarım danışmanıyla görüşme sıklığı, zirai ilaç bayileri ile görüşme sıklığı, tarım şirketleriyle görüşme sıklığı, kooperatiflerle görüşme sıklığı, ziraat odası ile görüşme sıklığı ve önder üreticilerle görüşme sıklıkları arasındaki ilişkiler Çizelge 4.34'de verilmiştir. Bu çizelgeden, üreticilerin işletmelerinin arazi büyüklükleri ile sadece tarım danışmanları ile görüşme sıklığı ve tarım şirketleri ile görüşme sıklığı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir.

Tarım danışmanı ile görüşme sıklıklarına ait oranların arazi büyüklüğüne göre istatistiksel olarak oldukça anlamlı ($P \leq 0,01$) farklılıklar gösterdiği belirlenmiştir. Arazi büyüklüğü 1-20 da arasında olduğunda tarım danışmanlarıyla görüşme sıklığı haftada bir (%52,5) iken arazi büyüklüğü arttıkça görüşme sıklığı 15 günde birin üzerine çıkmıştır.

Diğer anlamlı ilişki, tarım şirketleri ile görüşme sıklığı ve üreticilerin işletmelerinin arazi büyüklüğü arasındadır ($P \leq 0,05$). Tarım şirketlerini hiç ziyaret etmeyenlerin oranı her üç arazi büyüklüğü kategorisinde birbirine çok yakın olmuştur. Diğer taraftan bu oranlar ziyaret sıklığı arttıkça, arazi büyüklüğü 1-20 da ve 21-50 da için önemli oranlarda azalmıştır.

Arazi büyüklüğü arttığında arasıra da olsa tarım şirketleri ile görüşme yapılmıştır, oysa sayısal olarak 1-20 da arasında araziye sahip olan üretici sayısı fazla olduğundan tarım şirketlerini ziyaret eden kişi (21 kişi) sayısı oransal olarak düşük görülse de sayısal olarak daha fazladır. Yani başka bir ifadeyle arazi büyüklüğü azaldıkça tarım şirketlerini ziyaret eden üretici sayısı artmıştır (21 kişi).

Çizelge 4.34. İşletmenin arazi büyüklüğü ile tarım danışmanı ve bazı kuruluşlarla görüşme sıklıkları arasındaki ilişkiler

	Arazi Büyüklüğü (da)						χ^2	P
	1-20 da		21-50 da		51 da +			
	n	%	n	%	n	%		
Ziraat Odası/Tarım Danışmanı								
Haftada bir	93	52,5	3	13,0	5	33,3	14,504	0,006**
15 günde bir	59	33,3	14	60,9	6	40,0		
Ayda bir gün	25	14,2	6	26,1	4	26,7		
Tarım İl/ilçe Müdürlüğü								
Hiç	7	3,8	2	8,7	0	0	5,665	0,226
Arasıra	164	88,2	21	91,3	15	83,3		
Çok Sık	15	8,1	0	0	3	16,7		
Üretici Birliği/ Çiftçi Derneği/Vakfı								
Hiç	149	80,1	17	73,9	10	55,6	7,032	0,134
Arasıra	32	17,2	5	21,7	6	33,3		
Çok Sık	5	2,7	1	4,3	2	11,1		
Serbest Tarım Danışmanı								
Hiç	48	25,8	6	26,1	1	5,6	8,395	0,078
Arasıra	55	29,6	7	30,4	11	61,1		
Çok Sık	83	44,6	10	43,5	6	33,3		
Zirai ilaç bayileri								
Hiç	28	15,1	2	8,7	0	0,0	3,969	0,410
Arasıra	81	43,5	10	43,5	10	55,6		
Çok Sık	77	41,4	11	47,8	8	44,4		
Tarım Şirketleri								
Hiç	165	88,7	20	87,0	15	83,3	9,684	0,046*
Arasıra	14	7,5	3	13,0	0	0,0		
Çok Sık	7	3,8	0	0,0	3	16,7		
Kooperatiflerle								
Hiç	101	54,3	8	34,8	7	38,9	7,129	0,129
Arasıra	74	39,8	15	65,2	10	55,6		
Çok Sık	11	5,9	0	0,0	1	5,6		
Ziraat Odası								
Hiç	15	8,1	1	4,3	1	5,6	1,263	0,868
Arasıra	143	76,9	19	82,6	13	72,2		
Çok Sık	28	15,1	3	13,0	4	22,2		
Önder Çiftçiler								
Hiç	136	73,1	14	60,9	13	72,2	3,504	0,477
Arasıra	42	22,6	6	26,1	4	22,2		
Çok Sık	8	4,3	3	13,0	1	5,6		

*0,05 seviyesinde önemli; ** 0.01 seviyesinde önemli

4.4.3 İşletme faaliyet süresi ile tarımsal kuruluşlarla görüşme sıklığı ilişkisi

İşletmenin faaliyet süresi ile Tarım İl/İlçe Müdürlüğü ile görüşme sıklığı, üretici birliği /çiftçi derneği/vakfı ile görüşme sıklığı, serbest tarım danışmanı ile görüşme sıklığı, zirai ilaç bayileri ile görüşme sıklığı, tarım şirketleriyle görüşme sıklığı, kooperatiflerle görüşme sıklığı, ziraat odası ile görüşme sıklığı ve önder çiftçilerle görüşme sıklıkları arasındaki ilişkiler Çizelge 4.35’de verilmiştir. Belirtilen bu kuruluşların hiçbiri ile işletmenin faaliyet süresi arasında istatistiksel olarak önemli ilişki bulunmamıştır. Diğer bir ifade ile genel olarak faaliyet süresi arttıkça belirtilen kuruluşlarla görüşme sıklıklarına ait yüzdeler fazla değişmemektedir. Örneğin, Tarım İl/İlçe Müdürlüğüne yapılan arasıra ziyaretlerin yüzdesi faaliyet süresi 1-5 yıl olan işletmeler için %83,3, faaliyet süresi 6-10 olan işletmeler için %89,3, faaliyet süresi 11-15 yıl olan işletmeler için %87,2 ve faaliyet süresi 16 yıl ve üzeri olan işletmeler için ise %89,8’dir.

Üreticinin ödeme yapması ile değişik konulardaki danışmanlık hizmetlerinden memnuniyet durumu arasındaki ilişki Çizelge 4.36’da verilmiştir.

Çizelgeden de görüldüğü gibi, üreticinin ödeme yapması ile danışmanın teknik bilgisinden yararlanma, hastalık ve zararlılara karşı zamanında mücadelesi, talepleri karşılama, görüşme sıklığı, her istediği zaman danışmana ulaşabilme, danışmanın yeni bilgi aktarımı ve tarımsal desteklemeler konuları arasında istatistiksel olarak ilişki varken, üreticinin ödeme yapması ile danışmanın üreticiye karşı tutumu, ona yaklaşımı ve güvenirliliği arasından bir ilişki bulunmamıştır.

Çizelge 4.35. İşletmenin faaliyet süresi ile ve bazı kuruluşlarla görüşme sıklıkları arasındaki ilişkiler

	İşletmenin Faaliyet Süresi (Yıl)								χ^2	P
	1-5		6-10		11-15		16+			
	n	%	n	%	n	%	n	%		
Tarım İl/ilçe Müdürlüğü										
Hiç	3	7,1	0	0,0	2	5,1	4	3,4	3,18	0,786
Arasıra	35	83,3	25	89,3	34	87,2	106	89,8		
Çok Sık	4	9,5	3	10,7	3	7,7	8	6,8		
Üretici Birliği/ Çiftçi Dernek/Vakfı										
Hiç	31	73,8	22	78,6	31	79,5	92	78,0	4,42	0,620
Arasıra	8	19,0	6	21,4	8	20,5	21	17,8		
Çok Sık	3	7,1	0	0,0	0	0,0	5	4,2		
Serbest Tarım Danışmanı										
Hiç	11	26,2	9	32,1	11	28,2	24	20,3	11,95	0,063
Arasıra	7	16,7	6	21,4	11	28,2	49	41,5		
Çok Sık	24	57,1	13	46,4	17	43,6	45	38,1		
Zirai ilaç bayileri										
Hiç	8	19,0	5	17,9	5	12,8	12	10,2	12,16	0,059
Arasıra	14	33,3	13	46,4	25	64,1	49	41,5		
Çok Sık	20	47,6	10	35,7	9	23,1	57	48,3		
Tarım Şirketleri										
Hiç	37	88,1	24	85,7	37	94,9	102	86,4	3,20	0,783
Arasıra	4	9,5	2	7,1	1	2,6	10	8,5		
Çok Sık	1	2,4	2	7,1	1	2,6	6	5,1		
Kooperatiflerle										
Hiç	21	50,0	17	60,7	25	64,1	53	44,9	7,37	0,288
Arasıra	17	40,5	10	35,7	13	33,3	59	50,0		
Çok Sık	4	9,5	1	3,6	1	2,6	6	5,1		
Ziraat Odası										
Hiç	6	14,3	3	10,7	0	0,0	8	6,8	7,41	0,285
Arasıra	31	73,8	20	71,4	31	79,5	93	78,8		
Çok Sık	5	11,9	5	17,9	8	20,5	17	14,4		
Önder Çiftçiler										
Hiç	33	78,6	20	71,4	32	82,1	78	66,1	5,45	0,488
Arasıra	8	19,0	6	21,4	6	15,4	32	27,1		
Çok Sık	1	2,4	2	7,2	1	2,6	8	6,8		

Çizelge 4.36. Üreticinin ödeme yapması ile değişik konulardaki danışmanlık hizmetlerinden memnuniyet durumu arasındaki ilişki

	Almıyorum		Memnun Değilim		Memnunum			
	n	%	n	%	N	%	χ^2	P
Teknik Bilgisinden								
Hiç Ödemiyorum	10	100	18	100	152	76,4	8,340	0,015*
Ödüyorum	0	0	0	0	47	23,6		
Hast. ve Zar. ile Mücadele								
Hiç Ödemiyorum	12	100	22	100	146	75,6	10,442	0,005**
Ödüyorum	0	0	0	0	47	24,4		
Talepleri Karşılama								
Hiç Ödemiyorum	14	100	16	100	150	76,1	9,026	0,011*
Ödüyorum	0	0	0	0	47	23,9		
Görüşme Sıklığı								
Hiç Ödemiyorum	11	100	26	100	143	85,3	11,542	0,003**
Ödüyorum	0	0	0	0	47	24,7		
Tarım Danışmanına Ulaşabilme Durumu								
Hiç Ödemiyorum	8	100	13	100	159	77,2	6,042	0,049*
Ödüyorum	0	0	0	0	47	22,8		
Yeni Bilgi Aktarımı								
Hiç Ödemiyorum	24	100	22	100	134	74,0	15,064	0,001**
Ödüyorum	0	0	0	0	47	26,0		
Tarımsal Destekler								
Hiç Ödemiyorum	51	89,5	29	85,3	100	73,5	7,096	0,029*
Ödüyorum	6	10,5	5	14,7	36	26,5		
Size Karşı Tutumu								
Hiç Ödemiyorum	4	100,0	6	100,0	170	78,3	2,731	0,255
Ödüyorum	0	0,0	0	0,0	47	21,7		
Size Karşı Yaklaşımı								
Hiç Ödemiyorum	4	100,0	7	100,0	169	78,2	3,018	0,221
Ödüyorum	0	0,0	0	0,0	47	21,8		
Güvenilirlik								
Hiç Ödemiyorum	2	100,0	7	100,0	171	78,4	2,447	0,294
Ödüyorum	0	0,0	0	0,0	47	21,6		

*0,05 seviyesinde önemli; ** 0.01 seviyesinde önemli

4.5 Tarım Danışmanlarına Yönelik Bulgular

Çalışmanın bu kısmında tarım danışmanlarından elde edilen bulgular yer almaktadır.

4.5.1 Cinsiyet, yaş ve eğitim durumları

Antalya ili Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü verilerine göre, 17 Ziraat Mühendisi ve 4 Tarım Teknisyeni tarım danışmanlığı yapmaktadır. Toplam 21 tarım danışmanı ile gerçekleştirilen anket çalışması sonucunda danışmanların cinsiyet, yaş ve eğitim durumlarına ilişkin bilgiler çizelge 4.37’de verilmiştir.

Çizelge 4.37. Tarım danışmanlarının cinsiyet, yaş ve eğitim durumları

İncelenen Özellikler	n	%
Cinsiyet		
Kadın	10	47,6
Erkek	11	52,4
Toplam	21	100,0
Yaş		
20 – 30	12	57,1
31 – 40	6	28,6
41 ve üzeri	3	14,3
Toplam	21	100,0
Eğitim Durumu		
Ön lisans	5	23,8
Lisans	13	61,9
Yüksek lisans	3	14,3
Toplam	21	100,0

Elde edilen bulgulara göre; tarım danışmanlarının %47,6’sı kadın, %52,4’ü erkektir. Dolayısıyla il genelinde tarım danışmanlarının cinsiyet dağılımlarının dengeli olduğu söylenebilir. Tarım danışmanlarının yaşları 24 ile 59 yaş arasında değişmekte olup, ortalama yaş 33,2’dir. Danışmanların %23,8’i ön lisans, %61,9’u lisans ve %14,3’ü yüksek lisans mezunudur.

4.5.2 Mezuniyet yılı, bölüm ve meslekler

Çizelge 4.38’de tarım danışmanlarının meslek dağılımları, mezun oldukları bölüm ve mezuniyet yıllarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Antalya ilinde görev yapan 21 tarım danışmanının %80,95’i Ziraat Mühendisi, %19,05’i Tarım Teknisyenidir. Ziraat Mühendislerinin mezun oldukları bölümler itibariyle dağılımı incelendiğinde; danışmanların %29,4’ü Bitki Koruma, %29,4’ü’i Bahçe Bitkileri, %17,6’sı Tarla Bitkileri, %11,8’i Toprak ve %11,8’i Tarım Ekonomisi ve Süt Teknolojisi bölümlerinden mezun olmuştur. Buna göre, ilin koşulları dikkate alındığında, bitkisel üretimle ilişkili bölümlerden mezun olan mühendisler için uygun olduğu söylenebilir. Danışmanların mezuniyet yıllarına ait veriler değerlendirildiğinde 1979 ile 2012 yılları arasında değiştiği tespit edilmiştir. Danışmanların %23,8’i 1970 – 2000 yılları arasında, %38,1’i 2001 – 2010 yılları arasında ve %38,1’i 2011 – 2015 yılları arasında mezun olmuştur.

Çizelge 4.38. Tarım danışmanlarının meslek dağılımları ve mezun oldukları bölümler

Meslek	n	%
Ziraat mühendisi	17	80,95
Tarım teknisyeni	4	19,05
Toplam	21	100,00
Mezun Olunan Bölüm		
Bitki koruma	5	29,4
Bahçe bitkileri	5	29,4
Tarla bitkileri	3	17,6
Toprak	2	11,8
Diğer	6	11,8
Toplam	21	100,00
Mezuniyet Yılı		
1970 – 2000	5	23,8
2001 – 2010	8	38,1
2011 – 2015	8	38,1
Toplam	21	100,00

4.5.3 Danışmanlık alanları

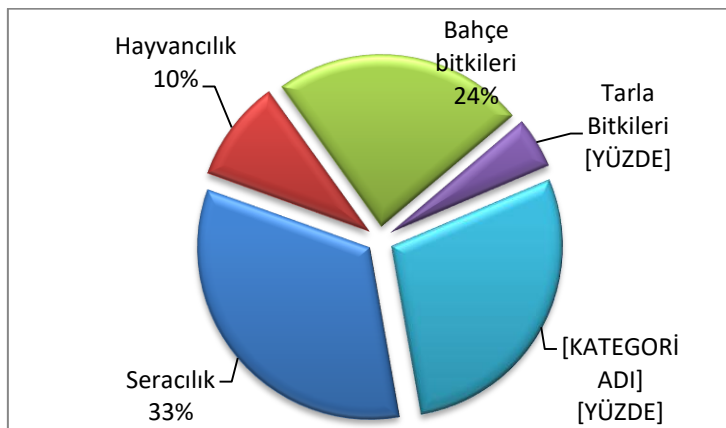
Çizelge 4.39’da tarım danışmanlarının hangi alanlarda danışmanlık yaptıklarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bu çizelgeden de görüldüğü gibi; danışmanların %33,3’ü Seracılık, %28,6’sı karma, %23,8’i bahçe bitkileri, %9,6’sı hayvancılık ve %4,8’i tarla bitkileri üretiminde danışmanlık yapmaktadırlar (Şekil 4.4).

Çizelge 4.39. Tarım danışmanlarının danışmanlık yaptıkları alanlar (n:21)

Danışmanlık yapılan alan	%
Seracılık	33,3
Hayvancılık	9,6
Bahçe bitkileri	23,8
Tarla bitkileri	4,8
Karma	28,6
Toplam	100,0

Antalya ilinde 2011 yılında tarımsal yayım ve danışmanlık hizmeti kapsamında “13”tarım danışmanı faaliyet gösterirken (Anonim 2013) anket yapılan dönemdeki tarım

danışmanı sayısı “21” olarak belirlenmiştir. Özellikle Antalya gibi tarımsal potansiyelin yüksek olduğu bölgelerde yayımın özelleştirilmesi için alınması gereken önlemler Özçatalbaş ve ark. (2013) tarafından açıklanmıştır.

Şekil 4.4. Tarım danışmanlarının danışmanlık yaptıkları alanların dağılımı

Antalya ilinde örtüaltı yetiştiriciliğinde serbest tarımsal danışmanlık hizmetleri üzerinde yapılan bir çalışmada, ziraat mühendisi olarak çalışanların oranının %95, ve mezun oldukları bölümlerin bitkisel üretim ağırlıklı olduğu tespit edilmiştir (Ateş 2006).

Tarımsal yayımı geliştirme amaçlı TAR-GEL projesi kapsamında çalışan tarım danışmanlarının Tokat ili örneğinde, çalışanların büyük çoğunluğunun erkek mesleğinin Ziraat Mühendisi, yaş gruplarının 26-30 arasında ve mezun oldukları bölümlerin bitkisel üretim bölümleri oldukları belirlenmiştir (Çakmak 2010).

Yine TAR-GEL projesi kapsamında Mardin ilinde danışmanlık hizmeti veren kişilerin büyük çoğunluğunun erkek, ziraat mühendisi ve bu kişilerin bitkisel üretim bölümlerinden mezun oldukları görülmüştür (Derman 2010).

Bu konuyla ilgili yapılan diğer bir çalışmada, tarım danışmanlarının tamamının erkek olduğu ve meslek ünvanlarının ziraat mühendisi, mezun oldukları bölümlerin ise Tarım Ekonomisi ve Bitkisel Üretim ağırlıklı olduğu görülmüştür. Bu çalışmada tarım danışmanlarının danışmanlık yaptığı alanların bitkisel ağırlıklı olduğu belirtilmiştir (Artık 2012).

Kızılaslan ve Erdemir (2013) tarafından yapılan çalışmada da benzer sonuçlar bulunmuştur.

İncelenen araştırma örneklerinden görüleceği üzere erkek tarım danışmanlarının daha fazla olduğu, meslek grubunun ziraat mühendisi ve bitkisel üretim bölümlerinden mezun oldukları görülmüştür. Bu sonuçlar Antalya ilinde yapmış olduğumuz çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

4.5.4. Tarım danışmanlarının verdiği hizmetin şekli ve hizmet verilen üretici sayısı

Tarım danışmanlarının tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetini ne şekilde gerçekleştirdiklerine ilişkin bilgiler çizelge 4.40'da görülmektedir. Buna göre; tarım danışmanlarının %28'6'sı serbest tarım danışmanı olarak, %71,4'ü Ziraat odası tarımsal yayım ve danışmanlık hizmeti vermektedir.

Çizelge 4.40. Tarım danışmanlarının hizmet şekli

Hizmet Şekli	n	%
Serbest Tarım Danışmanı olarak	6	28,6
Ziraat Odası / Üretici örgütleri adına	15	71,4
Toplam	21	100,00

Çizelge 4.41’de tarım danışmanlarının hizmet verdikleri üretici sayısına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bulgulara göre; tarım danışmanlarının %52,4’ü 10 – 50 arasındaki üreticiye danışmanlık hizmeti verirken, %47,6’sı 51 ve üzeri üreticiye hizmet vermektedir.

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı’nın 25.07.2014 tarih ve 568 sayılı yönetmeliğinde, tarımsal danışmanlık hizmeti verecek kişi ve kuruluşların çalışabileceği azami işletme sayısı saptanmıştır. Buna göre seracılık yapan işletmelerde işletme sayısı en fazla 50, bahçe bitkilerinde 60, tarla bitkilerinde sulu üretim ise 60 işletme kuru üretim ise 70 olarak verilmiştir. Hayvancılık işletmelerinde çalışılacak azami işletme sayısı büyükbaş besi hayvancılığında en fazla 80 işletme, büyükbaş süt hayvancılığında 50, küçükbaş hayvancılıkta 80 işletme olarak belirlenmiştir. Danışmanlık hizmeti veren danışmanların yönetmeliğe uygun sınırlar içindeki sayılarda hizmet sundukları anlaşılmaktadır.

Çizelge 4.41. Tarım danışmanlarının hizmet verdikleri üretici sayısı

Hizmet Verilen Üretici Sayısı	n	%
10 – 50 üretici	11	52,4
51 ve üzeri üretici	10	47,6
Toplam	21	100,0

Çizelge 4.42’de tarım danışmanlarının danışmanlık çerçevesinde hizmet verdikleri toplam tarım alanına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Verilere göre; tarım danışmanlarının %50’si 60 – 300 da alana, %27,8’i 301 – 1000 da alana ve %22,2’si 1001 da ve üzeri alana hizmet vermektedir. Bitkisel üretim alanında hizmet veren 18 tarım danışmanına ilave olarak 3 tarım danışmanı da hayvansal üretim alanında hizmet vermektedir.

Çizelge 4.42. Tarım danışmanlarının hizmet verdikleri toplam alan

Hizmet Verilen Toplam Alan(da)	n	%
60 – 300	9	50
301 – 1000	5	27,8
1001 +	4	22,2
Toplam	18	100,0

Çizelge 4.43’de tarım danışmanlarının tarım danışmanı olarak ne kadar süredir çalıştıklarına ilişkin bilgilere verilmiştir. Çizelgeden görüldüğü üzere; tarım danışmanlarının %19,0’u 1 yıldan az veya 1 yıl, %23,8’i 3 – 4 yıl arası ve %28,6’sı 5 yıl ve üzeri süredir danışmanlık hizmeti vermektedir.

Çizelge 4.43. Tarım danışmanlarının danışman olarak çalışma süreleri

Danışman Olarak Çalışma Süreleri (yıl)	n	%
-1	4	19,0
1 – 2	6	28,6
3 – 4	5	23,8
5 +	6	28,6
Toplam	21	100,0

4.5.5 Tarım danışmanlarının yaptıkları işten memnuniyet durumları

Çizelge 4.44’de tarım danışmanlarının danışmanlık hizmeti vermekten memnun olma durumlarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Elde edilen bulgulara göre; tarım danışmanlarının %61,9’u danışmanlık hizmeti vermekten memnun olduklarını, %38,1’i ise memnun olmadıklarını belirtmiştir. Memnun olmayan danışmanların gerekçeleri sorulduğunda ise; danışmanlık hizmeti vermenin problemlerinin çok olduğu, devlet politikasının eksik ve alt yapısının yetersiz olduğu, yüksek vergi oranları, yetersiz maaş, devlet teşviklerinin yetersizliği, düşük kar oranları, iş yoğunluğunun fazla olması gibi görüşler belirtilmiştir.

Adana ili Serbest Tarım Danışmanlığı Sisteminde çalışan danışmanların mesleki deneyimlerinin büyük çoğunluğu 6 yıl ve üzerinde (Artık 2012), Tokat ili örneğinde ise tarım

danışmanlarının hizmet yıllarının büyük çoğunluğunun 1'le 1,5 yıl arasında olduğu (Çakmak 2010) göze çarpmaktadır.

Özkan ve Ark (2010) tarafından yapılan çalışmada sözleşmeli olarak çalışan tarım danışmanlarının görev sürelerinin Akdeniz bölgesinde 2.1, Karadeniz bölgesinde 2.4, İç Anadolu bölgesinde 2.1, Doğu Anadolu bölgesinde 2.4, Güneydoğu Anadolu bölgesinde 2.2, Ege bölgesinde 2.5, Marmara bölgesinde 2.5, Türkiye genelinde ise 2.3 olduğu bildirilmiştir.

Çizelge 4.44. Tarım danışmanlarının danışmanlık hizmeti memnuniyetleri

Memnuniyet Durumu	N	%
Evet	13	61,9
Hayır	8	38,1
Toplam	21	100,00

Genel olarak araştırmaya sonuçları değerlendirildiğinde; danışmanlık sisteminde görev alan kişilerin görev sürelerinin kısa olduğu, bunun nedeninin ise tarımsal yayım ve danışmanlık sisteminin aktif olarak 2009 yılından sonra uygulanmasıyla ilişkili olduğu söylenebilir.

Çizelge 4.45'de tarım danışmanlarının üreticilerle çalışma sürelerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Verilere göre; tarım danışmanlarının %55,6'sı 0 – 20 arasındaki üreticiye 1 yıl ve daha az süreyle, %22,2'si 2–3 yıl süreyle, %22,2'si 5 yıl ve üzeri süreyle danışmanlık hizmeti vermektedir. Tarım danışmanlarının %55,6'sı 21–40 arasındaki üreticiye 1 yıl ve daha az süreyle, %33,3'ü 2–3 yıl süreyle, %11,1'i 4–5 yıl süreyle danışmanlık hizmeti vermektedir. Tarım danışmanlarının %50,0'si 41–60 arasındaki üreticiye 1 yıl ve daha az süreyle, %20,0'si 2–3 yıl süreyle, %30,0'u 4–5 yıl süreyle danışmanlık hizmeti vermektedir. Tarım danışmanlarının %25,0'i 61–80 arasındaki üreticiye 1 yıl ve daha az süreyle, %25,0'i 2 – 3 yıl süreyle, %50,0'i 4–5 yıl süreyle danışmanlık hizmeti vermektedir. Tarım danışmanlarının %33,3'ü 81–100 arasındaki üreticiye 1 yıl ve daha az süreyle, %33,3'ü 2–3 yıl süreyle, %33,3'ü 5 yıl ve üzeri süreyle danışmanlık hizmeti vermektedir.

Sonuç olarak 60 adet ve üzeri işletme ile çalışan danışman sayısı düşüktür. Yine tarım danışmanlarının işletmelerdeki çalışma süreleri uzun değildir. Bir yıl ve daha az süredeki

danışman sayısının fazla olması, tarım danışmanlığı hizmetine yönelik talebin artmasıyla da açıklanabilir.

Çizelge 4.45. Tarım danışmanlarının üreticilerle çalışma süreleri

Üretici Sayısı (%)	1 yıl ve az		2 – 3 yıl		4 – 5 yıl		5 yıl ve üzeri	
	n	%	n	%	n	%	n	%
– 20	5	55,6	2	22,2	0	0	2	22,2
21 – 40	5	55,6	3	33,3	1	11,1	0	0
41 – 60	5	50,0	2	20	3	30	0	0
61 – 80	1	25,0	1	25	2	50	0	0
81 – 100	1	33,3	1	33,3	0	0	1	33,3

Çizelge 4.46’de tarım danışmanlarının hizmet verdikleri üreticilerin daha önce başka bir danışmanla çalışmış olma durumlarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Verilere göre; 16 tarım danışmanının hizmet verdiği üreticiler daha önce başka bir danışmanla çalışmamış olup, 5 tarım danışmanın hizmet verdiği üreticiler kendisinden önce başka bir danışmanla çalışmışlardır. Beş tarım danışmanın verdiği bilgiye göre, kendisinden önce başka bir danışmanla çalışan üreticilerin sayısı 3 - 15 arasında değişmektedir.

Çizelge 4.46. Üreticilerin başka bir tarım danışmanı ile çalışmış olma durumu

Başka Bir Danışmanla Çalışma Durumu	n	%
Evet	5	23,8
Hayır	16	76,2
Toplam	21	100,0

4.5.6. Görev yapılan ve ikamet edilen yerler

Çizelge 4.47’de tarım danışmanlarının görev yaptıkları yerlerin sayısına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bu çizelgedeki bulgulara göre; tarım danışmanlarının 15’i köyde görev yapmaktadır. Danışmanların 7’si 1-10 adet köyde, 3’ü 11-30 adet köyde ve 5’i 30 adet ve üzeri köyde hizmet vermektedir. Tarım danışmanlarının 4’ü beldede görev yapmakta olup; danışmanların 2’si 1-10 adet beldede diğer 2’si 11-30 adet beldede hizmet vermektedir. Tarım

danışmanlarının 10'u ilçede görev yapmakta olup tamamı 1-10 adet ilçede hizmet vermektedir. Tarım danışmanlarının 2 tanesi büyükşehirde görev yapmaktadır.

Çizelge 4.47. Tarım danışmanlarının görev yaptığı yer ve sayıları

Görev Yapılan Yer Sayısı*	Yerleşim Alanı (1 – 10 adet)		Yerleşim Aanı (11 – 30 adet)		Yerleşim Alanı (30 adet ve üzeri)	
	n	%	n	%	N	%
Köy	7	46,7	3	20	5	33,3
Belde	2	50	2	50	0	0
İlçe	10	100	0	0	0	0
Büyükşehir	2	100	0	0	0	0

*Danışmanlar birden çok seçeneği işaretlemişlerdir.

Çizelge 4.48'da tarım danışmanlarının ikamet ettikleri yerlere ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Verilere göre; tarım danışmanlarının 5'i köyde, 2'si beldede, 11'i ilçede ve 3'ü büyükşehirde ikamet etmektedir.

Çizelge 4.48. Tarım danışmanlarının ikamet ettikleri yerler

İkamet Edilen Yer	n	%
Köy	5	23,8
Belde	2	9,5
İlçe	11	52,4
Büyükşehir	3	14,3
Toplam	21	100,0

4.5.7 Danışmanların üreticilerle yaşadıkları sorunlar

Çizelge 4.49'da tarım danışmanlarının danışmanlık hizmeti süresince üreticilerle yaşadıkları sorunlara ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Danışmanlardan birden fazla sorunla karşılaşıyorlarsa yaşadıkları tüm sorunları belirtmelerinin istendiği soruya dayanan Çizelgede tarım danışmanlarının %19,0'unun üreticilerle sorun yaşamadığı görülmektedir. Bunun yanında danışmanların %33,3'ü iletişim, %33,3'ü güven, %42,9'u zaman ve %28,6'sı ödeme ile ilgili konularda üreticilerle sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 4.49. Tarım danışmanlarının üreticilerle yaşadıkları sorunlar

Yaşanılan Sorunlar*	n	%
Sorun yok	4	19
İletişim	7	33,3
Güvenirlilik	7	33,3
Zamanlama	9	42,9
Ödeme	6	28,6

*Danışmanlar birden çok seçeneği işaretlemişlerdir.

4.5.8 Danışmanlardan talep edilen konular

Çizelge 4.50’de tarım danışmanlarının, üreticilerin kendilerinden en çok hangi konularda bilgi talebinde buldukları ile ilgili görüşlerine ait bilgilere yer verilmiştir. Elde edilen verilere göre; tarım danışmanlarının %95,2’si çoğunlukla üreticilerin kendilerinden hastalık ve zararlılar ile mücadele, %90,5’i gübreleme, %61,9’u destekleme konuları, %57,1’i bakım işleri ve %52,4’ü yeniliklerden haberdar olma konularında bilgi talebinde bulduklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 4.50. Tarım danışmanlarına üreticiler tarafından bilgi talebinde bulunulan konular

Bilgi Talebinde Bulunulan Konular	n	%
Hastalık ve zararlılar ile mücadele	20	95,2
Hasat – harman	3	14,3
Bakım işleri	12	57,1
Hayvancılık	1	4,8
Ekim – dikim	3	14,3
Hayvan bakım – besleme ve hastalıkları	1	4,8
Gübreleme	19	90,5
Destekleme konuları	13	61,9
Satış pazarlama	4	19
Yeniliklerden haberdar olma	11	52,4
Tohumluk	2	9,5
Sulama	8	38,1
Hayvan sağlığı	1	4,8

Bunun yanında tarım danışmanlarının %38,1'i üreticilerin kendilerinden sulama, %19,0'u satış pazarlama, %14,3'ü hasat – harman, %14,3'ü ekim – dikim, %9,5'i tohumluk, %4,8'i hayvancılık, %4,8'i hayvan bakım – besleme ve hastalıkları ve %4,8'i hayvan sağlığı konularında bilgi talebinde bulduklarını ifade etmişlerdir.

Çelik Ateş ve Terin (2008) tarafından Van ilinde yapılan çalışmada ana geçim kaynağı hayvancılık olan üreticilerin bu faaliyet alanında yaşadıkları sorunlarının çözümünde yayım elemanlarından yeni bilgi, teknik ve uygulamalar konusunda bilgi talebinde bulduklarının önemine vurgu yapılmıştır.

Bölgede seracılık yoğun bir faaliyet alanı olarak gerçekleştirilmektedir. Doğal olarak seracılıkta da riskin en fazla karşılaşıldığı durum da bitkisel hastalık ve zararlılardır. O nedenle bu alan bilgi ihtiyacı en fazla duyulan alan olmuştur.

TAR-GEL projesi kapsamında Mardin ilinde danışmanlık hizmeti veren tarım danışmanlarının büyük bir kısmı (%90,3) hizmet yaptıkları bölgede üreticilerle herhangi bir sorun yaşamadıklarını beyan etmişlerdir (Derman 2010).

Çakmak (2010) tarafından Tokat ilinde yapılan TAR-GEL Kapsamında Tarım Danışmanlığı Sisteminin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi Tokat İli Örneği, adlı çalışmada danışmanların %40,1'i araç ve ulaşım sorunu yaşadıklarını dile getirmişlerdir.

Çizelge 4.51'de tarım danışmanlarının, tarım danışmanlığı hakkındaki yönetmeliğin çalışma şartlarına uygun olup olmadığına ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. Çizelgedeki verilere göre; tarım danışmanlarının %23,8'i tarım danışmanlığı hakkındaki yönetmeliğin çalışma şartlarına uygun olmadığını, %66,7'si kısmen uygun olduğunu, %9,5'i uygun olduğunu belirtmişlerdir.

Çizelge 4.51. Tarım danışmanlarının tarım danışmanlığı yönetmeliğinde belirtilen koşullara uygunluğu

Yönetmelik	N	%
Uygun Değil	5	23,8
Kısmen Uygun	14	66,7
Uygun	2	9,5
Toplam	21	100,00

Çizelge 4.52’de tarım danışmanlarının, üreticilerden gelen uzmanlık alanlarına girmeyen problem veya sorunlarla karşılaşma durumlarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bu sonuçlara göre; tarım danışmanlarının %90,5’i üreticilerin kendilerinin uzmanlık alanına girmeyen problem veya sorunlar hakkında bilgi talebinde bulunduğunu belirtirken, %9,5’i böyle bir sorunla karşılaşmadığını belirtmiştir.

Çizelge 4.52. Tarım danışmanlarının, üreticilerden gelen uzmanlık alanlarına girmeyen sorunlarla karşılaşma durumları

Uzmanlık Dışı Sorunla Karşılaşma Durumu	n	%
Evet	19	90,5
Hayır	2	9,5
Toplam	21	100,00

Çizelge 4.53’de üreticilerin kendilerinin uzmanlık alanına girmeyen problem veya sorunlar hakkında bilgi talebinde bulunduğunu belirten 19 tarım danışmanının, çözüm için hangi yol/yollara başvurduğuna ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Çizelge 4.53. Tarım danışmanlarının uzmanlık alanı dışındaki sorunların çözümünde başvurdukları yollar

Çözüm İçin Başvurulan Yollar	n	%
İl / İlçe Tarım Müdürlüğü	13	61,9
Üniversite	3	14,3
Diğer danışman arkadaşlar	11	52,4
ZMO	3	14,3
İlaç / Tohum bayisi	4	19

Bu bulgulara göre; tarım danışmanlarının %61,9’u üreticilerden gelen uzmanlık alanları dışı sorunların çözümüne ilişkin İl/İlçe Tarım Müdürlüğüne, %14,3’ü üniversiteye, %52,4’ü diğer danışman arkadaşlarına, %14,3’ü ziraat mühendisleri odasına ve %19,0’u İlaç / Tohum bayilerine başvurduğunu belirtmiştir.

4.5.9. Danışmanların uzmanlık alanlarındaki mesleki bilgi yeterliliği ve beceri düzeyi

Çizelge 4.54’de tarım danışmanlarının kendilerini mesleki bilgi düzeyinde nasıl değerlendirdiklerine ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. Elde edilen bulgulara göre; tarım danışmanlarının %9,5’i kendilerini mesleki düzeyde yeterli bulmadıklarını, %33,3’ü kısmen yeterli bulunduğunu ve %57,1’i yeterli bulduklarını belirtmiştir.

Çizelge 4.54. Tarım danışmanlarının mesleki bilgi düzeyleri ile ilgili görüşleri

Mesleki Bilgi Düzeyi	n	%
Yetersiz	2	9,5
Kısmen yeterli	7	33,3
Yeterli	12	57,1
Toplam	21	100,0

Çizelge 4.55’de tarım danışmanlarının, danışmanlık hizmeti için uzmanlık gerekli olup olmadığına ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. Verilere göre; tarım danışmanlarının %85,7’si danışmanlık hizmeti için uzmanlık gerektiği, %14,3’ü ise gerekmediği yönünde görüş bildirmiştir. Ayrıca tarım danışmanlarının tamamı herhangi bir danışmanlık şirketine bağlı olmadan sadece ziraat odasına bağlı olarak ve serbest danışmanlık şeklinde bu hizmeti vermektedirler.

Çizelge 4.55. Tarım danışmanlarının uzmanlık gerekliliği ile ilgili görüşleri

Uzmanlık Gerekliliği	n	%
Evet	18	85,7
Hayır	3	14,3
Toplam	21	100,0

Çizelge 4.56’da tarım danışmanlarının danışmanlık hizmetini diğer meslektaşlarına önerip önermeme durumlarına ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. Bu çizelgeden tarım danışmanlarının %47,6’sı danışmanlık hizmetini diğer meslektaşlarına önermek istediğini, %52,4’ü ise önermek istemediği anlaşılmaktadır. Önermek istemeyenler fayda-maliyet hesabı yapıldığında bakanlık tarafından üretici başına ödenen ücret ve verilen alt yapı desteklerin yeterli olmamasını dile getirmişlerdir.

Çizelge 4.56. Tarım danışmanlarının danışmanlık hizmetini meslektaşlarına önerme durumu

Danışmanlık Hizmetini Meslektaşlarına Önerme	n	%
Evet	10	47,6
Hayır	11	52,4
Toplam	21	100,0

Çizelge 4.57’de tarım danışmanlarının tarım danışmanlığı alanında reçete yazma yetkilerinin olup olmadığına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Buna göre; tarım danışmanlarının %47,6’sı tarım danışmanlığı alanın reçete yazma yetkisinin olduğunu, %52,4’ü ise yetkilerinin olmadığını belirtmiştir.

Çizelge 4.57. Tarım danışmanlarının reçete yazma yetkileri

Reçete Yazma Yetkisinin Varlığı	n	%
Evet	10	47,6
Hayır	11	52,4
Toplam	21	100,0

Çizelge 4.58’de tarım danışmanlarının üreticileri ile ücret konusunda sorun yaşayıp yaşamama durumlarına ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. Verilere göre; tarım danışmanlarının %38,1’i üreticileri ile ücret konusunda sorun yaşadıklarını, %61,9’u ise sorun yaşamadıklarını belirtmiştir.

Çizelge 4.58. Tarım danışmanlarının üreticileri ile ücret konusunda sorun yaşama durumları

Ücret Konusunda Sorun Yaşama	n	%
Evet	8	38,1
Hayır	13	61,9
Toplam	21	100,0

Çizelge 4.59’da tarım danışmanlarının, danışmanlık karşılığında kendilerine bakanlık tarafından ödenen ücreti tatmin edici bulup bulmadıklarına ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. Bu verilere göre; tarım danışmanlarının %14,3’ü danışmanlık hizmeti karşılığında kendilerine bakanlık tarafından ödenen ücreti tatmin edici olduğunu, %85,7’si ücretin tatmin edici olmadığını belirtmiştir. Danışmanlar sundukları hizmet karşılığında verilen ücretin yeterli

olmadığını belirterek, özellikle seracılık konusunda hizmet veren danışmanlar her hafta üreticiyi ziyaret etmek zorunda oldukları için araç temini, harcanan yakıt, üretici başına ödenen ücretten kesilen vergi oranları vb. dikkate alındığında geriye kalan kısmın tatminkâr olmadığını dile getirmişlerdir. Bu sistem uygulanmaya başlanmadan önce serbest tarım danışmanlığı hizmetini belli bir ücret karşılığı alan bazı üreticiler aldıkları hizmetten memnun oldukları için aynı ödemeyi yapmaya devam ettiklerini belirtmişlerdir.

Çizelge 4.59. Tarım danışmanlarına bakanlık tarafından ödenen ücretin tatmin ediciliği

Bakanlıktan Ödenen Ücret Tatmin Edici:	n	%
Evet	3	14,3
Hayır	18	85,7
Toplam	21	100,0

4.5.10 Tarım danışmanlarının ihtiyaç duydukları eğitim alanları

Çizelge 4.60’da tarım danışmanlarının, danışmanlık hizmeti sürecince herhangi bir eğitime ihtiyaç duyma durumlarına ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. Verilere göre; tarım danışmanlarının %52,4’ü danışmanlık hizmeti süresince eğitime ihtiyaç duyduklarını, %47,6’sı ise herhangi bir eğitime ihtiyaç duymadıklarını belirtmiştir. Eğitim ihtiyacı hissettiklerini ifade eden danışmanlar özellikle son yıllarda tarımsal alanda hızla gelişen ve değişen teknoloji, tarımsal girdi kullanımı, hastalık ve zararlılarla mücadele yöntemleri, yeniliklerden daha fazla haberdar olup faydalı olabilmeyi dile getirmişlerdir.

Çizelge 4.60. Tarım danışmanlarının eğitim ihtiyacı

Eğitim İhtiyacı	n	%
Evet	11	52,4
Hayır	10	47,6
Toplam	21	100,0

Çizelge 4.61’de danışmanlık hizmeti süresinde eğitime ihtiyaç duyan 11 tarım danışmanının hangi konularda eğitim almak istediklerine ve önem derecelerine ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. Bu çizelgedeki bulgulara göre; tarım danışmanlarının çoğunlukla

bitki hastalık ve zararlıları ile mücadele (%63,6), gübreleme (%54,5) ve kooperatifçilik / örgütlenme (%45,5) konularında eğitime ihtiyaç duyduklarını ve bu eğitimin kendileri için çok önemli olduğunu ifade etmişlerdir.

Çizelge 4.61. Tarım danışmanlarının ihtiyaç duydukları eğitim konuları ve önem dereceleri

Eğitim Almak İstenen Konular	Çok Önemli		Önemli		Orta Derece Önemli		Önemsiz		Çok önemsiz	
	n	%	n	%	n	%	N	%	n	%
Tarımsal yayım teknikleri	0	0	2	18,2	3	27,3	0	0	2	18,2
Bitkisel mücadele	7	63,6	1	9,1	0	0	0	0	0	0
Hayvansal mücadele	1	9,1	2	18,2	0	0	0	0	4	36,4
Sulama	2	18,2	4	36,4	0	0	0	0	0	0
Hasat – harman	2	18,2	1	9,1	0	0	1	9,1	1	9,1
Tohumluk/fide/fidan seçimi	4	36,4	2	18,2	0	0	0	0	0	0
Gübreleme	6	54,5	1	9,1	0	0	0	0	0	0
Ekim – dikim	3	27,3	2	18,2	1	9,1	0	0	0	0
Yem bitkileri yetiştiriciliği	0	0	1	9,1	0	0	1	9,1	3	27,3
Silaj yapımı	0	0			1	9,1	0	0	4	36,4
Süt sığırcılığı	0	0	1	9,1	1	9,1	0	0	4	36,4
Besi sığırcılığı	0	0	1	9,1	1	9,1	0	0	4	36,4
Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği	0	0	1	9,1	1	9,1	0	0	4	36,4
Hayvansal ürünlerin değerlendirme teknikleri	0	0	1	9,1	1	9,1	0	0	5	45,5
Organik tarım	1	9,1	2	18,2	0	0	0	0	3	27,3
Tarım mekanizasyon	3	27,3	3	27,3	0	0	0	0		
Pazarlama stratejileri	4	36,4	3	27,3	0	0	0	0	1	9,1
Tarım sigortası	3	27,3	3	27,3	1	9,1	0	0	1	9,1
Kooperatifçilik / örgütlenme	5	45,5	2	18,2	1	9,1	0	0	0	0

Çizelge 4.62’de tarım danışmanlarının, üreticilerin kendilerine ekstra ödeme yapma durumlarına ilişkin bilgilerine yer verilmiştir. Elde edilen bulgulara göre; tarım danışmanlarının %19,0’u üreticilerin kendilerine ekstra ödeme yaptıklarını, %81,0’i ise ekstra ödeme yapmadıklarını belirtmiştir. Üreticiler tarafından ekstra ödeme yapılan 4 serbest tarım danışmanının 2’si dekar başına 150 TL ve 250 TL aldıklarını belirtirken, 2’si belirtmemiştir. Sistem uygulanmaya başlamadan önce danışmanlık hizmeti alan ve memnun

olan üreticiler ekstra olarak belli bir ücreti sistem uygulanmaya başladıktan sonra da ödemeye devam ettiklerini ifade etmişlerdir.

Çizelge 4.62. Üreticilerin tarım danışmanlarına ödeme yapma durumları

Ekstra Ödeme Yapma Durumu	n	%
Evet	4	19,0
Hayır	17	81,0
Toplam	21	100,0

4.5.11 Tarım danışmanlarının üreticilerle olan ilişkileri ve teknik olanakları

Çizelge 4.63’de tarım danışmanlarının tamamının kadın üreticilerle çalışabileceğini vurguladığı çalışmada, danışmanların %90,5’i kadın üreticiye danışmanlık yaptığı anlaşılmaktadır.

Çizelge 4.63. Tarım danışmanlarının kadın üreticiler ile çalışma durumları

Kadın Üreticiler İle Çalışma Durumu	n	%
Evet	19	90,5
Hayır	2	9,5
Toplam	21	100,0

Çizelge 4.64’de tarım danışmanlarının, danışmanlık hizmeti verdikleri üreticileri genel olarak değerlendirmelerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Verilere göre; tarım danışmanlarının üreticiler hakkındaki değerlendirmeleri çoğunlukla iyi yöndedir.

Çizelge 4.64. Tarım danışmanlarının üreticiler ile ilgili değerlendirmeleri

Üreticilerin Davranış Şekilleri	Çok Kötü		Kötü		Orta		İyi		Çok iyi	
	n	%	N	%	n	%	N	%	N	%
Üreticilerin size güveni nasıl?	0	0	0	0	3	14,3	5	23,8	13	61,9
Üreticilerin size yaklaşımı nasıl?	0	0	0	0	2	9,5	12	57,1	7	33,3
Üreticilerin size tutumu nasıl?	0	0	0	0	5	23,8	12	57,1	4	19,0
Üreticilerin size önyargısı nasıl?	2	9,5	2	9,5	9	42,9	6	28,6	2	9,5
Üreticilerin sizin önerilerinize uyumu nasıl?	0	0	2	9,5	4	19,0	10	47,6	5	23,8

Çizelge 4.65’de tarım danışmanlarının, danışmanlık hizmeti verdikleri üreticilerle olan çalışmalarında, üreticileri bilgilendirirken hangi araçları kullandıklarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bu bulgulara göre; tarım danışmanlarının tamamı, danışmanlık hizmeti verdikleri üreticilerle olan çalışmalarında, %100 sözlü anlatım ve %57,1 oranında el broşürleri kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu iki bilgilendirme şeklinin daha etkili olduğunu ifade etmişlerdir.

Çizelge 4.65. Tarım danışmanlarının bilgilendirme amaçlı kullandığı araçlar

Bilgilendirme Araçları	n	%
Sözlü anlatım	21	100
Bilgisayar	2	9,5
El broşürleri	12	57,1
Kitapçıklar	8	38,1
Bilgi notları	4	19

Çizelge 4.66’da tarım danışmanlarının, danışmanlık hizmeti verdikleri üreticilerle görüşme sıklığına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bu çizelgeden görüleceği üzere; tarım danışmanlarının %61,9’u seracılıkla uğraşan üreticilerle haftada bir, %19,0’unun 10 günde bir görüştüğü anlaşılmaktadır. Tarım danışmanlarının %9,5’i bahçe bitkileri ile uğraşan üreticilerle haftada bir görüşürken, %61,9’u 15 günde bir görüşmektedir. Tarım danışmanlarının %14,3’ü tarla ziraatı ile uğraşan üreticilerle 15 günde bir görüşürken, %28,6’sı ayda bir görüşmektedir. Tarım danışmanlarının %4,8’i büyükbaş hayvancılıkla uğraşan üreticilerle 10 günde bir görüşmektedir. Yine tarım danışmanlarının %9,6’sı küçükbaş hayvancılıkla uğraşan üreticilerle 15 günde bir görüşüklerini belirtmiştir.

Çizelge 4.66. Tarım danışmanlarının üreticiler ile görüşme sıklıkları

Üreticiler	Haftada bir		10 günde bir		15 günde bir		Ayda bir	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Seracılıkla uğraşan	13	61,9	4	19,0	0	0	0	0
Bahçe bitkileri ile uğraşan	2	9,5	0	0	13	61,9	0	0
Tarla ziraatı ile uğraşan	0	0	0	0	3	14,3	6	28,6
Büyükbaş hayvancılıkla uğraşan	0	0	1	4,8	0	0	0	0
Küçükbaş hayvancılıkla uğraşan	0	0	0	0	2	9,6	0	0

Çizelge 4.67’de tarım danışmanlarının, çalışmaları ile ilgili en büyük desteği kim/kimlerden aldığına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bu verilere göre; tarım danışmanlarının %47,6’sı çalışmalarıyla ilgili en büyük desteği Tarım İl / İlçe Müdürlüğü’nden, %9,5’i muhtardan, %28,6’sı büyük üreticiden aldığı belirtilmiştir. Tarım danışmanlarının %14,3’ü ise çalışmalarıyla ilgili kimseden destek almadığını ifade etmiştir.

Çizelge 4.67. Tarım danışmanlarının destek aldığı kişiler

Destek Alınan Kişiler	N	%
Tarım İl / İlçe Müdürlüğü	10	47,6
Muhtar	2	9,5
Büyük Üretici	6	28,6
Kimseden destek almıyorum	3	14,3
Toplam	21	100,0

4.5.12 Tarım danışmanlarının teknoloji kullanımı ve becerileri

Çizelge 4.68’de tarım danışmanlarının, çalışma ortamlarında sahip oldukları teknolojik olanaklar ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Verilere göre; tarım danışmanlarının %14,3’ü çalışma ortamlarında sahip oldukları teknolojik olanakları çok az, %19,0’u az, %38,1’i orta, %23,8’i, iyi ve %4,8’i çok iyi düzeyde bulunduğunu belirtmiştir.

Çizelge 4.68. Tarım danışmanlarının çalışma ortamlarında bulunan teknolojik olanaklar

Teknolojik Olanakların Varlığı	n	%
Çok az	3	14,3
Az	4	19,0
Orta	8	38,1
İyi	5	23,8
Çok iyi	1	4,8
Toplam	21	100,0

Çizelge 4.69’da tarım danışmanlarının, teknolojiyi kullanma becerilerine ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. Verilere göre; tarım danışmanlarının %4,8’i teknolojiyi kullanma

konusunda kendisini orta düzeyde, %57,1'i iyi düzeyde ve %38,1'i çok iyi düzeyde bulduklarını belirtmişlerdir. Verilerden anlaşılacağı üzere tarım danışmanlarının büyük çoğunluğu akıllı telefonlar ve bilgisayar aracılığıyla tarımsal alandaki yenilikleri kolaylıkla takip edebildiklerini ifade etmişlerdir.

Çizelge 4.69. Tarım danışmanlarının teknoloji kullanma becerileri

Teknoloji Kullanma Becerileri	n	%
Orta	1	4,8
İyi	12	57,1
Çok iyi	8	38,1
Toplam	21	100,0

Çizelge 4.70'de tarım danışmanlarının, yeni görüşlere açık üretici sayılarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bu bulgulara göre; bu soruya cevap veren 19 tarım danışmanının %42,1'i 1 – 10 üreticisinin, %31,6'sı 11 – 30 üreticisinin ve %26,3'ü 31 ve üzeri sayıda üreticisinin yeni görüşlere açık olduğunu belirtmişlerdir. 2 danışman ise bu soruya cevap vermemiştir.

Çizelge 4.70. Tarım danışmanlarının yeni görüşlere açık üretici sayıları

Yeni Görüşlere Açık Üretici Sayısı	n	%
1 – 10	8	42,1
11 – 30	6	31,6
31 +	5	26,3
Toplam	19	100,0

Çizelge 4.71'de tarım danışmanlarının, danışmanlık yaptığı süreçlerde herhangi bir eğitim, seminer vb. faaliyete katılma durumlarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Verilere göre; tarım danışmanlarının 20'si danışmanlık yaptığı süreçlerde eğitim, seminer vb. faaliyete katıldıklarını, 1'i ise herhangi bir faaliyete katılmadığını ifade etmiştir.

Çizelge 4.71. Tarım danışmanlarının danışmanlık süreçlerinde faaliyetlere katılma durumları

Faaliyette Bulunma Durumları	n	%
Evet	20	95,2
Hayır	1	4,8
Toplam	21	100,0

Çizelge 4.72’de danışmanlık yaptığı süreçlerde eğitim, seminer vb. faaliyete katılan 20 tarım danışmanının bu faaliyetleri hangi kurumlarla gerçekleştirdiğine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Verilere göre; tarım danışmanlarının %9,5’i danışmanlık yaptığı süreçlerde eğitim, seminer vb. faaliyetleri üniversiteden, %14,3’ü ziraat odasından, %57,1’i ziraat mühendisleri odasından ve %47,6’sı tarımsal danışmanlık derneklerinden aldıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 4.72. Tarım danışmanlarının katıldıkları faaliyetlerin kurum bilgileri

Faaliyet Veren Kurumlar	n	%
Üniversite	2	9,5
Ziraat Odası	3	14,3
Ziraat Mühendisleri Odası	12	57,1
Tarımsal Danışmanlık Dernek	10	47,6

4.5.13 Tarım danışmanlarının danışmanlık sistemiyle ilgili genel görüşleri

Çizelge 4.73’de tarım danışmanlarının, tarım danışmanlığı hakkındaki genel düşüncelerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bu bulgulara göre; tarım danışmanlarının tamamı (%100) serbest tarım danışmanlığının tarımsal işletmelerin verimliliğini sağladığı görüşüne katıldıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte tarım danışmanlarının büyük çoğunluğu, serbest tarım danışmanlığının üreticilerin daha bilinçli üretim yapmasını sağladığı (%95,2), zamanında ve yeni bilgi aktarımını sağladığı (%90,5) ve devlet tarafından desteklenmesi gerektiği (%90,5) yönündeki görüşlere katıldıklarını belirtmişlerdir. Aynı zamanda serbest tarım danışmanlığının üreticilere örnek olduğu (%85,7) ve üreticilere

teknolojinin ulaşmasını sağladığı (%85,7) görüşleri de tarım danışmanlarının yüksek oranda katıldığı görüşlerdendir.

Çizelge 4.73. Tarım danışmanlarının tarım danışmanlığı sistemi ile ilgili görüşleri

Tarım Danışmanlığı	Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum	
	n	%	n	%	N	%
Üreticilerin daha bilinçli üretim yapmasını sağlar.	20	95,2	1	4,8	0	0
Kırsal alanların sosyo-kültürel kalkınmasına katkı sağlar.	16	76,2	4	19,0	1	4,8
Tarımsal işletmelerin verimliliğini sağlar.	21	100	0	0	0	0
Tarım ve hayvancılıkla ilgili geleneksel yöntemlerin terkedilmesini sağlar.	10	47,6	10	47,6	1	4,8
Üreticilere örnek olur.	18	85,7	3	14,3	0	0
Üreticilere kar marjı yüksek olan ürün seçimi konusunda yardımcı olur.	15	71,4	6	28,6	0	0
Zamanında ve yeni bilgi aktarımını sağlar.	19	90,5	2	9,5	0	0
STD ile tarımsal yayım kısmen özelleşir.	7	33,3	11	52,4	3	14,3
Üreticilerin daha iyi örgütlenmesine katkı sağlar.	11	52,4	9	42,9	1	4,8
STD alt yapısı tam oluşmamıştır.	14	66,7	6	28,6	1	4,8
Ülkemizde sistemli bir şekilde işlenmesi zaman alacaktır.	17	81,0	3	14,3	1	4,8
Yönetmelik mevcut koşullar için uygun değildir.	14	66,7	6	28,6	1	4,8
Devlet tarafından desteklenmelidir.	19	90,5	1	4,8	1	4,8
Tarımsal üretimin AB koşullarına uyumu yönünde çalışmalarını sağlar.	17	81,0	3	14,3	1	4,8
Üreticilerin hibe ve kredilerden fazla yararlanmasını sağlar.	15	71,4	4	19,0	2	9,5
Üreticilere teknolojinin ulaşmasını sağlar.	18	85,7	2	9,5	1	4,8

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma kapsamında Antalya ili ve belirlenen ilçelerinde toplam 227 üretici ve 21 tarım danışmanı ile yapılan anket sonuçlarından elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Bu çalışmada, tarım danışmanlığı sisteminin etkinliği ve bu sistemde karşılaşılan sorunlar ve olası çözüm önerileri geliştirilmeye çalışılmıştır.

Araştıma sonucunda üreticilere yönelik bulgular aşağıda özetlenmiştir:

Araştırmada üreticilerin demografik özellikleri incelendiğinde tarım danışmanı ile çalışan üreticilerin büyük çoğunluğunun erkek (%91,2) ve ilkokul mezunu olduğu saptanmıştır. Üniversite mezunu üretici kitlesinin oranı ise %6,6 olarak belirlenmiştir. Ayrıca üreticilerin yarısından fazlasının (%51,1) 51 yaş üstünde olduğu, 26-50 yaş aralığında olanların oranının ise yaklaşık %49 olduğu saptanmıştır. Yaşı 51 ve üzeri olan üreticiler danışmanlık hizmeti için ziraat odasını tercih ederken (%55,8) aynı yaş grubunun serbest tarım danışmanını tercih etme oranı da %44 düzeyinde bulunmuştur. Bu durum orta yaş (50 ve üzeri) grubu üreticilerin daha geleneksel tutum ve davranış sergilediklerini göstermektedir. 26-50 yaş grubu üreticiler de ise durum tam tersidir. Bu yaş grubundakiler (%60) serbest tarım danışmanını tercih eden ve yeni bilgi kaynaklarını deneyimlemek isteyenlerden oluşmaktadır. Bu durum, genç kitlenin serbest tarım danışmanını, orta yaş ve üzerinin ise geleneksel yaklaşımla öteden beri bilinen ve üyesi oldukları ziraat odasını tercih ettiklerini göstermektedir.

Eğitim durumlarına göre tarım danışmanlığı hizmeti alma durumları incelendiğinde, ilkokul mezunu olan üreticilerin tarım danışmanlığı hizmetini tamamen ve hiç ödeme yapmadan Ziraat Odasından aldıkları belirlenmiştir. Üreticilerin eğitim seviyesi önlisans ve lisansüstüne çıktığında genellikle ek ücret ödeyerek görece daha nitelikli danışmanlık hizmeti veren serbest tarım danışmanlarından hizmet alanların oranı artmıştır.

İşletmelerin faaliyet alanları incelendiğinde, büyük çoğunluğunun seracılık (%61,2) ve bahçe bitkileri (%23,8) alanında faaliyet gösterdiği belirlenmiştir. Ankete konu olan yöre Antalya'nın Türkiye örtüaltı yetiştiriciliğinin %51 oranla en fazla yapıldığı yer olmasından dolayı tarla tarımı düşük düzeyde kalmıştır (Anonim 2014a). Araştırmada Antalya ve yöresinde örtü altı yetiştiriciliği fazla olmasından dolayı seracılık faaliyet alanında serbest tarım danışmanlığı hizmeti alanların sayısı önemli seviyede (%82) yüksektir. Bu durum,

tarımsal üretimi seracılıkla gerçekleştirenlerin verim ve kaliteyi arttırmak için risk ve belirsizliklere, hastalık ve zararlılara karşı bilinçli hareket ettiklerini (ayrıca önemli bir kısmının ek ödeme yaparak) ortaya koymaktadır.

Arazi büyüklüğü arttıkça tarım danışmanlığı hizmeti alanların sayısı azalmıştır. Arazi büyüklüğü 1-20 da olan işletmelerin tarım danışmanlığı hizmetlerinden yararlanma oranı daha yüksektir. Yine bu işletmelerde serbest tarım danışmanlığı hizmetini alanların oranı önemli seviyede yüksektir. Araştırmada tarım danışmanlığı hizmeti alan üreticilerde gübre ve ilaç kullanımında azalma olduğunu bildiren üretici sayısı daha fazladır. Ziraat odasından danışmanlık hizmeti alan üreticilerin % 46,8'i, serbest tarım danışmanı ile çalışan üreticilerin ise %80,8'inde gübre kullanımında azalma olduğu belirlenmiştir. Bu durum üreticilerin daha bilinçli ve daha tasarruflu gübre kullandıklarını göstermektedir.

Çalışmada işletmelerin arazi büyüklüğü ile tarım danışmanı ve bazı tarımsal kuruluşlarla görüşme sıklıkları arasında önemli ilişkiler bulunmuştur. Arazi büyüklüğü azaldıkça tarım danışmanları ile görüşme sıklığı artmıştır. Ancak diğer tarım kuruluşları incelendiğinde tarım il/ilçe müdürlükleri, zirai ilaç bayileri, ziraat odası ile ara sıra, üretici birliği /çiftçi derneği/ üretici vakfı, kooperatifler önder çiftçiler ve diğer tarım şirketleri ile hiç görüşme yapmayan işletme sayısının daha fazla olduğu belirlenmiştir.

Kurum ve kuruluşlarla iletişim sıklığında serbest tarım danışmanı ile çok sık görüşenlerin oranı yaklaşık %44 iken, Tarım il/ilçe Müdürlüğü (%7,9) ve Ziraat Odaları ile sık görüşenlerin oranı (%15,4) düşük düzeyde kalmıştır. Bu durum kamu kuruluşlarının görüşme sıklığında önemini yitirmiş olduğunu göstermektedir. Oysa kamu kuruluşlarıyla üreticilerin ilişkileri güçlendirilmelidir. Bunun için kamu kuruluşlarında çalışan ziraat mühendisi sayısının artırılması ve hizmet içi eğitimlerle güçlendirilmeleri verimliliği artırmanın önemli bir yolu olabilir. Üreticiler kamu kurumlarına ara sıra gitme nedenlerini yasal bazı işlemleri (ÇKS, desteklerden yararlanma gibi) yerine getirmek zorunluluğu şeklinde ifade etmişlerdir. Burada düşündürücü olan bir diğer konu ise üreticilerin kendi hür iradeleri ile kuruluşunda veya ortak olarak içerisinde yer aldıkları örgütlü yapılardan olan kooperatiflere ilginin azalmasıdır. Oysa Avrupa da ve diğer gelişmiş ülkelerde kooperatifler üreticilerin tedarik, üretim, tüketim, kredi ve pazarlama konularındaki sorunlarının çözümünde kilit rol oynamakta ve üreticiler aktif olarak bu yapıların içerisinde yer ve rol almaktadırlar. Araştırma bölgesindeki bu ilgisizliğin nedenleri arasında iyi yönetilmeme,

akraba, eş, dost kayırmacılığının ön planda olması ve üreticilerin sorunlarına özellikle pazarlama konularında yeterli çözümlerin üretilmemesi gibi faktörler gösterilmiştir.

Bu sonuçlar üreticilere ulaşmada, tarım danışmanlarının aktif çalıştığını göstermektedir. Diğer yandan arazi küçüldükçe, üreticilerin verimliliği artırmak için tarım danışmanlığı hizmetinden daha fazla yararlanma isteğinde olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmada işletme faaliyet süresi ile bazı tarımsal kuruluşlarla görüşme sıklıkları arasındaki ilişkiler önemli bulunmuştur. Yeni işletmelerde (1-5 yıllık) serbest tarım danışmanı ve zirai ilaç bayileri (%47,6) ile görüşmelerin oranı artmıştır. Ek olarak işletmelerin faaliyet yılı arttıkça (16 yıl ve üzeri) bu işletmelerin tarımsal kuruluşlarla ya da tarım danışmanı ile daha fazla görüştükleri saptanmıştır. Sonuçlara göre üreticilerin tarım il/ ilçe müdürlüğü, serbest tarım danışmanları, kooperatiflerle ve ziraat odası ile ara sıra, üretici birliği / derneği / vakfı, diğer tarım şirketleri ve önder çiftçiler ile hiç görüşmedikleri şeklinde belirlenmiştir. Buna karşın büyük işletmelerin zirai ilaç bayileri ile danışmanlık düzeyinde daha sık görüştükleri tespit edilmiştir.

Bitki hastalık ve zararlıları ile mücadele konusu araştırma bölgesinde en çok sıkıntı duyulan konuların başında geldiği için en fazla danışmanlık hizmeti alma ihtiyacı duyulan alan da bu alan olmuştur. Özellikle elma ve domates üretiminde bazı hastalık ve zararlılara karşı yıllardır oldukça fazla miktarda kullanılan zirai mücadele ilaçlarına karşı direnç geliştiren mantar ve virüs kaynaklı hastalıklar mücadelesi en zor alan olma özelliğini korumaktadır. Üretici ile yapılan görüşmelerde sulama ve gübrelemenin de gerek kendilerinden kaynaklı, gerek ikinci üçüncü kişilerin yönlendirmeleri neticesinde zaman zaman bilinçsizce yapıldığını bunun da ürünün miktar ve kalitesi üzerine olumsuz etkilerinin olduğunu ve danışmanlık hizmeti sonrası bu durumda ciddi oranda iyileşmeler görüldüğü dile getirilmiştir. Ancak üreticilerin bir kısmı da kendi bilgilerini kullanmaya veya ısrarla zirai ilaç bayilerine danışmaya devam ettiklerini belirtmişlerdir.

Karşılıklı görüşmelerde dikkat çeken bir diğer konu da tarım sigortası konusunda üreticilerin büyük bir kısmı daha iyi ve daha çok bilgi almak istemelerine rağmen, tarım danışmanlarının bu konuda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını düşündükleri için ankette bilgi almak istedikleri konular arasında (bu arada %40 istemesine rağmen) göstermemişlerdir. Üreticilerin riski azaltabilmek ve tarımsal faaliyetlerini sürdürülebilir kılmak için tarım sigorta sistemi içerisinde yer almaları özendirilmelidir. Bu nedenle tarım danışmanlık

hizmetinde görev alan kişilere tarım sigortacılığı konusunda zaman zaman eğitim verilmesi uygun olacaktır. Diğer taraftan üreticilerin büyük bir çoğunluğu tarım danışmanlığı hizmetini herhangi bir ödeme yapmadan aldıklarını ve almış oldukları hizmetten memnun olduklarını ifade ettikleri görülmüştür.

Tarım danışmanlarına yönelik elde edilen sonuçlar ise aşağıdaki gibi özetlenmiştir. Tarım danışmanlığı hizmeti veren kişilerin yaş ortalamasının 20-30 arasında, eğitim düzeylerinin lisans mezunu ve ziraat mühendisi olduğu belirlenmiştir. Tarım danışmanlığı hizmeti veren kişilerin büyük çoğunluğunun (%76,4), 2000 yılından sonra ve Bitki Koruma, Bahçe Bitkileri ile Tarla Bitkileri Bölümü mezunu olduğu, bu kişilerin büyük bir kısmının (%71,4) ziraat odası adına danışmanlık hizmeti verdikleri belirlenmiştir. Danışmanlık yaptığı alanlar ise seracılık (%33,3) , tarla tarımı (%28,6) ve bahçe bitkileri (%23,8) ağırlıklı olmuştur.

Tarım danışmanlarının büyük bir çoğunluğun (%50,0) hizmet verdikleri toplam alanın 60-300 (da) arasında olduğu ortaya konulmuştur. Tarım danışmanlarının çalışma süreleri incelendiğinde, yeni başlayan (1-2 yıl) ve 5 yılın üzerinde olanların oranı (%28,6) benzer bulunmuştur. Tarım danışmanlarından altmışın üzerinde işletme ile çalışanların sayısı oldukça azdır. Ancak tarım danışmanlarının işletmelerdeki çalışma süreleri uzun değildir (1 yıl ve az). Tarım Danışmanlığı hizmeti Antalya ilinde çok yeni denebilecek bir süreçtir. Bu sistemin 2009 yılında uygulanmaya başlandığı ve araştırmanın da 2013 yılında yapıldığı göz önünde bulundurulduğunda danışmanlık hizmeti alım süresinin 1-5 yıl arası gibi bir süreyi kapsamaması daha anlaşılabilir hale gelmektedir.

Antalya ve çevresinde görev yapan tarım danışmanlarının büyük bir çoğunluğu görev yaptığı ilçede ikamet etmektedirler. Tarım danışmanları üreticilerle ilgili yaşadıkları sorunlar arasında zaman sorunu (%42,1), iletişim ve güven sorunu (%33,3) ve ödeme sorunu (%28,6) yaşadıklarını bildirmişlerdir. Tarım danışmanlarından üreticiler, en fazla hastalık ve zararlar ile mücadele (%95,2) ve gübreleme (%90,5) konularında bilgi talebinde bulunmaktadır. Tarım danışmanlığı yapanların, bu konuda hazırlanan yönetmeliğe kısmen uygun (%66,7) oldukları belirlenmiştir. Tarım danışmanlarının %90'ı uzmanlık alanlarına girmeyen sorularla/sorunlarla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Bu sorulara/sorunlara çözüm arayışında il/ilçe Tarım Müdürlükleri (%61,9) ve diğer danışman arkadaşlarına başvurdukları gözlenmiştir. Üniversiteden çözüm arayanlarının oranı ise düşük olarak saptanmıştır.

Araştırmada tarım danışmanlığı hizmetini meslektaşlarına önermede, evet ve hayır yanıtını verenlerin sayısı birbirine yakın bulunmuştur. Bu durum tarım danışmanlığı hizmetini veren kişilerin çalışma şartlarından ve ödenen ücretlerden memnun olmadıkları sözlü görüşmelerde belirlenmiştir.

Tarım danışmanlarının mesleki bilgilerinin yeterlilik düzeyi %80'nin üzerinde bulunmuştur. Bu durum, üreticilerden elde edilen tarım danışmanlarından memnuniyet verilerinin nedenini de açıklamaktadır. Tarım danışmanlarının çalışma hayatında farklı sorunlarla karşılaşmış olmalarına rağmen, üreticilerin tarım danışmanlarına karşı tutum ve davranışları iyi seviyenin üzerinde olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar tarım danışmanlarının sorunlarını üreticiye yansıtmadığını düşündürülebilir.

Araştırmada tarım danışmanlarının eğitim ihtiyacı olduğu belirlenmiştir. Eğitime ihtiyaç duyulan konular arasında, bitkisel hastalık ve zararlarla mücadele, tohumluk, fide/fidan seçimi, gübreleme, kooperatifçilik/örgütlenme ve pazarlama stratejileri gelmektedir. Bu araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, üniversitelerin ilgili fakülte ve bölümlerinin eğitim ve öğretim faaliyetlerinde bu konuları içeren derslere daha fazla ağırlık vermeleri ya da bu konularda eğitim seminerleri/workshop düzenlemeleri gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca danışmanların gerek kendi olanakları gerekse çalıştıkları kurum ve kuruluşlar tarafından hizmet içi eğitimlerle desteklenmesi gerekmektedir.

Tarım Danışmanlarının üreticilerle görüşme sıklığında, seracılıkla ve bahçe bitkileri ile uğraşanlar daha sık görüşme yapmışlardır. Bu sonuçlar, üreticilerin aynı konuda vermiş oldukları sonuçları doğrulamaktadır.

Tarım Danışmanlarının teknoloji kullanma becerileri iyi olmasına rağmen, üreticileri bilgilendirme konusunda, en fazla kullandıkları araçların sözlü anlatım ve yazılı dokümanlar olduğu belirlenmiştir.

Tarım danışmanlarının, tarım danışmanlığı mesleğini diğer meslektaşlarına tavsiye etmedeki göstermiş oldukları tavır ve düşünce yeterli görülmesi de, tarım danışmanlık hizmeti sisteminin devam etmesi ve sağladığı yararlar konusunda önemli seviyede katılımcı olmuşlardır.

Sonuç olarak, Türkiye’de özellikle örtü altı yetiştiricilik faaliyetinin yoğun yapıldığı Antalya ilinde, üreticilerin büyük bir çoğunluğu yeni görüşlere açık olmasına rağmen, tarımsal yayım ve danışmanlık sisteminin gelişim hızının oldukça yavaş olduğu söylenebilir. Antalya’da toplam tarım işletmesi sayısının fazla olmasına karşın, danışmanlık sözleşmesi yapan işletme oranı düşüktür. Bu oranın artırılması ve tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinin daha etkin hale getirilmesi yönünde yapılabilecek öneriler aşağıda verilmiştir.

1. Tarım danışmanlığı sisteminde danışmanlar yaratacakları farklılıklar ile başarılarını artırabilirler. Tarım danışmanlığı sisteminde yer alan personelin tarımsal uygulamalardaki yenilikleri takip edebilmesi veya kendilerini yetersiz buldukları alanlarda talepleri doğrultusunda eğitim programlarının artırılması bu sistemin etkinliğini ve yaygınlaşmasını arttıracaktır.
2. Tarım danışmanı ile çalışan üreticilerde yaratılan farklılıklar, Tarım il ve ilçe Müdürlükleri tarafından eğitim ve yayım amaçlı proje ve demonstrasyon çalışmaları ile diğer üreticilere tanıtılmasının ve özendirilmesinin, tarım danışmanlığı sisteminin yaygınlaşmasında önemli bir etkiye sahip olacağı düşünülmektedir.
3. Tarım Danışmanlığı Sisteminin yaygınlaştırılması için tarım danışmanlarına gerekli destekler verilerek kendilerinin de üretim faaliyetleri içerisinde bulunmalarının teşvik edilmesinin, üreticilere örnek oluşturulacağı düşünülmektedir.
4. Tarım danışmalarından özellikle beklenen, teşhis ve tedavidir. Bu nedenle tüm Tarım danışmanlarının reçete yazma yetkisi olmalıdır. Reçete yazan ve uygulayan farklı olduğunda bir oto kontrol sistemi olamayacağından riski üstlenme yönünde sorunlarla karşılaşılabilir.
5. Tarım Danışmanlığı uygulamalarının yaygınlaştırılması modern tarım teknolojilerinin çiftçilere benimsetilmesi ve kimyasalların kullanımının sınırlandırılmasına yardımcı olabilecektir. Böylece tarımda üretim ve verimliliğin artırılması sağlanabilecektir.
6. Tarım Danışmanlarına ödenen ücretlerin artırılması, kesintilerin azaltılması (KDV ve gelir vergisi gibi) ve bazı ek desteklerle (araç vb) güçlendirilmesi sisteminin sağlıklı işlemesi açısından önemli olabilir. Ayrıca bu alanda çalışan personelin eğitim ve yayım faaliyetlerinde kullanacakları malzemelerle de desteklenmesi bu faaliyetlerin daha etkin ve yaygın yapılmasını sağlayacaktır.
7. Tarım danışmanlığı sisteminin içinde ön lisans, lisans ve lisansüstü eğitime sahip olanların danışmanlık yaptığı alanlar ve sorumlulukları net bir şekilde belirtilmeli ve

tarım danışmanlarının eğitim alıp uzmanlaştıkları alanlara göre danışmanlık hizmeti vermeleri yönetmeliklerle açık olarak ifade edilmelidir.

8. Antalya ilinde üreticilerin büyük bir çoğunluğu yeni görüşlere açıktır. Dış pazara yönelik olarak örtü altı tarımın yoğun olarak yapıldığı Antalya ve çevresinde, bilinçli kimyasal kullanımı hem ekonomik olması hem de kendi toplum sağlığımızı korumak için tarım danışmanlığı sistemi yaygınlaştırılmalıdır. Özellikle yurt dışına ihracatta karşılaşılan sorunların azaltılmasında tarım danışmanlığının etkin olabilmesi için, pazar hedefine yönelik ürünlerde tarım danışmanları bilgilendirilmelidir.
9. Tarım Danışmanlığı sisteminin yaygınlaştırılması, kırsal alanının üretime katkısını arttırabileceği gibi, kırsal nüfusun yaşam kalitesinin arttırılmasına katkı sağlayarak şehirlere göçün önüne geçilmesine yardımcı olabilecektir. Böylece sürdürülebilir ve kalkınma hedefi sağlanabileceği gibi çevrenin ve doğal kaynakların korunmasına da yardımcı olabilecektir
10. Tarım Danışmanlığı uygulamalarının yaygınlaşması veteriner hekim ve ziraat mühendisi istihdamına katkı sağlaması yanında, modern tarım teknolojilerinin üreticilere benimsetilmesi ve kimyasal kullanımının sınırlandırılmasına katkı sağlayacaktır. Böylece tarımda üretim, kalite ve verimlilik arttırılabilecektir.
11. Çiftçi kayıt sistemi (ÇKS) tarımsal danışmanlık sisteminin işleyişinde çok önemli bir parametredir. Yönetmelik gereği (18/4/ 2006 tarih ve 5488 sayılı Tarım Kanununun 9. Maddesi) ÇKS'ne kayıtlı olmayan çiftçilere danışmanlık hizmeti verilmemektedir. Üreticilere tarımsal danışmanlık sisteminin benimsetilmesi ile ÇKS'ye kayıt olması ve tarım arazilerinin doğru bir şekilde kayıt altına alınması sağlanabilecektir.
12. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının tarımsal danışmanlık sistemini düzenleyici ve destekleyici işlevini sürdürmelidir.
13. Tarımsal yayım ve danışmanlık sisteminde Kamu ve özel danışmanlık birbirinin destekleyicisi olmalıdır.
14. Tarımsal danışmanlık hizmetleri içerisinde yer alan Ziraat odası ve serbest tarım danışmanlarının yanında diğer çiftçi örgütleri de etkin rol almalıdır.
15. Danışmanlık hizmetleri çerçevesinde danışmanlar, üreticilerin karşılaştığı sorunları gerektiğinde araştırma kurum ve kuruluşlarıyla işbirliğine giderek, çözebilmeli, üreticilere iletebilmeli, böylece güçlendirilmiş bir tarımsal yapının oluşumu sağlanmalıdır.

16. Tarımsal envanterin oluşturulmasına katkı açısından danışmanlık hizmeti sunulan üreticilere ilişkin veriler zamanında ve düzenli olarak bir araya getirilip arşivlenebilmelidir
17. Tarımsal danışmanlık sistemi çerçevesinde hizmet veren danışmanlar gerek kendi mesleki ve teknik bilgi ve deneyimlerini güçlendirmek, gerekse hizmet verdikleri üreticilerin verimlilik ve karlılığını artırabilmek adına tarımdaki yeni bilgi ve teknolojik gelişmeleri takip edebilmelidir.
18. Hayvancılık faaliyeti ile uğraşan danışmanlık hizmeti alan üreticilere Ziraat Odası Danışmanları araç sıkıntısı olduğu için yetiştiriciler ihtiyaç duyduğu zaman gidememektedirler. Bu durum, tarım danışmanını da rahatsız etmektedir. Ancak telefonla iletişim kurularak sorun çözülmeye çalışılmaktadır. Ayrıca besicilerin hayvancılığı açık alanda (mera ve otlaklar gibi) münferit yerlerde yapmaları da danışmanların gidiş gelişini zorlaştırmaktadır. Sonuç olarak genelde hayvancılıkla uğraşanlar ihtiyaç duydukları anda tarım danışmanından rasyonel bir şekilde yararlanamamaktadırlar. Bu konuda tarım danışmanları daha fazla desteklenmelidirler
19. Tarım danışmanlığı hizmetinin serbest danışmanlık şeklinde yürütüldüğü bölgelerde başarının yüksek olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle serbet tarım danışmanlığı desteklenmelidir

6. KAYNAKLAR

- Aker, J. C. (2011). Dial "A" for agriculture: a review of information and communication technologies for agricultural extension in developing countries. *Agricultural Economics*, 42(6), 631-647.
- Anderson, J. R., ve Feder, G. (2004). Agricultural extension: Good intentions and hard realities. *The World Bank Research Observer*, 19(1), 41-60.
- Anonim (2013). Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetleri Uygulama Esasları. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ankara.
- Anonim (2014). Örtü altı tarımın merkezi Antalya http://www.tarimtv.gov.tr/HD4654_ortu-alti-tarimin-merkezi-antalya.html Erişim Tarihi: 25.05.2017
- Anonim (2014a). <http://www.tuik.gov.tr> Erişim Tarihi: 06. 10. 2017
- Anonim (2015) Tarım Danışmanlığına Yoğun İlgi <https://www.tarimdanhaber.com/haber/tarim-il-mudurlukleri/tarim-danismanligina-yogun-ilgi> Erişim tarihi 20.05.2017
- Anonim (2015a). Hayvansal Üretim İstatistikleri, Aralık 2015. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21822> Erişim Tarihi: 19.05.2017
- Anonim (2015b). Seracılık (Örtüaltı Bitki Yetiştiriciliği) Sektör Raporu 2015. http://www.dogaka.gov.tr/Icerik/Dosya/www.dogaka.gov.tr_622_LK5L43WG_Seracilik-ortu-alti-Bitki-Yetistiriciligi-Sektor-Raporu-2015.pdf Erişim Tarihi: 19.05.2017
- Anonim (2016) http://www.tarimtv.gov.tr/HD6645_kultur-mantari-uretiminin-yarisi-korkuteli-nden.html Erişim Tarihi: 05.09.2016
- Anonim (2016a) <http://www.korkuteli.gov.tr/kisaca-korkuteli> Erişim Tarihi: 20.04.2016.
- Anonim (2016b) <http://www.antalya.bel.tr/i/ekonomi> Erişim tarihi: 01.06.2016
- Anonim (2016c) Dünden Bugüne Antalya I. Cilt <http://www.antalyakulturturizm.gov.tr/Eklenti/38500,2012-idundenbuguneantalya.pdf?0> Erişim Tarihi: 10.05.2016
- Anonim (2016d) <http://www.cografya.gen.tr/tr/antalya/iklim.html> Erişim tarihi: 08.07.2016
- Anonim (2016e) Antalya İli Çevre Durum Raporu 2011 http://www.csb.gov.tr/db/ced/editordosya/antalya_icdr2011.pdf Erişim Tarihi: 08.07.2016
- Anonim (2016f) http://www.demre.gov.tr/default_B0.aspx?content=328, Erişim Tarihi: 10.05.2016
- Anonim (2016g) http://www.demre.gov.tr/default_B1.aspx?content=1035, Erişim Tarihi: 10.05.2016
- Anonim (2016h) <http://www.kepez.gov.tr/genel-bilgiler> Erişim Tarihi: 07.05.2016
- Anonim (2016ı) 2015-2019 Kepez Belediyesi Stratejik Plan <http://www.kepez-bld.gov.tr/uploads/files/etc/2015-2019-Yili-Stratejik-Plani.pdf> Erişim Tarihi: 10.03.2016

- Anonim (2016i) http://www.konyaalti.gov.tr/default_B0.aspx?content=1082Erişim Tarihi: 10.03.2016
- Anonim (2016j) İstatistiklerle 2014 Yılı Manavgat <http://www.manavgat.gov.tr/> Erişim Tarihi: 07.05.2016
- Anonim (2016k) http://www.serik.gov.tr/default_b0.aspx?content=195 Erişim Tarihi:10.05.2016
- Anonim (2016l) <http://www.tarim.gov.tr/sgb/Belgeler/SagMenuVeriler/BUGEM.pdf> Erişim Tarihi: 01.06.2016
- Anonim (2016m) http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=188 Erişim tarihi: 08.07.2016
- Anonim (2016n) <http://antalya.batiakdeniz.com/genelbilgi.php?gizlisayfaid=344> Erişim tarihi: 08.07.2016
- Anonim (2016o) http://batiakdeniz.com/pdf/kumluca_ilcesinin_tarimsal_yapisi.pdf Erişim Tarihi: 15.05.2016.
- Anonim (2016ö) http://cdr.cevre.gov.tr/icd_raporlari/antalyaicd2009.pdf Erişim Tarihi: 12.06.2016.
- Anonim (2016p) T.C. Antalya Valiliği İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü HAZİRAN 2016 Brifing <http://antalya.tarim.gov.tr/> Erişim Tarihi: 29.05.2017
- Anonim (2017) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/05/20150530-15.htm> Erişim Tarihi: 26.02.2017
- Anonim (2017a) Antalya İli Tarımsal Yatırım Rehberi http://www.tarim.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/il_yatirim_rehberleri/antalya.pdf#search=antalya%20iklim%20yap%C4%B1s%C4%B1) Erişim Tarihi: 12.05.2017
- Anonim (2017b) http://cografyaharita.com/haritalarim/4l_antalya_ili_haritasi.png Erişim Tarihi: 12.05.2017
- Anonim (2017c) http://www.yerelnet.org.tr/ilceler/ilce_nufus.php?ilceid=198289 Erişim Tarihi 12.05.2017)
- Anonim (2017d) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5916244c4de310.32849991 Erişim Tarihi: 12.05.2017
- Anonim (2017e) Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Düzenlenmesine Dair Yönetmelik <https://www.tarim.gov.tr/EYYDB/Belgeler/TDYH/yonetmelik.pdf> Erişim Tarihi: 12.05.2017
- Anonim (2017f) <http://antalya.tarim.gov.tr/Menu/51/Koordinasyon-Ve-Tarimsal-Veriler> Erişim Tarihi: 12.05.2017
- Aktaş Y, Öcalkara F, Demirdöğen A (2010). Tarımsal Yayım'a Yeni Bir Yaklaşım; İnsancıl Tarımsal Yayım. Tarım Ekonomisi Dergisi, 16(2): 45 – 57.
- Albrecht, H., Bergmann, H., Diederich, G., Großer, E., Hoffmann, V., Keller, (1990). Agricultural extension. V. 2: Examples and background material; Rural development series. GTZ.

- Altinkaynak A (2002). Erzurum İli Uzundere İlçesinin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Tarımsal Yayım Açısından Kalkınma Olanakları. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Artık A (2012). Paydaş Görüşlerinden Hareketle Adana İlinde Serbest Tarım Danışmanlığı Sisteminin Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Asadi A, Akbari M, Fami H. S, AlambaigiA (2008). İran'da Üreticilerin Buğday Danışmanı Mühendislere Gönüllü Ödeme Yapmalarıyla İlgili Bir Proje. American Journal of Agricultural and Biological Sciences, 3 (4): 706-711.
- Ateş A, Sayın C, (2006). Antalya İlinde Örtüaltı Yetiştiriciliğinde Özel Tarımsal Danışmanlık Hizmetleri Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,,Antalya
- Ateş A, Sayın C, (2008). Antalya İlinde Örtüaltı Yetiştiriciliğinde Özel Tarımsal Danışmanlık Hizmetleri Üzerine Bir Araştırma. Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 21 (2), 251-263, Antalya.
- Atsan T (1998). Yozgat Kırsal Kalkınma Projesinin Tarımsal Yayımında Program Planlama İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Birner, R., Davis, K., Pender, J., Nkonya, E., Anandajayasekeram, P., Ekboir, J., ... & Cohen, M. (2009). From best practice to best fit: a framework for designing and analyzing pluralistic agricultural advisory services worldwide. Journal of agricultural education and extension, 15(4), 341-355.
- Boyacı M, Yıldız Ö (2014). Türkiye'de Tarımsal Yayım Sisteminde Çoğulcu Yapının Bir Görünümü. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 51 (1): 1-11.
- Boz İ, Candemir S (2007). Yayım Elemanları Gözüyle Kahramanmaraş'ta Tarımsal, Kurumsal Sorunlar ve Çözüm Önerileri, KSÜ Fen ve Mühendislik Dergisi, 10 (1), 97-104, Kahramanmaraş.
- Büyükbay E.O, Kızılaslan N (2008). Tarımsal Pazarlama Yayımının Önemi ve Tokat Tarım İl Müdürlüğü'nün Konuyla İlgili Yayım Faaliyetlerinin İncelenmesi, Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi 1 (1): 25-32.
- Büyüköztürk Ş (2002). Faktör Analizi Temel Kavramlar ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi ,Sayı 32 :470-483
- Büyüköztürk Ş (2017). Veri Analizi El Kitabı İstatistik Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum, Pegem Akademi Yayınları 209,Ankara
- Ceylan İ. C, Köksal Ö, Akın A (2005). GAP Bölgesinde Tarımsal Üretim Sürecinde Üreticilerin Bilgi İhtiyaçlarının Karşılansında Tarım Danışmanlarının Rölü. IV. GAP Kongresi, 490-497, Şanlıurfa.
- Çakmak, E. (2010). Tarımsal yayımı geliştirme projesi (TARGEL) kapsamında tarım danışmanlığı sisteminin inceleme ve değerlendirilmesi Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Çelik Ateş H, Terin M (2007). Kırsal ve Kentsel Kökenli Yayım Elemanlarının Yayımcı Niteliklerini Etkileyen Etmenler Açısından Karşılaştırılması. Tarım Ekonomisi Dergisi, 1(13),31-38, İzmir.

- Çelik Ateş H, Terin M (2008)..Hayvancılığa Yönelik Yapılan Kalkınma ve Yayım Çalışmalarının Genel Bir Değerlendirilmesi: Van İli Örneği .U. Ü Ziraat Fakültesi dergisi Cilt 22, Sayı 2, 7-16
- Çınar G, Armağan G. (2009). Üreticilerin Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetleri İçin Ödemeye İstekli Oldukları Ücretlerin Belirlenmesi: Aydın İli Örneği. Tarım Ekonomisi Dergisi, 83-92.
- Çölaşan R (2000). Tarımsal Proje ve Danışmanlık Hizmetleri. Türkiye Ziraat Mühendisliği V. Teknik Kongresi, 1127-1133, Ankara.
- Çukur T, Karaturhan B (2010). Çoğulcu Tarımsal Yayım Sistemi ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme. Ege Üniversitesi Dergisi, 48 (2), 151-158.
- Derman A (2010). Mardin İlinde Tarımsal Yayımı Geliştirme Projesi Kapsamında Görev Yapan Elemanların Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Sistemine Bakışları. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Farinde A. J, Ateh A. P (2009). TendingTowardExtensionPrivatization in Nigeria: An Assessment of Arable Crop Farmers Willingness to Pay forExtension Services in NigerState of Nigeria. Jonurnal of AgriculturalandFoodİnformation, 10(1): 63-75. (<http://dx.doi.org/10.1080/10496500802705508>)
- Faure, G., Desjeux, Y., & Gasselin, P. (2012). New challenges in agricultural advisory services from a research perspective: a literature review, synthesis and research agenda. The Journal of Agricultural Education and Extension, 18(5), 461-492.
- Foti R, Nyakuda I, Moyo M. (2007). Determinants of FarmerDemandfor “Fre-for-Sevice” Extension in Zimbabwe: The Case of Mashonaland Central Province. BinduraUniversity of ScienceEducation, 1, Bindura, Zimbabwe.
- Gürel A (1995) Tarımsal Yayım, Trakya Üniversitesi Tekirdağ Ziraat Fakültesi Yayınları No: 86, Ders Kitabı 236, Tekirdağ
- Gürel A, (1996) Tekirdağ Tarım İl ve İlçe Müdürlükleri Çiftçi Eğitim ve Yayım Şubesinde Görev Yapan Yayım Elemanlarının Etkinlikleri Üzerine Bir Araştırma, Trakya Üniversitesi Tekirdağ Ziraat Fakültesi Yayın No: 246, Araştırma No 93, Tekirdağ
- Gökçe O (2004). Bin Köye Bin Tarımcı Projesi Üzerine Bir İnceleme. Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi, 609,Tokat.
- Halloway G. J, Ehui S.K (2001). Demand, SupplyAndWillingnessto Pay forExtension Services in an EmergingMarketSetting. AmericanAgriculturalEconomicsAsociation, 83(3): 764-768.
- Harputlu M (2005). Kırsal Kalkınmada Hizmet Birliklerinin Rolü Ve Kınık İçin Bir Model Denemesi. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Kara U.K (2007). Köy Merkezli Tarımsal Üretime Destek Projesi'nin Tarımsal Yayım Açısından Değerlendirilmesi: Şanlıurfa İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şanlıurfa.
- Karagölge C, Peker K (2002). Tarım Ekonomisi Araştırmalarında Tabakalı Örneklem
- Karagölge, C, Peker, K (2002) Tarım Ekonomisi Araştırmalarında Tabakalı Örneklem Yönteminin Kullanılması, Atatürk Üniv. ZiraatFak. Derg,33 (3): 313-316

- Kayabaş Z (2016) İstanbul İli Silivri İlçesinde Tarımsal Üretim ve Yayım Yaklaşımlarının Analizi Üzerine Bir Araştırma, Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ.
- Kızılaslan H, Çakmak E (2012). Tarımsal Yayım Geliştirme Projesi Kapsamında Tarım Danışmanlığı Sisteminin Değerlendirilmesi; Tokat İli Örneği. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi, 2, 73-84.
- Kızılaslan N, Erdemir S (2013). Tarım Danışmanlarının Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Sistemindeki Roller ve Sisteme Bakış Açılıarı (Tokat İli Merkez İlçe Araştırması). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi, 6, 67-84.
- Kızılaslan N, Ünal Y (2013). Çiftçilerin Tarımsal Yayım Farkındalıklarının Belirlenmesi (Tokat/Erbaa Örneği). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi, 5, 1-19.
- Koçak A. F (2012). Türkiye’de ve AB’de Tarımsal yayım ve Danışmanlık Sistemlerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ.
- Novkovic, N., Vasiljevic, Z., & Matkovic, M. (2013).E-Concept of an agricultural extension service. Poljoprivreda i Sumarstvo, 59(2), 187.
- Oğuz C (2010). Tarımsal Yayımında Danışmanlık Kavramı Türkiye Uygulama Biçimi. Türkiye IX. Tarım Ekonomisi Kongresi, 22-24 Eylül, Şanlıurfa.
- Özat H.E (2005). Tarımsal Yayımında Özel Danışmanlık Sistemlerinin Geliştirilmesi Açısından KÖY-MER Projesinin Geleceği. Türk Tarım Dergisi KÖY-MER Özel Sayısı.
- Özçatalbaş O (2009). Türkiye ve AB’de Tarımsal Yayım Sistem ve Yaklaşımlarına Bakış. AB ve Türkiye Arasındaki Sivil Toplum Diyaloğunun Çokyönlü Geliştirilmesi Uluslararası Sempozyumu, Bildiri Kitabı, 5-8 Kasım 2009, Antalya.
- Özçatalbaş O, Budak D.B, Boz İ, Karaturhan B (2010b). Türkiye’de Tarım Danışmanlığı Sisteminin Geliştirilmesine Yönelik Önlemler. 7.Teknik Kongre, Ankara.
- Özçatalbaş Z, Boz İ, Budak D.B, Karaturhan B, Demirürek K (2010a). Türkiye ve GAP Bölgesinde Tarım Danışmanlığı Sisteminin Sorunları ve Geleceği. Türkiye IX. Tarım Ekonomisi Kongresi, 2, 588-596, 22-24 Eylül 2010, Şanlıurfa.
- Özer D (2004). Kırsal Kalkınmada Katılımcılık ve Katılımcı Yayım, Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 8(2):17-27.
- Özkan E, Aydın B, Altun A ve ark. (2010). Tarımsal Yayımı Geliştirme Projesinde Çalışan Sözleşmeli Elemanlarla İlgili Durum Analizi, Ziraat Mühendisleri VII. Teknik Kongresi, Ankara. (http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/946bb00df4eebe1_ek.pdf, erişim tarihi: 07.08.2016)
- Paschen J, Reichelt N, King B, Ayre M, Nettle N (2017). Enrolling advisers in governing privatised agricultural extension in Australia: challenges and opportunities for the research, development and extension system, The Journal of Agricultural Education and Extension, 23: 3, 265-282 (<http://dx.doi.org/10.1080/1389224X.2017.1320642>)
- Rivera W, Alex G (2004). Demand-Driven Approaches to Agriculture Extension Case Studies of International Initiatives. Agriculture and Rural Development/The World Bank.

- Saltan A (2006). Adana İli Aladağ İlçesi Kökez Köyünün Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Kalkınma Açısından Tarımsal Yayım Çalışmalarının Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Sayın B, Çelikyurt M.A, Yılmaz İ, Sayın C (2006), Nin Köye Bin Tarımcı Projesinin Antalya İli Koşullarında Etkinliğinin Değerlendirilmesi. Türkiye VII. Tarım Ekonomisi Kongresi, 1116-1171, Antalya.
- Sayın B, Çelikyurt M.A, Yılmaz İ, Sayın C (2006). Bin Köye Bin Tarımcı Projesinin Antalya İli Koşullarında Etkinliğinin Değerlendirilmesi, Türkiye VII. Tarım Ekonomisi Kongresi, 1166-1171, Antalya.
- Sevgican A, Tüzel Y, Gül A, Eltez, R. Z. (2000). Türkiye’de Örtüaltı Yetiştiriciliği. http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/0192e936ba11d0a_ek.pdf?tipi=14&sube= (Erişim Tarihi,12.05.2017)
- Sezgin A (2010). Çiftçilerin Tarımsal Yapının Finansmanına Katılma İsteklerini Etkileyen Faktörlerin Analizi; Erzurum İli Örneği. Tarım Bilimleri Dergisi, 16, 116-122.
- Soraklı A (2006). Bin Köye Bin Tarımcı Projesi Kapsamında Görev Yapan Tarım Danışmanlarının Etkinliklerinin Belirlenmesi: Erzurum İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Sulaiman V.R, Hall A, Suresh N (2005). Effectiveness of PrivateSectorExtension in IndiaandLessonsforthe New ExtensionPolicyAgenda. Network Paper, AgriculturalResearchandExtension Network, 14: (111).
- Swanson, B.E, Farner B.J, Bahal R (1990). TheCurrentStatus of AgriculturalExtensionWorldwide. In Report of the Global Consultation on AgriculturalExtension, Editedby B.E. Swanson. FoodandAgricultureOrganization of the United Nations (FAO), 43-76, Rome.
- Tunalıoğlu R, Çınar G (2013). Aydın İlinde Kamu Alanında Görev Yapan Tarımsal Yayım Personelinin Kişisel Performanslarının İncelenmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 8 (2):11-22.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005).Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz H, Demircan V, Gül M (2009). Üreticilerin Kimyasal Gübre Kullanımında Bilgi Kaynaklarının Belirlenmesi ve Tarımsal Yayım Açısından Değerlendirilmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 4 (1):31-44.
- Yurttaş Z, Atsan T, Keskin A (2007). Tarımsal Yayım ve İletişim Teknikleri. Erzurum (<http://ziyayuttas.com.tr>).

EKLER

EK 1 Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Düzenlenmesine Dair Yönetmelik

8 Eylül 2006 CUMA

Resmî Gazete

Sayı : 26283

Tarım ve Köyişleri Bakanlığından:

TARIMSAL YAYIM VE DANIŞMANLIK HİZMETLERİNİN

DÜZENLENMESİNE DAİR YÖNETMELİK

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar

Amaç

MADDE 1 – (1) Bu Yönetmelik; tarımsal işletme sahiplerinin bilgi, teknik ve yöntemler konusundaki ihtiyaçlarının zamanında ve yeterli düzeyde karşılanması ile ilgili usul ve esasları belirlemek amacı ile hazırlanmıştır.

Kapsam

MADDE 2 – (1) Bu Yönetmelik; kamu yayım hizmetleri ve sivil toplum örgütleri, ziraat odaları, tarımsal danışmanlık şirketleri, serbest tarım danışmanlarınca yerine getirilecek tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinin yürütülmesi ile ilgili olarak; ilke ve kural belirleme, strateji ve program geliştirme, yönlendirme, özendirme, eğitim, sertifikalandırma, belgelendirme, görev ve sorumluluk tanımlama, izleme, değerlendirme, denetim ve yaptırım uygulama görevleriyle ilgili usul ve esasları, tarımdan girdi alan ve tarıma girdi veren kuruluşların ticari faaliyetleri çerçevesinde yapacakları çiftçi bilgilendirme faaliyetlerine ilişkin usul ve esasları kapsar.

Dayanak

MADDE 3 – (1) Bu Yönetmelik; 18/4/2006 tarihli ve 5488 sayılı Tarım Kanununun 9 uncu maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

MADDE 4 – (1) Bu Yönetmelikte geçen;

- a) Bakanlık: Tarım ve Köyişleri Bakanlığını,
- b) Çiftçi: Mal sahibi, kiracı, yarıcı veya ortakçı olarak devamlı veya en az bir üretim dönemi veya yetiştirme devresi tarımsal üretim yapan gerçek ve tüzel kişileri,
- c) Genel Müdürlük: Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğünü,
- ç) İl teknik komitesi: Bu Yönetmeliğin 10 uncu maddesinde belirtilen Tarımsal Yayım ve Danışmanlık İl Teknik Komitesini,
- d) Kamu dışı yayım hizmetleri: Sivil toplum örgütleri tarafından tarımsal işletmelerin; tarımsal bilgi, teknik ve yöntemler konusundaki ihtiyaçlarının zamanında ve yeterli düzeyde karşılanmasına yönelik olarak herhangi bir ücret talep edilmeksizin yürütülen tarımsal yayım hizmetlerini,
- e) Kamu yayım hizmetleri: İlgili mevzuat çerçevesinde Bakanlık merkez teşkilatı, bağlı kuruluşlar ve taşra teşkilatları tarafından tarımsal işletmelerin; tarımsal bilgi, teknik ve yöntemler konusundaki ihtiyaçlarının zamanında ve yeterli düzeyde karşılanmasına yönelik olarak yürütülen tarımsal yayım hizmetlerini,
- f) Merkez teknik komitesi: Bu Yönetmeliğin 7 nci maddesinde belirtilen Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Merkez Teknik Komitesini,
- g) Meslek kuruluşları: Bu Yönetmelik çerçevesinde sertifikalandırılan kişilerden tarımla ilgili fakülte mezunlarının üye oldukları meslek odalarını ve lise ve ön lisans mezunlarının üye oldukları meslek derneklerini,
- ğ) Serbest tarım danışmanı: Kendi nam ve hesabına çalışmak suretiyle tarımsal işletmelere, sivil toplum örgütlerine ve tarımdan girdi alan kuruluşlara tarımsal danışmanlık hizmeti sunan, sertifika sahibi kişileri,
- ı) Sivil toplum örgütleri: Tarımsal alanda faaliyet gösteren kooperatif, birlik, dernek ve vakıflar ile gönüllü kuruluşları,

i) Tarım danışmanı: Sivil toplum örgütlerinde, ziraat odalarında ve tarımsal danışmanlık şirketlerinde istihdam edilen veya tarımsal danışmanlık hizmeti yürütmek üzere kendi nam ve hesabına çalışan ve bu Yönetmelikte belirtilen hükümlere göre sertifikalandırılmış kişileri,

j) Tarımsal danışmanlık dernekleri/vakıfları: Sivil toplum örgütlerinden, sadece tarım danışmanı istihdam etmek suretiyle danışmanlık hizmeti vermek üzere tarımsal işletme sahiplerince, ilgili mevzuata göre kurulan dernekleri/vakıfları,

k) Tarımsal danışmanlık hizmetleri: Sivil toplum örgütleri, ziraat odaları, tarımsal danışmanlık şirketleri ve serbest tarım danışmanlarınca tarımsal işletmelerin; tarımsal bilgi, teknik ve yöntemler konusundaki ihtiyaçlarının zamanında ve yeterli düzeyde karşılanmasına yönelik olarak ücret karşılığında yürütülen hizmetleri,

l) Tarımsal yayım ve danışmanlık: Tarımsal işletme sahiplerinin, tarımsal üretim, işleme ve pazarlama sürecinin bütün aşamalarında karşılaştıkları problemler ve bunların birbirleriyle ilişkileri hakkında bilgi sahibi olmalarını, kendilerine, geliştirilen teknolojileri kullanırmak suretiyle, bu problemleri çözebilecek bilgi ve beceri kazandırılmasını ve kırsal alanda yaşam standardının yükseltilmesini amaçlayan tarımsal işletme sahiplerinin eğitimi, yayım, danışmanlık ve bilgilendirme faaliyetlerini,

m) Tarımsal yayım ve tarımsal danışmanlık sertifikası: Tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetini yerine getirecek olan kişilere, eğitimlerini tamamlamalarını ve yapılacak sınavda başarılı olmalarını müteakip Bakanlık tarafından verilecek belgeyi,

n) Tarımsal danışmanlık şirketi: Tarımsal işletmelere, sivil toplum örgütlerine, ziraat odalarına ve tarımdan girdi alan kuruluşlara tarımsal danışmanlık hizmeti sunmak üzere kurulan ve bu Yönetmelik hükümleri çerçevesinde yetkilendirilen tüzel kişileri,

o) Tarımsal danışmanlık yetki belgesi: Bu Yönetmelikte belirlenen şartları yerine getiren kişi ve kuruluşların tarımsal danışmanlık hizmeti verebileceklerini belirten belgeyi,

ö) Tarımsal işletme: Üretim faktörlerini kullanarak; bitkisel ve/veya hayvansal ve/veya su ürünlerinin üretimi için tarımsal faaliyet yapan veya söz konusu tarımsal faaliyete

ilave olarak işleme, depolama, muhafaza ve pazarlamaya yönelik faaliyetlerde bulunan işletmeyi,

p) Tarımsal yayım ve danışmanlık sistemi: Tarımsal işletme sahiplerinin; tarımsal bilgi, teknik ve yöntemler konusundaki ihtiyaçlarının zamanında ve yeterli düzeyde karşılanması amacıyla faaliyet gösteren ve bu Yönetmelikte belirtilen kişi ve kuruluşlardan oluşan çoğulcu sistemi,

r) Tarım yayımcısı: Bakanlık merkez teşkilatı, bağlı kuruluşlar ve taşra teşkilatlarında yayım hizmeti görevini yürüten ve bu Yönetmelikte belirtilen hükümlere göre sertifikalandırılmış kişileri,

s) Üretici örgütleri: Sivil toplum örgütlerinden tarımsal amaçlı kooperatifler, yetiştirici birlikleri, üretici birlikleri ve bunların üst birliklerini,

ş) Ziraat odaları: İlgili Kanuna göre kurulmuş olan ve çiftçilerin üye oldukları meslek kuruluşlarını,

ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Tarımsal Yayım/Danışmanlık Faaliyetlerinin Programlanması, İzlenmesi ve Değerlendirilmesi,

Araştırma-Yayım-Çiftçi Bağlantısının Güçlendirilmesi

Tarımsal yayım/danışmanlık faaliyetlerinin programlanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi

MADDE 5 – (1) Tarımsal yayım/danışmanlık hizmetlerinin programlanması, izlenmesi ve değerlendirilmesine ilişkin usul ve esaslar aşağıda belirtilmiştir.

a) Yayım/danışmanlık hizmetlerinin planlanmasında, kaynakların etkin ve verimli biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla, Bakanlık tarafından; meslek kuruluşları ve tarımsal yayım/danışmanlık hizmeti sunan kişi ve kuruluşların katkılarıyla ulusal yayım politika ve stratejisi belirlenir.

b) Ulusal düzeyde yayım politika ve stratejilerine uygun olarak yayım/danışmanlık sistemi içerisinde yer alan kişi ve kuruluşların öncelikli çalışma alanlarını belirleyecek ülkesel yayım programı hazırlanır.

c) İl yayım/danışmanlık programları, ilde bulunan yayım/danışmanlık kişi ve kuruluşların programlarını kapsar. Ülkesel yayım programı doğrultusunda belirlenmiş hedeflere ulaşmak üzere yıllık olarak hazırlanan il yayım/danışmanlık programı, Bakanlık, meslek kuruluşları ve tarımsal yayım/danışmanlık hizmeti sunan kuruluşların katkılarıyla yayımdan sorumlu ildeki birimin koordinatörlüğünde hazırlanır ve Bakanlık tarafından onaylanarak yürürlüğe konulur.

d) Bakanlık kuracağı sistemle, kamu ve kamu dışı yayım ve danışmanlık hizmeti sunan kişi ve kuruluşların hizmetlerinin kalitesini ve verimliliğini artırmak amacıyla, izleme ve değerlendirme yapar/yaptırır.

Araştırma-yayım-çiftçi bağlantısının güçlendirilmesi

MADDE 6 – (1) Bakanlık, tarımsal araştırma, yayım ve eğitim fonksiyonlarını yerine getiren kuruluşlar arasında işbirliğini sağlamaya yönelik tedbirleri alır, gerekli koordinasyonu sağlar. Tarımsal işletme sahiplerinin sorunlarının araştırmacılara iletilmesini, bulunan çözümler ile yeni teknolojilerin tarımsal işletme sahiplerine aktarılmasını sağlamak ve bilgi alışverişinde bulunmak üzere; ulusal, bölgesel ve il düzeyinde çalışmalar yapar.

(2) Bakanlık bu çalışmalara tarımsal yayım/danışmanlık sisteminde yer alan kişi ve kuruluşların aktif katılımını sağlar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Komiteleri, Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Eğitim Merkezleri,

Çiftçi Eğitim Merkezlerinin Oluşumu, Çalışma Usul ve Esasları ve Görevleri

Tarımsal yayım ve danışmanlık merkez teknik komitesinin oluşumu

MADDE 7 – (1) Merkez Teknik Komitesi; Bakanlığın yayımdan sorumlu birimin bağılı olduğu Müsteşar Yardımcısının başkanlığında, Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürü ve yayımdan sorumlu Genel Müdür Yardımcısı, Yayım Dairesi Başkanı, Bakanlık ana hizmet birimlerinden en az Daire Başkanı düzeyinde olmak üzere birer temsilci, Bakanlık yardımcı hizmet birimlerinden Yayın Dairesi Başkanı, Türkiye Ziraat Odaları Birliği temsilcisi, tarımsal amaçlı kooperatif merkez birliklerinin, yetiştirici birlikleri merkez birliklerinin, üretici birlikleri merkez birliklerinin her birinden üye sayısı en fazla olanlardan birer temsilci, Ankara’da bulunan ziraat ve veteriner fakültelerinden birer temsilci, üye sayısı en fazla olan iki meslek odasından birer temsilci, üye sayısı en fazla olan meslek derneği temsilcisi olmak üzere toplam 18 kişiden oluşur.

(2) Mazeretsiz olarak üst üste iki kere toplantıya katılmayan komisyon üyelerinin üyeliği düşer ve ilgili kurumca yerlerine yenileri görevlendirilebilir.

(3) Komite, Bakan onayı ile oluşturulur, komite üyeliklerinde meydana gelen değişiklikler aynı usule tabidir.

(4) İhtiyaç duyulması durumunda diğer kamu ve kamu dışı kuruluşlardan komiteye temsilci davet edilebilir. Ancak toplantılara bu şekilde katılanların oy hakkı bulunmaz.

Tarımsal yayım ve danışmanlık merkez teknik komitesinin çalışma usul ve esasları

MADDE 8 – (1) Merkez Teknik Komitesinin çalışma usulü aşağıda belirtilmiştir.

a) Merkez Teknik Komitesi üç ayda bir olağan, komite başkanının gerekli gördüğü hallerde olağanüstü toplanır. Başkanın katılmadığı hallerde, toplantıya Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürü başkanlık eder.

b) Komitenin sekreteryâ hizmetleri Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğünce yürütülür.

c) Toplantı gündemi Genel Müdürlük tarafından katılımcıların önerileri alınarak oluşturulur. Komite Başkanının onayını müteakip toplantıdan en az on beş gün önce üyelere bildirilir.

ç) Komite, üye tam sayısının üçte iki çoğunluğuyla toplanır ve kararlarını toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile alır. Oyların eşitliği durumunda başkanın oyu belirleyici olur.

d) Komite kararları imzalandıktan sonra, onay gerektiren kararlar, on iş günü içerisinde Bakan onayına sunulur. Alınan kararlar onayı müteakip sekreteryaya tarafından ilgili birimlere ulaştırılır.

e) Komite bünyesinde, il teknik komitelerinin verdiği cezalara ilişkin itirazları karara bağlamak üzere, 5 kişilik bir disiplin komisyonu oluşturulur. Komisyon gerekli durumlarda sekreteryaya tarafından toplantıya çağrılır.

Tarımsal yayım ve danışmanlık merkez teknik komitesinin görevleri

MADDE 9 – (1) Merkez Teknik Komitesinin görevleri aşağıda belirtilmiştir.

a) Ulusal düzeyde tarımsal yayım/danışmanlık politika ve stratejilerini belirlemek, tarımsal yayım/danışmanlık sisteminde yer alan kuruluşların öncelikli çalışma alanlarına ilişkin tavsiyelerde bulunmak, alınacak kararlara ve çalışmalara ilgili tarafların etkin katılımını sağlamak,

b) Tarımsal yayım/danışmanlık sisteminde yer alan kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak,

c) Bu Yönetmeliğin uygulanmasını takip etmek, gerekli hallerde değiştirilmesi için Bakanlığa önerilerde bulunmak,

ç) Tarımsal danışmanlık hizmeti verecek kişi ve kuruluşların hizmet sözleşmesi imzalayabilecekleri asgari ve azami tarımsal işletme sayılarını ve tarımsal üretim alanlarını belirlemek,

d) İl teknik komitelerince bildirilen konularda görüş oluşturmak,

e) Yazarların veya yayım evlerinin başvuruları halinde yayımcıların/danışmanların mesleki faaliyetlerinde kullanılacak kitaplara ilişkin tavsiye kararı almak,

f) Tarımsal yayım ve danışmanlık eğitim merkezleri ile çiftçi eğitim merkezlerinin kuruluşları hakkında Bakanlığa görüş bildirmek,

g) İhtiyaç duyulması halinde tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinin geliştirilmesi amacıyla görev yapmak üzere çalışma grupları oluşturmak.

Tarımsal yayım ve danışmanlık il teknik komitesinin oluşumu

MADDE 10 – (1) İl teknik komitesi; İl Müdürünün başkanlığında; şube müdürleri, il müdürlüğünde görevli iki tarımsal yayım uzmanı, varsa ilde bulunan ziraat, veteriner fakültelerinden birer temsilci, il'den sorumlu tarımsal amaçlı araştırma enstitülerinden birer temsilci, İl Ziraat Odası Başkanı, ilde bulunan tarımsal amaçlı kooperatif birliklerinin, yetiştirici birliklerinin, üretici birliklerinin her birinden üye sayısı en fazla olanlardan birer temsilci, üye sayısı en fazla olan iki meslek odasından birer temsilci ve üye sayısı en fazla olan meslek derneği temsilcisinden oluşur.

(2) İhtiyaç duyulması durumunda ilde bulunan diğer kamu ve kamu dışı kuruluşlardan komiteye temsilci davet edilebilir. Ancak toplantılara bu şekilde katılanların oy hakkı bulunmaz.

(3) Teknik komite Valilik onayı ile oluşturulur, komite üyeliklerine ilişkin değişiklikler aynı usule tabidir. Komite üyelerinin isim ve kurumlarını belirtir listenin bir örneği Bakanlığa gönderilir.

Tarımsal yayım ve danışmanlık il teknik komitesinin çalışma usul ve esasları

MADDE 11 – (1) İl Teknik Komitesinin çalışma usulü aşağıda belirtilmiştir.

a) Komite üç ayda bir olağan, komite başkanının gerekli gördüğü hallerde olağanüstü toplanır. Başkanın katılmadığı hallerde toplantıya Çiftçi Eğitimi ve Yayım Şube Müdürü başkanlık eder.

b) Komitenin sekreteryaya hizmetleri yayımdan sorumlu birim tarafından yürütülür.

c) Toplantı gündemi il müdürlüğü tarafından katılımcıların önerileri alınarak oluşturulur, komite başkanının onayını müteakip toplantıdan en az on beş gün önce üyelere bildirilir.

ç) Merkez Teknik Komitesinin önerileri öncelikli olarak gündeme alınır.

d) Komite, üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu ile toplanır ve kararlarını toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile alır. Oyların eşitliği durumunda Başkanın oyu belirleyici olur. Kararlar on gün içerisinde Bakanlığa gönderilir. Alınan kararlar il sekreteryası tarafından ilgili birimlere ulaştırılır.

Tarımsal yayım ve danışmanlık il teknik komitesinin görevleri

MADDE 12 – (1) İl Teknik Komitesinin görevleri aşağıda belirtilmiştir.

a) Faaliyet gösteren kamu dışı yayım, tarımsal danışmanlık hizmeti veren kişi ve kuruluşlar tarafından sunulan tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinin kalitesinin ve etkinliğinin artırılması için çalışmalar yapmak, haksız rekabeti ve üreticinin zarar görmesini önleyici tedbirlerin alınmasını sağlamak.

b) Tarımsal yayım ve danışmanlık hizmeti sunan kişi ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak.

c) Bu Yönetmeliğin uygulanmasını takip etmek, gerekli gördüğü hallerde değiştirilmesi için Bakanlığa önerilerde bulunmak.

ç) Kamu, kamu dışı yayım, tarımsal danışmanlık hizmeti veren kişi ve kuruluşların öncelikli çalışma alanlarına ilişkin tavsiyelerde bulunmak, alınacak kararlara ve çalışmalara ilgili tarafların etkin katılımını sağlamak.

d) Faaliyet gösteren kamu dışı yayım, tarımsal danışmanlık hizmeti veren kişi ve kuruluşların bu Yönetmelik hükümlerine aykırı faaliyetlerinin tespiti halinde Yönetmelik kapsamında yer alan cezaları vermek.

e) Faaliyet gösteren kamu, kamu dışı yayım, tarımsal danışmanlık hizmeti veren kişi ve kuruluşların çalışma alanlarına ilişkin tavsiyelerinde, Bakanlık tarafından belirlenmiş konuya ilişkin teknik talimatları dikkate almalarını sağlamak.

f) Faaliyet gösteren kamu dışı yayım, tarımsal danışmanlık hizmeti veren kişi ve kuruluşları tarafından yayım ve danışmanlık hizmetlerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması amacıyla sunulacak projelerin hazırlanması ve uygulanmasına destek olmak.

Tarımsal yayım ve danışmanlık eğitim merkezleri

MADDE 13 – (1) Kamu, kamu dışı yayım/tarımsal danışmanlık şirketlerinde görev yapacak olan yayımcılara/danışmanlara sertifika vermek ve hizmet içi eğitim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Bakanlık, üniversiteler, meslek kuruluşları tarafından tarımsal yayım ve danışmanlık eğitim merkezleri kurulabilir.

(2) Tarımsal yayım ve danışmanlık eğitim merkezlerinin yetkilendirilmesi için başvurular Bakanlığa yapılır. Bakanlık incelemeleri yapar, gerekli gördüğü hallerde merkez teknik komitesinin görüşüne başvurur. Başvurusu olumsuz bulunan kurum ve kuruluşlara durum gerekçesi ile birlikte bildirilir.

(3) Tarımsal yayım ve danışmanlık eğitim merkezlerinde yapılacak eğitimlerde uluslararası kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılabilir.

(4) Tarımsal yayım ve danışmanlık eğitim merkezlerinin eğitim programlarının hazırlanması, programların planlanması, Bakanlık, üniversiteler ve meslek kuruluşları ile işbirliği içerisinde yapılır. Eğitim programları Bakanlıkça onaylanır.

(5) Eğitimlerde üniversite öğretim elemanları veya Bakanlık tarafından yetkilendirilmiş eğiticiler görevlendirilir.

(6) Bakanlığın belirleyeceği sisteme uygun olarak, eğitim merkezleri her yıl sonunda gerçekleştirdikleri eğitimlerle ilgili değerlendirme raporu hazırlayarak Bakanlığa gönderir.

Çiftçi eğitim merkezleri

MADDE 14 – (1) Kamu, kamu dışı yayım/tarımsal danışmanlık şirketleri ve üniversiteler tarafından çiftçi eğitim merkezleri kurulabilir.

(2) Bakanlık daha fazla tarımsal işletme sahibinin bu hizmetlerden yararlanması amacıyla bu kuruluşlarla işbirliği yapar ve gerektiğinde bu kuruluşları destekler.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Sertifika Eğitimleri ve Sınav, Sertifikalar, Sertifikaların Vize Edilmesi, Yetki Belgesi

Sertifika eğitimleri ve Sınav

MADDE 15 – (1) Tarımsal yayım ve danışmanlık sistemi içerisinde görev yapacak olan yayımcı ve danışmanlara, söz konusu hizmetleri yürütebilmeleri için gerekli mesleki yeterliliği kazandırmak amacıyla sertifika eğitimleri düzenlenir.

(2) Sertifika eğitimleri, Bakanlığın eğitim merkezlerinde veya Bakanlık tarafından sertifika eğitimi düzenleme izni verilen üniversitelerin veya meslek kuruluşlarının eğitim merkezlerinde düzenlenir.

(3) Kurs takvimleri eğitim merkezleri tarafından hazırlanır ve Bakanlığa bildirilir.

(4) Başvurular eğitim merkezlerine yapılır.

(5) Sertifika eğitimleri; kişisel gelişim ile tarımsal yayım metodolojisi konularını kapsar ve 120 saatten az olamaz.

(6) Eğitimler; en az 15, en çok 25 kişilik gruplar halinde düzenlenir.

(7) Hangi sebeple olursa olsun toplam eğitim süresinin 1/10'una katılmamış olanların eğitimle ilişkisi kesilir.

(8) Eğitim süresinin bitimini müteakip sınavlar, Bakanlığın belirleyeceği esaslar dahilinde gerçekleştirilir.

(9) Sınavlar 100 üzerinden değerlendirilir. Geçer not 60'dır. Sınavda başarılı olamayanlar veya herhangi bir sebeple sınava giremeyenler, sınav sonuçlarının ilanı tarihinden itibaren 2 yıl içerisinde en fazla 4 kez daha sınava girebilir. Bunun sonunda da başarısız olanlar yeniden eğitime katılmak zorundadır.

(10) Sınav sonuçlarına itirazlar, sonuçların tebliğ tarihinden itibaren 15 gün içinde Bakanlığa yapılır. Bakanlık 30 gün içinde itirazı sonuçlandırarak ilgiliye tebliğ eder.

(11) Yapılan sınavlar sonucunda başarılı olanlara bu Yönetmeliğin Ek-1 ve Ek-2'sinde örneği yer alan sertifikalar verilir.

Sertifikalar

MADDE 16 – (1) Sertifikaların verilmesine ilişkin esaslar aşağıda belirtilmiştir.

a) Kamuda görev yapmakta iken sertifika eğitimlerine katılarak yapılacak sınavda başarılı olanlardan; tarımsal alanda lise ve ön lisans düzeyinde eğitim almış olanlara teknisyen/tekniker tarım yayımcısı, tarımla ilgili fakülte ve dört yıllık meslek yüksek okul mezunlarına tarım yayımcısı sertifikası verilir. Bunlardan fakülte ve dört yıllık meslek yüksek okulu mezunu tarım yayımcısı sertifikasına sahip olanlardan, en az üç yıl süreyle yayım hizmetlerinde görev yapanlara uzman tarım yayımcısı sertifikası verilir.

b) Kamuda görev yapmayan ve sertifika eğitimlerine katılarak yapılacak sınavda başarılı olanlardan; tarımsal alanda lise ve ön lisans düzeyinde eğitim almış olanlara teknisyen/tekniker tarım danışmanı sertifikası, tarımla ilgili fakülte ve dört yıllık meslek yüksek okul mezunlarına tarım danışmanı sertifikası verilir. Bunlardan fakülte ve dört yıllık meslek yüksek okulu mezunu tarım danışmanı sertifikasına sahip olanlardan, en az üç yıl süreyle danışmanlık hizmetlerinde görev yapanlara uzman tarım danışmanı sertifikası verilir.

c) Kamu görevlerinden ayrılan yayımcılara sahip oldukları sertifikalara karşılık gelen danışmanlık sertifikaları verilir.

ç) Sertifikaların verilmesinde mezun olunan bölüm esas alınır. Her bir kişi sadece bir bölüme ait sertifika alabilir. Ancak en az beş yıl süreyle mezun olduğu bölüm

dışında çalıştığını belgelendirenlere, sertifika eğitimlerini tamamlamaları ve sınavda başarılı olmalarını takiben istemeleri halinde çalışmış oldukları bölüme ait sertifika verilir.

d) En az üç yıl süreyle Bakanlık merkez, bağlı kuruluş ve taşra teşkilatlarında tarımsal yayım hizmetlerinde çalıştıklarını belgelendirenlere sertifika eğitimlerini tamamlamalarını ve sınavda başarılı olmalarını müteakip uzman tarım yayımcısı sertifikası verilir.

e) En az üç yıl süreyle kamuya ve sivil toplum örgütlerine sözleşme karşılığı tarımsal danışmanlık hizmeti verdiklerini belgelendirenlere sertifika eğitimlerini tamamlamalarını ve sınavda başarılı olmalarını müteakip uzman tarım danışmanı sertifikası verilir.

f) Tarımla ilgili lisans, önlisans ve lise düzeyinde mezun olanlardan Bakanlık merkez ve taşra teşkilatlarında, en az 10 yıl süre ile çalıştığını belgelendirmek suretiyle emekli veya istifa etmiş olanlar, yayım ve danışmanlık hizmeti vermek istemeleri durumunda sertifika eğitimine ve sınavına katılarak mesleki eğitimlerine uygun sertifika almak zorundadır.

g) Yurt dışında tarımla ilgili okullardan mezun olup diplomasının denkliği Yüksek Öğretim Kurulu tarafından kabul edilenlere sertifika eğitimlerini tamamlamalarını ve sınavda başarılı olmalarını müteakip sahip olduğu diplomasının karşılığı olan sertifika verilir.

Sertifikaların vize edilmesi

MADDE 17 – (1) Sertifikalar iki yılda bir vize ettirmek zorundadır. Vize başvurusu yapan kişinin bu süre içerisinde Bakanlık tarafından belirlenen ve sahibi olduğu sertifikada belirtilen bölümü ile ilgili en az iki eğitime katıldığını belgelemesi gerekir.

(2) Süresi bitiminde vize ettirilmeyen sertifikalar geçerliliğini kaybeder. Söz konusu kişiler 6 ay içerisinde tekrar sertifika almak istediklerinde, sertifika eğitimine ve sınavlara katılmaksızın sertifikalarını vize ettirebilirler.

(3) Sertifikanın geçici olarak alıkonması cezasının verilmesi durumunda bu kişiler, sertifikalarını cezanın bitimini müteakip en geç bir hafta içerisinde vize ettirirler.

(4) Vize işlemi Genel Müdürlük tarafından yapılır.

Tarımsal danışmanlık yetki belgesi

MADDE 18 – (1) Bakanlık tarafından belirlenecek usul ve esaslar dahilinde tarım danışmanı istihdam eden üretici örgütlerine, ziraat odalarına, tarımsal danışmanlık derneklerine/vakıflarına ve tarımsal danışmanlık şirketlerine bu Yönetmeliğin Ek-4'ünde örneği bulunan tarımsal danışmanlık yetki belgesi verilir.

(2) Yetki belgesi verilen kişi ve kuruluşlar bu yetkilerini bir başka kişi ve kuruluşa devredemezler.

(3) Tarımsal danışmanlık yetki belgesi sahibi kişi ve kuruluşlardan üç yıl süreyle tarımsal danışmanlık hizmeti yapmayanların, danışmanlık hizmeti sunmaktan vazgeçenlerin ve bu Yönetmelik hükümlerine uymayanların tarımsal danışmanlık yetki belgeleri iptal edilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Tarım Yayınıcısının/Danışmanının Görevleri

Tarım yayınıcısının/danışmanının görevleri

MADDE 19 – (1) Tarım yayınıcısının/danışmanının görevleri aşağıda belirtilmiştir.

a) Üretimin her aşamasında göreviyle ilgili konularda tarımsal işletme sahiplerine veya hizmet verdiği diğer birimlere gerekli bilgi ve becerileri kazandırmak, gerektiğinde ilgili mevzuata uygun tarımsal uygulamalar yapmak,

b) Bitkisel ve hayvansal üretime yönelik sürdürülebilir üretim teknikleri konusunda her türlü bilgi ve yeni teknolojinin hedef kitleye ulaştırılmasını sağlamak,

c) Çevrenin, doğal kaynakların ve biyolojik çeşitliliğin korunması için tarımsal işletme sahiplerini ve hedef kitleyi bilgilendirmek,

ç) Tarımsal işletmelerin daha rekabetçi bir yapıya kavuşturulması ve etkin bir şekilde ürün ve hizmet pazarına yönelmelerine katkıda bulunmak,

- d) İşletme ekonomisi yayımı/danışmanlığı yapmak, gerekli tavsiyelerde bulunmak,
- e) İşletmelerin ekonomik analizleri, gelişim planlamaları, iş ve sermaye verimliliğinin iyileştirilmesi ve aile işletmelerine özgü sorunlar, ev ekonomisi ve mekanizasyon konularında yayım/danışmanlık yapmak,
- f) Tarımda çalışanların mesleklerini daha iyi yapmaları için, gerekli kişisel gelişim ve girişimcilik eğitimlerini yapmak,
- g) Görevli olduğu konularla ilgili olarak düzenlenecek eğitimlere katılmak,
- ğ) Yayım/danışmanlık faaliyetlerinde basılı, sesli ve görüntülü kitle yayım vasıtalarından yararlanmak ve bunları hazırlamak ve hazırlanmasına katkıda bulunmak,
- h) Tarımsal yayım ve danışmanlık faaliyetleriyle ilgili veri toplamak, kayıt tutmak,
- ı) Tarımsal üretimi kayıt ve kontrol altına alacak belgelerin düzenlenmesini sağlamak,
- i) Üretici örgütlenmesi konusunda çalışmalar yapmak.

ALTINCI BÖLÜM

Tarım Yayımçıların Çalışma Esasları ve Sorumlulukları

Tarım yayımçıların çalışma esasları ve sorumlulukları

MADDE 20 – (1) Tarım yayımçıların çalışma esasları ve sorumlulukları aşağıda belirtilmiştir.

- a) Tarım yayımçıları sahip oldukları sertifikalara uygun yayım hizmetlerinde görevlendirilir.
- b) Bir ilde ve ilçede, hangi sertifikaya sahip, kaç tarım yayımcısı çalıştırılacağı, ilin tarımsal, sosyal ve ekonomik koşulları dikkate alınarak Bakanlık tarafından belirlenir.

c) Bakanlık tarafından yürütülen iç veya dış kaynaklı yayım bileşeni olan tüm projelerin yayım hizmetleri tarım yayımcıları tarafından yürütülür.

ç) Tarım yayımcıları; merkezde Bakanlığın yayımla ilgili birimlerinde, ilde ve ilçede yayımdan sorumlu birimlerde görevlendirilir.

d) Tarım yayımcıları görevlerini tarafsız olarak ve mesleki etik kuralları çerçevesinde yerine getirir.

e) Tarım yayımcıları, tarımsal işletme sahipleri ile ilgili her türlü bilgiyi gizlilik içinde saklamakla yükümlüdür. Ancak yasal olarak bildirilmesinin zorunlu olduğu durumlar ile tarımsal işletme sahipleri tarafından açıklanmasında bir sakınca olmadığı yazılı olarak beyan edilen bilgiler için bu bilgileri gizli tutmak zorunluluğu yoktur.

f) Tarım yayımcıları, tarımsal işletme sahiplerinden hizmetleri karşılığında herhangi bir ad altında kişisel olarak ücret talep edemez.

g) Bu Yönetmelik çerçevesinde yetkilendirilen tarım yayımcıları/uzman tarım yayımcıları kendi meslek gruplarına ait yürürlükteki hukuki düzenlemeler çerçevesinde hizmet verir.

YEDİNCİ BÖLÜM

Tarımsal Danışmanlık Hizmetlerini Sunacak Kişi ve Kuruluşlar, Tarımsal

Danışmanlık Hizmetlerini Sunacak Kişi ve Kuruluşların

Çalışmalarına ve Sorumluluklarına İlişkin Esaslar

Tarımsal danışmanlık hizmetlerini sunacak kişi ve kuruluşlar

MADDE 21 – (1) Bu Yönetmelik hükümleri çerçevesinde tarımsal danışmanlık hizmetlerini sunabilecek kişi ve kuruluşlar aşağıda belirtilmiştir.

a) Bünyelerinde danışman istihdam eden üretici örgütleri ve ziraat odaları,

b) Tarımsal danışmanlık dernekleri/vakıfları,

c) Tarımsal danışmanlık şirketleri,

ç) Serbest tarım danışmanları.

Tarımsal danışmanlık hizmetlerini sunacak kişi ve kuruluşların çalışmalarına ve sorumluluklarına ilişkin esaslar

MADDE 22 – (1) Tarımsal danışmanlık hizmetlerini sunacak kişi ve kuruluşların çalışmalarına ve sorumluluklarına ilişkin esaslar aşağıda belirtilmiştir.

a) Tarımsal danışmanlık hizmetini sunacak kişi ve kuruluşlar, sözleşme imzaladıkları tarımsal işletme sahiplerinin ve kuruluşlarının listelerini ve bu listelerde olacak değişiklikleri il müdürlüğüne bildirir.

b) Danışmanlık hizmeti alacak tarımsal işletme sahiplerinin ve kuruluşlarının danışmanlık şirketleri ve serbest tarım danışmanları ile yapacakları hizmet sözleşmeleri Bakanlık tarafından hazırlanacak örnek esas alınmak suretiyle taraflarca imzalanır.

c) Tarımsal danışmanlık hizmetini sunacak kişi ve kuruluşlarının ortakları, üyeleri ve çalışanları diğer danışmanlık kuruluşlarında herhangi bir görev alamaz.

ç) Serbest tarım danışmanları, tarımsal danışmanlık şirketleri ve üretici örgütlerinde hizmet sözleşmesi karşılığında çalışan danışmanlar tarımsal girdilerin satışını veya reklamını yapamaz. Tarımsal danışmanlık şirketlerinin ortakları arasında tarımsal girdi ticaretinde bulunan şirketlerin sahibi veya ortağı bulunamaz.

d) Serbest tarım danışmanları, tarımsal danışmanlık şirketleri ve üretici örgütlerinde hizmet sözleşmesi karşılığında çalışan danışmanlar eğitimlerine uygun meslek kuruluşlarına kayıtlı olmak zorundadır.

e) Tarımsal danışmanlık hizmeti veren kişi ve kuruluşlar istihdam ettikleri danışmanların Bakanlık ve diğer kuruluşlar tarafından düzenlenecek eğitimlere katılmalarını sağlamakla yükümlüdür.

f) Tarımsal danışmanlık hizmeti veren kişi ve kuruluşlar yayım ve danışmanlık hizmetleri sırasında hiçbir şekilde siyasi propaganda yapamaz.

g) Tarımsal danışmanlık hizmeti veren kişi ve kuruluşların çalışanları, tarımsal işletme sahipleri/kuruluşlarla ilgili öğrendikleri her türlü bilgiyi gizlilik içinde tutmakla

yükümlüdür. Ancak yasal olarak bildirilmesinin zorunlu olduğu durumlar ile tarımsal işletme sahibi tarafından açıklanmasında bir sakınca olmadığı yazılı olarak beyan edilen bilgiler için gizlilik zorunluluğu yoktur. Gizlilik yükümlülüğü, tarımsal işletme sahipleri ve kuruluşlarla olan sözleşmenin bitiminden sonra da devam eder.

ğ) Tarımsal danışmanlık şirketleri ve serbest tarım danışmanları, mesleki faaliyetlerini tanıtmak amacıyla meslek icrasına yönelik mevzuata aykırı olmamak üzere ilan verme, basılı yayın hazırlama ve dağıtma, tabela ve afiş kullanımı, elektronik araçlar, internet ve medya yoluyla tanıtım ve bilgilendirme çalışması yapabilir. Ancak tanıtım ve bilgilendirme çalışmalarında kullanılan ifadeler; mesleki etik kurallarına ters düşen, mesleğin itibarını zedeleyen, yanlış bilgilendirmeye yol açacak nitelikte olamaz. Bu çalışmalarda yer alan ifadeler teknik olarak çalışma alanına giren konularda ve objektif olarak kontrol edilebilir nitelikte olmak zorundadır.

h) Tarımsal danışmanlık şirketleri ve serbest tarım danışmanları sözleşme imzaladıkları tarımsal işletme sahiplerinin ve kuruluşlarının işlerini başkalarına devredemez.

ı) Tarımsal danışmanlık hizmeti veren kişi ve kuruluşlar, sözleşmenin sona ermesi veya feshedilmesi halinde görev konusu ile ilgili her türlü kayıtlı bilgi, belge ve dokümanı üç yıl süreyle muhafaza etmek ve tarımsal işletme sahibi veya kuruluşun talebi halinde ilgili kişi veya kuruluşa vermek zorundadır. Ancak tarımsal danışmanlık hizmeti veren kişi ve kuruluşlar, sözleşmenin tarımsal işletme sahibi, kuruluş veya üretici örgütünün sözleşmeden kaynaklanan sorumluluklarını yerine getirmemesi nedeniyle feshedildiği durumlarda bu yöndeki talepleri reddedebilir.

i) Tarımsal danışmanlık hizmeti verecek kişi ve kuruluşlar hizmet sözleşmelerinin imzalanmasında Merkez Teknik Komite tarafından belirlenen tarımsal işletme sayıları ve üretim alanları ile ilgili sınırlamalara uymak zorundadır.

j) Tarımsal danışmanlık hizmeti veren kişi ve kuruluşların hizmetleri karşılığında tarımsal işletme sahiplerinden sözleşmede yer alan hususlara ait olanlar dışında herhangi bir ücret almaları yasaktır.

k) Bakanlık, belirlenecek faaliyet konularında ve bölgelerde, bu Yönetmelik kapsamında yetkilendirilmiş tarımsal danışmanlık hizmeti veren kişi ve kuruluşlardan tarımsal danışmanlık hizmeti satın alabilir.

l) Tarım danışmanları/danışmanlık şirketleri çiftçiye tavsiyelerini yazılı olarak yaptıklarını belgelendirmek zorundadır. Hatalı tavsiye, uygulama ve görevi ihmal etmeleri durumunda, çiftçilerin uğrayacağı zararlardan tavsiyeyi yapan tarım danışmanlık hizmeti sunan kişi ve kuruluşlar sorumludur.

m) Bu Yönetmelik çerçevesinde yetkilendirilen tarım danışmanları ve uzman tarım danışmanları kendi meslek gruplarına ait yürürlükteki hukuki düzenlemeler çerçevesinde hizmet verir.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Denetleme, Cezalar, Cezalarının Uygulanması, Cezalar İle İlgili Yasaklara Uymama

Denetleme

MADDE 23 – (1) Bakanlık, tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinin bu Yönetmelik ve ilgili mevzuata uygun olarak yürütülmesini sağlamak üzere, tarımsal danışmanlık yetki belgesine sahip kişi ve kuruluşları belirleyeceği esaslara uygun olarak denetler.

Cezalar

MADDE 24 – (1) Tarımsal danışmanlık hizmeti veren kişi ve kuruluşlara, bu Yönetmeliğe aykırı davranışları nedeniyle verilecek cezalar aşağıda belirtilmiştir.

a) Uyarma: Yukarıda belirtilen kişi ve kuruluşlara, mesleğin yürütülmesinde daha dikkatli davranması gerektiğinin yazı ile bildirilmesidir.

b) Kınama: Yukarıda belirtilen kişi ve kuruluşlara, görevinde ve davranışlarında kusurlu olduğunun yazı ile bildirilmesidir.

c) Sertifikanın/yetki belgesinin geçici olarak alıkonulması: Yukarıda belirtilen kişi ve kuruluşların altı aydan az, bir yıldan fazla olmamak üzere, geçici olarak danışmanlık faaliyetinden alıkonulmasıdır.

ç) Sertifikanın/yetki belgesinin iptali: Yukarıda belirtilen kişi ve kuruluşların, yetki belgelerinin ve sertifikalarının bir daha geri verilmemek üzere alınarak, danışmanlık faaliyeti yapmalarına izin verilmemesidir.

Uyarma cezası

MADDE 25 – (1) Uyarma cezası aşağıdaki durumlarda verilir.

a) Tarımsal işletme sahiplerinin ve sözleşme yapılan kuruluşların tarımsal danışmanlık faaliyetleri ile ilgili işlerine karşı kayıtsız ve ilgisiz kalmak.

b) Bakanlıkça yayımlanan, genelge, yönerge ve teknik talimat hükümlerine aykırı olarak, meslek disiplinini bozucu hareketlerde bulunmak.

c) Çalıştırdığı tarım danışmanlarının, mesleğin vakar ve onuru ile bağdaşmayan işler yapmasına neden olmak veya bilerek izin vermek veya bu eyleme göz yummak.

ç) Diğer tarım danışmanları veya kamu dışı yayım ve danışmanlık hizmeti veren kuruluşlar hakkında, ilgili kuruluşlara asılsız ihbar veya şikayette bulunmak.

d) Bakanlıkça istenen; bilgi, belge, program ve raporları il müdürlüğüne vermemek.

e) Yukarıda sayılanlar dışında, mesleğin vakar ve onuruna aykırı davranışlarla, hizmetin gerektirdiği güveni sarsıcı hareketlerde bulunmak.

Kınama cezası

MADDE 26 – (1) Kınama cezası, aşağıdaki durumlarda verilir.

a) Üç yıllık bir dönem içinde uyarma cezası gerektiren eylemleri ikinci kez yapmak.

b) Sahip olunmayan unvanları ve yetkileri kullanmak.

c) Yazılı hizmet sözleşmesi yapmadan iş kabul etmek.

ç) Başka meslek mensupları veya kamu dışı yayım ve danışmanlık hizmeti veren kuruluşlar ile sözleşmesi bulunan tarımsal işletme sahiplerine bilerek iş önermek ve diğer tarım danışmanları veya kamu dışı yayım ve danışmanlık hizmeti veren kuruluşlar hakkında olumsuz yorumlarda bulunmak.

d) Görev ve sorumluluk almadan, diğer tarım danışmanlarının veya kamu dışı yayım ve danışmanlık hizmeti veren kuruluşların sorumluluğundaki işlerle ilgili görüş bildirmek, uygulamaları hakkında tarımsal işletme sahiplerine karşı olumsuz eleştiriler yapmak.

e) Tarımsal danışmanlık hizmetlerinin gereği gibi yürütülmesini sağlayacak şekilde; Bakanlık tarafından belirlenen sınırların üzerinde tarımsal işletme sahipleri ve kuruluşları ile sözleşme imzalamak.

f) Kasıt olmaksızın gerekli özen ve titizlik yeterince gösterilmeden; Bakanlık düzenlemelerine ve ilan olunmuş norm ve standartlara aykırı olarak sözleşme imzalamak.

g) Bakanlıkça yayınlanan diğer hukuki düzenlemelere ve zorunlu meslek kararlarına uymamak.

Sertifikanın/yetki belgesinin geçici olarak alıkonulması cezası

MADDE 27 – (1) Sertifikanın/yetki belgesinin geçici olarak alıkonulması cezası aşağıdaki hallerde verilir.

a) Üç yıllık bir dönem içinde kınama cezası gerektiren eylemleri ikinci kez yapmak.

b) Görevlerini yürütürken mesleki tarafsızlığın korunabilmesi için, mesleki karar ve tavsiye verme özgürlüğünü tehlikeye sokacak kurum, kuruluş ve kişiler ile ilişki kurmak.

c) Bu Yönetmelikte belirtilen tarımsal girdilerin alımı ve satışıyla ilgili ticari faaliyet yasağına uymamak.

ç) Hizmet sözleşmeleri ile ilgili olarak, Bakanlık düzenlemelerindeki ilke ve kurallara kasten aykırı davranmak.

d) Bu Yönetmelikte belirtilen gizlilik yükümlülüğüne uymamak.

Sertifikanın/yetki belgesinin iptali cezası

MADDE 28 – (1) Sertifikanın/yetki belgesinin iptali cezası aşağıdaki hallerde verilir.

a) Beş yıllık dönem içinde iki defa sertifikanın/yetki belgesinin geçici olarak alıkonulması cezası ile cezalandırıldıktan sonra bu cezayı gerektiren eylemi yeniden işlemek.

b) Tarımsal danışmanlık hizmetlerinin yürütülmesi sırasında, meslek dolayısıyla işlenen suçlardan dolayı taksirli suçlar hariç olmak üzere altı aydan fazla hapis cezası ile cezalandırılmış olmak.

c) Danışmanlık sertifikasını/yetki belgesini herhangi bir şekilde bir başkasına kullandırmak.

ç) Başka tarım danışmanlarının ve danışmanlık hizmeti veren kuruluşların ad ve unvanlarını kullanarak sözleşme imzalamak ve hizmet vermek.

d) Tarım danışmanlığı sertifikası veya yetki belgesinin alınması koşullarının taşınmadığının sonradan ortaya çıkması veya bu koşulları sonradan kaybetmiş olmak.

Cezaların uygulanması

MADDE 29 – (1) Cezalar İl Teknik Komitesi tarafından verilir.

(2) İl Teknik Komiteleri tarafından verilen cezalara itiraz mercii Merkez Teknik Komitesidir. Merkez Teknik Komitesinin aldığı kararlar kesindir.

(3) Sertifikanın/yetki belgesinin geçici olarak alıkonulması ve sertifikanın/yetki belgesinin iptali cezalarını alan kişi veya kuruluşlar; yapmış oldukları

sözleşmeleri, cezanın kesinleşme tarihinden itibaren 15 gün içerisinde faaliyet gösterdiği ildeki il müdürlüğüne teslim eder. İl müdürlüğü bu durumu tarımsal işletme sahiplerine bildirir.

(4) Sertifikanın/yetki belgesinin geçici olarak alıkonulması ve sertifikanın/yetki belgesinin iptali cezalarının, kesinleşmesinden sonra bu kişi ve kuruluşlar iş kabul edemezler. Önlem olarak sertifikalar ve yetki belgeleri geri alınır.

Cezalar ile ilgili yasalara uymama

MADDE 30 – (1) Sertifikanın/yetki belgesinin geçici olarak alıkonulması ve sertifikanın/yetki belgesinin iptali cezalarını alanlar; bu yasakların gereklerini cezanın tebliğini müteakip en geç bir hafta içerisinde yerine getirirler. Bu gerekleri yerine getirmeyenler hakkında Bakanlık tarafından Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulunulur.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Tarımsal Danışmanlık Hizmeti Veren Kişi ve Kuruluşların ve Danışmanlık

Hizmeti Alan Tarımsal İşletmelerin Sahiplerinin Desteklenmesi

Tarımsal danışmanlık hizmeti veren kişi ve kuruluşların ve danışmanlık hizmeti alan tarımsal işletmelerin sahiplerinin desteklenmesi

MADDE 31 – (1) Bakanlık, ülkenin tarımsal yayım/danışmanlık sisteminin etkin ve verimli bir yapıya kavuşmasını temin etmek amacıyla tarımsal danışmanlık hizmeti veren kişi ve kuruluşları destekleyebilir.

(2) Bu Yönetmelik çerçevesinde yetkilendirilmiş tarımsal danışmanlık hizmeti veren kişi ve kuruluşlardan danışmanlık hizmeti alan tarımsal işletmelerin sahiplerine veya üretici örgütlerine yönelik olarak Bakanlık tarafından yayım ve danışmanlık desteklemeleri yapılabilir.

(3) Kamu dışı yayım ve danışmanlık kuruluşlarının desteklenmesi ile desteklemelerin doğrudan danışmanlık hizmeti alan tarımsal işletmelerin sahiplerine ve üretici

örgütlerine yapılması durumunda gerekli başvuru belgeleri, destekleme miktarları, destekleme şekilleri 5488 sayılı Kanun kapsamında belirlenir.

ONUNCU BÖLÜM

Kamu Dışı Yayım ve Bilgilendirme Faaliyetlerine İlişkin Esaslar

Kamu dışı yayım ve bilgilendirme faaliyetlerine ilişkin esaslar

MADDE 32 – (1) Tarımdan girdi alan ve tarıma girdi veren kuruluşlar ile kamu dışı yayım hizmeti sunacak kuruluşların yapacakları tarımsal bilgilendirme faaliyetleri ile ilgili esaslar aşağıda belirtilmiştir.

a) Bu kuruluşlardan tarımdan girdi alan ve tarıma girdi veren kuruluşların yapacakları bilgilendirme faaliyetleri, satın alacakları ürün veya sattıkları girdi ile sınırlıdır. Bilgilendirme faaliyetleri tarafsız olur, bilgilendirme esnasında başka kurum ve kuruluşlarla karşılaştırma yapılamaz.

b) Kamu dışı yayım hizmeti sunacak kuruluşların gerçekleştirecekleri bilgilendirme faaliyetleri kuruluşlarına ilişkin hukuksal düzenlemelerde belirtilen konularla sınırlıdır.

c) Söz konusu kuruluşların bilgilendirme faaliyetlerinde görevlendirecekleri personel, sertifika eğitimine ve sınavına katılarak, bu Yönetmelikte belirtilen danışmanlık sertifikalarını alabilir.

ç) Söz konusu kuruluşlar, yapacakları eğitim programlarına ilişkin bilgileri il müdürlüğüne teslim eder.

d) Tarımdan girdi alan kuruluşlar, bilgilendirme faaliyetlerini bu Yönetmelik çerçevesinde yetkilendirilen serbest tarım danışmanları veya tarımsal danışmanlık şirketlerinden danışmanlık hizmeti olarak gerçekleştirebilirler.

e) Tarıma girdi veren kuruluşlar bilgilendirme faaliyetlerini gerçekleştirirken bu Yönetmelik çerçevesinde yetkilendirilen serbest tarım danışmanları ve tarımsal danışmanlık şirketlerinden danışmanlık hizmeti alamaz ve bunlarla ticari ilişkiye giremez.

GEÇİCİ MADDE 1 – Tarımla ilgili lisans, önlisans ve lise düzeyinde mezun olanlardan, halen Bakanlık merkez ve taşra teşkilatlarında çalışanlar, tarımsal danışmanlık şirketlerinde görev yapanlar, kamuya ve sivil toplum örgütlerine sözleşme karşılığı tarımsal danışmanlık hizmeti verdiklerini belgelendirenler, serbest tarım danışmanlığı hizmeti verenler bu Yönetmeliğin yayımlanmasından itibaren en geç üç yıl içerisinde mesleki eğitimlerine uygun sertifikaları almak zorundadır. Bu kişilere bu Yönetmeliğin yayımlanmasından itibaren, sertifika eğitimine ve sınavına katılmalarına kadar geçecek sürede çalışmalarına imkan verecek, bu Yönetmeliğin Ek-3’ünde örneği bulunan geçici bir belge verilir.

GEÇİCİ MADDE 2 – Tarımla ilgili lisans, önlisans ve lise düzeyinde mezun olanlardan tarımsal danışmanlık hizmetlerinde çalışacağını, görev yapacağını, üretici örgütleri ve danışmanlık şirketlerinin de, yazılı taahhüdü ile belgelendirenlere, bu Yönetmeliğin yayımlanmasından itibaren sertifika eğitimine ve sınavına katılmalarına kadar geçecek sürede çalışmalarına imkan verecek bu Yönetmeliğin Ek-3’ünde örneği bulunan geçici bir belge verilir. Söz konusu bu kişiler, geçici belgenin verilmesinden itibaren iki yıl içinde sertifika almak zorundadır.

GEÇİCİ MADDE 3 – Halen tarımsal danışmanlık hizmetlerini yürütmekte olan kuruluşlar, bu Yönetmeliğin yürürlüğe girmesinden itibaren bir yıl içerisinde tarımsal danışmanlık yetki belgesi almak zorundadır.

Yürürlük

MADDE 33 – (1) Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 34 – (1) Bu Yönetmelik hükümlerini Tarım ve Köyşleri Bakanı yürütür.

EK 2 Üretici Anketi

ÇİFTÇİ ANALİZİ ANKETİ*

Yerleşim yerinin/köyün adı: .....

1) Cinsiyetiniz?

Kadın Erkek

2) Yaşınız?

18-25 26-35 36-45 56-65 66 Yaş ve üstü

3) Eğitim Durumunuz?

Okur –Yazar değil Okur –yazar İlkokul
 Ortaokul Lise
 Ön lisans Lisans
 Yüksek lisans Doktora

4) İşletmenizin faaliyet alanı nedir?

Seracılık Bahçe bitkileri Tarla tarımı
 Hayvancılık Arıcılık Karma ise yazınız:.....
 Diğer.....

5) Arazi varlığı : (da)

_____ **Mülk** _____ **Kira** _____ **Ortak**

6) Sulama durumu :

Sulu arazi .....da Kuru arazi.....da

7) Hayvan varlığı ve sayısı ?:

<u>Cinsi</u>	<u>Sayısı</u>
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

* Anket formunun hazırlanmasında Aysun ARTIK'ın Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü'nde hazırlamış olduğu "Paydaş Görüşlerden Hareketle Adana İlinde Serbest Tarım Danışmanlığı Sisteminin Değerlendirilmesi" başlıklı yüksek lisans tezinden yararlanılmıştır.

8) İşletmenin faaliyet süresi ?

( ) 1 Yıldan Az ( ) 1 - 5 Yıl ( ) 6 - 10 Yıl ( ) 11 - 15 Yıl ( ) 16 Yıl +

9) İşletmede çalışan kişi sayısı ne kadar?

Ücretsiz aile işçisi sayısı : _____
Ücretli işçi sayısı : _____

10) İnternet kullanıyor musunuz?

( ) Evet ( ) Hayır ( ) Evde var ama kullanmıyorum

11) Cep telefonu kullanıyor musunuz?

( ) Evet ( ) Hayır ( ) Evde var ama kullanmıyorum

12) Cep telefonu mesaj alıp okuyabiliyor ve mesaj gönderebiliyor musunuz?

( ) Evet ( ) Hayır ( ) Mesaj gönderemiyorum

13) Aşağıdaki kuruluşlar ile ne sıklıkta iletişim kuruyorsunuz?

		Hiç	Ara sıra	Çok sık
1	Tarım İl/ilçe Müdürlüğü			
2	Üretici Birliği /Çiftçi Derneği/Vakfı			
3	Serbest tarım danışmanı			
4	Zirai ilaç bayileri			
5	Şirket			
6	Kooperatiflerden			
7	Ziraat Odası			
8	Önder Çiftçi Danışmanlarından			
9	Diğer:.....			

14) Danışmanlık hizmeti alıyor musunuz?

Evet ( ) Hayır ( )

15) Cevabınız Evet ise ne kadar süredir danışmanlık hizmeti alıyorsunuz?

1 yıldan az ( ) 1-2 Yıl ( ) 3-5 Yıl ( )

16) Danışmanınız ile ne sıklıkta görüşüyorsunuz?

( ) Haftada bir ( ) 15 günde bir kez ( ) Ayda bir kez ( ) Ve diğer

17) Danışmanlık hizmetini hangi kişi/kuruluştan alıyorsunuz ?

( ) Ziraat Odasına bağlı tarım danışmanı ( ) Üretici Birliği /Çiftçi Derneği/Vakfı ( ) Şirket
( ) Serbest tarım danışmanı ( ) Zirai İlaç Bayileri ( ) Diğer:.....

18) Tarım danışmanınızın unvanı nedir?

( ) Ziraat Mühendisi ( ) Veteriner Hekim ( ) Teknisyen- Tekniker ( ) Diğer:.....

19) Tarım Danışmanınıza ihtiyaç duyduğunuz zaman ulaşabiliyor musunuz ?

Evet Hayır Bazen

20) Tarım danışmanından en çok hangi konularda bilgi almak istersiniz?

☐ Hastalık ve zararlı ile mücadele	☐ Sulama	☐ Tohumluk
☐ Hasat – Harman	☐ Gübreleme	☐ Ekim-Dikim
☐ Bakım işleri	☐ Destekleme konuları	☐ Tarımsal mekanizasyon
☐ Hayvancılık	☐ Organik Tarım	☐ Tarım Sigortası
☐ İyi Tarım Uygulamaları	☐ Satış pazarlama	☐ Hayvan Sağlığı
☐ Hayvan bakım – besleme ve hastalıkları	☐ Yeniliklerden haberdar olma	☐ Diğer.....

21) Tarım danışmanına kendiniz bir ödeme yapıyor musunuz?

Hiç ödemiyorum Ödüyorum:.....TL/da

22) Tarım danışmanı etkisiyle işletme masraflarınız değişti mi?

Değişmedi Yılda yüzde ..... oranında azaldı Yılda yüzde .....oranında arttı

23) Tarım danışmanının üretim artışına katkısı oldu mu?

Hayır Az Orta Çok

24) Tarım danışmanının ürün kalitesine katkısı oldu mu?

Hayır Az Orta Çok

25) Tarım danışmanının gelir artışınıza katkısı oldu mu ?

Evet Hayır

26) Tarım danışmanının etkisi ile gübre kullanımında yıllık dekar başına tahmini değişim miktarı nedir?

Değişim olmadı %1-%10 azaldı %10-%15 azaldı %16 ve üstü azaldı
 %1-%10 arttı %10-%15 arttı %16 ve üstü arttı

27) Tarım danışmanının etkisi ile ilaç kullanımında yıllık dekar başına tahmini değişim miktarı nedir ?

Değişim olmadı %1-%10 L/KG %10-%20L/KG azaldı %20 ve üstü azaldı
azaldı
 %1-%10 L/KG %10-%20L/KG %20 ve üstü arttı
arttı arttı

28) Üye olduğunuz çiftçi örgütleri nelerdir?

- 1) Kooperatif (Tariş v.s.)
- 2) Ziraat odası
- 3) Birlikler
- 4) Diğer:.....
- 5) Yok

29) Ürününüzü nasıl değerlendiriyorsunuz?

1) Doğrudan Tüketiciye satıyorum (yerel pazarlar v.s)	4) Danışmanın önerdiği pazara satıyorum
2) Komisyoncuya satıyorum	5) Diğer:.....
3) Kooperatife veriyorum	

30) Aşağıdaki Hizmetleri Tarım Danışmanınızdan Hangi sıklıkla Alıyorsunuz?

HİZMETLER		(1) Hiç almam	(2) Çok az, nadiren	(3) Ara sıra	(4) Her zaman
1	Bitki hastalık ve zararlıları ile mücadele				
2	Hayvan hastalık ve zararlıları ile mücadele				
3	Sulama				
4	Hasat-Harman				
5	Tohumluk/ Fide / Fidan seçimi				
6	Gübreleme				
7	Ekim-Dikim				
8	Pazarlama				
9	Ürün deseni				
10	Bitkisel ürünlerin yetiştiriciliği				
11	Bitkisel ürünlerin değerlendirilme teknikleri				
12	Silaj yapımı				
13	Süt sığırcılığı				
14	Besi sığırcılığı				
15	Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği				
16	Hayvansal ürünlerin değerlendirme teknikleri				
17	Üretim planlaması				
18	Organik Tarım (iyi tarım uygulamaları)				
19	Tarımsal mekanizasyon				
20	Tarım Sigortası				
21	Kooperatifçilik / Örgütlenme				

31) Danışmanlık hizmetinden ne derece memnunsunuz?

	Konular	1 Almıyorum	2 Hiç memnun değilim	3 Memnun değilim	4 Memnunum	5 Çok memnunum
1	Teknik bilgisinden					
2	Hastalık ve zararlılara karşı zamanında müdahale					
3	Talepleri karşılama					
4	Görüşme sıklığımızdan					
5	Her istediği zaman danışmanına ulaşabiliyor mu?					
6	Yeni bilgi aktarımından					
7	Tarımsal desteklemeler					
8	Size karşı tutumu					
9	Size karşı yaklaşımı					
10	Güvenilirlik					

32) Danışman sonrası faaliyetlerinizde ne gibi bir değişim oldu?

	FAALİYETLER	1 Danışmanlık hizmeti almadım	2 Kötü oldu	3 Orta	4 İyi	5 Çok İyi
1	Kar oranı					
2	Üretim					
3	Ürün çeşitliliği					
4	Hasat-Harman					
5	Ekim-Dikim-Gübreleme					
6	Bakım İşleri					
7	Organik Tarım					
8	Sertifikalı tohum / fide kullanımı					
9	Toprak analizi sayısı					
10	Sulama yöntemleri					
11	Bilinçli bir şekilde Zirai mücadele					
12	Tarımsal girdilerin bilinçli kullanımı					
13	Depolama ve ambalajlama.					
14	Tarımsal mekanizasyon					
15	Desteklemelerden yararlanma					
16	Tarım Sigortası					
17	Kooperatifçilik / Örgütlenme					
18	Çiftçi organizasyonları					

19	Damızlık Seçimi					
20	Büyükbaş / Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği					
21	Arıcılık					
22	Sağım teknikleri					
24	Aşılama / Suni tohumlama					
25	Hayvancılık sigortası					
27	Kredi kullanımı					

33) Danışmadan aldığınız hizmetleri derecelendiriniz?

HİZMETLER	1 Fikrim yok / Hizmet almadım	2 Kötü	3 Orta	4 iyi	5 Çok İyi
1. Danışmanın Tarım Teknikleri Konusunda sizi aydınlatma ve yeterliliği nasıl?					
2. Danışmanın satış ve pazarlama konusunda bilgiler sunma yeterliliği nasıl?					
3. Danışmanın sulama konularında bilgiler sunma yeterliliği nasıl ?					
4. Danışmanın tarım alet ve makineleri konusunda bilgiler sunma yeterliliği nasıl ?					
5. Danışmanın tarımdaki yeni uygulamalar ile teknolojik yenilikler konusunda sizi aydınlatma yeterliliği nasıl ?					
6. Danışmanın ürünlerin bakım işlerinde sizi bilgilendirme yeterliliği nasıl?					
7. Danışmanın gübreleme konusunda sizi aydınlatma yeterliliği nasıl ?					
8. Danışmanın ilaçlama konusunda bilgiler sunma yeterliliği nasıl?					
9. Danışmanın alternatif başka ürün yetiştiriciliği konusunda önerilerde bulunma yeterliliği nasıl ?					
10. Danışmanın kooperatifleşme konusunda bilgiler sunma yeterliliği nasıl ?					
11. Danışmanın toprak toprak tahlili konusunda aydınlatma yeterliliği nasıl ?					
12. Danışmanın sertifikalı tohum kulanımı konusunda aydınlatma yeterliliği nasıl ?					
13. Danışmanın organik tarım hakkında aydınlatma yeterliliği nedir ?					
14. Danışmanın çevre ve sürdürülebilir tarım konusunda bilgilendirme yeterliliği nasıl ?					
15. Danışmanın iyi tarım uygulamaları hakkında bilgilendirme yeterliliği nasıl ?					
16. Danışmanın hayvan bakım beslenme konularında bilgilendirme yeterliliği nasıl ?					
17. Danışmanın hayvan hastalıkları ve tedavi konularında yeterliliği nasıl ?					
18. Bakanlığın vermiş olduğu desteklerin yeterliliği konusunda ne düşünüyorsunuz ?					

34)Danışmanınız ile danışmanlık hizmeti dâhilinde bir sorun yaşadınız mı?

- Evet Hayır

Cevabınız “Evet” ise hangi konularda sorun yaşadınız:

- Hastalık ve zararlı ile mücadele Destekleme konuları
 Sulama Organik Tarım iyi tarım uygulamaları
 Tohumluk/Fide/Fidan Tarımsal mekanizasyon
 Hasat-Harman Tarım Sigortası
 Gübreleme Kooperatifçilik / Örgütlenme
 Ekim-Dikim Tarımsal Krediler
 Bakım İşleri Diğer _____

35)Tarım Danışmanlığı hakkındaki düşüncelerinizi yazınız.

DÜŞÜNCELER	1	2	3	4
	Fikrim yok / Hizmet almadım	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum
1) Tarım Danışmanlığı ülke tarımına katkı sağlamaktadır.				
2) Tarım Danışmanlığı ile zamanında ve yeni bilgi aktarımı sağlanmaktadır.				
3) Tarım Danışmanlığı üreticilerin daha iyi örgütlenmesine katkı sağlamaktadır.				
4) Tarım Danışmanlığı ile Tarımsal Yayım kısmen özelleştirilmiştir.				
5) Tarım Danışmanlığı AB uyum yasaları gereğince gereklidir.				
6) Tarım Danışmanlığının altyapısı tam oluşmamıştır.				
7) Tarım Danışmanlığı ülkemizde sistemli bir şekilde işlemesi zaman alacaktır.				
8) Tarım Danışmanlığı devlet tarafından daha fazla desteklenmelidir.				

EK 3 Tarım Danışmanı Anketi

Değerli Tarım Danışmanı,

Bu çalışma, tarım danışmanlığına ilişkin sizlerin görüşlerini incelemek amacıyla yapılmaktadır. Bu amaçla doğrultusunda dört bölümden oluşan bir anket geliştirilmiştir. Birinci bölümde 31 ifade, ikinci bölümde ise 19, üçüncü bölümde 18 ve dördüncü bölümde 16 ifade yer almaktadır. Bu çalışma ile Antalya ilinde gerçekleşen tarım danışmanlığı uygulamalarına ilişkin bulgular bilimsel anlamda ortaya konacak ve tartışılacaktır. Bu kapsamda sorulara içten ve dürüst yanıt vermeniz büyük önem taşımaktadır. Soruların doğru ya da yanlış cevabı bulunmamaktadır. İlgili ifadeyi okuyup karşısında yer alan kutucuğu (X) ile işaretleyiniz. **Bu çalışmada kurum ve kişi ismi geçmeyecektir.** Değerli vaktinizi ayırdığınız ve katkıda bulunduğunuz için teşekkür ederiz.

Nilüfer Cengiz

Namık Kemal Üniversitesi
Ziraat Fakültesi Dr. Öğrencisi

DANIŞMAN ANKETİ

1.Yaşınız	☐
2.Cinsiyetiniz?	☐ Kadın ☐ Erkek
3. Öğrenim Durumunuz?	☐ Ön Lisans ☐ Lisans ☐ Yüksek Lisans ☐ Doktora
4.Mesleğiniz? Mesleğiniz için 2.ya da 3.seçeneklerden birini işaretlediyseniz 6.soruya geçiniz	☐ Ziraat Mühendisi ☐ Veteriner Hekim ☐ Tarım Teknisyeni
5.Ziraat Mühendisi iseniz bölümünüz?	☐ Bitki Koruma ☐ Bahçe Bitkileri ☐ Tarla Bitkileri ☐ Zootečni ☐ Toprak ☐ Tarımsal Yapılar ve Sulama ☐ Diğer(Belirtiniz...)
6.Üniversiteden mezun olduğunuz yıl?	☐
7.Hangi alanda danışmanlık yapıyorsunuz?	☐ Seracılık ☐ Hayvancılık ☐ Bahçe Bitkileri ☐ Tarla Tarımı ☐ Arıcılık ☐ Karma ☐ Diğer
8.Tarımsal Yayım ve Danışmanlık hizmetini ne şekilde gerçekleştiriyorsunuz ?	☐ Serbest Tarım Danışmanı Olarak ☐ Ziraat Odası / Üretici Örgütleri adına ☐ Tarımsal Danışmanlık Dernek ve Vakıfları ☐ Tarımsal Danışmanlık Şirketleri

9.Danışmanlığınız çerçevesinde hizmet verdiğiniz üretici sayısı?	☐																														
10.Danışmanlığınız çerçevesinde hizmet verdiğiniz toplam tarım alanı?	☐																														
11.Danışmanlığınız çerçevesinde hizmet verdiğiniz hayvan sayısı?	☐																														
12.Tarım Danışmanı olarak ne kadar süredir çalışıyorsunuz?	☐ 1 Yıldan Az ve 1 Yıl ☐ 1-2 Yıl ☐ 3-4 Yıl ☐ 5 ve üzeri																														
13.Tarım Danışmanlığı hizmetini yapmaktan memnun musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır																														
14.Cevabımız <u>HAYIR</u> ise nedenlerini yazınız?	☐ ☐																														
15.Üreticilerle çalışma sürenizi gruplandırınız.	<p>Üretici Sayısı (%) Üreticilerle çalışma süresi (yıl)</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>1 ve 1 den az</th> <th>2 -3</th> <th>3 - 5</th> <th>4 ve üzeri</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>0-20</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>21-40</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>41-60</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>61-80</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>81-100</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>		1 ve 1 den az	2 -3	3 - 5	4 ve üzeri	0-20					21-40					41-60					61-80					81-100				
	1 ve 1 den az	2 -3	3 - 5	4 ve üzeri																											
0-20																															
21-40																															
41-60																															
61-80																															
81-100																															
16. Danışmanı olduğunuz üreticiler sizden önce başka bir danışmanla çalışmış mı?	☐ Evet ☐ Hayır																														

17.Cevabınız hayır ise 19.soruya geçiniz?	☐
18.-Cevabınız “Evet” ise kaç üretici başka bir danışmanla çalışmıştır sayı olarak belirtiniz.	☐
19.Görev yaptığınız yer ve sayısı?	☐ Köy.... Adet ☐ Belde.....Adet ☐ İlçe.....Adet ☐ Büyükşehir
20.İkamet ettiğiniz yer?	☐ Köy ☐ Belde ☐ İlçe ☐ *Büyükşehir
21. Üreticilerinize hizmet verirken karşılaştığınız sorunlar nelerdir? Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz	☐ Sorun yaşamıyorum ☐ İletişim ☐ Güven ☐ Zaman ☐ Ödeme
22.Üreticilerin sizden en çok bilgi talebinde bulunduğu konular nelerdir? Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz	☐ Hastalık ve zararlı ile mücadele ☐ Hasat – Harman ☐ Bakım İşleri ☐ Hayvancılık ☐ Ekim – Dikim ☐ Hayvan bakım – besleme ve hastalıkları ☐ Gübreleme ☐ Destekleme Konuları ☐ Organik Tarım ☐ Satış Pazarlama ☐ Yeniliklerden haberdar olma ☐ Tohumluk

	☐ Sulama ☐ Hayvan Sağlığı ☐ Diğer
23. Tarım danışmanlığı hakkındaki yönetmelik çalışma şartlarınıza uygun mudur?	☐ Uygun Değil ☐ Kısmen Uygun ☐ Uygun
24. Danışmanınız size uzmanlık alanınıza girmeyen soru ya da problemler getiriyor mu?	☐ Evet ☐ Hayır
25. Cevabınız hayır ise 27. soruya geçiniz	☐
26. Cevabınız "Evet" ise çözüm için hangi yol/yollara başvuruyorsunuz?	☐ İl/ İlçe Tarım Müdürlüğüne ☐ Üniversiteye ☐ Diğer Danışman arkadaşlarıma ☐ ZMO ☐ İlaç / Tohum bayisi ☐ Diğer
27. Mesleki bilgi düzeyinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?	☐ Yetersiz ☐ Kısmen Yeterli ☐ Yeterli
28. Sizce tarım danışmanlığı için uzmanlık alanı gerekli midir?	☐ Evet ☐ Hayır
29. Bağlı olduğunuz bir danışmanlık şirketi var mı?	☐ Evet ☐ Hayır
30. Danışmanlığı diğer meslektaşlarınıza önerir misiniz?	☐ Evet ☐ Hayır

31. Tarım danışma alanında reçete yazma yetkiniz var mı?	☐ Evet ☐ Hayır
32. Üreticileriniz ile ücret konusunda bir sorun yaşıyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır
33. Danışmanlık karşılığı bakanlıktan size ödenen ücret tatmin edici midir?	☐ Evet ☐ Hayır
34. Danışmanlık hizmeti süresince bir eğitim ihtiyacınız oldu mu?	☐ Evet ☐ Hayır
35. Cevabınız hayır ise 37. soruya geçiniz?	☐
36. Bir eğitim ihtiyacınız varsa aşağıdaki konulardan hangileri sizin için önemlidir?	1. Çok önemli 2. Önemli 3. Orta derece önemli 4. Önemsiz 5. Hiç önemli değil
	KONULAR
	Tarımsal yayım teknikleri
	Bitki hastalık ve zararları ile mücadele
	Hayvan hastalık ve zararları ile mücadele
	Sulama
	Hasat-Harman
	Tohumluk/Fide/Fidan seçimi
	Gübreleme
	Ekim-Dikim
	Yem Bitkileri yetiştiriciliği
	Silaj Yapımı
	Süt sığırcılığı
	Besi sığırcılığı
Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği	

	Hayvansal ürünlerin değerlendirme teknikleri																																																						
	Organik Tarım																																																						
	Tarımsal Mekanizasyon																																																						
	Pazarlama stratejileri																																																						
	Tarım Sigortası																																																						
	Kooperatifçilik/ Örgütlenme																																																						
37. Üreticileriniz, size ayrıca ekstra bir ödeme yapıyor mu?	☐ Evet ☐ Hayır																																																						
38.Cevabınız hayır ise 40. Soruya geçiniz?	☐																																																						
39.Üreticileriniz size ne kadar ekstra bir ödeme yapıyor?	<p style="text-align: center;">_____ Da/TL _____</p>																																																						
40.Kadın üretici ile çalışmalarınız oluyor mu?	☐ Evet ☐ Hayır																																																						
41. Cevabınız hayır ise 43. Soruya geçiniz?	☐																																																						
42. Kadın üreticilerle çalışıyor iseniz size karşı tutumları nasıl?	☐ Önyargılı ☐ Yardımsever ☐ İlgisiz ☐ Utangaç/Çekingen ☐ Dışlayıcı																																																						
43.Üreticilerinizi genel olarak değerlendirdiğinizde nasıl ifade edersiniz?	<p style="text-align: center;">1.Çok Kötü 2.Kötü 3. Orta 4. İyi 5. Çok iyi</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td>Üreticilerinizin Davranış şekilleri</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Üreticilerinizin Size Güveni Nasıl ?</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Üreticileriniz Size Yaklaşımı Nasıl ?</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Üreticilerinizin Size Tutumu Nasıl ?</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Üreticilerinizin size ön yargısı nasıl ?</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Üreticilerinizin Size Önerilerinize</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table>							Üreticilerinizin Davranış şekilleri								Üreticilerinizin Size Güveni Nasıl ?								Üreticileriniz Size Yaklaşımı Nasıl ?								Üreticilerinizin Size Tutumu Nasıl ?								Üreticilerinizin size ön yargısı nasıl ?								Üreticilerinizin Size Önerilerinize							
Üreticilerinizin Davranış şekilleri																																																							
Üreticilerinizin Size Güveni Nasıl ?																																																							
Üreticileriniz Size Yaklaşımı Nasıl ?																																																							
Üreticilerinizin Size Tutumu Nasıl ?																																																							
Üreticilerinizin size ön yargısı nasıl ?																																																							
Üreticilerinizin Size Önerilerinize																																																							

	Uyumu Nasıl ?					
44.Danışanınızla çalışmalarınızda onları bilgilendirirken aşağıdaki araçlardan hangilerini kullanıyorsunuz?	☐ Sözlü anlatım ☐ Bilgisayar ☐ Projeksiyon cihazları ☐ El broşürleri ☐ Kitapçıklar ☐ Bilgi notları ☐ Diğer.....					
45.Seracılıkla uğraşan üreticinizle görüşme sıklığınız ne kadardır?	☐ *Haftada bir ☐ 10 günde bir ☐ 15 günde bir ☐ Ayda bir					
46..Bahçe bitkileri ile uğraşan üreticinizle görüşme sıklığınız ne kadardır?	☐ Haftada bir ☐ 10 günde bir ☐ 15 günde bir ☐ Ayda bir					
47.Tarla ziraati ile uğraşan üreticinizle görüşme sıklığınız ne kadardır?	☐ Haftada bir ☐ 10 günde bir ☐ 15 günde bir ☐ Ayda bir					
.48.Büyükbaş hayvancılıkla uğraşan üreticinizle görüşme sıklığınız ne kadardır?	☐ Haftada bir ☐ 10 günde bir ☐ 15 günde bir ☐ Ayda bir					
49.Küçükbaş hayvancılıkla uğraşan üreticinizle görüşme sıklığınız ne kadardır?	☐ Haftada bir ☐ 10 günde bir ☐ 15 günde bir ☐ Ayda bir					
50.Arıcılıkla uğraşan üreticinizle görüşme sıklığınız ne kadardır?	☐ Haftada bir ☐ 10 günde bir ☐ 15 günde bir ☐ Ayda bir					
51.Çalışmalarınızla ilgili en büyük desteği kimden ya da kimlerden görüyorsunuz?	☐ Tarım İl/İlçe Müdürlüğü ☐ Belde Belediye Başkanı ☐ Muhtar ☐ Büyük Üretici ☐ Valilik ☐ Diğer					
52.Çalışma ortamınızdaki teknolojik açıdan sahip olduğunuz olanaklar hangi düzeydedir?	☐ Çok Az ☐ Az ☐ Orta ☐ İyi ☐ Çok İyi					
53.Teknolojiyi kullanma beceriniz?	☐ Çok Az ☐ Az ☐ Orta ☐ İyi ☐ Çok İyi					

54.Yeni görüşlere açık üretici sayınız?	☐			
55.Danışmanlık yaptığımız süreçte herhangi bir eğitim ,seminer vb. faaliyete katılıyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır			
56. Cevabınız evet ise hangi kurumlardan ve hangi sıklıkta alıyorsunuz?	☐ üniversite ☐ Ziraat Odası ☐ Ziraat Mühendisleri Odası ☐ Tarımsal Danışmanlık Dernek ve Vakıfları			
57. Cevabınız hayır ise 58. Soruya geçiniz?				
58. Serbest Tarım Danışmanlığı hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?	KONULAR	Katılı	Karar	Katılı
	Üreticilerin daha bilinçli üretim yapmasını sağlar.	yorum	sızım	yorum
	Kırsal alanların sosyo-kültürel kalkınmasına katkı sağlar.			
	Tarımsal işletmelerinin verimliliğini artırır.			
	Tarım ve hayvancılıkla ilgili ataerkil yöntemlerin terk edilmesini sağlar.			
	STD üreticilere örnek olur.			
	Üreticilere kar marjı yüksek olan ürün seçimi konusunda yardımcı olur.			
	STD ile zamanında ve yeni bilgi aktarımını sağlar.			
	STD ile tarımsal yayım kısmen özelleşir.			
	STD üreticilerin daha iyi örgütlenmesine katkı sağlar.			
	STD alt yapısı tam oluşmamıştır.			
	STD ülkemizde sistemli bir şekilde işlenmesi zaman alacaktır			
	STD yönetmeliği mevcut koşullar için uygun değildir.			

	STD devlet tarafından desteklenmelidir.			
	Tarımsal üretimin AB koşullarına uyumu yönünde çalışmaları sağlar.			
	STD üreticilerin hibe ve kredilerden fazla yararlanmasını sağlar.			
	STD üreticilere teknolojinin ulaşmasını sağlar.			

EK 4 TARİMSAL YAYIM VE DANIŞMANLIK HİZMETLERİNİN DÜZENLENMESİNE DAİR YÖNETMELİKTE VE UYGULAMA ESASLARINDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanarak 08/09/2006 tarih ve 26283 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.Yönetmelik yayımlandıktan sonra bazı değişiklikler yapılmıştır. Bunlar aşağıda yıllarına göre verilmiştir.

Yönetmeliğin Yayımlandığı Resmî Gazete'nin		
Tarihi	Sayısı	
8/9/2006	26283	
Yönetmelikte Değişiklik Yapan Yönetmeliklerin Yayımlandığı Resmî Gazete'nin		
Tarihi	Sayısı	
-	11/3/2009	27166
-	31/3/2010	27538
-	08/11/2012	28461

11/03/02009 Tarihinde yapılan değişiklik (27166 sayili resmi gazete)

- 8/9/2006 tarihli ve 26283 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Düzenlenmesine Dair Yönetmeliğin 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (g) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiş, (ö) bendinden sonra gelmek üzere aşağıdaki (p) bendi eklenmiş ve diğer bentler buna göre teselsül ettirilmiştir.

g) Meslek kuruluşları: Bu Yönetmelik çerçevesinde sertifikalandırılan kişilerden tarımla ilgili fakülte mezunlarının üye oldukları meslek odalarını ve lise ve ön lisans mezunlarının üye oldukları meslek derneklerini,

“g) Meslek kuruluşları: Bu Yönetmelik çerçevesinde sertifikalandırılan kişilerden tarımla ilgili fakülte mezunlarının üye oldukları meslek odalarını, lise, ön lisans ve lisans mezunlarının üye oldukları meslek derneklerini ve üyelerinin tamamı tarımla ilgili lise, önlisans, lisans mezunlarından olup, tarımsal alanda faaliyet gösteren vakıfları,”

“p) Tarımsal yayım ve danışmanlık eğitimi eğitici belgesi (Ek-5): Bakanlık tarafından düzenlenen eğitim sonunda başarılı olan Bakanlık personeline verilen belgeyi”

- Aynı Yönetmeliğin 7 nci maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

(1) Merkez Teknik Komitesi; Bakanlığın yayımdan sorumlu birimin bağlı olduğu Müsteşar Yardımcısının başkanlığında, Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürü ve yayımdan sorumlu Genel Müdür Yardımcısı, Yayım Dairesi Başkanı, Bakanlık ana hizmet birimlerinden en az Daire Başkanı düzeyinde olmak üzere birer temsilci, Bakanlık yardımcı hizmet birimlerinden Yayın Dairesi Başkanı, Türkiye Ziraat Odaları Birliği temsilcisi, tarımsal amaçlı kooperatif merkez birliklerinin, yetiştirici birlikleri merkez birliklerinin, üretici birlikleri merkez birliklerinin her birinden üye sayısı en fazla olanlardan birer temsilci, Ankara'da bulunan ziraat ve veteriner fakültelerinden birer temsilci, üye sayısı en fazla olan iki meslek odasından birer temsilci, üye sayısı en fazla olan meslek derneği temsilcisi olmak üzere toplam 18 kişiden oluşur.

“(1) Merkez Teknik Komitesi; Bakanlığın yayımdan sorumlu birimin bağlı olduğu Müsteşar Yardımcısının başkanlığında, Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürü ve yayımdan sorumlu Genel Müdür Yardımcısı, Yayım Dairesi Başkanı, Bakanlık ana hizmet birimlerinden en az daire başkanı düzeyinde olmak üzere birer temsilci, Strateji Geliştirme Başkanlığından en az daire başkanı düzeyinde bir temsilci, Bakanlık yardımcı hizmet birimlerinden Yayın Dairesi Başkanı, Türkiye Ziraat Odaları Birliği temsilcisi, tarımsal amaçlı kooperatif merkez birliklerinin, yetiştirici birlikleri merkez birliklerinin, üretici birlikleri merkez birliklerinin her birinden üye sayısı en fazla olanlardan birer temsilci, Ankara'da bulunan ziraat ve veteriner fakültelerinden birer temsilci, üye sayısı en fazla olan iki meslek odasından birer temsilci, üye sayısı en fazla olan meslek derneği temsilcisi olmak üzere toplam ondokuz kişiden oluşur.”

- Aynı Yönetmeliğin 8 inci maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

a) Merkez Teknik Komitesi üç ayda bir olağan, komite başkanının gerekli gördüğü hallerde olağanüstü toplanır. Başkanın katılmadığı hallerde, toplantıya Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürü başkanlık eder.

“a) Merkez Teknik Komitesi altı ayda bir olağan, komite başkanının gerekli gördüğü hallerde olağanüstü toplanır. Başkanın katılmadığı hallerde, toplantıya Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürü başkanlık eder.”

- Aynı Yönetmeliğin 11 inci maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

a) Komite üç ayda bir olağan, komite başkanının gerekli gördüğü hallerde olağanüstü toplanır. Başkanın katılmadığı hallerde toplantıya Çiftçi Eğitimi ve Yayım Şube Müdürü başkanlık eder.

“a) Komite dört ayda bir olağan, komite başkanının gerekli gördüğü hallerde olağanüstü toplanır. Başkanın katılmadığı hallerde toplantıya Çiftçi Eğitimi ve Yayım Şube Müdürü başkanlık eder.”

- Aynı Yönetmeliğin 13 üncü maddesinin bir, iki ve beşinci fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

(1) Kamu, kamu dışı yayım/tarımsal danışmanlık şirketlerinde görev yapacak olan yayımcılara/danışmanlara sertifika vermek ve hizmet içi eğitim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Bakanlık, üniversiteler, meslek kuruluşları tarafından tarımsal yayım ve danışmanlık eğitim merkezleri kurulabilir.

“(1) Kamuda çalışan yayımcılara Bakanlıkça, kamu dışında çalışan danışmanlara üniversite veya meslek kuruluşlarınca, sertifika vermek ve hizmet içi eğitim

ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, tarımsal yayım ve danışmanlık eğitim merkezleri kurulabilir. Ancak, üniversite ve meslek kuruluşlarının tarımsal yayım ve danışmanlık eğitimi vermelerinin mümkün olmadığı illerde Bakanlık, ilgili üniversite ve meslek kuruluşları ortak kararı doğrultusunda Bakanlık tarafından kararda belirtilen illerde tarımsal yayım ve danışmanlık eğitimi verilebilir.”

(2) Tarımsal yayım ve danışmanlık eğitim merkezlerinin yetkilendirilmesi için başvurular Bakanlığa yapılır. Bakanlık incelemeleri yapar, gerekli gördüğü hallerde merkez teknik komitesinin görüşüne başvurur. Başvurusu olumsuz bulunan kurum ve kuruluşlara durum gerekçesi ile birlikte bildirilir.

“(2) Tarımsal yayım ve danışmanlık eğitim merkezlerinin yetkilendirilmesi için başvurular Bakanlığa yapılır. Bakanlık, gerekli gördüğü hallerde merkez teknik komitesinin görüşüne başvurarak, müracaatları otuz gün içerisinde sonuçlandırır. Başvurusu olumsuz bulunan kurum ve kuruluşlara eksikliğin giderilmesi için yirmi günlük ek süre verilir. Ek süre içinde belirtilen eksikliklerin giderilmesi durumunda, ek süre tanınmasından itibaren en çok kırk gün içinde başvurular olumlu olarak sonuçlandırılır, eksiklikleri tamamlanmayan dosyalar ise işlemden kaldırılır.”

(5) Eğitimlerde üniversite öğretim elemanları veya Bakanlık tarafından yetkilendirilmiş eğiticiler görevlendirilir.

“(5) Eğitimlerde, tarım politikası ve yayım anabilim dalında veya tarımsal yayım konusunda doktora ve üzeri akademik kariyere sahip kişiler ile tarımsal yayım ve danışmanlık eğitimi eğitici belgesine sahip kişiler görevlendirilir.”

➤ Aynı Yönetmeliğin 16 ncı maddesinin birinci fıkrasının () ve (f) bentleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve aynı fıkraya aşağıdaki (ę) bendi eklenmiştir.

) Sertifikaların verilmesinde mezun olunan bölüm esas alınır. Her bir kişi sadece bir bölüme ait sertifika alabilir. Ancak en az beş yıl süreyle mezun olduğu bölüm dışında çalıştığını belgelendirenlere, sertifika eğitimlerini tamamlamaları ve sınavda başarılı olmalarını takiben istemeleri halinde çalışmış oldukları bölüme ait sertifika verilir.

“) Sertifikaların verilmesinde mezun olunan bölüm dikkate alınmakla birlikte diplomalarında bölüm belirtilmeyen kişiler için çalıştığı alan esas alınır. Tarımsal bir alanda çalışmayan kişiler için ise, sertifika bölümü, kişilerin ağırlıklı olarak aldığı eğitim dikkate alınarak, sertifika eğitimi veren merkezce belirlenir. Ancak en az beş yıl süreyle mezun olduğu bölüm dışında çalıştığını belgelendirenlere, sertifika eğitimlerini tamamlamaları ve sınavda başarılı olmalarını takiben istemeleri halinde çalışmış oldukları bölüme ait sertifika verilir. Her bir kişi sadece bir bölüme ait sertifika alabilir.”

f) Tarımla ilgili lisans, önlisans ve lise düzeyinde mezun olanlardan Bakanlık merkez ve taşra teşkilatlarında, en az 10 yıl süre ile çalıştığını belgelendirmek suretiyle emekli veya istifa etmiş olanlar, yayım ve danışmanlık hizmeti vermek istemeleri durumunda sertifika eğitimine ve sınavına katılarak mesleki eğitimlerine uygun sertifika almak zorundadır.

“f) Tarımla ilgili lisans mezunu olanlardan, en az üç yıl süreyle Bakanlık merkez, bağlı kuruluş ve taşra teşkilatlarında tarımsal yayım hizmetlerinde çalışmış olanlardan, emekli veya istifa etmiş olanlara, durumlarını belgelendirmek suretiyle, sertifika

eğitimine ve sınavına katılarak başarılı olmaları durumunda uzman tarım danışmanı sertifikası verilir.”

“ğ) Talep etmeleri halinde tarımsal yayım ve danışmanlık eğitimlerinde eğitici niteliğini taşıyanlar ile Bakanlık İl M¼d¼rl¼klerinde en az on yıl s¼re ile asaleten il m¼d¼rl¼đ¼, çiftçi eğitim ve yayım şube m¼d¼rl¼đ¼ ve ilçe m¼d¼rl¼đ¼ yapmış olduğunu belgelendirenlere sertifika eğitimine katılma şartı aranmaksızın eğitimlerine ve b¼l¼mlerine uygun Yayımıcı/Danışman sertifikası verilir.”

- Aynı Y¼netmeliđin 17 nci maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

(1) Sertifikalar iki yılda bir vize ettirmek zorundadır. Vize başvurusu yapan kişinin bu s¼re içerisinde Bakanlık tarafından belirlenen ve sahibi olduğu sertifikada belirtilen b¼l¼m¼ ile ilgili en az iki eğitime katıldığını belgelemesi gerekir.

“(1) Sertifikalar üç yılda bir vize ettirmek zorundadır. Vize başvurusu yapan kişinin bu s¼re içerisinde tarımsal konularda en az iki eğitime katıldığını belgelemesi gerekir.”

- Aynı Y¼netmeliđin 20 nci maddesinin birinci fıkrasının (ç) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

ç) Tarım yayımıcıları; merkezde Bakanlığın yayımla ilgili birimlerinde, ilde ve ilçede yayımdan sorumlu birimlerde görevlendirilir.

“ç) Merkezde Bakanlığın yayımla ilgili birimlerinde, illerde Çiftçi Eğitim ve Yayım şube M¼d¼rl¼klerinde ve ilçelerde yayım ile ilgili görevlerde tarım yayımıcıları görev yapar. Ancak bu özellikte personel bulunmadığı durumda yetkili birim amirinin onayı ile diğer personel görevlendirilebilir.”

- Aynı Y¼netmeliđin 21 inci maddesine aşağıdaki fıkraya eklenmiştir.

“(2) Tarımsal Danışmanlık Yetki Belgesine sahip olmayan kişi ve kuruluşlar tarımsal yayım ve danışmanlık hizmeti veremez. Aksi durumda yetkili kişilerce Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulunulur.”

- Aynı Y¼netmelikte yer alan geçici madde 1 aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

GEÇİCİ MADDE 1 – Tarımla ilgili lisans, ¼nlisans ve lise d¼zeyinde mezun olanlardan, halen Bakanlık merkez ve taşra teşkilatlarında ęalıřanlar, tarımsal danışmanlık şirketlerinde görev yapanlar, kamuya ve sivil toplum ¼rg¼tlerine s¼zleřme karşılığı tarımsal danışmanlık hizmeti verdiklerini belgelendirenler, serbest tarım danışmanlığı hizmeti verenler bu Y¼netmeliđin yayımlanmasından itibaren en geç üç yıl içerisinde mesleki eğitimlerine uygun sertifikaları almak zorundadır. Bu kişilere bu Y¼netmeliđin yayımlanmasından itibaren, sertifika eğitimine ve sınavına katılmalarına kadar geçecek s¼rede ęalıřmalarına imkan verecek, bu Y¼netmeliđin Ek-3’¼nde ¼rneđi bulunan geçici bir belge verilir.

“GEÇİCİ MADDE 1 – Tarımla ilgili lisans, ¼nlisans ve lise d¼zeyinde mezun olanlardan, halen tarımsal danışmanlık şirketlerinde görev yapanlar, kamuya ve sivil toplum ¼rg¼tlerine s¼zleřme karşılığı tarımsal danışmanlık hizmeti verdiklerini belgelendirenler, serbest tarım danışmanlığı hizmeti verenler bu Y¼netmeliđin yayımlanmasından itibaren en geç üç yıl içerisinde mesleki eğitimlerine uygun

sertifika almak zorundadır. Bu kişilere bu Yönetmeliğin yayımlanmasından itibaren, sertifika eğitimine ve sınavına katılmalarına kadar geçecek sürede çalışmalarını sağlamak amacıyla, bu Yönetmeliğin Ek-3'ünde örneği bulunan geçici tarım danışmanlığı belgesi verilir.”

- Aynı Yönetmeliğin Ek-1, Ek-2 ve Ek-3'ü ekteki şekilde değiştirilmiş ve aynı Yönetmeliğe ekteki Ek-5 eklenmiştir.

31/03/2010 Tarihinde yapılan değişiklik (27538 sayılı resmi gazete)

- 8/9/2006 tarihli ve 26283 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Düzenlenmesine Dair Yönetmeliğin 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (ğ), (m) ve (p) bentleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

ğ) Serbest tarım danışmanı: Kendi nam ve hesabına çalışmak suretiyle tarımsal işletmelere, sivil toplum örgütlerine ve tarımdan girdi alan kuruluşlara tarımsal danışmanlık hizmeti sunan, sertifika sahibi kişileri,

“(ğ) Serbest tarım danışmanı: Kendi nam ve hesabına çalışmak suretiyle tarımsal işletmelere, sivil toplum örgütlerine ve tarımdan girdi alan kuruluşlara tarımsal danışmanlık hizmeti sunan, yetki belgesi sahibi kişileri,”

m) Tarımsal yayım ve tarımsal danışmanlık sertifikası: Tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetini yerine getirecek olan kişilere, eğitimlerini tamamlamalarını ve yapılacak sınavda başarılı olmalarını müteakip Bakanlık tarafından verilecek belgeyi,

“(m) Tarımsal yayım ve tarımsal danışmanlık sertifikası: Tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetini yerine getirecek olan kişilere yapılacak sınavda başarılı olmalarını müteakip Bakanlık tarafından verilecek belgeyi,”

p) Tarımsal yayım ve danışmanlık eğitimi eğitici belgesi (Ek-5): Bakanlık tarafından düzenlenen eğitim sonunda başarılı olan Bakanlık personeline verilen belgeyi”

“(p) Tarımsal yayım ve danışmanlık eğitimi eğitici belgesi (Ek-5): Bakanlık tarafından düzenlenen eğitimcilerin eğitimi sonunda başarılı olan bakanlık personeline verilen belgeyi,”

- Aynı Yönetmeliğin Üçüncü Bölüm başlığı

Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Komiteleri, Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Eğitim Merkezleri, Çiftçi Eğitim Merkezlerinin Oluşumu, Çalışma Usul ve Esasları ve Görevleri

“Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Komiteleri, Çiftçi Eğitim Merkezlerinin Oluşumu, Çalışma Usul ve Esasları ve Görevleri” şeklinde değiştirilmiştir.

- Aynı Yönetmeliğin 9 uncu maddesinin birinci fıkrasının (f) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

f) Tarımsal yayım ve danışmanlık eğitim merkezleri ile çiftçi eğitim merkezlerinin kuruluşları hakkında Bakanlığa görüş bildirmek,

“(f) Çiftçi eğitim merkezlerinin kuruluşları hakkında Bakanlığa görüş bildirmek.”

➤ Aynı Yönetmeliğin 13 üncü maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

Tarımsal yayım ve danışmanlık eğitim merkezleri

MADDE 13 – (1) *Kamu, kamu dışı yayım/tarımsal danışmanlık şirketlerinde görev yapacak olan yayımcılara/danışmanlara sertifika vermek ve hizmet içi eğitim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Bakanlık, üniversiteler, meslek kuruluşları tarafından tarımsal yayım ve danışmanlık eğitim merkezleri kurulabilir.*

(2) Tarımsal yayım ve danışmanlık eğitim merkezlerinin yetkilendirilmesi için başvurular Bakanlığa yapılır. Bakanlık incelemeleri yapar, gerekli gördüğü hallerde merkez teknik komitesinin görüşüne başvurur. Başvurusu olumsuz bulunan kurum ve kuruluşlara durum gerekçesi ile birlikte bildirilir.

(3) Tarımsal yayım ve danışmanlık eğitim merkezlerinde yapılacak eğitimlerde uluslararası kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılabilir.

(4) Tarımsal yayım ve danışmanlık eğitim merkezlerinin eğitim programlarının hazırlanması, programların planlanması, Bakanlık, üniversiteler ve meslek kuruluşları ile işbirliği içerisinde yapılır. Eğitim programları Bakanlıkça onaylanır.

(5) Eğitimlerde üniversite öğretim elemanları veya Bakanlık tarafından yetkilendirilmiş eğiticiler görevlendirilir.

(6) Bakanlığın belirleyeceği sisteme uygun olarak, eğitim merkezleri her yılsonunda gerçekleştirdikleri eğitimlerle ilgili değerlendirme raporu hazırlayarak Bakanlığa gönderir.

➤ Aynı Yönetmeliğin Dördüncü Bölüm başlığı

Sertifika Eğitimleri ve Sınav, Sertifikalar, Sertifikaların Vize Edilmesi, Yetki Belgesi

“Sınav, Sertifikalar, Sertifikaların Vize Edilmesi, Yetki Belgesi” şeklinde, 15 inci madde başlığı ise “Sınav” şeklinde değiştirilmiştir.

➤ Aynı Yönetmeliğin 15 inci maddesinin sekizinci ve dokuzuncu fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiş, bir ila yedinci fıkraları yürürlükten kaldırılmıştır.

(1) Tarımsal yayım ve danışmanlık sistemi içerisinde görev yapacak olan yayımcı ve danışmanlara, söz konusu hizmetleri yürütebilmeleri için gerekli mesleki yeterliliği kazandırmak amacıyla sertifika eğitimleri düzenlenir.

(2) Sertifika eğitimleri, Bakanlığın eğitim merkezlerinde veya Bakanlık tarafından sertifika eğitimi düzenleme izni verilen üniversitelerin veya meslek kuruluşlarının eğitim merkezlerinde düzenlenir.

(3) Kurs takvimleri eğitim merkezleri tarafından hazırlanır ve Bakanlığa bildirilir.

(4) Başvurular eğitim merkezlerine yapılır.

(5) Sertifika eğitimleri; kişisel gelişim ile tarımsal yayım metodolojisi konularını kapsar ve 120 saatten az olamaz.

(6) Eğitimler; en az 15, en çok 25 kişilik gruplar halinde düzenlenir.

(7) Hangi sebeple olursa olsun toplam eğitim süresinin 1/10'una katılmamış olanların eğitimle ilişkisi kesilir.

(8) Eğitim süresinin bitimini müteakip sınavlar, Bakanlığın belirleyeceği esaslar dahilinde gerçekleştirilir.

“(8) Sınav Bakanlığın belirleyeceği esaslar dahilinde merkezi olarak gerçekleştirilir.

(9) Sınavlar 100 üzerinden değerlendirilir. Geçer not 60'dır. Sınavda başarılı olamayanlar veya herhangi bir sebeple sınava giremeyenler, sınav sonuçlarının ilanı tarihinden itibaren 2 yıl içerisinde en fazla 4 kez daha sınava girebilir. Bunun sonunda da başarısız olanlar yeniden eğitime katılmak zorundadır.

(9) Sınav 100 üzerinden değerlendirilir. Geçer not 70'dir.”

- Aynı Yönetmeliğin 16 ncı maddesinin birinci fıkrasının (a), (b), (ç), (d), (e), (f), (g) ve (ğ) bentleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

a) Kamuda görev yapmakta iken sertifika eğitimlerine katılarak yapılacak sınavda başarılı olanlardan; tarımsal alanda lise ve ön lisans düzeyinde eğitim almış olanlara teknisyen/tekniker tarım yayımcısı, tarımla ilgili fakülte ve dört yıllık meslek yüksek okul mezunlarına tarım yayımcısı sertifikası verilir. Bunlardan fakülte ve dört yıllık meslek yüksek okulu mezunu tarım yayımcısı sertifikasına sahip olanlardan, en az üç yıl süreyle yayım hizmetlerinde görev yapanlara uzman tarım yayımcısı sertifikası verilir.

“(a) Kamuda görev yapmakta iken yapılacak sınavda başarılı olanlardan; tarımsal alanda lise ve ön lisans düzeyinde eğitim almış olanlara teknisyen/tekniker tarım yayımcısı, tarımla ilgili fakülte ve dört yıllık meslek yüksek okul mezunlarına tarım yayımcısı sertifikası verilir. Bunlardan fakülte ve dört yıllık meslek yüksek okulu mezunu tarım yayımcısı sertifikasına sahip olanlardan, en az üç yıl süreyle yayım hizmetlerinde görev yapanlara uzman tarım yayımcısı sertifikası verilir.

b) Kamuda görev yapmayan ve sertifika eğitimlerine katılarak yapılacak sınavda başarılı olanlardan; tarımsal alanda lise ve ön lisans düzeyinde eğitim almış olanlara teknisyen/tekniker tarım danışmanı sertifikası, tarımla ilgili fakülte ve dört yıllık meslek yüksek okul mezunlarına tarım danışmanı sertifikası verilir. Bunlardan fakülte ve dört yıllık meslek yüksek okulu mezunu tarım danışmanı sertifikasına sahip olanlardan, en az üç yıl süreyle danışmanlık hizmetlerinde görev yapanlara uzman tarım danışmanı sertifikası verilir.

(b) Kamuda görev yapmayan ve yapılacak sınavda başarılı olanlardan; tarımsal alanda lise ve ön lisans düzeyinde eğitim almış olanlara teknisyen/tekniker tarım danışmanı sertifikası, tarımla ilgili fakülte ve dört yıllık meslek yüksek okul mezunlarına tarım danışmanı sertifikası verilir. Bunlardan fakülte ve dört yıllık meslek yüksek okulu mezunu tarım danışmanı sertifikasına sahip olanlardan, en az üç yıl süreyle danışmanlık hizmetlerinde görev yapanlara uzman tarım danışmanı sertifikası verilir.”

ç) Sertifikaların verilmesinde mezun olunan bölüm esas alınır. Her bir kişi sadece bir bölüme ait sertifika alabilir. Ancak en az beş yıl süreyle mezun olduğu bölüm dışında çalıştığını belgelendirenlere, sertifika eğitimlerini tamamlamaları ve sınavda başarılı olmalarını takiben istemeleri halinde çalışmış oldukları bölüme ait sertifika verilir.

“(ç) Sertifikaların verilmesinde mezun olunan bölüm dikkate alınır. Ancak en az beş yıl süreyle mezun olduğu bölüm dışında çalıştığını belgelendirenlere sınavda başarılı olmalarını takiben sertifika verilir. Mezuniyet belgelerinde bölüm belirtilmeyen kişiler için ise, sertifika bölümü çalıştığı alan veya transkriptleri esas alınarak Genel Müdürlükçe belirlenir. Sertifika sahibinin talep etmesi halinde bir defaya mahsus olmak üzere sertifika bölümü değiştirilir. Her bir kişi sadece bir bölüme ait sertifika alabilir.

d) En az üç yıl süreyle Bakanlık merkez, bağlı kuruluş ve taşra teşkilatlarında tarımsal yayım hizmetlerinde çalıştıklarını belgelendirenlere sertifika eğitimlerini tamamlamalarını ve sınavda başarılı olmalarını müteakip uzman tarım yayımcısı sertifikası verilir.

(d) Tarımla ilgili lisans mezunu olanlardan en az üç yıl süreyle Bakanlık merkez, bağlı kuruluş ve taşra teşkilatlarında tarımsal yayım hizmetlerinde çalıştıklarını belgelendirenlere sınavda başarılı olmalarını müteakip uzman tarım yayımcısı sertifikası verilir.

e) En az üç yıl süreyle kamuya ve sivil toplum örgütlerine sözleşme karşılığı tarımsal danışmanlık hizmeti verdiklerini belgelendirenlere sertifika eğitimlerini tamamlamalarını ve sınavda başarılı olmalarını müteakip uzman tarım danışmanı sertifikası verilir.

(e) Tarımla ilgili lisans mezunu olanlardan en az üç yıl süreyle tarımsal danışmanlık hizmeti verdiklerini belgelendirenlere sınavda başarılı olmalarını müteakip uzman tarım danışmanı sertifikası verilir.

f) Tarımla ilgili lisans, önlisans ve lise düzeyinde mezun olanlardan Bakanlık merkez ve taşra teşkilatlarında, en az 10 yıl süre ile çalıştığını belgelendirmek suretiyle emekli veya istifa etmiş olanlar, yayım ve danışmanlık hizmeti vermek istemeleri durumunda sertifika eğitimine ve sınavına katılarak mesleki eğitimlerine uygun sertifika almak zorundadır.

(f) Tarımla ilgili lisans mezunu olanlardan, en az üç yıl süreyle Bakanlık merkez, bağlı kuruluş ve taşra teşkilatlarında tarımsal yayım hizmetlerinde çalışmış olanlardan, emekli veya istifa etmiş olanlara, durumlarını belgelendirmek suretiyle, sınava katılarak başarılı olmaları durumunda uzman tarım danışmanı sertifikası verilir.

g) Yurt dışında tarımla ilgili okullardan mezun olup diplomasının denkliği Yüksek Öğretim Kurulu tarafından kabul edilenlere sertifika eğitimlerini tamamlamalarını ve sınavda başarılı olmalarını müteakip sahip olduğu diplomasının karşılığı olan sertifika verilir.

(g) Yurt dışında tarımla ilgili okullardan mezun olup diplomasının denkliği Yüksek Öğretim Kurulu tarafından kabul edilenlere sınavda başarılı olmalarını müteakip sahip olduğu diplomasının karşılığı olan sertifika verilir.

ğ) Talep etmeleri halinde tarımsal yayım ve danışmanlık eğitimlerinde eğitici niteliğini taşıyanlar ile Bakanlık İl Müdürlüklerinde en az on yıl süre ile asaleten il müdürlüğü, çiftçi eğitim ve yayım şube müdürlüğü ve ilçe müdürlüğü yapmış olduğunu belgelendirenlere sertifika eğitimine katılma şartı aranmaksızın eğitimlerine ve bölümlerine uygun Yayımcı/Danışman sertifikası verilir.

(ğ) Talep etmeleri halinde tarım politikası ve yayım anabilim dalında veya tarımsal yayım konusunda doktora ve üzeri akademik kariyere sahip kişiler, tarımsal yayım ve danışmanlık eğitimi eğitici belgesine sahip kişiler ile Bakanlık İl Müdürlüklerinde en az on yıl süre ile asaleten il müdürlüğü, çiftçi eğitim ve yayım şube müdürlüğü ve ilçe müdürlüğü yapmış olduğunu belgelendirenlere sınava katılmaksızın bu Yönetmeliğin Ek-6'sında örneği yer alan ve eğitimlerine ve bölümlerine uygun Yayımcı/Danışman sertifikası verilir.”

- Aynı Yönetmeliğin 17 nci maddesinin ikinci ve dördüncü fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

(2) Süresi bitiminde vize ettirilmeyen sertifikalar geçerliliğini kaybeder. Söz konusu kişiler 6 ay içerisinde tekrar sertifika almak istediklerinde, sertifika eğitimine ve sınavlara katılmaksızın sertifikalarını vize ettirebilirler.

“(2) Süresi bitiminde vize ettirilmeyen sertifikalar geçerliliğini kaybeder. Söz konusu kişiler altı ay içerisinde tekrar sertifika almak istediklerinde, bir defaya mahsus olmak üzere sınava katılmaksızın sertifikalarını vize ettirebilirler. İkinci kez süresi içinde sertifikasını vize ettirmeyen kişiler yeniden sertifika almak istediğinde sınava girmek zorundadır.”

(4) Vize işlemi Genel Müdürlük tarafından yapılır.

“(4) Tarım danışmanı/tarım yayımcısı sertifikalarının vize işlemi buldukları İl Müdürlüklerince, tarımsal yayım ve danışmanlık eğitimi eğitici belgelerinin vize işlemi ise Genel Müdürlük tarafından yapılır.”

- Aynı Yönetmeliğin 18 inci maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

(1) Bakanlık tarafından belirlenecek usul ve esaslar dahilinde tarım danışmanı istihdam eden üretici örgütlerine, ziraat odalarına, tarımsal danışmanlık derneklerine/vakıflarına ve tarımsal danışmanlık şirketlerine bu Yönetmeliğin Ek-4’ünde örneği bulunan tarımsal danışmanlık yetki belgesi verilir.

“(1) Bakanlık tarafından belirlenecek usul ve esaslar dahilinde tarım danışmanı istihdam eden üretici örgütlerine, ziraat odalarına, tarımsal danışmanlık derneklerine/vakıflarına, tarımsal danışmanlık şirketlerine ve serbest tarım danışmanlarına bu Yönetmeliğin Ek-4’ünde örneği bulunan tarımsal danışmanlık yetki belgesi verilir.”

- Aynı Yönetmeliğin 23 üncü maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

(1) Bakanlık, tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinin bu Yönetmelik ve ilgili mevzuata uygun olarak yürütülmesini sağlamak üzere, tarımsal danışmanlık yetki belgesine sahip kişi ve kuruluşları belirleyeceği esaslara uygun olarak denetler.

“(1) Bakanlık, tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinin bu Yönetmelik ve ilgili mevzuata uygun olarak yürütülmesini sağlamak üzere, tarımsal danışmanlık hizmeti sunan kişi ve kuruluşları belirleyeceği esaslara uygun olarak denetler.”

- Aynı Yönetmeliğin 32 nci maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

c) Söz konusu kuruluşların bilgilendirme faaliyetlerinde görevlendirecekleri personel, sertifika eğitimine ve sınavına katılarak, bu Yönetmelikte belirtilen danışmanlık sertifikalarını alabilir.

“(c) Söz konusu kuruluşların bilgilendirme faaliyetlerinde görevlendirecekleri personel, sınava katılarak, bu Yönetmelikte belirtilen danışmanlık sertifikalarını alabilir.”

- Aynı Yönetmeliğin eki Ek-1, Ek-2, Ek-3 ve Ek-4 ekteki gibi değiştirilmiş ve Yönetmeliğe Ek-5’den sonra gelmek üzere Ek-6 eklenmiştir.

- Aynı Yönetmeliğin Geçici 2 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiş, Geçici 1 ve 3 üncü maddeler yürürlükten kaldırılmış ve Yönetmeliğe aşağıdaki Geçici 4 üncü madde eklenmiştir.

GEÇİCİ MADDE 2 – Tarımla ilgili lisans, önlisans ve lise düzeyinde mezun olanlardan tarımsal danışmanlık hizmetlerinde çalışacağını, görev yapacağı, üretici örgütleri ve danışmanlık şirketlerinin de, yazılı taahhüdü ile belgelendirenlere, bu Yönetmeliğin yayımlanmasından itibaren sertifika eğitimine ve sınavına katılmalarına kadar geçecek sürede çalışmalarına imkan verecek bu Yönetmeliğin Ek-3’ünde örneği bulunan geçici bir belge verilir. Söz konusu bu kişiler, geçici belgenin verilmesinden itibaren iki yıl içinde sertifika almak zorundadır.

“GEÇİCİ MADDE 2 – Tarımla ilgili lisans, önlisans ve lise düzeyinde mezun olanlardan tarımsal danışmanlık hizmetlerinde çalıştığını veya çalışacağını, görev yapacağı üretici örgütleri ve danışmanlık şirketlerinin de yazılı taahhüdü ile belgelendirenlere, bu Yönetmeliğin yayımlanmasından itibaren sınava katılmalarına kadar geçecek sürede çalışmalarına imkan verecek bu Yönetmeliğin Ek-3’ünde örneği bulunan geçici bir belge verilir. Söz konusu bu kişiler, geçici belgenin verilmesinden itibaren iki yıl içinde sertifika almak zorundadır.”

“GEÇİCİ MADDE 4 – Bu Yönetmeliğin yayımlandığı tarihe kadar verilmiş olan Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Eğitimi Düzenleme Yetki Belgeleri iptal edilmiştir. Verilmiş olan yetki belgeleri Bakanlığa gönderilir. Yetki belgesi kapsamında düzenlenmiş olan Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Eğitimi ve sınavı ile ilgili her türlü bilgi, belge ve defter, eğitime katılan kursiyerlerin dosyaları, sertifika suretleri ve diğer belgeleri arşivlenmek üzere buldukları yerdeki Bakanlık İl Müdürlüklerine teslim edilir. Söz konusu belgelerden yetki belgesinin Bakanlığa, diğer her türlü bilgi ve belgenin ise Bakanlık İl Müdürlüklerine bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren iki ay içerisinde teslim edilmesi zorunludur. Ancak bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten önce başlamış olan eğitimler devam eder. Yapılacak sınavda başarılı olan kişilerin hakları korunur.”

08/11/2012 Tarihinde yapılan değişiklik (28461 sayılı resmi gazete)

- 8/9/2006 tarihli ve 26283 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Düzenlenmesine Dair Yönetmeliğin 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde ve 34 üncü maddesinin birinci fıkrasında yer alan “Tarım ve Köyişleri” ibareleri “Gıda, Tarım ve Hayvancılık” olarak değiştirilmiştir.
- Aynı Yönetmeliğin 4 üncü maddesinin (c) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

c) Genel Müdürlük: Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğünü,

“c) Başkanlık: Eğitim, Yayım ve Yayınlar Dairesi Başkanlığını,”

- Aynı Yönetmeliğin 7 nci maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.
(1) Merkez Teknik Komitesi; Bakanlığın yayımdan sorumlu birimin bağlı olduğu Müsteşar Yardımcısının başkanlığında, Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürü ve yayımdan sorumlu Genel Müdür Yardımcısı, Yayım

Dairesi Başkanı, Bakanlık ana hizmet birimlerinden en az Daire Başkanı düzeyinde olmak üzere birer temsilci, Bakanlık yardımcı hizmet birimlerinden Yayın Dairesi Başkanı, Türkiye Ziraat Odaları Birliği temsilcisi, tarımsal amaçlı kooperatif merkez birliklerinin, yetiştirici birlikleri merkez birliklerinin, üretici birlikleri merkez birliklerinin her birinden üye sayısı en fazla olanlardan birer temsilci, Ankara'da bulunan ziraat ve veteriner fakültelerinden birer temsilci, üye sayısı en fazla olan iki meslek odasından birer temsilci, üye sayısı en fazla olan meslek derneği temsilcisi olmak üzere toplam 18 kişiden oluşur.

“(1) Merkez Teknik Komitesi; Bakanlığın yayımdan sorumlu birimin bağlı olduğu Müsteşar Yardımcısının başkanlığında, Eğitim, Yayım ve Yayınlar Dairesi Başkanı, Eğitim, Yayım ve Yayınlar Dairesi Başkanlığından ilgili daire başkanı ve ilgili daire başkanlığından bir temsilci, Bakanlık hizmet birimlerinden Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü, Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü, Hayvancılık Genel Müdürlüğü, Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü ile Strateji Geliştirme Başkanlığından en az daire başkanı düzeyinde olmak üzere birer temsilci, Türkiye Ziraat Odaları Birliği temsilcisi, tarımsal amaçlı kooperatif merkez birliklerinin, yetiştirici birlikleri merkez birliklerinin, üretici birlikleri merkez birliklerinin her birinden üye sayısı en fazla olanlardan birer temsilci, Ankara'da bulunan ziraat ve veteriner fakültelerinden birer temsilci, üye sayısı en fazla olan iki meslek odasından birer temsilci, üye sayısı en fazla olan meslek derneği temsilcisi olmak üzere toplam yirmi bir kişiden oluşur.”

➤ Aynı Yönetmeliğin 8 inci maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

a) Merkez Teknik Komitesi üç ayda bir olağan, komite başkanının gerekli gördüğü hallerde olağanüstü toplanır.

Başkanın katılmadığı hallerde, toplantıya Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürü başkanlık eder.

“a) Merkez Teknik Komitesi altı ayda bir olağan, komite başkanının gerekli gördüğü hallerde olağanüstü toplanır. Başkanın katılmadığı hallerde, toplantıya Eğitim, Yayım ve Yayınlar Dairesi Başkanı başkanlık eder.

b) Komitenin sekreteryaya hizmetleri Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğüince yürütülür.

b) Komitenin sekreteryaya hizmetleri Başkanlıkça yürütülür.

c) Toplantı gündemi Genel Müdürlük tarafından katılımcıların önerileri alınarak oluşturulur. Komite Başkanının onayını müteakip toplantıdan en az on beş gün önce üyelere bildirilir.

c) Toplantı gündemi Başkanlık tarafından katılımcıların önerileri alınarak oluşturulur.

Komite Başkanının onayını müteakip toplantıdan en az on beş gün önce üyelere bildirilir.”

➤ Aynı Yönetmeliğin 11 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

MADDE 11 – (1) İl Teknik Komitesinin çalışma usulü aşağıda belirtilmiştir.

- a) Komite üç ayda bir olağan, komite başkanının gerekli gördüğü hallerde olağanüstü toplanır. Başkanın katılmadığı hallerde toplantıya Çiftçi Eğitimi ve Yayım Şube Müdürü başkanlık eder.
- b) Komitenin sekreteryaya hizmetleri yayımdan sorumlu birim tarafından yürütülür.
- c) Toplantı gündemi il müdürlüğü tarafından katılımcıların önerileri alınarak oluşturulur, komite başkanının onayını müteakip toplantıdan en az on beş gün önce üyelere bildirilir.
- ç) Merkez Teknik Komitesinin önerileri öncelikli olarak gündeme alınır.
- d) Komite, üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu ile toplanır ve kararlarını toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile alır. Oyların eşitliği durumunda Başkanın oyu belirleyici olur. Kararlar on gün içerisinde Bakanlığa gönderilir. Alınan kararlar il sekreteryası tarafından ilgili birimlere ulaştırılır.

“MADDE 11 – (1) İl Teknik Komitesinin çalışma usulü aşağıda belirtilmiştir.

a) Komite dört ayda bir olağan, komite başkanının gerekli gördüğü hallerde olağanüstü toplanır. Başkanın katılmadığı hallerde toplantıya ilgili Şube Müdürü Başkanlık eder.

b) Mazeretsiz olarak üst üste iki toplantıya katılmayan komisyon üyelerinin üyeliği düşer ve ilgili kurumca yerlerine yenileri görevlendirilir.

c) Komitenin sekreteryaya hizmetleri ilgili Şube Müdürlüğü tarafından yürütülür.

ç) Toplantı gündemi il müdürlüğü tarafından katılımcıların önerileri alınarak oluşturulur, komite başkanının onayını müteakip toplantıdan en az on beş gün önce üyelere bildirilir.

d) Merkez Teknik Komitesinin önerileri öncelikli olarak gündeme alınır.

e) Komite, üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu ile toplanır ve kararlarını toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile alır. Oyların eşitliği durumunda Başkanın oyu yönünde karar alınmış sayılır. Kararlar on gün içerisinde Bakanlığa gönderilir. Alınan kararlar il sekreteryası tarafından ilgili birimlere ulaştırılır.

f) İl Teknik Komitesinde, aynı Yönetmeliğin 12 nci maddesinin birinci fıkrasının (d) bendi kapsamında yapılacak görüşme ve oylamaya, hakkında karar alınacak kuruluşun temsilcisi katılamaz.”

- Aynı Yönetmeliğin 12 nci maddesinin birinci fıkrasına aşağıdaki (g) bendi eklenmiştir.

“g) Bakanlıkça tarımsal yayım ve danışmanlık konularında verilen görevleri yerine getirmek.”

- Aynı Yönetmeliğin 15 inci maddesinin onuncu fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

(10) Sınav sonuçlarına itirazlar, sonuçların tebliğ tarihinden itibaren 15 gün içinde Bakanlığa yapılır. Bakanlık 30 gün içinde itirazı sonuçlandırarak ilgiliye tebliğ eder.

“(10) Sınav sonuçlarına itirazlar, sonuçların ilanı tarihinden itibaren 15 gün içinde Bakanlığa yapılır. Bakanlık 30 gün içinde itirazı sonuçlandırarak ilgiliye tebliğ eder.

- Aynı Yönetmeliğin 16 ncı maddesinin, birinci fıkrasının, (c), (ç) ve (ğ) bentleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve aynı fıkraya aşağıdaki (h) ve (ı) bentleri eklenmiştir.

c) Kamu görevlerinden ayrılan yayımcılara sahip oldukları sertifikalara karşılık gelen danışmanlık sertifikaları verilir.

“c) Kamu görevlerinden ayrılan kişilere önceden sahip oldukları tarım yayımcısı sertifikasına karşılık gelen tarım danışmanı sertifikası, kamuda görev alan kişilere, önceden sahip oldukları tarım danışmanı sertifikasına karşılık gelen tarım yayımcısı sertifikası verilir.

ç) Sertifikaların verilmesinde mezun olunan bölüm esas alınır. Her bir kişi sadece bir bölüme ait sertifika alabilir. Ancak en az beş yıl süreyle mezun olduğu bölüm dışında çalıştığını belgelendirenlere, sertifika eğitimlerini tamamlamaları ve sınavda başarılı olmalarını takiben istemeleri halinde çalışmış oldukları bölüme ait sertifika verilir.

ç) Sınavda başarılı olanlara mezun olduğu bölümde sertifika verilir. Mezuniyet belgelerinde bölüm belirtilmeyen kişiler için ise, sertifika bölümü çalıştığı alan veya transkriptleri esas alınarak Başkanlıkça belirlenir. Mezun olduğu fakültenin başka bir bölümünde en az beş yıl süreyle bilfiil çalıştığını belgelendirenlerin talep etmesi ve Başkanlıkça da uygun görülmesi halinde, bir defaya mahsus olmak üzere çalıştığı bölümde sertifika verilir. Ancak bu kişilerin tekrar mezun oldukları bölümde sertifika alma hakkı saklıdır. Her bir kişi sadece bir bölüme ait sertifika alabilir.”

ğ) Talep etmeleri halinde tarımsal yayım ve danışmanlık eğitimlerinde eğitici niteliğini taşıyanlar ile Bakanlık İl Müdürlüklerinde en az on yıl süre ile asaleten il müdürlüğü, çiftçi eğitim ve yayım şube müdürlüğü ve ilçe müdürlüğü yapmış olduğunu belgelendirenlere sertifika eğitimine katılma şartı aranmaksızın eğitimlerine ve bölümlerine uygun Yayımcı/Danışman sertifikası verilir.

“ğ) Talep etmeleri halinde tarım politikası ve yayım anabilim dalında veya tarımsal yayım konusunda doktora ve üzeri akademik kariyere sahip kişiler, tarımsal yayım ve danışmanlık eğitimi eğitici belgesine sahip kişiler ile tarımla ilgili lisans mezunu olup Bakanlık il müdürlüklerinde en az on yıl süre ile asaleten il müdürlüğü, çiftçi eğitim ve yayım şube müdürlüğü/koordinasyon ve tarımsal veriler şube müdürlüğü ve ilçe müdürlüğü yapmış olduğunu belgelendirenlere sınava katılmaksızın bu Yönetmeliğin Ek-5’inde örneği yer alan ve eğitimlerine ve bölümlerine uygun “Tarım Yayımıcısı/Danışmanı Sertifikası” verilir.

h) Tarımla ilgili lisans mezunu olup, tarımla ilgili lisansüstü eğitimini tamamlayanlara sınavda başarılı olmaları koşuluyla, talep etmeleri ve Başkanlıkça uygun görülmesi halinde lisans üstü eğitimini tamamladığı bölümde sertifika verilir.

ı) Bu Yönetmelik hükümleri kapsamında tarım yayımıcısı/danışmanı sertifikası verilen kişilerin sertifika almak için gerekli koşulları taşımadığının sonradan ortaya çıkması durumunda verilen sertifika iptal edilir.”

- Aynı Yönetmeliğin 17 nci maddesinin, ikinci ve dördüncü fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

(2) Süresi bitiminde vize ettirilmeyen sertifikalar geçerliliğini kaybeder. Söz konusu kişiler 6 ay içerisinde tekrar sertifika almak istediklerinde, sertifika eğitimine ve sınavlara katılmaksızın sertifikalarını vize ettirebilirler.

“(2) Süresi bitiminde vize ettirilmeyen sertifikalar geçerliliğini kaybeder. Sertifikasını vize ettirmeyen kişiler yeniden sertifika almak istediğinde sınava girmek zorundadır.”

(4) Vize işlemi Genel Müdürlük tarafından yapılır.

“(4) Tarım danışmanı/tarım yayımıcısı sertifikalarının vize işlemi buldukları il müdürlüklerince, Bakanlık merkez teşkilatında çalışanların tarım yayımıcısı sertifikaları ile tarımsal yayım ve danışmanlık eğitimi eğitici belgelerinin vize işlemi ise Başkanlık tarafından yapılır.”

- Aynı Yönetmeliğin 18 inci maddesinin üçüncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

(3) Tarımsal danışmanlık yetki belgesi sahibi kişi ve kuruluşlardan üç yıl süreyle tarımsal danışmanlık hizmeti yapmayanların, danışmanlık hizmeti sunmaktan vazgeçenlerin ve bu Yönetmelik hükümlerine uymayanların tarımsal danışmanlık yetki belgeleri iptal edilir.

“(3) Tarımsal danışmanlık yetki belgesi sahibi kişi ve kuruluşlardan üç yıl süreyle tarımsal danışmanlık hizmeti yapmayanların, danışmanlık hizmeti sunmaktan vazgeçenlerin ve bu Yönetmelik hükümlerine uymayanların tarımsal danışmanlık yetki belgeleri iptal edilir. Bu kişi ve kuruluşlardan 3 yıl süreyle tarımsal danışmanlık hizmeti yapmayanlar ve danışmanlık hizmeti sunmaktan vazgeçenler 1 yıl süreyle; 28 inci madde kapsamında ceza alanlar ise 5 yıl süreyle tarımsal danışmanlık yetki belgesi talebinde bulunamazlar.”

- Aynı Yönetmeliğin 19 uncu maddesinin birinci fıkrasının (e) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve aynı fıkraya aşağıdaki (j) ve (k) bentleri eklenmiştir.

e) İşletmelerin ekonomik analizleri, gelişim planlamaları, iş ve sermaye verimliliğinin iyileştirilmesi ve aile işletmelerine özgü sorunlar, ev ekonomisi ve mekanizasyon konularında yayım/danışmanlık yapmak,

“e) İşletmelerin ekonomik analizleri, gelişim planlamaları, iş ve sermaye verimliliğinin iyileştirilmesi ve aile işletmelerine özgü sorunlar, ev ekonomisi, mekanizasyon ve bitkisel çoğaltım materyalleri ve tohumluk üretimi konularında yayım/danışmanlık yapmak,”

j) Güvenilir gıda arzına yönelik bilgilendirme faaliyetinde bulunmak,

k) Bakanlık tarafından tarımsal danışmanlık hizmetinin yürütülmesi ile ilgili verilen görevleri yerine getirmek.”

- Aynı Yönetmeliğin 20 nci maddesinin birinci fıkrasının (ç) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

ç) Tarım yayımcıları; merkezde Bakanlığın yayımla ilgili birimlerinde, ilde ve ilçede yayımdan sorumlu birimlerde görevlendirilir.

“ç) Merkezde Bakanlığın yayımla ilgili birimlerinde, il ve ilçelerde yayım ile ilgili görevlerde tarım yayımcıları görev yapar. Ancak bu özellikte personel bulunmadığı durumda yetkili birim amirinin onayı ile diğer personel görevlendirilir.”

- Aynı Yönetmeliğin 25 inci maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi yürürlükten kaldırılmıştır.

b) Bakanlıkça yayımlanan, genelge, yönerge ve teknik talimat hükümlerine aykırı olarak, meslek disiplinini bozucu hareketlerde bulunmak.

- Aynı Yönetmeliğin 26 ncı maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

b) Sahip olunmayan unvanları ve yetkileri kullanmak.

“b) Bakanlıkça yayımlanan, genelge, yönerge ve teknik talimat hükümlerine aykırı olarak, meslek disiplinini bozucu hareketlerde bulunmak.”

- Aynı Yönetmeliğin 27 nci maddesinin birinci fıkrasına aşağıdaki (e) ve (f) bentleri eklenmiştir.

“e) Sahip olunmayan unvanları ve yetkileri kullanmak,

f) Tarımsal danışmanlık hizmetleri ile ilgili resmi kurumlara gerçeğe aykırı beyanda bulunmak.”

- Aynı Yönetmeliğin 29 uncu maddesinin birinci ve ikinci fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

(1) Cezalar İl Teknik Komitesi tarafından verilir.

“(1) Cezalar İl Teknik Komitesi ve Başkanlık tarafından verilir.

(2) İl Teknik Komiteleri tarafından verilen cezalara itiraz mercii Merkez Teknik Komitesidir. Merkez Teknik Komitesinin aldığı kararlar kesindir.

(2) İl Teknik Komiteleri tarafından verilen cezalara itiraz mercii Merkez Teknik Komitesidir. Merkez Teknik Komitesinin ve Başkanlığın aldığı kararlar kesindir.”

- Aynı Yönetmeliğin 32 nci maddesinin birinci fıkrasına aşağıdaki bent eklenmiştir.

“f) Bilgilendirme faaliyetleri Bakanlık talimatlarına uygun olarak yapılır.”

- Aynı Yönetmeliğin geçici 2 nci maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

➤

GEÇİCİ MADDE 2 – Tarımla ilgili lisans, önlisans ve lise düzeyinde mezun olanlardan tarımsal danışmanlık hizmetlerinde çalışacağını, görev yapacağı, üretici örgütleri ve danışmanlık şirketlerinin de, yazılı taahhüdü ile belgelendirenlere, bu Yönetmeliğin yayımlanmasından itibaren sertifika eğitimine ve sınavına katılmalarına kadar geçecek sürede çalışmalarına imkan verecek bu Yönetmeliğin Ek-3’ünde örneği bulunan geçici bir belge verilir. Söz konusu bu kişiler, geçici belgenin verilmesinden itibaren iki yıl içinde sertifika almak zorundadır.

➤ Aynı Yönetmeliğe aşağıdaki geçici madde eklenmiştir. “Geçiş sürecinde sertifikaların uyumu

GEÇİCİ MADDE 5 – 1/11/2012 tarihinden önce verilen tarım yayımcısı/danışmanı sertifikalarından bu Yönetmelik hükümlerine uygun olmayanlar, takip eden ilk vize işlemi sırasında bu Yönetmelik hükümlerine uygun hale getirilir. Aksi durumda sertifikalar vize edilemez.”

- Aynı Yönetmeliğin ekinde yer alan EK-1, EK-2, EK-4, EK-5, EK-6 ekteki şekilde değiştirilmiş ve EK-3 yürürlükten kaldırılmıştır.

2.TARIMSAL YAYIM VE DANIŞMANLIK HİZMETLERİ UYGULAMA ESASLARINDAKİ DEĞİŞİKLİKLER

Bakanlık Makamının 11.10.2013 tarih ve 312 sayılı Olur'ları ile yürürlüğe girmiştir. Değişiklik Bakanlık Makamının 25/07/2014 tarih ve 568 sayılı Olur'ları ile yapılmıştır.

- Uygulama Esaslarının 4. Maddesinin1. Fıkrasına “f” bendinden sonra gelmek üzere aşağıdaki bent eklenmiş, diğer bent numaraları teselsül ettirilmiştir.
  - g) Tarımsal Danışmanlık Hizmet Bürosu: Tarımsal danışmanlık ve yayım hizmetlerinin yürütülmesi için, belirlenen şartları taşıyan danışma ve kayıt tutma işlerinin yürütüldüğü faal işyeri,
- Uygulama Esaslarının 10. Maddesinin 13. Fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

(13) İstihdam edecekleri tarım danışmanları ve yönetici ile taraflarca hazırlanan istihdam sözleşmesi imzalanır ve bu kişilere ilişkin bilgiler buldukları ilin İl/İlçe Müdürlüğüne bildirilir.

(13) İstihdam edecekleri tarım danışmanları ve yönetici ile taraftarlarca hazırlanan istihdam sözleşmesi imzalanır ve bu kişilere ilişkin bilgiler buldukları ilin İl/İlçe Müdürlüğüne bildirilir. Danışman ve yönetici ile imzalanacak sözleşmenin süresi en az iki yıl olmalıdır.

- Uygulama Esaslarının 13. Maddesinin 14. Fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

(14) İstihdam edilen yönetici ve tarım danışmanlarının iş tanımı, işe başlama, işten çıkarılma ve sosyal hakları sözleşmelerinde belirlenir.

(14) İstihdam edilen yönetici ve tarım danışmanlarının iş tanımı, işe başlama ve işten çıkarılma tarihi ve sosyal hakları sözleşmelerinde belirlenir. Danışman ve yönetici ile imzalanacak sözleşmenin süresi en az iki yıl olmalıdır.

- Uygulama Esaslarının 13. Maddesine 18. Fıkra eklenmiştir.

(18) Tarımsal danışmanlık hizmetlerinde görevlendirilen yönetici ve danışmanlar tarım danışmanlığı dışında başka bir faaliyette bulunamazlar.

- Uygulama Esaslarının 18. Maddesi 1. Fıkrası ve alt bentleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

(1) Tarımsal danışmanlık hizmeti verecek kişi ve kuruluşlarda bir tarım danışmanının hizmet vereceği azami işletme sayıları ve bu işletmeleri kontrol sıklıkları aşağıda belirlenmiştir.
a) Seracılık: İşletme Sayısı 50, Kontrol Sıklığı Yılda 52,

b) Bahçe Bitkileri: İşletme Sayısı 60, Kontrol Sıklığı Yılda 24,

- c) Tarla Ziraatı (sulu): İşletme Sayısı 60, Kontrol Sıklığı Yılda 15,
ç) Tarla Ziraatı (kuru): İşletme Sayısı 70, Kontrol Sıklığı Yılda 12,
d) Büyükbaş Hayvancılık (süt): İşletme Sayısı 50, Kontrol Sıklığı Yılda 40,
e) Büyükbaş Hayvancılık (besi): İşletme Sayısı 80, Kontrol Sıklığı Yılda 24,
f) Küçükbaş Hayvancılık: İşletme Sayısı 80, Kontrol Sıklığı Yılda 24,
g) Su Ürünlerinde: İşletme Sayısı 15, Kontrol Sıklığı Yılda 24,
ğ) Arıcılık: İşletme Sayısı 50, Kontrol Sıklığı Yılda 18,
h) Kanatlı Hayvan Yetiştiriciliği: İşletme Sayısı 60; Kontrol Sıklığı yılda 24,
ı) Organik Tarım: İşletme Sayısı 50, Kontrol Sıklığı bu maddenin birinci fıkrasının ç) bendi için yılda 12, c) bendi için yılda 15, ğ) bendi için yılda 18, b), e), f), g) ve h) bentleri için yılda 24, d) bendi için yılda 40,
i) Karma işletmeler (Bir tarım danışmanının hizmet vereceği işletme tipinin birden fazla olması durumu): İşletme Sayısı 60.

(1) Tarımsal danışmanlık hizmeti verecek kişi ve kuruluşlarda bir tarım danışmanının hizmet vereceği azami işletme sayıları ve bu işletmeleri kontrol sıklıkları aşağıda belirlenmiştir.

- a) Seracılık: İşletme Sayısı 50, Kontrol Sıklığı Yılda 30
b) Bahçe Bitkileri: İşletme Sayısı 60, Kontrol Sıklığı Yılda 20
c) Tarla Ziraatı (sulu): İşletme Sayısı 60, Kontrol Sıklığı Yılda 12
ç) Tarla Ziraatı (kuru): İşletme Sayısı 70, Kontrol Sıklığı Yılda 10
d) Büyükbaş Hayvancılık (süt): İşletme Sayısı 50, Kontrol Sıklığı Yılda 40
e) Büyükbaş Hayvancılık (besi): İşletme Sayısı 80, Kontrol Sıklığı Yılda 20
f) Küçükbaş Hayvancılık: İşletme Sayısı 80, Kontrol Sıklığı Yılda 20
g) Su Ürünlerinde: İşletme Sayısı 15, Kontrol Sıklığı Yılda 12
ğ) Arıcılık: İşletme Sayısı 50, Kontrol Sıklığı Yılda 12
h) Kanatlı hayvan yetiştiriciliği: İşletme Sayısı 60, Kontrol Sıklığı yılda 12
ı) Organik Tarım: Kontrol Sıklığı bu maddenin a) bendi için yılda 34, b) bendi için yılda 24, c) bendi için yılda 16, ç) bendi için yılda 14, d) bendi için yılda 44, e) bendi için yılda 24, f) bendi için yılda 24, g) bendi için yılda 16, ğ) bendi için yılda 16, h) bendi için yılda 18 sayıda ziyaret sıklığı yeterlidir.

i) Karma işletmeler (Bir tarım danışmanının hizmet vereceği işletme tipinin birden fazla olması durumu): İşletme Sayısı 60.

- Uygulama Esaslarının 18. Maddesine 3. Fıkra eklenmiştir.
(3) Bu uygulama esaslarının 18 inci maddesinin birinci fıkrasında belirlenen kontrol sıklıklarının aylara göre dağılımı il teknik komitelerince karara bağlanır.
- Uygulama Esaslarının 19. Maddesine 3. Fıkra eklenmiştir.
(3) Tarımsal işletmeye tarımsal danışmanlık hizmeti sunan kuruluştaki yöneticinin mücbir sebeplerden dolayı görevinden ayrılması halinde aynı nitelikteki yönetici on beş gün içinde ikame edilir ve ikame edilen yöneticiye ait bilgi/belgeler on beş gün içerisinde il/ilçe müdürlüğüne gönderilir. Yeni yöneticinin bilgileri sistem üzerinde işlendikten sonra bir hafta içerisinde ilçe müdürlüğü tarafından il müdürlüğüne, iki hafta içerisinde ise il müdürlüğü tarafından Başkanlığa bilgi verilir.

ÖZGEÇMİŞ

1964 yılında Kars'ın Sarıkamış ilçesinde doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Kars ve Sarıkamışta tamamladı.1988 yılında Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümünden mezun oldu.1997 yılında Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalında yüksek lisans öğrenimini tamamladı.1990-1996 yılları arasında Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünde Ziraat Mühendisi olarak,1996-2000 yılları arasında Adnan Menderes Üniversitesi Kuyucak Meslek Yüksekokulunda Öğretim Görevlisi olarak,2000-2004 yılları arasında Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümünde Öğretim Görevlisi olarak ve 2004 yılından itibaren de Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulunda Öğretim Görevlisi olarak çalışmaktadır